

Tor Sellström

Massmobilisering och folkmakt i Chile 1970-1973

Utg. 1975

Innehåll

Förord.....	1
....och efterord	3
I. <i>Unidad Popular</i> och den chilenska vänstern	9
1. <i>Unidad Popular</i>	9
2. Partierna inom <i>Unidad Popular</i>	9
3. Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR).....	16
II. Den chilenska massrörelsen.....	24
1. Underutveckling och sysselsättning	24
2. Arbetarrörelsen.....	26
3. Bonderörelsen.....	33
4. Poblador-rörelsen	40
III. Massmobilisering, företagsdemokrati och folkmakt 1970-1972.....	48
1. Ur <i>Unidad Popular</i> s program	48
2. Grundlagsgarantier, UP-kommittéer och kommunalvalen i april 1971	49
3. Företagsdemokrati eller arbetarkontroll	52
4. JAP-kommittéerna.....	60
5. Folkmakten i kåkstäderna.....	62
IV. Reformerna och klasskamp på landsbygden.....	66
1. Jordreformen	66
2. En ny jordreformsplan?.....	70
3. Kooperativ och kollektivjordbruk	76
4. Klasskriget på landsbygden.....	81
5. Bonderåd och bondemakt.....	88
V. Folkmaktens framväxt.....	96
1. ”Gå framåt för att befästa” eller ”Befästa för att gå framåt”.....	96
2. Arbetarkommandot i Maipú, folkförsamlingen i Concepción och händelserna i Lo Hermida	98
3. Oktober 1972: Borgarklassens offensiv och folkets svar.....	107
4. Efter parlamentsvalen i mars 1973.....	114
5. Den utdragna statskuppen: juni – september 1973.....	116
VI. Den chilenska vänstern och folkmakten	128
1. Kommunistpartiet: Folkmaktsorgan utan folkmakt	128
2. Socialistiska Vänstern: Folkmakt genom industribälten.....	131
3. Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR): Folkmakt genom kommunkommandon	134

Förord....

Fä politiska förlopp under senare år har blivit så uppmärksammade som utvecklingen i Chile under president Salvador Allendes treåriga regeringsperiod och den militärkupp som krossade den chilenska demokratin den 11 september 1973. Också på svenska har det publicerats en rad böcker, småskrifter och artiklar om ”den chilenska vägen mot socialismen” och det följande blodiga knektväldet. Den här boken gör inte anspråk på att ersätta denna litteratur eller på att sammanfatta debatten. Den behandlar tvärtom en sida av det chilenska folkets kamp för socialismen som ofta förbisets – eller förtigits – och det är min förhoppning att den därmed kan bidra till fördjupad kännedom och debatt.

Som framgår av titeln handlar boken om massmobilisering och folkmakt i Chile under åren 1970-1973. Med folkmakt (*poder popular*) avses här framväxten av lokala maktorgan som riktar sig mot den borgerliga representativa demokratin och den borgerliga statsapparaten. Utvecklingen i Chile har än en gång bekräftat den historiska erfarenhet som säger att arbetarklassen och de breda folkmassorna i en revolutionär process utvecklar en egen dynamik, tar nya initiativ och organiserar sig under andra former än de traditionella inom fackföreningar och parlamentariska partier.¹ Men det chilenska folkets kamp för folkmakten utgör inte bara en bekräftelse på en historisk erfarenhet, utan också – trots den blodiga septemberkuppen – ett bidrag till den socialistiska rörelsen i världen. Den här beskrivande framställningen kan kanske därför också ha en allmänare betydelse och nå ut över den chilenska ramen den rör sig inom.²

Boken är långt ifrån fullständig. Den brist jag själv uppfattar som allvarligast är att den förutsätter att utvecklingen i Chile under tiden 1970-1973 är bekant i grova drag. Jag har t ex inte gått närmare in på den ekonomiska utvecklingen och inte heller har jag tagit upp imperialismens och borgarklassens agerande. Det är naturligtvis en allvarlig brist, eftersom folkmakten i Chile inte växte fram i ett vakuum, utan i en situation av djupgående ekonomisk kris och i kamp mot de borgerliga institutionerna och deras försvarare. För den ekonomiska utvecklingen hänvisar jag läsaren till Stefan de Vylders utmärkta avhandling ”Chile 1970-1973: *The Political Economy of the Rise and Fall of the Unidad Popular*”.³ Borgarklassen, mellanskikten, militären och den fascistiska offensiven mot UP-regeringen har jag behandlat på annat håll.⁴

Boken inleds med en presentation av de partier som ingick i Salvador Allendes regeringskoalition och av Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR), som stod utanför regeringen. I det följande kapitlet ges en historisk översikt över den chilenska arbetar-, bonde- och *poblador*-rörelsen. Tillsammans kan dessa båda kapitel sägas utgöra inledningen till bokens egentliga tema, dvs massmobilise-

¹ Se t ex Ernest Mandel (utg): *Arbetarkontroll, Arbetarråd, Arbetarstyrelse*, René Coeckelberghs Partisanförlag, Mölndal, 1971. Denna antologi innehåller ett åttiotal av de viktigaste texterna över folkmakts problem, från Marx och Engels hänvändelse till Kommunistiska Förbundet (1850) till den aktuella debatten i Västeuropa och Maj-revolten i Frankrike (1968).

² När detta skrives meddelas att den väpnade rörelsen i Portugal (MFA) beslutat att upprätta s k folkkommittéer utanför de politiska partierna. Dessa folkmaktsorgan skall utgöra basen i den nya statsapparaten. I Portugal – till skillnad från Chile – tycks denna utveckling stödjas av Kommunistpartiet, under det att Socialistpartiet vänder sig emot detta ”avsteg ifrån den västerländska – dvs borgerliga – demokratin”.

³ Stefan de Vylder: *Chile 1970-1973: The Political Economy of the Rise and Fall of the Unidad Popular*, Unga Filosofers Förlag, Stockholm, 1974.

⁴ Se ”Fascismen i Chile” i *Rapport från SIDA*, No 8, Stockholm, november—december 1973, s 6-9 o 46-47; och ”Den parlamentariska vägen till fascism” i *Kommentar*, No 10, Stockholm, november 1973, s 18-29. – Chilekommitténs studiematerial behandlar också dessa problem, liksom följande två antologier: Ellen Brun, Jacques Hersch och Jens Lohmann (utg): *Fallet Chile: Om möjligheten av en fredlig övergång till socialismen*, Rabén och Sjögren, Stockholm, 1974; och Dag Hareide (utg): *Chile: På vei til socialismen?*, Pax Forlag, Oslo, 1973.

ringen och folkmakten i Chile under perioden från Salvador Allendes seger i presidentvalen i september 1970 till statskuppen tre år senare. En sådan inledning är nödvändig för förståelsen av den senare utvecklingen. Det gäller fr a den politiska och sociala splittringen av vänsterkrafterna i Chile, dvs förekomsten av flera inbördes stridande marxistiska partier samt bristen på samordning av massrörelsen, något man senare sökte överbygga genom de s k kommunkommandona. I Kapitel III behandlas *Unidad Populares* program med avseende på folkets deltagande i övergångsprocessen mot socialismen och den nya statsapparatus uppbyggnad samt de politiska resultaten av programmets tillämpning inom industri- och distributionssektorerna under regeringens första år. Kapitel IV handlar om jordreformen och klasskampen på landsbygden. Det tar också upp de kommunala bonderåden, den viktigaste organisationen för den spirande folkmakten på den chilenska landsbygden. Kapitel V redogör för motsättningarna mellan en revolutionär och en reformistisk politik inom den chilenska vänstern, men behandlar fr a de s k industribältenas och kommunkommandonas framväxt och debatten kring dessa folkmaktsorgan. Boken avslutas med ett kort sammanfattande kapitel över de chilenska vänsterpartiernas inställning till folkmakten. Den här – i stort sett kronologiska – uppläggnings är kanske inte den bästa, men var för mig den naturligaste.

Möjligen skulle man kunna säga att några viktiga aspekter av folkmaktens framväxt i Chile inte framhållits tillräckligt klart. Det gäller t ex dess utveckling ”från periferin mot centrum”, dvs det historiskt ovanliga faktum att folkmaktsorganen först uppstod i kåkstäderna och på landsbygden, för att därefter via småindustrin också växa fram inom storindustrin. Det är också viktigt att betona att de olika folkmaktsorganen i stor utsträckning bildades som defensiva försvarsorgan inför reaktionens attacker mot den folkliga rörelsen. Det framhölls bl a av MIR-ledaren Victor Toro i en intervju i slutet av maj 1973: ”I en förrevolutionär situation spelar kommunkommandona samma roll som folkmaktsorganen i andra revolutioner. I Lenins Ryssland (spelades denna roll av) sovjeterna. På Kuba var det Fidels och Ches rebellarmé och på liknande sätt var det i Kina, Vietnam och Korea, där arbetarna utvecklat folkmaktsorgan i enlighet med klasskampens utformning i de egna länderna. I Chile kommer folkmakten att utvecklas allteftersom borgarnas attacker ökar.”⁵ Även om fr a MIR också sökte göra folkmaktsorganen till offensiva organisationer för maktövertagandet, så förblev de i allt väsentligt defensiva organ som tämligen enkelt kunde krossas av militären den 11 september 1973.

Materialet till boken har jag främst hämtat i tidskrifts- och tidningsartiklar, broschyrer, flygblad m m. Särskilt värdefulla källor har de bägge oberoende chilenska vänstertidskrifterna *Punto Final* (Slutpunkt) och *Chile Hoy* (Chile Idag) varit. Utan dem skulle boken helt enkelt inte ha kommit till. Det kan därför vara på sin plats att här säga några ord om dessa båda tidskrifter, som – i likhet med all annan vänsterpress – förbjöds av den härskande militärdiktaturen. *Punto Final* kom ut med ett nummer varannan vecka. Tidskriften var partipolitiskt oberoende, men stod den revolutionära vänstern nära. Dess chefredaktör, Manuel Cabieses, var medlem i MIR, liksom många av dess främsta medarbetare.⁶ I redaktionen ingick emellertid också medlemmar i andra partier, däribland Jaime Faivovich, socialist och under juli och augusti 1973 biträdande kommunikations-

⁵ Victor Toro (intervju med): ”Poder Popular: Unión y Lucha del Pueblo” i *Punto Final*, No 185, Santiago, 5 juni 1973, s 18.

⁶ Manuel Cabieses fängslades och sändes till koncentrationslägret Chacabuco efter militärkuppen i september 1973. Han frigavs i början av 1975. Flera av medarbetarna i *Punto Final* hålls emellertid inspärrade av diktaturen och deras öde är okänt. Det gäller t ex Gladys Díaz och José Carrasco Tapia. Gladys Díaz är medlem i MIR och var under UP-perioden ledare för dess radio, *Radio Nacional*. Hon fängslades i slutet av februari 1975 och fördes tillsammans med sin son till tortyrkammaren Villa Grimaldi. José Carrasco Tapia är medlem i MIR:s centralkommitté. Under UP-perioden var han bl a aktiv inom industribältena Cerrillos och Vicuña Mackenna i Santiago. Han fängslades i Concepción i december 1974.

minister i UP-regeringen. Tidskriften publicerade regelbundet intervjuer med ledande politiker och under månaderna före militärkuppen öppnade den sina spalter för Socialistpartiet, Kristna Vänstern och MIR. Veckotidskriften *Chile Hoy* kom ut med sitt första nummer så sent som i juni 1972. Ursprungligen medarbetade journalister och intellektuella från alla chilenska vänsterpartier – inom och utanför regeringskoalitionen – i denna utmärkta tidskrift. Även om den kommunistiske redaktionsmedlemmen snart lämnade *Chile Hoy* på grund av dess radikala politik, så tjänade den i stor utsträckning som ett enande språkrör för den i övrigt så splittrade chilenska vänstern. Varje vecka publicerade tidskriften en längre intervju med en aktuell politiker – president Salvador Allende, Kommunistpartiets generalsekreterare Luis Corvalán, MIR:s generalsekreterare Miguel Enríquez och den kristdemokratiska ledaren Renán Fuentealba hörde till de intervjuade – eller med ”mannen på gatan”, en kvinna i kåkstäderna, en arbetare i ett industriebälte, en soldat i armén, etc.⁷ – Till bakgrundsmaterialet bör man kanske slutligen också räkna mina egna upplevelser i Chile under månaderna närmast före militärkuppen, dvs den period då folkmaktsorganen växte fram med särskild styrka och frågan om makten i det chilenska samhället stod på dagordningen.

Jag är medveten om att boken är tungläst, bl a på grund av de många spanska uttrycken. I flera fall finns det tyvärr inte någon bra översättning av de spanska termerna. Det gäller t ex termer som *pobladores* (invånare i kåkstäderna), *afuerinos* (icke fast anställda kringvandrande lönearbetare inom jordbruket) och *asentamiento* (förberedande och övergående kooperativ inom ramen för jordreformen). Sådana termer har lämnats i sin spanska form, för att i stället förklaras i texten. I andra fall har jag använt de översättningar som blivit gängse i Chile-litteraturen, t ex direktöversättningarna ”industriebälte” för *cordón industrial* och ”kommunkommando” för *comando comunal*. När det gäller de citerade avsnitten har jag strävat efter att återge innehållet så klart som möjligt, även om det ibland har medfört att den språkliga formen blivit lidande på det. Efter tvekan beslöt jag mig slutligen för att förse boken med en – kanske alltför omfattande – notapparat. Skälen är två. För det första anser jag att man bör dokumentera alla direkta citat och sifferuppgifter, i synnerhet när det rör sig om ett ämne som i stort sett inte behandlats tidigare. För det andra hoppas jag att boken kan användas för vidare studier, t ex inom Chile-kommittén. Noterna kan då ge en viss hänvisning.

....och efterord

Någon har kallat ”det chilenska exemplet” för ”vår Pariskommun”, på grund av dess grundläggande betydelse för den socialistiska rörelsen i vår tid.⁸ Det betyder emellertid inte att det råder enighet inom vänstern om de lärdomar man kan hämta ur detta konkreta exempel. Långt därifrån ... Denna diskussion tas inte upp i boken. Det kan därför vara lämpligt att beröra den här, även om det blir mycket knapphändigt. Viktigast i detta sammanhang är naturligtvis det chilenska Kommunistpartiets och MIR:s inställning, dvs de båda partier som klarare än andra representerar två strategiska alternativ inom den chilenska vänstern. När det gäller Kommunistpartiets och MIR:s inställning, dvs de båda partier som klarare än andra representerar två strategiska alternativ inom den chilenska vänstern. När det gäller Kommunistpartiet är det också av intresse att beröra det sovjetiska Kommunistpartiets kommentarer.

⁷ Tidskriften *Kommentar* i Stockholm förfogar över en ofullständig men betydande samling av *Punto Final*, under det att Latinamerikainstitutet – också i Stockholm – har en komplett samling av *Chile Hoy*.

⁸ Uttrycket ”vår Pariskommun” kommer från den italienska vänsterorganisationen Lotta Continua, som utförligt analyserat ”det chilenska exemplet”. Se Lotta Continua: ”Unsere Pariser Kommune”, diskussionsdokument framlagt vid Frankfurtkonferensen om Chile den 23-27 april 1974 (stencil). Utdrag av dokumentet har publicerats i *Les Temps Modernes*, No 335, Paris, juni 1974, s 2116-2123.

I sitt första dokument efter militärkuppen framhöll det chilenska Kommunistpartiet att ”ultravänsterns inställning och handlande (under UP-perioden) förorsakat mycket allvarlig skada” och att partiet var ”absolut övertygat om att dess politik (...) varit helt korrekt”.⁹ Samtidigt som partiet inte presenterat någon analys av utvecklingen under UP-perioden har det hållit fast vid denna uppfattning. Det har fått stöd av de västeuropeiska Kommunistpartierna, som i några fall t o m gått längre och inte dragit sig för att göra ”vänsterextremismen” – dvs MIR – ansvarig för UP-regeringens nederlag och den fruktansvärda militärkuppen i september 1973. Det är, enligt mitt sätt att se, inte bara en ohygglig anklagelse, utan också ett grovt försök att göra svart till vitt och undandra sig sitt historiska ansvar. Reformismen – som dominerade inom UP-koalitionen och representerades av Kommunistpartiet och Socialistpartiets högerflygel – misslyckades i Chile. Dess övertro på den fredliga parlamentariska vägen, de ”demokratiska traditionerna” och militärens ”traditionellt opolitiska hållning” ledde bort ifrån målet. Liksom Pariskommunen har ”det chilenska exemplet” visat att ”arbetarklassen inte helt enkelt kan ta det färdiga statsmaskineriet i besittning och sätta igång det för sina egna syften”.¹⁰ Den chilenska reformismen hade emellertid inte bara förträngt denna lärdom, utan också ”de erfarenheter från en hel rad om inte alla revolutioner som bevisar att det under revolutionstiden är särskilt fördelaktigt att förena massaktionen utanför det reaktionära parlamentet med en opposition inom detta parlament”.¹¹ Som framgår i boken vände sig Kommunistpartiet konsekvent mot massornas initiativ att organisera sig utanför rådande institutionella ramar i bonderåd, industribälten och kommunkommandon, för att i stället söka en allians med det borgerliga Kristdemokratiska partiet inom ramen för en parlamentarisk strategi.

Mot den reformistiska strategin stod en revolutionär strategi, ”vänsterextremistisk” enligt Kommunistpartiet och främst representerad av Revolutionära Vänsterrörelsen = MIR). MIR hyste inga illusioner beträffande den parlamentariska vägen till socialismen eller militärens roll som den borgerliga statens försvarare. Partiet tog också avstånd ifrån en allians med Kristdemokratiska partiet, för att i stället söka vinna kristdemokratiska arbetare på basplanet, driva på massmobiliseringen, bygga upp alternativa folkmaktsorgan och organisera folket inför den uppgörelse med de borgerliga krafterna som skulle komma förr eller senare. MIR:s framgångar låg just i att partiet förmådde lyssna på massorna. ”Massorna var inte”, som partiets generalsekreterare Miguel Enríquez framhöll i en intervju i Chile i mars 1974, ”vänsterextremister när de drev på mobiliseringen till försvar för sina intressen. Sedan de fört *Unidad Popular* till regeringen påskyndade massorna sina steg längs den enda väg historien utstakade. (...) Vad oss beträffar, så var vi varken otåliga eller vänsterextremister. Inom ramen för våra möjligheter ledde vi arbetarnas historiska marsch mot den härskande klassen. (...) Men vi var inte i stånd att vinna över ledningen för massrörelsen från reformismen. Det – och inte något annat – var vår svaghet och vårt misstag. (...) Det är varken socialismen eller den revolutionära politiken som misslyckats i Chile, utan ett svagt och illusoriskt reformistiskt försök.”¹²

Elaka tungor har om det chilenska Kommunistpartiet sagt att det ”varken är vänster eller höger, utan öster”, dvs att dess politik underordnas det sovjetiska Kommunistpartiet. Det är därför intressant att notera att flera sovjetiska samhällsvetare och politiker framfört en ganska hård kritik av den politik det chilenska Kommunistpartiet drev under UP-perioden. I mars 1974 publicerade t ex Alexander Sobolev en kritisk artikel som är utav intresse för den här boken genom att den bl a

⁹ Chiles Kommunistiska Parti: ”Al Pueblo Chileno”, Santiago, 11 oktober 1973 (stencil).

¹⁰ Karl Marx: ”Inbördeskriget i Frankrike”, återgivet av Lenin i *Staten och Revolutionen*, Rabén och Sjögren, Stockholm, 1964, s 51.

¹¹ Lenin: *Radikalismen: Kommunismens Barnsjukdom*, Ordfront, Stockholm, 1974, s 51.

¹² Miguel Enríquez (intervju med) i *Correo de la Resistencia*, No 1, juni 1974, s 34-36.

tar upp folkmaktens problem. Sobolev är verksam inom Institutet för Marxism-Leninism och adjungerad medlem av det sovjetiska Kommunistpartiets centralkommitté. I sin artikel framhöll Sobolev att ”man inte helt enkelt behöver en majoritet för att bryta reaktionens motstånd. Man måste ha en majoritet som är aktiv och fast organiserad. En sådan majoritet kan erövrats genom olika enande massorganisationer. Sådana organisationer har visat sig utgöra en verkligt organiserad och aktiv kraft i alla segrande revolutioner. I Ryssland utgjordes de av sovjeterna. (...) Det var just när sådana organisationer existerade som det var möjligt (...) för folket att erövrats makten och behålla den i kampen mot borgarklassen. Behovet av enande massorganisationer har emellertid inte uppmärksammas i tillräcklig utsträckning på senare tid.. Men om vi betraktar problemet i dess konkreta och historiska form (...) kan man med absolut visshet säga att varken parlament eller kommunförsamlingar (...) är tillräckliga för att överföra makten i folkets händer. Den chilenska erfarenheten har bekräftat detta ännu en gång (...) Slutligen bekräftar den chilenska erfarenheten Lenins tes att det under revolutionens gång är nödvändigt att bryta ned den borgerliga statsapparaten och ersätta den med en apparat uppbyggd på folkmakten.”¹³ Och några månader senare skrev Boris Ponomarev, suppleant i det sovjetiska Kommunistpartiets politbyrå och sekreterare i dess centralkommitté, att ”händelserna i Chile på nytt visar betydelsen av att kunna försvara de revolutionära erövringarna och den oerhörda vikten av att vara förberedd för att snabbt kunna skifta från fredliga till icke fredliga kampformer och vara i stånd att svara på borgarklassens kontrarevolutionära våld med revolutionärt våld. (...) Även när revolutionen utvecklas fredligt är det av avgörande betydelse att den gamla regimens representanter berövas ett så viktigt maktinstrument som armén och att man skapar en ny statsapparat. Det finns inte – och det kan inte finnas – en armé som står vid sidan av staten eller vid sidan av politiken.”¹⁴

Genom militärkuppen den 11 september 1973 återupprättade imperialismen och den chilenska borgarklassen sitt hotade herravälde i Chile och en av de mest fruktansvärda förtryckarregimer historien känt regerar nu landet med blod och eld. I denna situation kan det förefalla naturligt att partierna och organisationerna inom den chilenska vänstern överbryggat sina motsättningar och nått en högre grad av enhet än tidigare. Men det är tyvärr ej fallet. När tvåårsdagen för militärkuppen närmar sig har någon enad motståndsrörelse ännu inte bildats i Chile, trots att alla vänsterpartier vid upprepade tillfällen understrukit dess nödvändighet och trots att de är överens om att den främsta målsättningen för kampen idag är att störta diktaturen och återupprätta de demokratiska friheterna.¹⁵ Däremot har partierna ännu inte kommit överens om hur motståndsrörelsen skall organiseras och vilka former motståndskampen skall ta. Skiljelinjerna följer här det mönster som beskrivits i boken.¹⁶

¹³ A I Sobolev: ”Revolución y Contrarevolución: La Experiencia Chilena y los Problemas de la Lucha de Clases” (stencil). Artikeln publicerades för första gången i mars—aprilnumret 1974 av den sovjetiska tidskriften *Rabotchi Klass i Sovremenny Mir*. Senare återgavs den i den östtyska tidskriften *Horizont*, No 21, 22, 23 och 25 1974.

¹⁴ Boris Ponomarev: ”La Situación Mundial y el Proceso Revolucionario” i *Revista Internacional*, No 6, Prag, juni 1974, s 8. – Det är intressant att notera att Ponomarevs artikel inte publicerades i den franska utgåvan av samma tidskrift. I slutet av juni 1975 förklarade det franska Kommunistpartiets generalsekreterare Georges Marchais att ”vi (dvs det franska Kommunistpartiet) inte publicerade Boris Ponomarevs artikel (...) av den enkla anledningen att vi tyckte att den försvårade, snarare än underlättade, lösningen på de problem som idag ställs i Frankrike i kampen för fredlig samexistens, demokrati och socialism.” ... – *Le Monde*, Paris, 28 juni 1975, s 4.

¹⁵ Utomlands har UP-partierna och MIR gått samman i vad som kallas Chilenska Vänstern. Dess politiska betydelse har emellertid varit liten och fr a bestått i att samordna vissa aktiviteter inom den internationella solidaritetsrörelsen med Chiles folk. I skrivande stund (juli 1975) förefaller dessutom också samordningen inom Chilenska Vänstern att upphöra.

¹⁶ Dessa frågor är i sin tur avhängiga partiernas uppfattning av den rådande regimen i Chile. Kommunistpartiet uppfattar den som fascistisk, under det att MIR anser den vara en sk gorilladiktatur, dvs en – ovanligt brutal – militärdiktatur i ett beroende land.

Kommunistpartiet strävar efter att bilda en antifascistisk front (*frente antifascista*) mot militär-diktaturen. Denna front skall inte hämta sin styrka ur en folklig motståndsrörelse som når ut över partierna – de ”enande massorganisationer” som Sobolev talar om – utan ”utgå ifrån det som folket (redan) har byggt upp”, dvs främst de politiska partierna. Enligt Kommunistpartiets förslag till motståndsfrent innebär det i första hand att fronten skall byggas upp kring Kommunist- och Socialistpartierna samt *Unidad Popular*. ”Men samtidigt är det”, enligt partiet, ”nödvändigt att gå längre, till gemensam handling och till enhet med andra delar av folket som inte slöt upp bakom (UP-regeringen). (...) (Därför) vänder sig Kommunistpartiet öppet till Kristdemokratiska partiet och ber det ta ställning till förslaget.”¹⁷

Som en direkt förlängning av politiken under UP-perioden söker alltså Kommunistpartiet en allians med Kristdemokratiska partiet. Liksom under UP-perioden förutsätter emellertid en sådan partiallians ett avståndstagande ifrån såväl MIR och de krafter som slutit upp bakom dess politik att bilda folkmaktsorgan – idag des k motståndskommittéerna – som olika former av väpnad kamp. I ett minst sagt anmärkningsvärt uttalande förklarade t ex Orlando Millas, medlem i det chilenska Kommunistpartiets politbyrå, på årsdagen av militärkuppen ”att det svåra, farliga och emellanåt hjältomodiga motståndsarbetet allvarligt besväras av vänsterextremisternas framhårdande i en provocerande och splittrande hållning (...) Tjatat om att bilda motståndskommittéer utanför partierna och därigenom på ett splittrande sätt söka avleda isolerade medlemmar (ifrån sina partier) tycks snarare vara ägnat att undergräva de anti-fascistiska styrkorna än att besvära fascisterna.” ...¹⁸ Samtidigt som Kommunistpartiet ”öppet vänt sig till Kristdemokratiska partiet” med sitt förslag till ”gemensam handling och enhet” i kampen mot diktaturen, har partiet också hittills avvisat samarbete med MIR. MIR omnämns inte heller i det ovan citerade dokumentet.

Under UP-perioden utvecklades MIR från en liten organisation bland flera andra på vänsterkanten till ett inflytelserikt revolutionärt parti. Partiet, som hade en viss erfarenhet av underjordisk kamp och förfogade över en relativt välorganiserad militär apparat, klarade sig också undan militärkuppen och det följande massiva förtrycket bättre än de övriga vänsterpartierna. I samband med kuppen beslöt partiledningen att medlemmarna inte kunde lämna Chile, utan att de skulle stanna kvar i landet för att omorganisera partiet, anpassa det till de nya förhållanden som uppstått och inleda motståndskampen.

I slutet av 1973 var denna fas av taktisk reträtt och inre omorganisering till ända och någon månad senare – i mitten av februari 1974 – vände sig MIR till övriga vänsterpartier med ett förslag om hur motståndet skulle organiseras. I förslaget framhöll MIR att ”den grundläggande uppgiften idag är att skapa ett brett socialt block i stånd att utveckla kampen mot gorilladiktaturen till dess att den störtats. Därför är det nödvändigt att ena hela folket i kampen (...) och i sin tur nödvändigt att strategiskt uppnå största möjliga enhet mellan alla politiska krafter inom vänstern och de progressiva krafter som är redo att föra kampen mot gorilla-diktaturen framåt.” Mer konkret föreslog MIR att man dels skulle bilda en politisk motståndsfrent (*frente politico de la resistencia*), dels bygga upp en folklig motståndsrörelse (*movimiento de resistencia popular*) och att de båda skulle kämpa för följande målsättningar: a) hela folkets enhet mot gorilladiktaturen; b) återuppriktande av de demokratiska friheterna; och c) försvar för massornas levnadsnivå. Den politiska motståndsfrenten skulle enligt förslaget utgöras av MIR, UP-partierna och ”de delar av Kristdemokratiska partiet som är redo att bekämpa diktaturen”. Men en sådan front skulle ”inte ha någon mening på massnivå om den inte stöder sig på en bred massrörelse som går ut över de politiska partierna. (...) därför föreslår vi att man bildar en folklig motståndsrörelse till vilken alla

¹⁷ Chiles Kommunistiska Parti: ”Al Partido y al Pueblo de Chile”, Santiago, december 1974 (stencil).

¹⁸ Orlando Millas (intervju med) i *L'Humanité Dimanche*, Paris, 4-10 september 1974.

grupper ur folket som stöder dess plattform kan ansluta sig, vare sig de är medlemmar i de i fronten ingående partierna eller ej. Den folkliga motståndsrörelsen kan på basplanet – i varje fabrik, jordegendom, kåkstad, skola, universitet, kontor m m – ta formen av folkliga motståndskommittéer (*comités de resistencia popular*).¹⁹

MIR vänder sig alltså till de kristdemokrater som ”är redo att bekämpa diktaturen”, dvs Kristdemokratiska partiets vänsterflygel, som hämtar sitt stöd bland olika grupper av arbetare och småborgerliga skikt. Däremot tar partiet – idag liksom under UP-perioden – bestämt avstånd ifrån en allians med hela Kristdemokratiska partiet, då det inte bara skulle innebära ett samarbete med kristdemokratiska ledare som Eduardo Frei och Patricio Aylwin – ”gorillornas medbrottslingar med händerna lika fläckade av arbetarnas och folkets blod som militärkuppens direkta huvudpersoner”²⁰ – utan också att motståndsrörelsen skulle underordnas en borgerlig kraft som endast skulle utnyttja den för sina egna syften, splittra vänstern, förhindra ett aktivt motstånd och förlänga diktaturens maktinnehav. ”Att tro att de borgerliga delarna av Kristdemokratiska partiet kan spela en demokratisk och progressiv roll är en självmordspolitik. Borgarklassen kan uppleva de djupaste inre motsättningar – och det kan t o m inträffa att den rådande militärjuntan byts ut – men alla politiska fraktioner av den härskande klassen är överens om att det endast är genom en förtryckarstat (...) som de kan söka hejda proletariats frammarsch, behålla sina privilegier och fortsätta att exploatera arbetarna.”²¹ Även om MIR idag alltså kämpar för att störta militärdiktaturen, så innebär det inte att partiet kämpar för att ersätta en borgerlig diktatur med en annan. Dess strategiska målsättning är, enligt MIR:s nye generalsekreterare Andrés Pascal, ”att genom motståndskampen utveckla den revolutionära sociala, politiska och militära styrka hos proletariatet och dess allierade som gör det möjligt att undergräva den borgerliga staten, bygga upp en stark folkmakt och driva på den proletära och socialistiska revolutionen.”²²

Om det alltså ännu inte bildats någon enad motståndsrörelse i Chile, så betyder det emellertid inte att det chilenska folket inte skulle ha inlett motståndet mot militärdiktaturen. Tvärtom. Allt fler reser sig för att bekämpa det omänskliga politiska, sociala och ekonomiska förtrycket.

Kampen är med nödvändighet underjordisk och formerna för den sträcker sig från passiv ohörsamhet mot juntans diktat till mer aktiva aktioner som maskning inom produktionen, bojkott, sabotage och t o m strejker och mindre väpnade aktioner. Trots motsättningarna på partinivå är enheten stor på basplanet. Många – också kommunister och kristdemokrater – har anslutit sig till de av MIR organiserade motståndskommittéerna och sådana kommittéer är nu verksamma över hela landet, men alldeles särskilt i Santiago-området. Enligt Laura Allende, syster till den mördade presidenten och medlem i Socialistpartiets centralkommitté, ”har MIR tusentals motståndskommittéer och motståndskommittéerna verkar bland folket”.²³ ”Men”, fortsatte Laura Allende i sin första intervju 7 utomlands efter att ha släppts ur diktaturens koncentrationsläger i mars 1975, ”det är inte bara MIR som kämpar mot fascismen. Motståndskommittéerna är ett uttryck för enheten i kampen.”²⁴

Genom motståndskommittéerna fortsätter det chilenska folket den kamp för folkmakten och soci-

¹⁹ MIR: ”Pauta para Unir Fuerzas Dispuestas a Impulsar la Lucha contra la Dictadura” i *Correo de la Resistencia*, Specialnummer, juli 1974, s 16-17.

²⁰ Edgardo Enríquez (presskonferens i Havanna den 25 juni 1974) i *Correo de la Resistencia*, No 2, augusti 1974, s 34.

²¹ MIR: ”Respuesta del MIR a la Dirección del Partido Comunista” (februari 1975) i *Correo de la Resistencia*, Specialnummer, april 1975, s 4.

²² Andrés Pascal Allende (presskonferens i Chile; december 1974) i *Correo de la Resistencia*, No 7, mars 1975, s 61.

²³ Laura Allende: ”Habla la companera Laura Allende” i *Correo de la Resistencia*, Bilaga till No 7, mars 1975, s 14.

²⁴ Laura Allende i *Boletín Informativo*, No 60, Havanna, 12-25 mars 1975, s 43.

alismen som är temat för den här boken. De organiseras underjordiskt på arbetsplatser och i bostadskvarter, i fabriker, jordbruk, skolor, universitet, kontor, kåkstäder m m. Vanligen omfattar en kommitté tre till sju personer. När fler än sju personer anslutit sig till en kommitté delar den upp sig i två, o s v. Motståndskommittéerna på en arbetsplats – t ex en fabrik – eller inom ett bostadskvarter samordnas genom ledarna för varje baskommitté. På en högre nivå samordnas de därefter inom större industri- och bostadsområden eller t o m inom en kommun. På så sätt byggs den folkliga motståndsrörelsen upp från basplanet för att – det är målsättningen – täcka hela Chile och aktivt införliva alla de som är redo att bekämpa diktaturen. Motståndskommittéernas första uppgift är att ”organisera det inre arbetet, lära medlemmarna att arbeta underjordiskt, dela upp arbetet mellan medlemmarna och införskaffa nödvändiga resurser för arbetet”.²⁵ Därefter kan de börja utföra uppgifter som att trycka och sprida propaganda i form av flygblad och underjordiska tidningar; samla pengar för verksamheten; införskaffa material, lokaler, färdmedel, vapen, etc; organisera arbetet till förmån för politiska fångar och deras familjer; bygga upp fackliga organisationer; organisera masknings- och strejkaktioner; genomföra sabotage; etc. Motståndskommittéerna skall också genomföra mindre väpnade aktioner. Samtidigt som de utgör grundstommen för den folkliga motståndsrörelsen skall de också tjäna som basenheter för den framtida folkarmé som kan stå emot och besegra diktaturen och den borgerliga militärapparaten.

Stockholm i juli 1975
Tor Sellström

---

²⁵ ”Hay un Lugar en la Resistencia para cada Explotado” i *El Rebelde en la Clandestinidad*, No 102, Santiago, december 1974, s 18.

I. *Unidad Popular* och den chilenska vänstern

1. *Unidad Popular*

Den borgerligt reformistiska politiken under den kristdemokratiska presidenten Eduardo Frei (1964-1970) gav upphov till ökande motsättningar inom den chilenska härskande klassen och till ett kraftigt uppsving för landets massrörelse. Motsättningarna inom det borgerliga blocket blev så djupa att två borgerliga kandidater ställde upp i presidentvalen i september 1970, Kristdemokratiska partiets Radomiro Tomic och Nationalpartiets Jorge Alessandri. De större vänsterpartierna kunde samtidigt gå samman med några mindre småborgerliga partier i koalitionen *Unidad Popular* (ung Folkunionen) (UP) och presentera en gemensam kandidat till presidentposten, *compañero* (kamrat) Salvador Allende. I valen erhöll Allende 36,3 % av rösterna – mot 34,9 % för Alessandri och 27,8 % för Tomic – och kunde i november 1970 installeras som Chiles president och i spetsen för UP-regeringen söka föra landet längs vad som över hela världen snart skulle bli känt som ”den chilenska vägen mot socialismen”.

I det regeringsprogram UP lagt fram för det chilenska folket i december 1969 framhölls att ”det som misslyckats i Chile är ett system som inte kan uppfylla kraven i vår tid.

Chile är ett kapitalistiskt land, beroende av imperialismen och dominerat av vissa borgerliga sektorer som är knutna till det utländska kapitalet. Dessa sektorer är oförmögna att lösa landets grundläggande problem, då problemen just har sin grund i de klassprivilegier de aldrig kommer att avstå ifrån. (...) Det enda verkligt folkliga alternativet – och följaktligen den folkliga regeringens grundläggande uppgift – är att göra slut på imperialisternas, monopolens och den jordägande oligarkins herravälde och inleda byggandet av socialismen i Chile”.¹

Den beroende och underutvecklade kapitalistiska ekonomin skulle genom långtgående anti-imperialistiska och antimonopolistiska strukturreformer ersättas med en ”ny ekonomi”, uppbyggd kring en dominerande statlig sektor. Till den skulle de stora koppar-, salpeter-, järn- och kolgruvorna föras, liksom finansväsendet, privatbanker och försäkringsbolag, utrikeshandeln, distributionsmonopol, ”strategiska monopolföretag inom industrisektorn” samt ”i allmänhet de aktiviteter som är avgörande för landets ekonomiska och sociala utveckling”. Vidare skulle UP-regeringen slutföra den jordreform som inletts under den kristdemokratiska regeringen och genomföra en lång rad betydande reformer på de sociala och kulturella områdena.

I den viktiga intervju Salvador Allende gav den franske sociologen Régis Debray som nyinstallerad president i januari 1971 underströk han att *Unidad Popular* inte kunde liknas vid 1930-talets anti-fascistiska och av borgerliga partier dominerade folkfrontsregeringar. UP var, enligt presidenten, fastmer en ”arbetarfront” och dess mål ”den odelade, vetenskapliga och marxistiska socialismen”.² Koalitionen omfattade Kommunist-, Socialist- och Radikal-partierna, MAPU, Kristna Vänstern och – senare – Arbetar- och Bonde-MAPU.

2. *Partierna inom Unidad Popular*

UP-programmet var inte ett uttryck för en enhetlig politisk och ekonomisk strategi. I dess inledning framhölls också att varje koalitionsparti ”behåller sin egen filosofi och sin egen politiska profil”. Programmet var därmed snarare en minsta gemensamma nämnare för de olika UP-parti-

¹ UP-programmet finns publicerat på svenska i Régis Debray: *Samtal med Allende*, Tema/Rabén och Sjögren, Stockholm, 1971, s 159-186. Här har den svenska översättningen ställts mot det spanska originalet.

² Debray op cit s 124-125 och 130-131.

ernas uppfattningar om hur det chilenska samhället skulle omvandlas. Följande politiska partier och rörelser ingick i *Unidad Popular*:

Kommunistpartiet (PC): Det grundades 1912 som Socialistiska Arbetarpartiet (*Partido Obrero Socialista*) (POS) av den chilenska arbetarrörelsens centralgestalt, Luis Emilio Recabarren. Tio år senare anslöt det sig till den kommunistiska Tredje Internationalen och antog då sitt nuvarande namn, Chiles Kommunistiska Parti. Till skillnad från många andra latinamerikanska Kommunistpartier var partiet från början starkt förankrat i arbetarklassen och hade något år efter grundandet omkring 2 000 medlemmar.³ Efter Recabarrens bortgång i december 1924 hejdades emellertid partiets utveckling av djupgående inre motsättningar och av förtrycket under general Carlos Ibáñez del Campos diktatur (1927-1931).⁴ Vid Kommunistpartiets VIIe kongress i januari 1927 fastställdes partilinjén på följande sätt: "Partiet skall bedriva en fortlöpande bolsjevisering. Kommunisterna sitter inte i parlamentet för att hylla det kapitalistiska systemet utan för att störta det. Proletariatets frigörelse åstadkommes inte på demokratiska vägar utan genom revolution. Dess befrielse nås inte i parlamentet utan i sovjeterna".⁵ Samtidigt beslöts att partiet skulle organiseras i celler från basplanet, vilket emellertid p g a förtrycket under Ibáñez inte började genomföras förrän 1932.

I början av 1930-talet splittrades partiet och förlorade en stor del av sitt inflytande. Under någon tid fungerade t o m två centralkommittéer samtidigt, en officiell, Kominternansluten under generalsekreteraren Carlos Contreras Labarca och en trotskistisk ledd av Manuel Hidalgo.⁶ Efter Kominterns VIIe kongress 1935 övergav det chilenska Kommunistpartiet "klass mot klass"-politiken. I stället började det verka för bildandet av en chilensk folkfront. Fronten blev en realitet när Kommunist-, Socialist- och Radikalpartierna året därefter gick samman och 1938 röstade fram radikalen Pedro Aguirre Cerda till presidentposten. Kommunisterna inträdde dock inte i folkfrontsregeringen, utan föredrog att ge den – och den följande "demokratiska alliansen" under president Juan Antonio Ríos (1942-1946) – sitt kritiska stöd.

Efter andra världskriget ändrades den kommunistiska politiken på nytt.⁷ I stället för att stödja den socialistiske kandidaten i presidentvalen 1946 gick partiet samman med det reaktionära Liberala partiet kring radikalen González Videla. Videla segrade klart och i den nya regeringen inträdde för första gången tre kommunister, däribland generalsekreteraren Labarca.⁸

Samregerandet varade inte länge. I april 1947 erhöll Kommunistpartiet cirka 22 % av rösterna i kommunalvalen och blev därmed till den härskande klassens förfaran det största politiska partiet i Chile. Samtidigt bröt det kalla kriget in över landet och några dagar efter valen kastades kommunisterna ut ur regeringen. En våg av arresteringar följde. Under en enda natt i oktober 1947 fängslades över 1 000 kommunistledare.⁹ I september 1948 utfärdade slutligen González Videla den

³ Camilo Taufic: "Marzo y el Partido Comunista: Lento Avance por la Vía Pacífica" i *Chile Hoy*, No 35, Santiago, 9-15 februari 1973, s 6

⁴ De inre partistriderna var våldsamma. Partiets generalsekreterare Isaías Iriarte utslöts t ex ur partiet "för att vara polisagent" ..

⁵ Debray op cit s 138.

⁶ Hidalgo verkade bli för ett samgående med den rådande diktaturen, då "ett illegalt parti är det samma som en fabrik för martyrer". Taufic op cit s 7.

⁷ Redan 1933 hade Kommunistpartiet framhållit att dess målsättning var "den borgerligt demokratiska revolutionen".

⁸ Relationerna mellan Kommunist- och Socialistpartierna var vid denna tid allt annat än goda. Så t ex avskedade arbetsminister Labarca (PC) ett flertal medlemmar ur Socialistpartiet som var anställda inom arbetsministeriet och däribland partiets generalsekreterare Raúl Ampuero. Socialistpartiet svarade med våldsamma attacker mot "den kommunistiska byråkratins diktatur" och t o m med att bryta en kommunistunderstödd strejk i kolgruvorna...

⁹ Taufic op cit s 7.

”Lag till demokratins ständiga försvar” som i chilensk folkmun omgående döptes till ”den fördömda lagen” (*la ley maldita*), förbjöd Kommunistpartiet och iscensatte en allmän förföljelse på dess medlemmar. Framträdande kommunister som Luis Corvalán och Volodia Teitelboim sändes till koncentrationslägret Pisagua i Atacama-öknen.¹⁰ Mer än 10 000 kommunister kastades i fängelse eller tvingades under jorden. Omkring 24 000 ströks från vallängderna.¹¹

”Den fördömda lagen” upphävdes inte förrän 1958.¹² Den framtvingade dock det samarbete med Socialistpartiet som tidigare varit minst sagt ansträngt. Närmandet mellan de bägge stora chilenska arbetarpartierna gjorde det möjligt att ena Chiles fackföreningsrörelse och 1953 skapades Arbetarnas Centralorganisation (*Central Unica de Trabajadores*) (CUT). Redan 1951 hade vidare de två partierna inlett det valsamarbete som via Folkets Front (*Frente del Pueblo*) (1952) och Folkets Aktionsfront (*Frente de Acción Popular*) (1958 och 1964) skulle leda fram till bildandet av *Unidad Popular* inför presidentvalen 1970.¹³

Kommunistpartiet uppfattade vägen till socialismen som en utveckling i två skilda etapper. I det program som antogs vid dess XIV:e kongress i november 1969 formulerades strategin på följande sätt: ”Den chilenska revolutionen är till sitt innehåll och sina målsättningar anti-imperialistisk, antimonopolistisk och agrar, med sikte på socialismen. (...) Vi kämpar för att ena landets majoritet (...) och i en första etapp beträda den anti-imperialistiska och anti-oligarkiska revolutionens väg. De omvandlingar som därvid genomförs kommer att bana väg för nya produktionsförhållanden och för socialismen”.¹⁴ I den rapport generalsekreteraren Luís Corvalán presenterade vid samma kongress framhöll han att ”det förefaller oss föga allvarligt eller vetenskapligt att redan nu ge den revolutionära processen en socialistisk inriktning”.¹⁵

De chilenska kommunisterna uttalade sig tidigt för en fredlig övergång till socialismen. Därvid skilde de sig från socialisterna. I ett öppet brev till Socialistpartiets generalsekreterare Raúl Ampuero i mars 1962 som bl a behandlade denna fråga framhöll t ex Kommunistpartiets politbyrå att ”den fredliga vägen inte har något att göra med en passiv inställning. Det är inte en reformistisk, utan en revolutionär väg. Den utgår inte från minskade motsättningar, utan tvärtom från en skärpning av klasskampen. Det är slutligen en väg som under vissa förhållanden leder fram till revolutionen.”¹⁶ Dessa förhållanden ansågs råda i Chile i slutet av 1960-talet och det är främst Kommu-

¹⁰ Luís Corvalán är Kommunistpartiets nuvarande generalsekreterare. I samband med militärkuppen i september 1973 sändes han tillsammans med andra framträdande chilenska politiska ledare och regeringsmedlemmar till gorilladiktaturens koncentrationsläger på den isolerade Dawson-ön utanför staden Punta Arenas i sydligaste delen av Chile. Senare överfördes han till Santiago där han – trots en massiv världsupinions krav på omedelbar befrielse – kommer att ställas inför rätta för påstådda brott under UP-tiden i en av diktaturens många skenrättegångar.

¹¹ Talet om Chiles ”demokratiska traditioner” är en bland flera borgerliga myter om landet. Man kan också notera att dagens gorilla-diktatur gärna framhåller González Videlas ”exempel” och att den på nytt öppnat koncentrationslägret i Pisagua, strukit marxister från vallängderna etc.

¹² Förtrycket var kraftigast under åren 1948-1952. Under denna tid uppstod också allvarliga inre slitningar inom Kommunistpartiet. Under ledning av Luís Reinoso utkristalliserades bl a en ”äventyrlig grupp” som organiserade väpnade kommandon, sprängde järnvägen till koppargruvan El Teniente, försökte sätta kolgruvorna i Lota och Coronel (Concepción) under vatten m m. Gruppen uteslöts ur partiet.

¹³ Salvador Allende (PS) var presidentkandidat såväl 1952 som 1958 och 1964.

¹⁴ Partido Comunista de Chile: ”Programa del Partido Comunista de Chile”, *Sociedad Impresora Horizonte*, Santiago, 1972, s 16-17, 14 och 10.

¹⁵ Citerat i Taufic op cit s 6.

¹⁶ ”Carta de la Comisión Política del Partido Comunista” i Julio César Jobet och Alejandro Chelén (utg): *Pensamiento Teórico y Político del Partido Socialista de Chile*, Quimantú, Santiago, 1972, s 539. – Med den sino-sovjetiska polemiken som bakgrund ägde en intensiv debatt kring frågan om den fredliga övergången till socialismen rum inom det chilenska Kommunistpartiet i början av 1960-talet. Debatten avslutades i oktober 1963 med att en viktig fraktion uteslöts ur partiet. Maoisterna, främst intellektuella från Chile-universitetet i Santiago och universitetet i

nistpartiets uppfattning om vägen mot socialismen som kommit till uttryck i UP-programmet.

Det chilenska Kommunistpartiet var ett av de starkaste Kommunistpartierna i den kapitalistiska världen. Med cirka 16 % av rösterna i parlamentsvalen 1969 var det också det största partiet inom UP-koalitionen, en ställning det dock förlorade till Socialistpartiet efter kommunalvalen i april 1971. (PS erhöll då 23 % och PC 17 % av rösterna). Partiet hade mot slutet av UP-perioden cirka 150 000 medlemmar, vilka till omkring 70 % rekryterats ur arbetarklassen.¹⁷ Det var ett utpräglat arbetarparti och hade en mycket stark position inom den fackliga centralorganisationen CUT, där det kontrollerade de tunga avdelningarna. Förutom i sin homogena organisation låg Kommunistpartiets styrka just i dess starka förankring i den "egentliga" arbetarklassen, bland gruvarbetare och inom industriproletariatet. Dess inflytande på landsbygden var jämförelsevis mycket svagare.

Socialistpartiet (PS): Det andra stora traditionella vänsterpartiet i Chile var Chiles Socialistiska Parti (*Partido Socialista de Chile*). Det bildades i april 1933 genom ett samgående av de socialistiska grupperingar som stött Marmaduke Groves kortlivade "socialistiska republik".¹⁸ Partiet var från grundandet mycket heterogent och dess förankring inom arbetarklassen svagare än Kommunistpartiets.

Socialistpartiet grundades inte som en chilensk motsvarighet till de europeiska socialdemokratiska partierna. I partiets principförklaring anslöt det sig till marxismen och erkände klasskampen som historiens drivkraft. Förklaringen framhöll att det kapitalistiska systemet "med nödvändighet måste ersättas av en socialistisk ordning (under) de organiserade arbetarnas diktatur". Partiet kritiserade Tredje internationalens "sovjetkommunism" för dess "dogmatiska ställning, uteslutande till försvar för Sovjetunionens intressen", samtidigt som det bestämt vände sig emot Andra internationalens "reformistiska socialism (och) konformism inom det kapitalistiska systemet".¹⁹ Karakteristiskt för partiet var vidare dess kontinentala perspektiv: "Den socialistiska doktrinen är till sitt innehåll internationell och kräver en samlad solidarisk aktion av världens arbetare. (...) Socialistpartiet kommer att kämpa för de latinamerikanska folkens ekonomiska och politiska enhet, för en federation av socialistrepubliker på kontinenten och för en anti-imperialistisk ekonomi".²⁰

Det chilenska Socialistpartiet har i praktiken fört en vacklande politik som lett till svåra inre splitningar och fraktionsbildningar. Det har, som den chilenske historikern Fernando Mires påpekat, "upplevt perioder av radikaliserings när massrörelsen varit under uppsving. När rörelsen går tillbaka splittras de radikala grupperna inom partiet och enheten byggs i stället upp kring några personligheter", några så kallade *caudillos* ("partibossar").²¹

Sedan partiet 1936 införlivat Manuel Hidalgos trotskistiska Kommunistiska Vänster (*Izquierda Comunista*) (IC)²² och till en början bestämt tagit avstånd från Kommunistpartiets planer på en chilensk folkfront, gjorde det helt om inför presidentvalen 1938. Till skillnad från Kommunist-

Concepción, grundade Spartakus (*Espartaco*) och senare Revolutionära Kommunistpartiet (*Partido Comunista Revolucionario*) (PCR).

¹⁷ Taufic op cit s 6.

¹⁸ De socialistiska grupper som grundade Socialistpartiet var *Orden Socialista*, *Partido Socialista Marxista*, *Acción Revolucionaria Socialista* och *Nueva Acción Pública*. – Den 4 juni 1932 tog en progressiv fraktion inom flygvapnet under ledning av överste Marmaduke Grove makten i Chile. De innehade makten i tretton dagar, en period som i chilensk historia kommit att kallas "den socialistiska republiken". Denna kortlivade republik – som inte stöddes av Kommunistpartiet – störtades i sin tur av en ny militärkupp, vilken återställde status quo ante.

¹⁹ Julio César Jobet: "El Partido Socialista de Chile" (Del I), *Prensa Latinoamericana*, Santiago, 1971, s 80 och 118.

²⁰ Ibid s 80.

²¹ Fernando Mires: "Breve Histoire du Populisme" i *Les Temps Modernes*, No 323, Paris, juni 1973, s 1940. – Jfr partiets utveckling efter militärkuppen i september 1973.

²² Det chilenska Socialistpartiet har alltid varit mottagligt för trotskistiska idéer.

partiet gav Socialistpartiet därefter inte endast sitt kritiska stöd till Aguirre Cerdas folkfront, utan gick också in i regeringen. (I vilken den unge socialistiske läkaren Salvador Allende blev hälsovårdsminister.) Redan 1940 lämnade emellertid de socialistiska ministrarna sina poster efter en intensiv partidebatt. 1942 delade partiet på nytt regeringsansvar – denna gång i president Rios ”demokratiska allians” – bara för att året därpå åter dra tillbaka sina ministrar.

Den vacklande politiken gav upphov till upprepade partisplittringar. 1940 lämnade ett stort antal f d medlemmar av Kommunistiska Vänstern partiet för att grunda det kortlivade Arbetarnas Socialistparti (*Partido Socialista de Trabajadores*) (PST).²³ 1944 splittrades partiet i 2 delar, en majoritet som under generalsekreteraren Salvador Allende behöll partinamnet och en minoritet – Autentiska Socialistpartiet (*Partido Socialista Auténtico*) (PSA) – ledd av partiets grundare Marmaduke Grove. Fyra år senare delades partiet på nytt i två. Denna gång var det minoriteten som behöll partinamnet, under det att majoriteten grundade Folkliga Socialistpartiet (*Partido Socialista Popular*) (PSP). Det var kring det senare den långa och svåra återföreningsprocessen inleddes.

Socialistpartiets XVIIe kongress i Santiago 1957 markerar inledningen på en ny period. Vid denna ”återförenings kongress” utarbetade partiet den linje som sedan 1951 tagit sig uttryck i ett ökat samförstånd med Kommunistpartiet. Allianser med borgerliga krafter fördömdes och ”arbetarfronten” (*frente de trabajadores*) fördes i stället fram som Socialistpartiets alternativ.²⁴ I de följande presidentvalen 1952 erhöll Salvador Allende som kandidat för Folkets Aktionsfront – stödd av Kommunist- och Socialistpartierna – inte mindre än 29 % av rösterna, eller endast 33 000 färre röster än den segrande konservativa kandidaten Jorge Alessandri.

Under 1960-talet påverkades Socialistpartiet starkt av den Kubanska revolutionen. Det gällde i första hand partiets ungdomsförbund, men också partiledningen. Denna påverkan – samt nederlaget i presidentvalen 1964, som tycktes bekräfta att en socialistisk regering inte kunde tillsättas genom allmänna val – förklarar till stor del partiets markerade radikalisering vid dess XXIIe kongress i Chillán (Ñuble) i november 1967. I den deklaration som antogs vid kongressen sägs:

”Socialistpartiet ställer som marxist-leninistisk organisation upp maktövertagandet som en strategisk målsättning att genomföras under innevarande generation. En revolutionär stat skall inrättas. Den skall befria Chile från beroendet och den ekonomiska och kulturella efterblivenheten och inleda byggandet av socialismen. (...) Det revolutionära våldet är oundvikligt och legitimt. (...) Det utgör den enda vägen mot övertagandet av den politiska och ekonomiska makten och därefter (det enda medlet) till dess försvar och stärkande. Det är endast genom att förstöra den borgerliga statens byråkratiska och militära apparat som den socialistiska revolutionen kan befästas.”²⁵

Denna uppfattning om den chilenska revolutionen skilde sig klart från Kommunistpartiets. I praktiken var emellertid skillnaderna mellan de båda partiernas linjer inte särskilt framträdande. Vid Socialistpartiets plenarmöte i juni 1969 gav det upphov till en intensiv debatt mellan de som i likhet med Carlos Altamirano partiets nuvarande generalsekreterare – argumenterade för Chillán-deklarationen och de som med Salvador Allende i spetsen förordade en politik som närmade sig Kommunistpartiets. Debatten slutade med en knapp seger för de senare. Samtidigt som mötesresolutionen pekade på faran i att lita till en reformistisk strategi, det borgerliga parlamentet och den fredliga vägen mot socialismen, framhöll den att ”alla partier, organisationer och personer som är öppet engagerade i den anti-imperialistiska kampen och stöder ersättandet av det kapita-

²³ Det trotskistiska PST anslöt sig 1944 till Kommunistpartiet. Senare bildades ytterligare ett Arbetarnas Socialistparti (PST), anslutet till Fjärde Internationalen.

²⁴ Mot Socialistpartiet klassinriktade ”arbetarfront” stod Kommunistpartiets på breda allianser inriktade ”nationella befrielsefront” eller ”anti-imperialistiska front”.

²⁵ Jobet op cit (Del II) s 130.

listiska systemet med ett socialistiskt samhälle bör organiseras i en revolutionär front”.²⁶ Därmed var det ”revolutionära hindret” för Socialistpartiets deltagande i UP-koalitionen övervunnet och i augusti 1969 utnämndes Salvador Allende till partiets presidentkandidat.²⁷

Efter kommunalvalen i april 1971 blev Socialistpartiet det största partiet inom den chilenska vänstern. Liksom Kommunistpartiet hade det en mycket stark ställning inom fackföreningsrörelsen. Partiet var dock inte lika arbetardominerat som Kommunistpartiet, utan räknade också ett större antal intellektuella, tjänstemän och representanter för småbourgeoisin bland medlemmarna. Socialistpartiets inflytande på landsbygden var större än Kommunistpartiets.

Radikalpartiet (PR): Partido Radical grundades vid mitten av förra århundradet, då det på sitt program bl a hade kyrkans skiljande från staten och gratis och obligatorisk folkskoleundervisning. Partiet representerade sektorer ur den framväxande borgarklassen, men var fr a småbourgeoisins och i synnerhet tjänstemännens parti. Under 1930- och 1940-talen, då världskris och världskrig försvagade banden till de imperialistiska metropolerna och den härskande klassens ställning försämrades, bildade Radikalpartiet regering i olika omgångar. Presidenterna Pedro Aguirre Cerda (1938-1942), Juan Antonio Rios (1942-1946) och Gabriel González Videla (1946-1952) var alla tre radikaler.

Under Eduardo Freis regeringsperiod utsattes partiet för de polariserande krafter som verkade i det chilenska samhället. Vänsterflygeln närmade sig de stora arbetarpartierna, under det att partiets höger stödde det reaktionära Nationalpartiet. Under inflytande från ungdomsförbundet – Revolutionära Radikala Ungdomen (*Juventud Radical Revolucionaria*) (JRR) – uteslöts högerfalangen under Julio Durán ur partiet i juni 1969. Kort därefter anslöt sig Radikalpartiet till *Unidad Popular*, I augusti 1971 utbröt en ny kris inom partiet. Tillsammans med senatorn Luis Bossay lämnade ytterligare högerrepresentanter partiet för att i stället grunda Radikala Vänsterpartiet (*Partido de Izquierda Radical*) (PIR) till försvar för ”hantverkare och små och medelstora företagare inom industri, jordbruk, gruvor och detaljhandel”.²⁸ PIR anslöt sig snart till den mest hätska oppositionen mot UP-regeringen.

Samtidigt som stora delar av Radikalpartiets borgerliga och småborgerliga representanter lämnade partiet sjönk dess inflytande inom väljarkåren från 16 % i kommunalvalen 1967 till 8 % i kommunalvalen 1971. De som stannade kvar inom partiet antog 1971 en principförklaring i vilken de bl a framhöll: ”Vi är socialister, ty vi använder oss av den historiska materialismen och klasskampen för att tolka verkligheten och för att påverka den.”²⁹ Radikalpartiet var anslutet till den socialdemokratiska Andra Internationalen. Det utgjorde UP-koalitionen höger och dess inflytande inom den chilenska arbetarrörelsen var jämförelsevis ringa.

Rörelsen för Enad Folklig Handling (MAPU): Movimiento de Acción Popular Unitaria bildades efter en utbrytning ur Kristdemokratiska partiet 1969, då vänsterflygeln kring Jacques Chonchol, Rafael Gumucio, Julio Silva och Alberto Jerez inför den repressiva och pro-imperialistiska utvecklingen lämnade regeringspartiet. Samtidigt drog de med sig viktiga grupper ur Kristdemokratiska partiets bas, särskilt från ungdomsförbundet och bonderörelsen. MAPU anslöt sig till

²⁶ Ibid s 151.

²⁷ Salvador Allende utnämndes till partiets presidentkandidat av dess centralkommitté med 12 röster för och 13 nedlagda, vilket ger en uppfattning om de betydande inre socialistiska motsättningarna. – När det stod klart att partiet skulle ställa upp i presidentvalen bröt sig vidare en liten grupp kring *caudillon* (ungefär hövding) och förre generalsekreteraren Raúl Ampuero ur partiet. De grundade Folkliga Socialistunionen (Unión Socialista Popular) (USOPO).

²⁸ Citerat i Alain Labrousse: *L'Expérience Chilienne: Réformism ou Révolution?*, Editions du Seuil, Paris, 1972, s 339.

²⁹ Ibid s 338.

Unidad Popular och Jacques Chonchol blev UP-regeringens förste jordbruksminister.

Vid MAPU:s första kongress i slutet av 1970 valdes Rodrigo Ambrosio till partiets generalsekreterare. Vid samma tillfälle slogs den politiska linjen fast i slagordet: ”Omvandla segern i makt och makten i byggandet av socialismen!”.³⁰ Partiet utövade ett visst inflytande bland yngre industriarbetare och inom *poblaciones* (kåkstäder), men hade fr a en stark ställning inom den kristdemokratiska fackföreningsrörelsen på landsbygden. Den splittrades senare och MAPU kunde då bilda den viktiga fackliga organisationen Arbetar—Bondeenhet (*Unidad Obrero—Campesina*).

I augusti 1971 lämnade Chonchol och gruppen kring honom det parti de grundat två år tidigare, för att i stället söka sig till Kristna Vänstern. De kritiserade MAPU för att ha övergivit de ursprungliga revolutionära kristna värderingarna och för att endast ha blivit ytterligare ett marxistiskt parti bland många andra i Chile. Följande år fördjupades partimotsättningarna. MAPU:s småborgerliga ursprung och dess centristiska positioner ledde till en vacklan mellan revolutionära och reformistiska ställningstaganden. Motsättningarna blev särskilt framträdande vid MAPU:s andra kongress (1972), där den revolutionära majoriteten lyckades vinna kontroll över partiapparatens och genomdriva ett program som karakteriserade den chilenska revolutionen som ”en helhet, en enda permanent process, en enda oavbruten revolution och inte flera revolutioner eller flera åtskilda etapper. I denna enda process måste de så kallade demokratiska och nationella uppgifterna – vilka i sig inte utgör annat än enkla reformer – genomföras samtidigt med de socialistiska uppgifterna. (...) Enkla anti-imperialistiska och anti-monopolistiska reformer är i sig inte tillräckliga för att bestämma den chilenska revolutionens karaktär. (...) Den chilenska revolutionen kan inte hejdas, avstanna, befästas eller avbrytas innan den har nått sitt mål, (dvs) innan den för alltid gjort slut på kapitalismen”.³¹

Efter parlamentsvalen i mars 1973 sökte en reformistisk minoritet inom MAPU återta kontrollen över partiet. Huvuddelen av partimedlemmarna förhöll sig emellertid lojal till den valda ledningen under generalsekreteraren Oscar Garretón och minoriteten – ledd av Jaime Gazmuri och med positioner som i stort sammanföll med Kommunistpartiets – uteslöts ur MAPU.³² Strax innan militärkuppen i september 1973 bildade den i stället Arbetar- och bonde-MAPU (*MAPU Obrero-Campesino*) (MOC).

Kristna Vänstern (IC): När gruppen kring Chonchol lämnade Kristdemokratiska partiet rådde det inom partiet ett utbrett missnöje med ledningen under president Frei. I stället för att överge partiet föredrog emellertid delar av oppositionen att stanna kvar, utöva inre ideologisk kamp och se tiden an. De förhoppningar som ställts på Kristdemokratiska partiet grusades dock fullständigt sedan det under 1971 inlett ett allt intimare samarbete med det reaktionära Nationalpartiet. ”Inte utan smärta”³³ följde därför riksdagsmannen och medlemmen av partiets politbyrå Bosco Parra tillsammans med ytterligare sex riksdagsmän, ledningen för ungdomsförbundet och ett flertal student- och bondeledare Choncholgruppens exempel.

I augusti 1971 bildade denna grupp tillsammans med de f d partikamrater som samtidigt bröt med MAPU, Kristna Vänsterns Organisation (*Organización de la Izquierda Cristiana*), vanligen kallad Kristna Vänstern. Bosco Parra valdes till den nya organisationens generalsekreterare.

³⁰ MAPU: ”MAPU: 1970-1973”, *Politique-Hebdo*, Paris, 1974, s 5.

³¹ Ibid s 9-10.

³² MOC:s generalsekreterare Jaime Gazmuri var tillsammans med Miguel Enríquez, generalsekreterare för Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR), den ende partiledaren som stannade kvar på sin post i Chile efter militärkuppen i september 1973.

³³ IC: ”Gauche Chrétienne: 1970-1973”, *Politique-Hebdo*, Paris, 1974, s 5.

Medlemmarna i Kristna Vänstern framhöll gärna det revolutionära kristna exempel som visats av Camilo Torres och Nestor Paz, revolutionära präster som anslutit sig till gerillan i Colombia och Bolivia och där fallit på sina poster. I marxismen erkände de ”historiska teser och revolutionära erfarenheter som tjänar folkens befrielseprocesser”. De framhöll dock att de inte var marxister, då ”marxismen inte endast är ett redskap för att analysera och omvandla samhället, utan också ett enhetligt system för att tolka människan, världen och historien (som är baserat på) en materialistisk ensidighet”.³⁴ Kristna Vänstern stödde emellertid UP-programmet och framhöll i sin principdeklaration från december 1971:

”Vårt handlande grundar sig på arbetarklassens och hela folkets (intressen) för att tillsammans med marxister och andra socialistiska krafter bana en gemensam och enad väg mot socialismen. Vi bidrar till denna uppgift genom att representera grupper (med) en kristen eller humanistisk grundsyn. (...) Vi uppfattar den socialistiska revolutionen som ett resultat av arbetarnas oavbrutna kamp. Genom att upphäva de utsugande klassernas makt skapar den förutsättningar för att göra slut på alla former av människors herravälde över människor och (...) upprätta arbetarnas självstyre på alla nivåer. (...) Folkets erövring av makten innebär att den borgerliga staten – vilken inskränker det demokratiska deltagandet till val av myndigheter – ersättes med en arbetarstat. (Vi uppfattar den som ett uttryck för) en verklig demokrati inom ett system av ideologisk, politisk, kulturell och religiös pluralism med ett brett deltagande från basen i hela beslutsprocessen”.³⁵

Kristna Vänstern anslöt sig till *Unidad Popular* i slutet av 1971. Partiet, som i parlamentsvalen 1973 (där det ställde upp i mindre än hälften av valdistrikten) erhöll cirka 50 000 röster, räknades till UP:s vänsterflygel. Dess inflytande var särskilt betydande inom vissa religiösa grupper och inom studentrörelsen. Partiet hade också en viss förankring inom bonderörelsen och i storstädernas kåkstäder. Så t ex kontrollerades kåkstäderna Camilo Torres, Santa Maria de Iquique och Pampa Irigoín i Santiago delvis av Kristna Vänstern.³⁶

3. Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR)

Bland vänsterorganisationerna utanför *Unidad Popular* intog Revolutionära Vänsterrörelsen (*Movimiento de Izquierda Revolucionaria*) (MIR) en särställning. Under det att andra utomparlamentariska grupper antingen försvann eller förlorade det inflytande de utövat, blev MIR:s ställning allt starkare.³⁷ Från att ha varit en grupp bland flera andra växte MIR på kort tid till ett

³⁴ Ibid s 31.

³⁵ Ibid s 30, 32 och 33.

³⁶ Utöver nämnda partier ingick ursprungligen Oberoende Folkaktionen (*Acción Popular Independiente*) (API) i UP-koalitionen. API, som tillhörde UP:s höger, var ett nästan betydelselöst parti av socialdemokratisk typ.

³⁷ Till dessa utomparlamentariska grupper – vilka på något undantag när främst var verksamma inom studentrörelsen och under kortare tidsperioder – hörde bl a: Folkets Organiserade Förtrupp (*Vanguardia Organizada del Pueblo*) (VOP): Denna spontanistiska grupp, som huvudsakligen bildats av f d medlemmar ur Kommunist- och Socialistpartiernas ungdomsförbund och som omfattade en heterogen samling revolutionärer och lumpen-element, grundades mot slutet av 1968. VOP blev plötsligt en storpolitisk angelägenhet sedan organisationen i juni 1971 avrättat Freiregimens inrikesminister, kristdemokraten Pérez Zujovic (bl a ansvarig för massakern i Puerto Montt 1969), vilket bidrog till en ökad borgerlig offensiv mot UP-regeringen. Några dagar därefter dödades vopisterna Ronaldo och Arturo Rivera Calderón och Heriberto Salazar i sammandrabbningar med polisen. Ett tjugotal medlemmar ur organisationen fängslades. Det tycks som om organisationen infiltrerats (CIA?) och i en offentlig självkritik från augusti 1971 karakteriserade VOP sina sista aktioner som ”högst olämpliga” och som ett resultat av ”en djup och total isolering från massorna, en följd av anarkistiska idéer (som) en mycket liten grupp (...) påtvingat organisationen”. – VOP: ”Autocrítica de la VOP” i *Punto Final*, No 137, Santiago, 17 augusti 1971, s 32.

Kommunistiska Förtruppen (*Vanguardia Comunista*) (VC): En obetydlig grupp som bildats av avhoppare från PCR och MR 2 på Chile-universitetet i Santiago i september 1971.

Kommunistpartiet Röda Fanan (*Partido Comunista Bandera Roja*) (PCBR): Pro-kinesisk organisation som sedermera anslöt sig till MAPU (Garretón).

starkt parti som under UP-perioden i ökande utsträckning kom att framstå som ett verkligt revolutionärt alternativ i Chile.

MIR bildades vid en tidpunkt då den Kubanska revolutionens exempel utövade ett särskilt starkt inflytande över den latinamerikanska vänstern och den sino-sovjetiska konflikten var som djupast. I Chile var den Kubanska revolutionens inflytande mycket betydande inom Socialistpartiets ungdomsförbund och det var inom dess regionalkommitté i Concepción de tankar som senare skulle leda till grundandet av MIR började spridas i början av 1960-talet. Kring den socialistiska tidningen *Revolución* i Concepción samlades en grupp som under ledning av Miguel Enríquez och Bautista Van Schouwen³⁸ bestämt vände sig emot Socialistpartiets ”pseudorevolutionära och demagogiska verbalism”.³⁹ Vid Socialistpartiets XXe kongress i februari 1964 uteslöts Denna betydande grupp ur partiet, vilket i sin tur ledde till massavhopp från ungdomsförbundet över hela landet. Kort tid därefter förklarade de f d medlemmarna ur Socialistpartiet:

”Genom att offentligen bryta med Socialistpartiet ansluter vi oss till den breda rörelse som inför revi-

Revolutionära Kommunistpartiet (*Partido Comunista Revolucionario*) (PCR): Ett litet prokinesiskt parti som till skillnad från här nämnda grupper bevarade sin självständighet under hela UP-perioden. Partiet uppstod ur *VRM-Vanguardia* och *Espartaco* – pro-kinesiska organisationer som fr a grundats av avhoppare från Kommunistpartiet – 1966. PCR:s generalsekreterare var Robinson Rojas. I partiets organ *El Pueblo* och i dess teoretiska tidskrift *Causa Marxista-Leninista* vände sig PCR med kraft mot UP-regeringen, vars ledare enligt PCR representerade en ”borgerlig kraft”. UP-regeringen karakteriserades som ”borgerligt-reformistisk”. PCR uppfattade den chilenska revolutionen som en väpnad anti-imperialistisk, anti-monopolistisk och anti-feodal process, ledd av arbetare och bönder i allians med vissa borgerliga sektorer. Det utövade ett visst inflytande genom sin förankring inom den lilla nationalistiska *mapuche*-rörelsen Netuaiñ Mapu i Cautínprovinsen.

Revolutionära Förbundet (*Liga Revolucionaria*) (LR): Grundades av trotskister och avhoppare från PCR. Organisationen betraktade UP som en ”heterogen koalition av reformistiska partier” och som ”en vall ägnad att dämna upp den chilenska revolutionen”. – Citerat i Labrousse op cit s 322.

Revolutionära Marxistiska Organisationen (*Organización Revolucionaria Marxista*) (ORM): En bland flera kortlivade trotskistiska grupper.

Revolutionära Rörelsen Manuel Rodríguez (*Movimiento Revolucionario Manuel Rodríguez*) (MR 2): Uppstod som en utbrytning ur MIR 1969. Huvuddelen av dess medlemmar återvände sedermera till MIR, under det att andra sökte sig till bl a Socialistpartiet. – Se vidare not 49.

Revolutionära Socialistpartiet (*Partido Socialista Revolucionario*) (PSR): Denna sektion ur Fjärde Internationalen bildades genom en sammanslagning av Revolutionära Oktober-tendensen (*Tendencia Revolucionaria Octubre*) (TRO) och Revolutionära Fronten (*Frente Revolucionario*) (FR). Partiets generalsekreterare var den kände chilenske historikern Luís Vitale, som i samband med militärkuppen i september 1973 spärrades in på koncentrationsläger i Chacabuco i norra Chile. PSR spelade en marginell roll genom sin entrism inom Socialistpartiet.

Revolutionära Väpnade Styrkorna (*Fuerzas Armadas Revolucionarias*) (FAR): En utbrytargrupp ur Socialistpartiet som senare till största delen anslöt sig till MIR.

Ranquil-rörelsen (*Movimiento Ranquil*) (MR): Denna heterogena grupp – som även kallade sig CCR (*Conciencia-Compromiso-Revolución* = Medvetenhet-Engagemang-Revolution) – omfattade marxister, revolutionära kristna och andra strömningar. Från att 1970 ha intagit en mycket kritisk hållning till UP gjorde partiet följande år helt om och utfärdade en ”uppmaning att på ett militant sätt ansluta sig till Socialist- eller Kommunistpartiet”. – ”Integración de Ranquil al PC y PS” i *Punto Final*, No 132, Santiago, 8 juni 1971, s 33.

³⁸ Den 5 oktober 1974 föll Miguel Enríquez, MIR:s generalsekreterare sedan 1967 och efter militärkuppen 1973 den främste ledaren för det chilenska folkets motstånd mot gorilladiktaturen, för knektarnas kulor. Miguel Enríquez intar vid sidan av Che Guevara sin plats bland de stora och konsekventa latinamerikanska revolutionärer som givit sina liv för den socialistiska revolutionen. Han var – liksom Che – läkare till yrket. Efter att ha varit en av de ledande vid grundandet av MIR 1965 besökte han följande år Peru – där har erbjudit gerillarörelsen sina tjänster – och Kina. 1967 besökte han Kuba och valdes i december samma år till MIR:s generalsekreterare. Han var då endast 23 år gammal. Under de följande åren ägnade han all sin tid åt MIR:s och det chilenska folkets sak: den socialistiska revolutionen.

Bautista Van Schouwen, också han läkare, fängslades av gorilla-diktaturen i december 1973. Denne revolutionär, medlem av MIR:s centralkommitté och partiet politbyrå, har torterats och invalidiserats på det mest fruktansvärda sätt av militärjuntans bödlar.

³⁹ Enligt Socialistpartiets historiker Julio César Jobet. Jobet op cit (Del II) s 101.

sionismens öppna förräderi inom Socialistpartiets och Kommunistpartiets ledningar kämpar för att återupprätta marxismens revolutionära renhet. (...) Vi anser det överhängande att under marxism-leninismens gemensamma fana och i öppen kamp mot den opportunistiska revisionismen organisera alla de socialister och kommunister som i Chile söker en proletär förtrupp beredd att leda den chilenska revolutionen”.⁴⁰

Tillsammans med några trotskistiska och maoistiska grupper samt avhoppare från Kommunistpartiet – däribland Luciano Cruz, en av MIR:s och den latinamerikanska revolutionens ledande personligheter⁴¹ – grundade en kärna kring bröderna Miguel och Edgardo Enríquez och Bautista Van Schouwen Marxistiska Revolutionära Förtruppen (*Vanguardia Revolucionaria Marxista*) (VRM) i början av 1964. I maj 1964 splittrades VRM i den maoistiska VRM-Förtruppen (*VRM-Vanguardia*), som förordade ett ”folkligt demokratiskt program” inriktat på allianser med ”borgerliga anti-imperialistiska sektorer”⁴², och VRM-Rebellen (*VRM-Rebelde*), som manade till direkt kamp för socialismen och omfattade dem som främst påverkats av den Kubanska Revolutionen. I augusti 1965 gick slutligen VRM-Rebellen samman med Folkliga Socialistpartiet (*Partido Socialista Popular*) (PSP)⁴³ och grundade Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR).

Även om MIR vid denna sin första kongress 1965 slog fast några av de grundläggande principer som senare väglett partiets politik – däribland revolutionens socialistiska karaktär, den väpnade kampen som enda väg för att erövra makten samt den proletära internationalismens stora betydelse på en kontinent som så totalt domineras av den nordamerikanska imperialismen – var partiet vid denna tid allt annat än homogent. Det var fortfarande påverkat av trotskismen och dess förankring inskränkte sig nästan uteslutande till universitetet i Concepción. Under perioden 1965-1967 var partiet också främst verksamt inom studentrörelsen, där det emellertid snabbt utvecklades till en betydande kraft. Stödd av Universitetsvänsterrörelsen (*Movimiento Universitario de Izquierda*) (MUI) valdes Luciano Cruz till ledare för studentförbundet vid Concepcións universitet 1967.

Partiets tredje kongress i december 1967 kom att utgöra en viktig milstolpe. Flera av de gamla trotskistiska ledarna ur Revolutionära Arbetarpartiet (*Partido Obrero Revolucionario*) (POR) förlorade sitt inflytande och ledningen för MIR övergick till gruppen kring Bautista Van Schouwen, Luciano Cruz och Miguel Enríquez. Den sistnämnde utsågs enhälligt – endast 23 år gammal – till partiets generalsekreterare. Vid samma tillfälle antog kongressen en politisk deklaration i vilken MIR definierades som en ”marxist-leninistisk organisation uppbyggd enligt den demokratiska centralismens principer”. Den chilenska revolutionens uteslutande anti-monopolistiska karaktär och de allianser med förmodade ”progressiva” borgerliga sektorer den förutsatte avfärdades, liksom den fredliga vägen till socialismen:

⁴⁰ Ur *Insurrección Socialista*. Citerad i Jobet op cit (Del II) s 101.

⁴¹ Luciano Cruz anslöt sig till Kommunistpartiets ungdomsförbund 1962. Som ung studerande i medicin vid universitetet i Concepción – tillsammans med Miguel Enríquez och Bautista Van Schouwen – deltog han aktivt i studentrörelsen och i sluminvånarnas kamp för bostäder och bättre levnadsförhållanden. Hans revolutionära ställningstagande ledde till att han uteslöts ur Kommunistpartiet 1963. (Senare skrev han: ”Till det chilenska Kommunistpartiet säger vi att vi inte är överens med det och att vi beslutsamt och med övertygelse kommer att tillbakavisa dess positioner. Till det kubanska Kommunistpartiet (...) säger vi, ja vi är överens med dess positioner och vi kommer att försvara dem och göra dessa revolutionära positioner till våra egna”. – Luciano Cruz: ”El MIR y el Anticomunismo” i *Punto Final*, No 82, Santiago, 1 juli 1969, s 3.) Tillsammans med bröderna Enríquez, Van Schouwen och andra grundade Luciano Cruz därefter VRM och MIR, där han framstod som en av de absolut främsta ledarna. Luciano Cruz, som utkämpat flera gatustrider, kastats i fängelse och upplevt MIR:s underjordiska period 1969-1970, omkom i en olycka i augusti 1971.

⁴² Ur bl a den pro-kinesiska VRM-Förtruppen uppstår PCR 1966.

⁴³ PSP omfattade vissa f d ledare ur Socialistpartiet, medlemmar ur dess ungdomsförbund och det trotskistiska Revolutionära Arbetarpartiet (*Partido Obrero Revolucionario*) (POR).

”Vi avfärdar 'etappteorin', som felaktigt framhåller att revolutionen först måste genomgå en borgerligt-demokratisk fas under industri-bourgeoisins ledning innan proletariatet kan erövra makten. Vi kommer att bekämpa alla (politiska projekt) som vidmakthåller illusionen om en progressiv borgarklass och uppmanar till klassamarbete. Vi framhåller att den enda klass som kan genomföra de 'demokratiska' uppgifterna i ett socialistiskt perspektiv är proletariatet i ledningen för bönder och proletariserade mellanskikt. (...) Den väpnade kampen är idag inte en bland flera möjliga vägar, utan den enda”.⁴⁴

Påverkan från den Kubanska Revolutionen var särskilt framträdande i MIR:s uppfattning av det revolutionära krigets karaktär:

”Vi anser att den väpnade kampen kommer att ta formen av ett långt och irreguljärt revolutionärt krig, vilket för oss i korthet innebär att öppna några inledande väpnade härdar (*focos*) som efter hand kommer att skapa vad man kallar objektiva revolutionära förhållanden, dvs kommer att göra det möjligt att i stigande grad vinna befolkningen för den väpnade kampen. På så sätt kommer den revolutionära armén skapas (med vilken) vi kommer att kunna erövra den politiska makten. (...) Vårt revolutionära krig kommer väsentligen vara irreguljärt, dvs det kommer att ta formen av en gerillarörelse. (...) Det kommer (...) ur strategisk synvinkel huvudsakligen att äga rum på landsbygden, (vilket) inte på något sätt minskar den enorma taktiska betydelse kampen i städerna kommer att få.”⁴⁵

Under åren efter den tredje kongressen utvecklade MIR sin politiskt-militära linje. Samtidigt utsträckte partiet sitt inflytande långt utanför studentrörelsen och Concepciónområdet. Den nya ledningen ägnade sig särskilt åt det organisatoriska arbetet. Partiets basenheter – de politiskt-militära grupperna (*Grupos Político-Militares*) (GPM) – organiserades, de lokala och regionala ledningarna byggdes upp, liksom den operativa apparaten, den politiskt-strategiska avdelningen, etc.

I synnerhet fr o m 1968 skulle MIR knytas närmare till den chilenska massrörelsen, som mot bakgrund av Frei-regeringens misslyckade politik vid denna tid upplevde ett starkt uppsving. Inom kolgruvorna och textilfabrikerna i Concepción-regionen tillsatte MIR avdelningar för politisk och facklig utbildning. Hundratals kadrer avdelades för att bedriva politiskt arbete bland bondebefolkningen i Chiles södra delar, särskilt bland *mapuche*-indianerna i Cautínprovinsen. Därmed fick partiet den förankring på den chilenska landsbygden som senare tog sig uttryck i bildandet av en särskild bondefront, den viktiga Revolutionära Bonderörelsen (*Movimiento Campesino Revolucionario*) (MCR). Under Victor Toros⁴⁶ ledning började partiet vidare den organisering av invånarna i storstädernas kåkstäder (*pobladores*) som under 1970 skulle leda till en explosionsartad utveckling och utmynna i skapandet av Revolutionära *Poblador*-rörelsen (*Movimiento de Pobladores Revolucionarios*) (MPR).

I en situation av fördjupade klassmotsättningar, ökande mobilisering och allt vanligare repressiva våldsaktioner mot massrörelsen beslöt MIR 1969 att inleda direkta väpnade massaktioner och väpnad propaganda. Det förutsatte att partiet kunde lösa inre problem rörande dess olika tendenser, medlemmarnas disciplin, revolutionärernas uppgifter m m för att därefter ställa upp de politiskt-militära uppgifter som stod i överensstämmelse med rådande situation, Resultatet av

⁴⁴ MIR: ”Tesis Político-Militares”, citerade i Catherine Lamour: *Le Pari Chilien*, Stock, Paris, 1972, s 221-222.

⁴⁵ Ibid s 223. – I september 1970 underströk MIR giltigheten av denna uppfattning. Beträffande landsbygdens roll framhöll partiet: ”Trots en eventuell tidigare överskattning av landsbygdsgerrillans roll under det inledande skedet tror vi att det revolutionära krigets karaktär i allt väsentligt fortfarande kommer att äga sin giltighet.” – MIR: ”Valresultatet och vad det innebär för den revolutionära vänstern” i Debray op cit s 202.

⁴⁶ Också Víctor Toro har fängslats av gorilladiktaturen. I likhet med flera MIR-ledare kom Víctor Toro från Socialistpartiets ungdomsförbund. Till skillnad från Enríquez, Van Schouwen, Cruz och andra kom emellertid Toro direkt ur arbetarleden. Han föddes 1943 i Coquimbo-provinsen, där han först arbetade som gruvarbetare och senare fiskare. 17 år gammal valdes han till fackföreningsledare och året därefter till generalsekreterare för Fiskarnas Fackförbund. Sedan han i början av 1960-talet kommit till Santiago anslöt han sig till MIR och blev den förste arbetaren att inväljas i partiets centralkommitté.

debatten kring dessa problem sammanfattades på följande sätt av MIR:s nationella sekretariat i maj 1969:

”Ett avantgarde-partis grundläggande uppgifter är att utbilda sina kadrer, tränga in i de massfronter som uppfattas som strategiska, bedriva agitation och propaganda (och) genomföra specialuppgifter (dvs väpnade aktioner; T S). För en organisation som går till aktion (...) är det (...) nödvändigt att vidta vissa förändringar. (Ty) om målsättningen fortfarande är densamma, så är prioriteringarna och metoderna andra. Andelen specialuppgifter måste öka enormt mycket (och) bli rörelsens viktigaste fråga. De politiska frågorna måste knytas hårt till specialuppgifterna. De kadrer som genomför specialuppgifter måste (samtidigt) vara politiker och politikerna måste genomföra specialuppgifter. Integreringen av det politiska och det militära måste bli en realitet. (...)

Det finns inte längre något utrymme för alltför stridande tendenser (inom organisationen). Organisationen måste uppnå en relativ politisk homogenitet. Endast nyansskillnader och mindre meningsskiljaktigheter får bestå. Efter diskussion måste minoriteten underkasta sig majoritetens beslut. Disciplinen måste stärkas. (...) Medlemmarna måste strikt acceptera de regler som gäller för underjordiskt arbete. De medlemmar som går in i MIR måste vara av ett nytt slag.

Aficionados (ung supporters) bör lämna organisationen. Det räcker inte längre att passivt passa mötes-tider. Man kan inte ansluta sig till partiet eller lämna det som man vill. Man måste helt följa partiet. Det avgör om en medlem bör eller inte bör arbeta eller studera, var han skall bo, etc. Endast därigenom kan man skapa en solid, disciplinerad och effektiv organisation i stånd att (...) operera helt underjordiskt. Det är den organisationen som kommer att genomföra direktaktioner och inleda klasskriget i Chile.”⁴⁷

Inför den nya utvecklingen lämnade många av de trotskister som varit med vid grundandet av MIR partiet⁴⁸, vilket bidrog till dess stärkande och till att det under åren 1969 och 1970 kunde börja genomföra några av de uppgifter det uppställt. MIR blev dock inte den första vänsterorganisationen som genomförde väpnade aktioner.⁴⁹ MIR var däremot den enda organisationen i stånd att ge dessa aktioner en viss kontinuitet och anpassa dem till massrörelsens – vid denna tidpunkt särskilt *poblador*-rörelsens – kamp och intressen.

I juni 1969 gick Luciano Cruz, Miguel Enríquez, Bautista Van Schouwen och andra MIR-ledare under jorden. Trots den politiska polisens intensiva efterspaningar kunde Frei-regimen inte fängsla ledarna eller avslöja partiets planer och mot slutet av året inleddes de direkta aktionerna med framgångsrika attacker mot olika banker i Santiago. Vid sidan av andra aktioner – väpnad propaganda, attacker mot vapenförråd m m – skulle MIR fram till juni 1970 genomföra ett flertal liknande bankexpropriationer. Enligt beräkningar skulle de ha inbringat en sammanlagd summa

⁴⁷ MIR: ”En revolution bland oss själva kan leda till revolutionen i Chile”, citerat i Lamour op cit s 228-229.

⁴⁸ Bland andra Luís Vitale.

⁴⁹ I augusti 1969 genomförde en grupp ur Revolutionära Rörelsen Manuel Rodríguez (MR 2) en uppmärksam attack mot en banktransport. MR 2 betecknade sig som ”en revolutionär marxistisk-leninistisk organisation som i Chile avser att bygga upp en underjordisk organisation vars kampmetod är den väpnade kampen.” (Rafael Ruiz Moscatelli: ”La Plata es para la Revolución” i *Punto Final*, No 87, Santiago, 9 september 1969, s 28.) MR 2 bildades efter en utbrytning ur MIR i början av 1969. Till skillnad från MIR prioriterade organisationen kampen i städerna och var också den första organisationen att genomföra stadsgerilla-operationer 1969. Vid dessa aktioner fängslades flera av MR 2:s ledare, bl a Jorge Silva Luvecce och Juan Martínez. I oktober 1970 – efter Salvador Allendes valseger – gav sig organisationen officiellt till känna och förklarade att ”UP-programmet representerar arbetarnas omedelbara intressen under denna etapp (av revolutionen), samtidigt som det slår hårt mot imperialismen och borgarklassen. Därför stöder vi detta folkliga program som – utan att det framhåller vår målsättning (dvs störtandet av den härskande klassen och nedbrytande av dess maktinstrument) – kommer att stärka arbetarklassen i städerna och på landsbygden.” (MR 2: ”Por una Revolución Socialista” i *Punto Final*, Bilaga till No 119, Santiago, 8 december 1970, s 5.) MR 2 skulle i en självkritisk process snart gå under som självständig organisation. Vid dess första kongress 1971 beslöt organisationen att gå upp i MIR. Några av dess grundare, bl a Rafael Ruiz Moscatelli och Jorge Silva Luvecce, satte sig emot detta beslut för att i december 1972 i stället ansöka om medlemskap i Socialistpartiet.

av cirka en halv miljoner svenska kronor⁵⁰, pengar som dels användes till inköp av mat och förnödenheter åt invånarna i slumstäderna, dels avsattes för att stärka partiapparaten.⁵¹

De väpnade aktionerna genomfördes sedan 1970 års presidentvalskampanj inletts och *Unidad Popular* bildats. Redan i januari 1969 hade MIR offentliggjort sin grundläggande inställning till deltagande i val genom att i samband med parlamentsvalen publicera ett dokument med titeln ”Nej till valen. Den väpnade kampen är den enda vägen.”

Och i maj 1970 presenterade partiet en utförlig analys av presidentvalskampanjens roll och utsikter i den rådande osäkra situationen i Chile. I dokumentet framhöll MIR bl a:

”Vi tror inte på den legalitet som fabriks- och jordägare skapat. Vi tror inte på de lagar som medför fattigdom för flertalet och rikedom åt ett fåtal. Vi accepterar inte den rättvisa som tar sig uttryck i tortyr och massakrer. Vår uppgift är inte att delta i detta system, utan att bekämpa det. Vi framhåller att valen inte utgör en väg som leder till erövringen av makten. Vi ställer oss misstroende till att arbetarna och bönderna kommer att kunna bilda regering och inleda byggandet av socialismen på den vägen. Vi är övertygade om att den härskande klassen inte kommer att dra sig för att genomföra en militärkupp om folket verkligen skulle uppnå denna svåra valseger. (...) Därför utför Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR) ingen som helst valaktivitet.”⁵²

Även om MIR alltså inte aktivt deltog i valkampanjen eller anslöt sig till *Unidad Popular* – p g a dess ”rent valopportunistiska karaktär, dess heterogena sociala sammansättning och genom att ett parti som Radikalpartiet, vilket enligt vår mening till stor del fortfarande representerar borgerliga intressen, fanns med (i koalitionen)”⁵³ – insåg partiet till skillnad från andra organisationer att klasskampen under denna period till stor del kanaliserades genom valen. Endast ”politisk blindhet eller doktrinärt pedanteri”⁵⁴ kunde enligt MIR bortse från detta. För att inte skada Salvador Allendes kandidatur inställde därför partiet de väpnade aktionerna i juni 1970. Den militära apparaten sattes i stället in i kampen till försvar för en eventuell UP-seger mot högerens konspirationer.⁵⁵

MIR behöll dock sin från *Unidad Popular* djupt avvikande uppfattning. Partiet ställde sig kritiskt såväl till UP:s program – vilket det emellertid såg som en viktig faktor för massmobiliseringen – som till ”illusionerna om ett maktövertagande genom val.” I oktober 1970 – efter Allendes valseger – lät MIR:s nationella sekretariat publicera ett omfattande dokument i vilket partiet gav sin

⁵⁰ Lamour op cit s 225.

⁵¹ Efter en sådan aktion utfärdade MIR en kommuniké med bl a följande lydelse: ”Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR) meddelar folket att dess Rigoberto Zamora-kommando exproprierat *Banco Nacional del Trabajo*. Saken är klar. ’Dödsskvadronen’ behöver vare sig tortera eller misshandla någon. Banken tillhör den ekonomiska klanen Hirmas-Cattan-Saíd, vilken kontrollerar eller har inflytande över bl a följande företag: Madeco, Textil Hirmas, Algodones Hirmas, CAP, Licores Mitjans, Vestex, Manufacturas Royle, Compañía Carbonífera Colico Sur, Compac, Cobre Cerrillos, Compañía Industrial de Construcciones och många andra. Pengarna tillhör dem som arbetar i dessa företag, fabriker eller gruvor och inte dem som rövat pengarna från arbetarna. MIR kommer att återställa pengarna till landets alla arbetare och bönder genom inköp av nödvändiga vapen för att bygga upp en väpnad apparat och inrätta en arbetar- och bonderegering i Chile.” – MIR:s nationella sekretariat: ”A los obreros, campesinos, pobladores y estudiantes” i *Punto Final*, No 99, Santiago, 3 mars 1970, s 5.

⁵² MIR:s nationella sekretariat: ”EL MIR y las elecciones presidenciales” i *Punto Final*, Bilaga till No 104, Santiago, 12 maj 1970, s 5.

⁵³ MIR: ”Valresultatet och vad det innebär för den revolutionära vänstern” i Debray op cit s 205.

⁵⁴ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire: 1970-1973”, *Politique-Hebdo*, Paris, 1974, s 5.

⁵⁵ MIR:s stöd till UP mot högerens konspirationer var effektivt. Bl a avslöjade partiet till stor del komplotten i samband med mordet på den chilenska överbefälhavaren general René Schneider i oktober 1970. Även när relationerna mellan Kommunistpartiet och MIR var som mest ansträngda erkände kommunisterna att MIR ”bidragit med underättelseverksamhet och avslöjanden av omstörtande aktiviteter” – Roberto Pinto: ”Los ataques del MIR al Partido Comunista” i *El Siglo*, Santiago, 18 juli 1971.

syn på valsegern, UP-koalitionen, dess program och utsikterna att genomföra det, imperialismen och de borgerliga krafterna samt MIR:s uppgifter i den nya situationen som uppstått:

”MIR och valresultaten” (utdrag):

”I maj i år ansåg vi (...) att det skulle bli enormt svårt för vänstern att vinna valen, då vi antog att den härskande klassen skulle bli tvungen att dra tillbaka en av sina kandidater. I augusti framhöll vi i ett offentligt manifest att Allende hade större möjligheter att segra. (...) Vi menar att vår politik inför presidentvalen i det grundläggande varit korrekt och att våra förutsägelser beträffande valutgången stämt tämligen väl överens med vad som inträffat. (...) Vår dåliga beräkning bestod i att vi överskattade den politiskt-taktiska styrka med vilken högern skulle möta en vänsterseger och att vi underskattade UP:s taktiska manöverstyrka i fall av seger. Det medförde att vi arbetade med utgångspunkt ifrån ett valnederlag för UP eller en valseger som inom mycket kort tid skulle följas av en konfrontation. Vi förutsåg inte helt möjligheten av att UP skulle kunna nå regeringsställning. (...) Massmobiliseringen och dess uppsving medförde att det vi betraktade som mycket svårt verkligen inträffade. (...) Vänsterns valseger inleder en ny historisk epok för arbetarna. Stora och nya sektorer av folket har anslutit sig till kampen för socialismen. (...) Vi anser att (valsegern) utgör ett väldigt steg framåt i folkets kamp för att erövra makten och att den objektivt sett gynnar en revolutionär väg i Chile och följaktligen att den också gynnar den revolutionära vänstern. Vänsterns valmajoritet har lett till en uppdelning av styrkorna. Den har, å den ena sidan, väckt arbetarnas strävanden att bli regering och, å den andra, den härskande klassens beslutsamhet att försvara sina intressen. Båda förbereder sig i själva verket för den uppgörelse som förr eller senare kommer att göra slut på det rådande jämviktsläget. (...)

Som förhållandena är i Chile idag innebär en vänsterregering att de offentliga posterna som president, ministrar etc besätts av UP-medlemmar. Så länge statsapparaten och dess byråkratiska och administrativa struktur förblir intakt kommer ingen förändring att ske. Den kommer fortfarande att vara ett verktyg för den härskande klassen. Som Lenin sagt utgöres de som i själva verket styr av det väldiga skiktet tjänstemän, teknokrater, byråkrater och militärer i ministerierna, sekretariatet och korporationerna m m. Endast en revolution kan avsätta dem. Om man ifrån en vänsterregering skall kunna komma längre på vägen mot socialismen beror på om den kapitalistiska statsapparaten bryts ned eller inte, på massornas verkliga deltagande i processen, på sammansättningen hos de revolutionära styrkor som leder processen och på de åtgärder som vidtages i kampen mot imperialismen och finans-, industri- och jordbrukskapitalet. Målet är att arbetarna erövrar makten, vilket förutsätter att staten som verktyg för borgarklassens herravälde bryts ned och att hela statsapparaten underställs arbetarnas intressen. Vad vi strävar efter är att arbetarna själva kan utöva den verkliga makten genom olika former av lokala maktorgan och stödda på ett folk i vapen. (...)

Våra programmatiska teser utgår ifrån nödvändigheten av att bryta ned den kapitalistiska staten och vårt program är i det grundläggande anti-imperialistiskt och anti-kapitalistiskt. Även om vi i en första fas också söker skydda små jordägare, små handelsmän och små företagare, så tror vi inte att det finns sektorer av industri- eller agrarbourgeoisin med vilka det skulle vara möjligt att ingå allianser eller än mindre skydda. Vi smyger inte heller till dem några eftergifter genom att som andra – något som är ägnat att bringa förvirring – kalla dem ”mellanbourgeoisie”. För oss utgöres de härskande klasserna av den nordamerikanska imperialismen samt industri-, finans- och agrarbourgeoisin i dess helhet. Vi erkänner inte existensen av 'goda' eller 'dåliga' borgare.⁵⁶ För

⁵⁶ Syftar på den åtskillnad PC gjort mellan ”den dåliga företagaren” Yarur och ”den gode företagaren” Hirmas, två representanter för det chilenska monopolkapitalet.

oss är det inte fråga om att endast utöka det statliga inflytandet över ekonomin och (samtidigt) tillåta att sektorer ur det stora industri- och jordbrukskapitalet fortsätter att utveckla sig. Vi erkänner inte heller existensen av någon feodalism (...) på landsbygden etc. I korthet för vi fram ett anti-imperialistiskt och anti-kapitalistiskt program som till sina grunddrag är socialistiskt och inte ett program som endast är anti-imperialistiskt, anti-monopolistiskt, anti-feodalt och demokratiskt som några krafter inom UP gör. (...)

Vi anser (dock) att det kapitalistiska systemet i Chile inte passivt kan anamma de åtgärder UP-programmet för fram (och) att programmet – som det är formulerat – slår mot några vitala punkter hos kapitalismen, såsom de utländska företagen, finanskapitalet, monopolsektern inom storindustrin och storgodsen på landsbygden. Vi menar också att om programmet genomförs så kommer det att utlösa en imperialistisk och borgerlig motoffensiv som tillsammans med de strävanden och krafter som frigöres hos massorna kommer att tvinga processen till en snabb radikaliserings. Därför kommer vi – även om UP-programmet inte är identiskt med vårt – driva på det och stödja det. (...)

Unidad Populares sammansättning är på samma gång dess styrka och dess svaghet. (...) Dess styrka genom att de dominerande politiska krafterna utgöres av vänsterpartier (PC och PS), att den dominerande samhällsbasen består av arbetare, bönder och *pobladores* och att det inom (koalitionen) finns revolutionära sektorer. (...) Dess svaghet genom att den omfattar partier som representerar olika klassintressen. (...) UP har ingen militär styrka som skulle kunna vara av betydelse. Det innebär att UP inte äger den nödvändiga styrkan för att genomdriva sin rätt att regera (och) att (koalitionen) väsentligen är svag. (...)

Borgarklassens och imperialismens dominerande strategi tycks vara att låta Allende installeras som president, bara ge honom några månader i regeringsställning, binda honom i det rådande legalistiska nätet, se till att militärmakten övervakar att så sker och på det sättet hålla UP under ett ständigt hot om en reaktionär militärkupp. Därigenom skall UP förhindras att genomföra sina grundläggande planer för att lösa massornas problem. Samtidigt skall man tvinga fram en sänkning av industriproduktionen, vägra att förhandla om utrikesskulden, minska uppodlingen av landsbygden och därmed öka inflationen och arbetslösheten. På så sätt kommer man att försöka bringa UP-regeringen i vanrykte och sedan – med hjälp av de högergrupper man skapat under tiden – förmå militärmakten att ”rädda fosterlandet” och förhindra ”oreda och kaos”. Först då – och under mer gynnsamma politiska förhållanden – kommer det att vara möjligt att stötta Allende. Denna strategi är fördelaktig för de härskande klasserna genom att den ger dem tid att omgruppera sina styrkor, skapa ett lämpligt klimat och – framför allt – att den gör det möjligt för dem att historiskt bringa ett vänsterprojekt och socialismen i Chile och Latinamerika i vanrykte för en längre tid. Vi menar att det för ögonblicket utgör den grundläggande faran. Hela vänstern måste göras uppmärksam på den och vidtaga varje åtgärd, handling eller politik som kan bidra till att omintetgöra denna dystra strategi. (...)

Vi har alltid framhållit att arbetarnas erövring av makten inte är möjlig annat än genom väpnad kamp (och) att den kommer att ta formen av ett utdraget irreguljärt och revolutionärt krig. (...) Ingenting av detta har ändrats i och med UP:s valseger. Uppgörelsen har endast skjutits på framtiden och när den äger rum kommer den vara än mer legitim och få masskaraktär, vilket gör den väpnade kampens strategi giltigare än någonsin. (...) Det motsäger inte det faktum att UP:s valseger ändrat på de former kampen för makten kommer att ta i Chile i sitt inledande skede. (...) Objektivt sett måste man hylla den valde presidenten (när) han offentligen slår fast programmet (eller) stridbart vädjar om mobilisering till försvar av segern. UP:s revolutionära sektorer och organisationerna ur den revolutionära vänstern kan inte spela rollen av passiva åskådare och

kritiker av processen. Deras uppgift är att mobilisera arbetarna och studenterna. (...)

För oss har arbetarna redan erövat rätten att göra de utländska företagen, bankerna, fabriker och jordegendomar till hela folkets egendom. Folket har valt Salvador Allende och det kan inte förhandlas bort till något pris som helst. Den grundläggande uppgiften för ögonblicket är att försvara valsegern inför borgarklassens och imperialismens manövrar, driva på massornas mobilisering på olika fronter för detta syfte och utarbeta en politik gentemot underofficerare och soldater. Vi kommer att peka på de faror som lurar på vägen mot erövringen av makten utifrån en valmajoritet och söka förbereda arbetarna för den uppgörelse som den inslagna vägen med nödvändighet leder till. Vi kommer att bekämpa *momios* (mumierna, dvs borgarna) och deras manövrar. Vi kommer att avslöja Kristdemokratiska partiets dunkla avsikter och dess svarta bakgrund. Vi kommer att stödja UP:s revolutionära sektorer och vi kommer att försöka överföra beslutscentra från Monedapalatset (presidentpalatset) och kongresskorridorerna till de mobiliserade massorna. Därefter kommer vi att driva på programmets genomförande och då se till att det sker inom samhällets fattigaste skikt för att därmed garantera att processen får en revolutionär och socialistisk inriktning. Redan nu kommer vi att börja diskutera med massorna kring deras krav för att på så sätt också driva på processen från basen. (...) Vi kommer att behålla vår politiskt-militära struktur så länge det kapitalistiska systemet råder i Chile och till dess att arbetarna verkligen har erövat makten. (...)" ⁵⁷

När MIR efter Salvador Allendes valseger på nytt kunde verka öppet hade inte partiet – vilket kritikerna från 1969 framhållit – förlorat sitt inflytande. Enligt vissa bedömare skulle MIR tvärtom ha vuxit från 2 000 till 6 000 medlemmar under ”de underjordiska åren”.⁵⁸ Därmed avses de som organiserats enligt tidigare nämnda strikta principer. Ser man till partiets inflytande genom dess massfronter Universitetsvänsterrörelsen (MUI) och Revolutionära Elevfronten (*Frente de Estudiantes Revolucionarios*) (FER), Revolutionära Bonderörelsen (MCR), Revolutionära Poblador-rörelsen (MPR) och Revolutionära Arbetarfronten (*Frente de Trabajadores Revolucionarios*) (FTR) – beräknades det 1971 ha kunnat räkna med en organiserad styrka av cirka 50 000 revolutionärer.⁵⁹ MIR:s inflytande var störst inom studentrörelsen, kåkstäderna och bonderörelsen, under det att dess förankring inom industriproletariatet var betydligt svagare. Partiet hade en tämligen välorganiserad militär apparat. Ett uttryck för dess betydelse är att Salvador Allende som nyinstallerad president främst valde medlemmarna till sin säkerhetsstyrka GAP (*Grupo Armado de Protección*; Väpnade Skyddsgruppen) ur MIR.

II. Den chilenska massrörelsen

1. Underutveckling och sysselsättning

Förekomsten av flera arbetarpartier förklaras till stor del av de sociala skevheter den beroende kapitalismen skapat i Chile. Liksom i andra av imperialismen dominerade och underutvecklade länder hade ”utvecklingen av underutvecklingen”⁶⁰ i Chile inte endast lett till att de rika blev rikare och färre och de fattiga fattigare och fler, utan också till ”desartikulering” av ekonomin⁶¹, dvs till ojämn utveckling av jordbruks-, industri- och tjänstesektorerna samt djupa sociala

⁵⁷ MIR:s nationella sekretariat: ”EL MIR y el Resultado Electoral” i *Punto Final*, Bilaga till No 115, Santiago, 13 oktober 1970, s 4-11.

⁵⁸ Lamour op cit s 229.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Se André Gunder Frank: ”Underutvecklingens utveckling” i Rune Bunte och Lennart Jörberg (utg): *Problem i världsekonomin historia*, Gleerups: Lund, 1969, s 235-243.

⁶¹ Samir Amin: *L'Accumulation à l'Echelle Mondiale*, Editions Anthropos, Paris, 1971, s 25-30.

skillnader mellan dem.⁶²

Hela den chilenska ekonomin baserades på kopparutvinningen, ”Chiles lön”, som Salvador Allende kallade den.⁶³ Vid tidpunkten för Allendes valseger svarade t ex kopparn för inte mindre än 79,1 % av landets totala exportintäkter.⁶⁴ Kopparutvinningen sysselsatte emellertid endast 45 800 personer – 1.5 % av den ekonomiskt aktiva befolkningen – med visserligen svåra men jämförelsevis trygga arbetsförhållanden, höga löner och relativt goda sociala förmåner.⁶⁵ De 738 000 chilensarna inom jordbruket – nära 25 % av landets totala arbetsstyrka – producerade däremot inte något överskott, utan tvingades att antingen som lönearbetare och hälftenbrukare erhålla minimala löner och magra naturaförmåner för sitt hårda och osäkra arbete på jordägarnas *fundos* (storgods) eller att som *minifundistas* (småbrukare) söka överleva på sina små jordlotter. Undersysselsättning och arbetslöshet drev tusentals av dem till städerna, där de som *pobladores* ständigt ökade slummen. Från att ha varit utan arbete och utan jord kom dessa f d lantbor att ingå i den växande del av den chilenska befolkningen som kallats *sin casa* (utan hus). I städerna kunde emellertid varken den kapitalintensiva och teknologiskt krävande storindustrin eller den stagnerande småindustrin bereda tillräckligt med arbetstillfällen. Arbetslöshet och tillfällighetsarbeten blev följd. 1970 var 260 000 personer registrerade som arbetslösa i Chile, 150 000 ”inaktiva” önskade arbete men kunde inte finna något och ytterligare 600 000 – fler än antalet anställda inom industrin – hade ”marginella” sysselsättningar, dvs tjänade som ambulerande försäljare, gatuartister, skoputsare, hembiträden, prostituerade m m⁶⁶ (Det är i stor utsträckning dessa kategorier som döljer sig under rubriken ”tjänster” i tabell 1).

Tabell 1. *Ekonomiskt aktiv befolkning i Chile 1970.*

Sektor	Antal	Procent
Jordbruk (m skogsbruk o fiske)	738.000	24,6
Gruvdrift, koppar	45.800	1,5
Gruvdrift, övrig	53.400	1,8
Industri	562.900	18,8
Byggnad	177.500	5,9
El, gas o vatten	11.800	0,4
Handel	451.500	15,0
Transport	175.600	6,0
Tjänster	777.700	26,0
TOTALT	2.994.200	100,0

Källa: *Plan de la Economía Nacional 1971-1976: Antecedentes sobre el Desarrollo Chileno 1960-1970*, ODE-PLAN Santiago 1971, tabell 48 och 50, sid 62 och 66 .

⁶² Se t ex André Gunder Frank: *Kapitalism och underutveckling i Latinamerika*, Zenit/Bo Cavefors Bokförlag, Köthen, 1970 (Uppsatsen: ”Kapitalism och Underutveckling i Chile”, s 25-141; Stefan de Vylder: *From Colonialism to Dependence: An Introduction to Chile's Economic History*, Development Studies 3/74, SIDA, Stockholm, 1974; och Stefan de Vylder: *Chile 1970-73: The Political Economy of the Rise and Fall of the Unidad Popular*, Unga Filosofers Förlag, Stockholm, 1974, s 9-19.

⁶³ Salvador Allende: *El Pensamiento Político de Salvador Allende*, Quimantú, Santiago, 1971, s 207.

⁶⁴ ODEPLAN: ”Plan de la Economía Nacional 1971-1976: Antecedentes sobre el Desarrollo Chileno 1960-1970”, ODEPLAN, Santiago, 1971, s 423.

⁶⁵ Ser man till Gran Minería, dvs de stora amerikanskägda gruvorna i Chuquicamata, El Salvador, El Teniente, Andina och Exótica, så sysselsatte de 1960 endast 17.084 personer — varav 12.548 arbetare — eller 0.7 % av den ekonomiskt aktiva befolkningen. — de Vylder: *Chile 1970-73 ...*, s 125.

⁶⁶ ODEPLAN op cit s 86.

Den chilenska sociologen Marta Harnecker uppskattade arbetarklassens andel av den chilenska befolkningen 1970 till cirka 60 %.⁶⁷ Inom arbetarklassen rådde emellertid stora skillnader i fråga om löner, arbetstrygghet, levnadsstandard, politisk medvetenhet, facklig aktivitet etc. Till arbetarklassen hörde såväl ett litet skikt ”arbetararistokrater” – huvudsakligen sysselsatta inom de större industri- och gruvföretagen – som en stor massa ”subproletärer” i städerna och på landsbygden. Skillnaderna var ett resultat av den beroende kapitalistekonomin utveckling. De bevarades av den härskande klassen – bl a för att genom en omfattande reservarmé hålla lönenivån nere – och förklarar delvis den organisatoriska splittringen inom den chilenska vänstern. På det fackliga området hade skillnaderna t o m fastslagits i lag och arbetarrörelsen, bonderörelsen och *poblador*-rörelsen hade historiskt gått fram längs skilda vägar.

2. Arbetarrörelsen

1892 förklarade bankiren Eduardo Matte, en av representanterna för den härskande klassen i Chile: ”Det är vi, kapitalägarna och jordägarna, som är Chiles herrar. Resten (av befolkningen) är en massa som kan påverkas och säljas. Den har inget inflytande över folkmeningen och åtnjuter inte heller något anseende.”⁶⁸ Ungefär samtidigt började emellertid stora förändringar äga rum i det chilenska samhället som i början av det nya seklet skulle skaka den härskande klassens maktpositioner. Brytningen av salpeter och kol och den begynnande industrialiseringsprocessen gav upphov till en ny arbetarklass, beredd att kämpa för sina intressen mot den fruktansvärda utsugning och misär den underkastades.

Under inflytande från anarkistiska och anarkosyndikalistiska hantverkare och utbildade arbetare började den chilenska arbetarklassen organisera sig. Till en början skedde det inom ramen för defensiva skyddsföreningar för ömsesidig hjälp (*mutuales*) och senare i form av mer fackligt inriktade organisationer, s k *mancomunales*. *Mancomunales*, som främst organiserades bland gruv- och hamnarbetare i norra Chiles salpeterdistrikt, var i mycket högre utsträckning än de hantverkardominerade *mutuales* arbetarklassens egna organ. För att bli medlem i en *mancomunal* måste man bl a tillhöra arbetarklassen, delta i dess möten, följa dess överenskommelser och beslut samt betala en månatlig avgift. Mot slutet av 1800-talet började sådana organisationer sluta sig samman i större grupperingar. Redan 1896 bildades t ex Socialistiska Unionen (*Unión Socialista*), vars tidning *El Proletario* (Proletären) häftigt bekämpades av regeringen och den borgerliga pressen.

Den härskande klassen såg med förfäran på de chilenska arbetarnas uppvaknande i *pampa salitrera* (salpeterdistrikten i landets norra del), Santiago, Valparaíso, kolgruvorna i Araucobukten och i Magallanes-provinsen. Företagarna, gruv- och jordägarna, som redan 1838 grundat sin första intresseförening – Nationella Jordbrukssällskapet (*Sociedad Nacional de Agricultura*) (SNA)⁶⁹ – och som gjort sig allt rikare genom utsugningen av arbetarna, kunde vare sig tillerkänna arbetarklassen rätten att organisera sig eller ge dem drägliga arbets- och levnadsförhållanden. För att hejda arbetarnas organisationssträvanden och sätta punkt för deras blygsamma krav satte de i stället in armén mot folket. Listan över de massakrer som kantar den chilenska arbetarklassens väg mot bättre levnadsförhållanden är lång och blodig. Den första stora

⁶⁷ Marta Harnecker och Gabriella Uribe: ”Lucha de Clases”, Volym II, *Cuaderno No 4 de Educación Popular*, Quimantú, Santiago, 1972, s 52-57.

⁶⁸ Citerat ur Hernán Ramírez Necochea: ”Historia del Movimiento Obrero en Chile” i Hernán Godoy (utg): *Estructura Social de Chile*, Editorial Universitaria, Santiago, 1971, s 270.

⁶⁹ Trots namnet var SNA mycket mer än en intresseförening för de stora jordägarna. I Chile var de ekonomiska intressena inom jordbruks-, industri-, handels- och gruvsektorerna integrerade inom samma familjer och grupper och SNA var snarast en förening för hela den härskande klassen, en slags andra borgerlig regering.

arbetarstrejken i Valparaíso hamn 1903 – en strejk som enligt den socialistiske historikern Julio César Jobet utgör ”början på en aktiv klasskamp i Chile”⁷⁰ – skördade omkring 30 döda och ett större antal sårade, fängslade och dömda. Två år senare dödades ett tjugotal arbetare under ”köttstrejken” i Santiago. I Antofagasta dränktes 1906 arbetarnas blygsamma lönekrav i blod under en aktion där regeringen t o m satte in en kryssare mot folket och året därefter ägde den fruktansvärda massakern i Iquique (Tarapacá) rum. Här mejades den 21 december 1907 tusentals försvarslösa arbetare, kvinnor och barn ned av militärens kulsprutor som svar på begäran om högre löner. Det exakta antalet avrättade är inte känt, men det torde ligga mellan 2 000 och 4 000 personer ...⁷¹

Dessa massakrer – och de följande i bl a Punta Arenas (Magellanes) 1920, där ett okänt större antal arbetare dödades vid ett arméanfall mot stadens fackföreningslokaler, San Gregorio (Antofagasta) 1921, där över 100 salpeterarbetare föll för militärens kulsprutor och La Coruña, (Tarapacá), där hundratals och kanske tusentals salpeterarbetare efter att ha torterats och tvingats att gräva sina egna gravar mördades av Carampangue-regementet i juni 1925⁷² – gjorde det allt mer uppenbart för arbetarna att det var nödvändigt att skapa egna kamporganisationer. 1909 bildades den första fackliga centralorganisationen, Chiles Arbetarfederation (*Federación Obrera de Chile*) (FOCH). Under Luis Emilio Recabarrens ledarskap skulle den snart övervinna arbetarrörelsens tidigare begränsade perspektiv och närma sig marxismen. 1917 omstrukturerades FOCH till att bli en landsomfattande organisation. FOCH – som var nära knuten till den kommunistiska rörelsen, först till det 1912 grundade Socialistiska Arbetarpartiet och därefter till Kommunistpartiet – anslöt sig till Röda Fackföreningsinternationalen i december 1921. Den hade då vuxit till en betydande kraft i Chile och omfattade 112 fackliga organisationer med ett sammanlagt medlemsantal av omkring 80 000 arbetare.⁷³

I september 1924 utfärdade president Arturo Alessandri Lag 4 057, som för första gången i Chiles historia erkände arbetarnas grundläggande demokratiska rätt att organisera sig: ”Arbetare inom alla företag, gruvor, salpeterföretag, transportföretag, fabriker, manufaktur, hantverk och andra industri- och handelsföretag med över 25 arbetare kan bilda en förening som tar namnet ”industrifackförening” (”*sindicato industrial*”), följt av namnet på företaget i fråga.”⁷⁴ Följande år inskrevs rätten i den nya chilenska grundlagen. Det fanns då 214 fackföreningar med över 200 000 medlemmar i Chile.⁷⁵

Arbetarna hade emellertid knappt erövrat denna viktiga rättighet förrän de på nytt utsattes för den härskande klassens förföljelser. 1925 ägde massakern i La Coruña rum och under general Ibáñez diktatur upplöstes FOCH. Flera av dess ledare kastades i fängelse och när organisationen på nytt kunde verka öppet hade medlemsantalet sjunkit till 25 000.⁷⁶ Samtidigt försvagades rörelsen genom interna motsättningar. 1924 års lagstiftning erkände endast fackföreningar på fabriks- eller företagsplanet och förbjöd bildandet av en enad landsomfattande central fackföreningsorganisation. Det av den härskande klassen avsedda resultat av detta blev en splittrad rörelse och intensifierad ideologisk kamp mellan de olika fackföreningarna, fr a mellan de kommunistiska

⁷⁰ Citerat i Patricio Manns: *Las Grandes Masacres*, Quimantú, Santiago, 1972, s 11.

⁷¹ Ibid passim och s 85-89.

⁷² Ibid.

⁷³ Patricio Manns: *El Movimiento Obrero*, Quimantú, Santiago, 1972, s 51.

⁷⁴ ”Código del Trabajo” (Artikel 384/381), Ediciones Gutenberg, Santiago, 1973, s 63.

⁷⁵ Hugo Zemelman: ”El Movimiento Popular Chileno y el Sistema de Alianzas en la Década de 1930” i Enzo Faletto, Eduardo Ruiz och Hugo Zemelman: *Génesis Histórica del Proceso Político Chileno*, Quimantú, Santiago, 1972, s 58.

⁷⁶ Ibid.

och socialistiska ”legala” fackföreningarna och de anarkistiska ”fria” fackföreningarna.⁷⁷

Den splittrade bild den chilenska fackföreningsrörelsen uppvisade i början av 1930-talet förvirrades slutligen än mer med uppkomsten av den till det nybildade Socialistpartiet knutna Nationella Fackföreningskonfederationen (*Confederación Nacional de Sindicatos*) (CNS) 1934. Det var, som den chilenske sociologen Hugo Zemelman uttryckt det, ”de ideologiska striderna mellan anarkister och kommunister – och mellan de senare och trotskister – spridningen av lokala fackföreningar och en spontaneistisk dominans utan en klassinriktad politik (...) som gjorde det möjligt att en ledning med småborgerligt ursprung som Socialistpartiets kunde få kontroll (över fackföreningsrörelsen).”⁷⁸

Från grundandet verkade emellertid CNS för att ena: den splittrade fackföreningsrörelsen. Det underlättades i och med att Kommunistpartiet ändrade politik efter Kominterns VII kongress 1935 och följande år bildades Chiles Arbetarkonfederation (*Confederación de Trabajadores de Chile*) (CTCH). CTCH, som aktivt arbetade för en folkfrontsregering i Chile, omfattade såväl den kommunistdominerade FOCH som den socialistinspirerade CNS och lade därmed grunden för ett närmande mellan de chilenska Kommunist- och Socialistpartierna. Den anarkistiska Allmänna Arbetarkonfederationen (*Confederación General del Trabajo*) (CGT) anslöt sig däremot inte till CTCH. Under de kommande åren förlorade den sitt inflytande hos arbetarna.

Också CTCH skulle utsättas för ideologiska slitningar. Motsättningarna mellan Kommunist- och Socialistpartierna under 1930- och 1940-talen tog sig naturligtvis också uttryck på det fackliga planet och det så mycket mer som CTCH:s politik inte var inriktad på en grundläggande förändring av maktförhållandena i Chile, utan koncentrerades till kortsiktig ekonomisk kamp. Stridande uppfattning om massakern på Bulnes-torget i Santiago i januari 1946 – då åtta demonstranter, däribland den adertonåriga kommunisten Ramona Parra, dödades av polisen – ledde slutligen till en splittring av CTCH i en kommunistisk och en socialistisk fraktion. 1946 organiserades två Första Maj-tåg i Chiles städer och därefter rådde ”ett klimat av verkligt inbördeskrig mellan medlemmarna av de båda sektorerna i fackföreningsorganisationen (...) fram till bildandet av CUT 1953.”⁷⁹ ”Den fördömda lagen” tvingade dessutom fackföreningsrörelsen på defensiven från 1948. I slutet av samma år grundades emellertid Chiles Nationalkommitté för Tjänstemän (*Junta Nacional de Empleados de Chile*) (JUNECH), som huvudsakligen organiserade vissa tjänstemannakategorier, som lärare, stats- och kommunalanställda m m, men också arbetare. Under dess förste ordförande, Clotario Blest⁸⁰, skulle JUNECH gå i spetsen för en återförening av fackföreningsrörelsen.

Arbetarnas Centralorganisation (CUT) bildades 1953. Den stöddes – liksom tidigare CTCH – av både Kommunist- och Socialistpartiet, men också av kristdemokrater, radikaler, anarkosyndikalisterna, trotskister och oberoende arbetare från 952 fackliga organisationer.⁸¹ Genom bildandet av CUT enades organisatoriskt de olika politiska och ideologiska tendenser som dittills bekämpat

⁷⁷ Den anarkistiska rörelsen hade redan 1919 grundat IWW (Industrial Workers of the World; *Trabajadores Industriales del Mundo*) som en chilensk sektion inom den organisation med samma namn som bl a Joe Hill tillhörde i USA. I Chile stöddes den främst av byggnads- och hamnarbetare och såg strejker, sabotage- och bojkottaktioner som sina kampmetoder. 1925 splittrades IWW och ytterligare en anarkistisk fackföreningsorganisation, Chiles Regionala Arbetarfederation (*Federación Obrera Regional de Chile*) (FORCH), grundades. IWW och FORCH, vilka kraftigt bekämpade den kommunistdominerade FOCH, gick 1931 samman i Allmänna Arbetarkonfederationen (*Confederación General del Trabajo*) (CGT).

⁷⁸ Hugo Zemelman op cit s 60.

⁷⁹ Jorge Barria: *Historia de la CUT*, Prensa Latinoamericana, Santiago, 1971, s 20.

⁸⁰ Clotario Blest sökte sig sedermera till FTR, MIR:s arbetarfront.

⁸¹ Barria op cit s 51.

varandra inom den fackliga rörelsen i Chile. Clotario Blest valdes till CUT:s förste ordförande.

CUT:s omedelbara krav under de första åren var bl a minimilön för industriarbetare, skydd mot avskedanden och upphävande av ”den fördömda lagen”, men dess fackliga och politiska målsättningar gick mycket längre. De definierades bl a på följande sätt i CUT:s principdeklaration från 1953:

”Det rådande kapitalistiska systemet, som grundas på privat ägande av jorden och produktionsmedlen samt på människans exploatering av människan, och som indelar samhället i antagonistiska klasser i exploaterade och exploatörer – måste ersättas med ett socio-ekonomiskt system som upphäver det privata ägandet och skapar ett samhälle utan klasser, ett samhälle där människan och mänskligheten garanteras möjligheter att utveckla sig helt och fullt. (...) CUT kommer att föra ekonomisk kamp mot det kapitalistiska systemet inom ramarna för klasskampens principer och metoder. CUT kommer att bevara sitt fullständiga oberoende gentemot regeringar och sekteristisk partipolitik. CUT är emellertid inte en opolitisk organisation. Tvärtom, genom att representera alla delar av arbetarklassen kommer CUT att bedriva sin frigörande politik ovanför partigränserna för att (på så sätt) bevara dess organisatoriska sammanhållning. (...) CUT:s huvudmålsättning är att organisera alla arbetare i städerna och på landsbygden – utan åtskillnad avseende politisk eller religiös uppfattning, nationalitet, färg, kön eller ålder – för kampen mot människans exploatering av människan, till inrättandet av den fullständiga socialismen. (...) Strejken kommer att vara lönearbetarnas främsta vapen i klasskampen. CUT bör inte skilja mellan ”legala” och ”illegala” strejker, utan stödja all rättfärdig kamp som syftar till att förbättra arbetarnas levnads- och arbetsförhållanden och att skapa respekt för arbetarnas rättigheter.”⁸²

CUT var *de facto* den chilenska arbetarklassens mest representativa organisation. Den erkändes dock inte juridiskt, eftersom arbetslagstiftningen förbjöd bildandet av en enad landsomfattande central fackföreningsorganisation.⁸³ Därigenom kunde inte CUT ingå kollektivavtal, köpa och sälja egendom eller vidtaga några som helst rättsliga åtgärder. Arbetslagstiftningen uppställde också andra skrankor för CUT, vilka skulle bli utomordentligt viktiga för utvecklingen under UP-perioden. Så t ex hade CUT ingen enhetlig struktur på basplanet. Det fordrades dessutom minst 25 arbetare på en arbetsplats för att en fackförening skulle kunna bildas. Även om *Unidad Popular* senare sänkte gränsen till 15 anställda, så innebar begränsningen att närmare 15 % av de chilenska arbetarna – de som arbetade på mindre företag och också de som hade de svåraste arbets- och levnadsförhållandena – inte kunde ansluta sig till CUT.

Bl a av denna anledning omfattade CUT en minoritet av de chilenska arbetarna. Vid tidpunkten för UP:s valseger var t ex endast omkring 24 % av landets arbetare anslutna till en fackförening.⁸⁴ Mot slutet av UP-perioden hade denna andel stigit till cirka 36 %.⁸⁵ Av CUT:s medlemmar var vidare hela 40 % tjänstemän, under det att 47 % – en minoritet – var industri- eller gruvarbetare.⁸⁶ Ledningen för CUT var naturligtvis medveten om bristerna och vid dess IXe landsmöte 1971 framhöll den att ”vi fortfarande är fjärran från en enad och solid fackföreningsrörelse som omfattar det överväldigande flertalet arbetare. Även om vi har en enhetlig struktur för CUT:s högsta nivå och inom förbunden, så är fackföreningsbasen splittrad och uppdelad på ett stort antal små fackklubbar utan inbördes kontakt och följaktligen utan möjligheter till mobilisering och effektiv kamp för gemensamma målsättningar.”⁸⁷ Med cirka 50 % av rösterna i de

⁸² Citerat i Barría op cit s 52-53.

⁸³ Några betraktare menar att det faktum att CUT inte erkänts juridiskt har varit gynnsamt. Därigenom har, menar de, CUT kunnat förhålla sig mer oberoende till den borgerliga statsapparaten.

⁸⁴ Clotario Blest: ”La Clase Trabajadora Chilena en Cifras” i *Punto Final*, No 128, Santiago, 13 april 1971, s 20.

⁸⁵ Clotario Blest: ”Así Está Organizada la Clase Trabajadora” i *Punto Final*, No 192, Santiago, 11 september 1973, s 22-23.

⁸⁶ Alain Joxe: *Le Chili sous Allende*, Gallimard/Julliard, Paris, 1974, s 138.

⁸⁷ CUT: ”Nuevas Estructuras Sindicales”, citerad i ODEPLAN op cit s 185.

fackliga valen var Kommunistpartiet det starkaste partiet inom CUT. Vid CUT-valen i juni 1972 – där man för första gången röstade efter parti – gick emellertid såväl Kommunistpartiet som vänstern i sin helhet tillbaka. Kommunistpartiet erhöll då 31.8 % av rösterna mot 27.1 % för Socialistpartiet och hela 26.6 % för Kristdemokratiska partiet.⁸⁸ Till ledningen för CUT valdes samtidigt Luís Figueroa (PC), Rolando Calderón (PS) och kristdemokraten Ernesto Vogel.⁸⁹

Under 1960-talet utsträcktes och fördjupades de chilenska arbetarnas kamp. Antalet strejker ökade från cirka 700 under de första åren till över 2 000 1967.⁹⁰ Samtidigt som de flesta sektorer kom att delta i rörelsen ökade också antalet ”illegala” strejker. Under perioden genomförde CUT vidare fem generalstrejker: 1960, 1964, 1966, 1967 och 1970. Tre av dem (1964, 1967 och 1970) utlystes för att genomdriva CUT:s lönekrav, under det att de övriga två genomfördes som protest mot regeringens repressiva politik. Inför arbetarrörelsens uppsving svarade den konservativa regeringen Jorge Alessandri (1958-1964) och den kristdemokratiska regeringen Eduardo Frei (1964-1970) på samma sätt som den härskande klassen i Chile alltid gjort och sände kravallpolis och militär mot arbetarna. I november 1960 dödades två och skadades ett femtiotal arbetare i sammandrabbningar med polisen under en CUT-demonstration i Santiagos centrum.⁹¹ I mars 1966 sände president Frei avdelningar ur den reguljära armén till El Salvador-gruvan (Atacama) för att kväsa den sympatistrek arbetarna där utlyst för sina strejkande kamrater i El Teniente-gruvan (O'Higgins). Liksom i början på seklet gav Freis befäl order om att beskjuta arbetarfamiljernas samlingsplats – fackföreningslokalerna – med kulspruteeld. Resultat: åtta döda (sex män och två kvinnor) och ett fyrtiotal svårt skadade.⁹² Även demonstrationerna under generalstrejkerna 1967 och 1970 skördade sina offer i döda och skadade. Vid det första tillfället dödades fyra demonstrerande arbetare och ett barn i Santiago, många skadades och omkring 300 personer arresterades.⁹³ Under 1970 års generalstrejk omkom slutligen en student i sammandrabbningar med polisen i huvudstaden.⁹⁴ Den kristdemokratiska regimen – som i mars 1969 dessutom genomförde massakern på *pobladores* i Puerto Montt (Llanquihue)⁹⁵ – visade sig vara precis lika litet kristen eller demokratisk som Chiles tidigare borgerliga regimer.

I sin studie över arbetarstrejkens historia i Chile skriver Manuel Barrera: ”Arbetsprotesten har bemötts med ett stående svar: fängelse och död. Skulle då inte arbetarrörelsen politiskt och ideologiskt vara motståndare till det rådande härskande systemet? Det som är ägnat att förvåna är (i stället) dess överdrivna lugn och – emellanåt – dess fatalism och resignation.”⁹⁶ Inom vissa arbetarkategorier var detta ett uttryck för djup ekonomism. Särskilt arbetarna i de stora nordamerikanska koppargruvorna koncentrerade sig på kortsiktiga ekonomiska erövringar. I många fall hade de sökt sig till det hårda livet i gruvsamhällena för att ”göra pengar”. Fram till *Unidad Popular* och nationaliseringen av koppargruvorna betalades arbetarna i nordamerikanska dollar. De

⁸⁸ Daniel Waksman: ”La Votación de la Clase Trabajadora” i *Chile Hoy*, No 38, Santiago, 2-8 mars 1973, s 13. — Se vidare Kapitel III, s 90-91.

⁸⁹ Luís Figueroa (PC) och Rolando Calderón (PS) har efter militärkuppen 1973 organiserat CUT:s arbete från Sverige under det att kristdemokraten Ernesto Vogel har anslutit sig till juntan ...

⁹⁰ Manuel Barrera: ”Perspectiva Histórica de la Huelga Obrera en Chile” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 9, Santiago, september 1971, s 147.

⁹¹ *Ibid* s 143.

⁹² Manns: *Las Grandes Masacres ...*, s 70-79. — Direkt ansvarig för massakern i El Salvador var den kristdemokratische försvarsministern Juan de Días Carmona, en av hjärnorna bakom militärkuppen i september 1973.

⁹³ Barría op cit s 143. — Barrera, som citerar den kommunistiska tidningen *El Siglo*, uppger 7 döda, 35 skadade och 223 arresterade. Se Barrera op cit s 145.

⁹⁴ Barría op cit s 155.

⁹⁵ Se Kapitel II.

⁹⁶ Barrera op cit s 146.

direkta lönerna var för gifta arbetare inom kopparsektorn mer än tre gånger så höga som lönerna inom byggnads- och textilindustrin och mer än dubbelt så höga som de som i genomsnitt utbetalades inom metallindustrin.⁹⁷ Även i övrigt var koppararbetarna privilegierade i jämförelse med andra arbetare. Bl a erhöll de periodiskt automatiska lönelyft – en viktig förmån i det inflationsdrabbade Chile – familjebidrag och dubbelt så lång semester som andra arbetarkategorier.

Gruvarbetarna stödde den chilenska vänstern. Under 1960-talet hade Kommunist- och Socialistpartierna i genomsnitt tio av de tolv ledande posterna inom koppararbetarnas fackförbund och i de allmänna valen erhöll de bägge partierna tillsammans mellan 40 % och 60 % av rösterna i gruvsamhällena.⁹⁸ Detta var emellertid inte i första hand ett uttryck för ett särskilt utvecklat klassmedvetande hos gruvarbetarna, utan snarare röstade de, som ordförande i fackföreningen i Chuquicamata-gruvan (Antofagasta) sade i slutet av 1971, ”på vänsterns ledare därför att de är mer aktiva när det gäller att förhandla om nya kontrakt. (...) Deras politiska nivå har inte förändrats. (...) I kampen för de ekonomiska kraven deltagar ungefär 95 % av arbetarna, men mycket få deltagar vid informationsmötena.”⁹⁹ Gruvarbetarnas ekonomism och lokalism gjorde stödet till vänstern villkorligt och bräckligt. I något som senare skulle visa sig en förutsägelse sade samme fackföreningsordförande: ”Arbetarna uppfattar (*Unidad Popular*) som en ny ägare. (...) Om vänsterledarna identifierar sig alltför mycket med regeringens politik och överger kampen för att förbättra arbetarnas situation finns det risk för att de går över till de konservativa fackföreningarna.”¹⁰⁰

Mot slutet av 1960-talet höjdes de chilenska arbetarnas politiska medvetande, i synnerhet inom mindre och medelstora företag. I flera fall ledde kampen mot företagen till fabriksockupationer och t o m till att arbetarna tog över företaget för att själva driva det. I juli 1968 gick t ex arbetarna på radio- och teve-företaget SABA (Wagner Stein) i Santiago i strejk för att genomdriva sina lönekrav. Sedan företagsledningen avslagit arbetarnas krav och avskedat fackföreningsledarna beslöt de anställda att ockupera fabriken. Regeringen kallade in kravallpolis, vräkte arbetarna och kastade dem i fängelse. CUT – som betecknade ockupationen som ”illegal” – avstod ifrån allt aktivt arbete till förmån för de fängslade arbetarna och inte förrän MIR och andra mindre organisationer organiserat en solidaritetskommitté och genomfört en omfattande kampanj kunde de lämna fängelset i juli 1969, ett år efter händelserna.

Erfarenheterna från kampen vid SABA underlättade en annan aktion i Santiago, en aktion som i mycket föregrep den kommande utvecklingen under *Unidad Popular*. I november 1968 utlyste de 126 arbetarna vid Andrés Hidalgo-fabriken i Santiago – som tillverkade elektricitetsledningar, hög- och lågspänningsinstallationer och vattenpumpar – en strejk som protest mot att företaget vägrat utbetala inestående löner. Under en och en halv månads tid fortsatte strejken utan resul-

⁹⁷ Manuel Barrera: *El Conflicto Obrero en el Enclave Cuprífero*, Instituto de Economía y Planificación, Universidad de Chile, Santiago, 1973, s 94.

⁹⁸ Ibid s 62 o 64.

⁹⁹ Citerat i James Petras: ”Chile: Nacionalización, Transformaciones Socioeconómicas y Participación Popular” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 11, Santiago, januari 1972, s 5.

¹⁰⁰ Ibid. — Koppararbetarnas lokalism och ekonomism har ofta tagit sig negativa uttryck. När t ex CUT 1966 utlyste en generalstrejk som protest mot massakern i El Salvador hörde koppararbetarna i Chuquicamata till de ytterst få som inte hörsammade uppmaningen och när hela Chile i juli 1971 firade nationaliseringen av de nordamerikanska kopparbolagen fortsatte samma arbetare sitt arbete i Chuquicamata som om ingenting hade hänt. Av större betydelse var emellertid den strejk arbetarna i El Teniente-gruvan röstade igenom i april 1973. I ett läge där Unidad Populars och vänsterns politiska situation blev allt osäkrare och de ekonomiska tillgångarna allt tunnare krävde El Teniente-arbetarna 40 % löneförhöjning. Regeringen kunde inte bevilja detta och strejken fortsatte till början av juli månad med stora exportförluster till resultat. Politiskt utnyttjades strejken av reaktionen, som på kristdemokraternas initiativ bl a organiserade en marsch mot Santiago under de kritiska dagarna i mitten av juni månad 1973.

tat. Tiden utnyttjades väl av arbetarna, som – visa av erfarenheten från SABA – förstod att en aktion mot företaget måste ha ett starkt folkligt stöd för att lyckas. De informerade arbetarna i omgivande fabriker och befolkningen i området om sina planer, ockuperade fabriken och när kravallpolisen kom för att vräka dem hejdades den av en stor folkmassa ledd av parlamentsledamoten Laura Allende (PS)¹⁰¹ och andra vänsterpolitiker.

Fabriksägaren och regeringen tvingades efter många och långa strider acceptera att arbetarna övertagit fabriken. Driften organiserades nu på kooperativ basis och på fabriken inrättades en läkarmottagning där solidariska läkare och tandläkare gav gratis läkarvård till arbetarna och invånarna i området. Produkterna såldes i första hand direkt till jordbrukskooperativ (*asentamientos*) och *poblaciones* och i andra hand till kapitalistiska företag. En av arbetarna på denna ”socialistiska ö” förklarade tio månader senare:

”När vi ockuperade fabriken motsatte sig CUT vårt beslut och varnade oss för att samma sak skulle inträffa som vid SABA. (...) Fackföreningsrörelsen genomgår en kris. Inte vad gäller dess kampmöjligheter, utan ledningen. Den har införlivats med systemet. Dess metoder är byråkratiska och överdrivet parlamentariska. Den kan inte inleda nya kampformer. (...) Vi anser att arbetarna på ett direkt sätt måste delta vid bestämmandet av kampformer och (...) utveckla dem i praktiken, under kampens gång. (...) Vi anser att den uteslutande ekonomiska strejken inte längre effektivt kan försvara arbetarklassens intressen. Vi framhåller fabriksockupationer med föregående massarbete (som ett alternativ). (...) Beroende på borgarklassens motstånd kommer vårt handlande att vara våldsamt eller icke våldsamt. (...) Vi har följt de kubanska kamraternas exempel. De genomförde den socialistiska revolutionen.”¹⁰²

Många av de arbetare som kritiserade CUT för traditionalism och byråkrati sökte sig till MIR och senare till dess arbetarfront FTR. Revolutionära Arbetarfronten (FTR) bildades 1971. I dess principdeklaration från december samma år förklarade organisationen:

”FTR erkänner CUT som de chilenska arbetarnas högsta organ, men kommer att inom CUT bekämpa alla byråkratiska, sektaristiska och reformistiska tendenser. (...) FTR är en politisk strömning som omfattar de chilenska arbetarnas revolutionära sektorer. Dess uppgift är att (...) driva på kampen för proletariatets historiska uppgift: Erövringen av makten och inrättande av en arbetar- och bonderegering som bryter ned det kapitalistiska systemet och gör det möjligt att börja bygga socialismen i Chile. (...) FTR framhåller att arbetarklassen utgör den chilenska revolutionens drivande klass och att (fronten) under arbetarklassens ledning kommer att organisera alla arbetare, bönder, soldater, *pobladores* och studenter för att genomföra (denna) historiska uppgift. (...) FTR framhåller att det endast kommer att vara möjligt att bryta ned det kapitalistiska systemet och bygga upp ett nytt samhälle genom de utsugna klassernas stridbara mobilisering och deras uppgörelse med utsugarna under en revolutionär ledning. Denna direkta uppgörelse kommer att få en våldsam karaktär och fordrar att arbetarna beväpnas till försvar för sina intressen. (...) FTR framhåller att den ekonomiska kampen är ett värdefullt vapen mot utsugningen, men att denna kamp måste ges en revolutionär inriktning som gör det möjligt att omvandla den i politisk kamp för att bryta ned det kapitalistiska systemet.”¹⁰³

FTR var en mycket ung kraft inom den fackliga rörelsen. Resultaten från CUT-valen 1972 visar också att dess början blev svår. I valen erhöll FTR endast något mer än 10 000 röster eller 1.8 %.¹⁰⁴ FTR:s största inflytande låg emellertid inom de små företag som inte var representerade inom CUT. Dess lokala förankring var också stark på flera platser. Så t ex kontrollerade FTR

¹⁰¹ Laura Allende (PS) är syster till president Allende och moder till Andras Pascal Allende, MIR:s nya generalsekreterare efter Miguel Enríquez död. Hon fängslades av gorilladiktaturen i november 1974.

¹⁰² Citerat i Víctor Vaccaro: ”Primer ’Asentamiento’ Industrial en Santiago” i *Punto Final*, No 90, Santiago, 28 oktober 1969, s 32.

¹⁰³ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...”, s 83.

¹⁰⁴ Waksman op cit s 13.

vissa textil- och fiskerifackföreningar i Concepciónområdet och – framför allt – kolgruvorna i samma region. I 1971 års metallarbetarval i Schwager (Concepción) erhöll FTR inte mindre än 25 % av rösterna och tre av fem poster inom ledningen för fackföreningen.¹⁰⁵ Följande år erövrades också ordförandeposten inom gruvarbetarnas fackföreningsorganisation i Schwager.

3. Bonderörelsen

I slutet av 1919 uttryckte en medlem ur Nationella Jordbruksförbundet (SNA) sin stora oro över det faktum att det ”bildats federationer” bland *inquilino*-bönderna¹⁰⁶ som uppenbarligen inspirerats av delegationer från gruvfederationerna.¹⁰⁷ Den chilenska arbetarklassens kamp hade utsträckts från städerna och gruvdistrikten till landsbygden. Det var dels en naturlig process, en följd av de säsongarbetslösa lantarbetarnas anställning i gruvorna och inom industrin och därmed ökande kontakter mellan stad och landsbygd, dels ett resultat av en medveten politik från arbetarorganisationernas sida. På Recabarrens initiativ hade första FOCH börjat sända kadrer till landsbygden för att organisera bönder och lantarbetare. Resultaten tycks ha varit goda. 1921 kunde FOCH organisera en bondekongress i Santiago med 42 deltagare från 11 ”federerade råd”, som tillsammans representerade omkring 2 600 lantarbetare och bönder.¹⁰⁸ Enligt Recabarren själv fanns det år 1923 i Chile ”närmare tjugo bondefackföreningar med en nyväckt politiskt kultur under ledning av kommunisterna.”¹⁰⁹

Den spirande alliansen mellan de chilenska arbetarna och bönderna skrämde den härskande klassen. I maj 1921 sände jordägarna ett öppet brev till president Arturo Alessandri i vilket de fördömde ”den propaganda omdömeslösa individer sprider på landsbygden för att organisera *inquilinos* och jordbruksarbetare genom att utlova egendomens upphävande, uppdelning av jorden och inrättande av en sovjetregim. (...) Jordbruksproletariatets och landets anständighet fordrar att (landsbygdens folk) inte solidariserar sig med och sluter sig till arbetarna i städerna, ty det skulle vara det samma som att hota folkhushållet och förbereda svälten.”¹¹⁰ Presidentens svar var lika otvetydigt: ”Det är inte att rekommendera att (bönderna) sluter sig till arbetarna i städerna under samma regler och ledning. (...) Jag fördömer så energiskt som möjligt agitatorernas verk och de som stör arbetets ordning. Jag betraktar dem som fiender till folket och till republikens framsteg.”¹¹¹ All propaganda som talar om uppdelning av jorden eller om social revolution är förkastlig då den utgör en attack mot fosterlandets välgång.”¹¹²

Chiles president och den härskande klassen gjorde alltså en åtskillnad mellan städernas och landsbygdens arbetare beträffande rätten att bilda fackföreningar. Deras strategi var den klassiska ”söndra och härska”. I en god karakteristik över den chilenska borgarklassen har Régis Debray skrivit att ”den chilenska bourgeoisin, en av de minst enfaldiga i världen, försvarar sig genom att glänta på dörren för sin motståndare, snarare än att slänga igen den framför näsan på honom. Den föredrar att erkänna motståndarens existensberättigande för att desto bättre kunna kontrollera hans rörelser och få honom över på sin mark framför att driva honom bakåt mot de yttersta ut-

¹⁰⁵ ”FTR del Carbón: Renovación Sindical y Movilización Revolucionaria” i *El Rebelde*, No 12, Santiago, 7 januari 1972, s 7.

¹⁰⁶ Se nedan i detta avsnitt.

¹⁰⁷ Citerat i Elisabeth Reiman och Fernando Rivas: *La Lucha por la Tierra*, Quimantú, Santiago, 1971, s 56.

¹⁰⁸ Hernán Ramírez Necochea: *Origen y Formación del Partido Comunista de Chile*, Editorial Austral, Santiago, 1965, s 105.

¹⁰⁹ Citerat i *Ibid* s 216.

¹¹⁰ Citerat i Reiman och Rivas op cit s 58.

¹¹¹ Citerat i Almino Affonso: ”Esbozo Histórico del Movimiento Campesino Chileno” i *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales*, No 3, Santiago, juni 1972, s 41.

¹¹² Citerat i Reiman och Rivas op cit s 58.

posterna.” Och, fortsätter Debray, i detta politiska spel har ”arbetarrörelsen förvandlats (...) till den ena av de nödvändiga polerna för att upprätthålla, dvs periodiskt återupprätta, det härskande systemets jämvikt.”¹¹³

Arbetslagstiftningen från 1924 är ett uttryck för denna strategi. Den gav ”arbetare inom alla företag (rätten att) bilda en 'industrifackförening’”. Landsbygdens folk tillerkändes däremot inte denna grundläggande demokratiska rättighet. Med denna lagstiftning slog den chilenska borgarklassen två flugor i en smäll. Genom att erkänna gruv- och industriarbetarnas organisationer kunde den å ena sidan dämpa oron inom arbetarklassen och bättre kontrollera arbetarrörelsen. Genom att förbjuda lantarbetarna och bönderna samma rätt kunde den å den andra uppställa institutionella hinder för en bonde- och arbetarallians som skulle kunna sätta hela det rådande systemet i gungning. Exemplet från de mexikanska och ryska revolutionerna låg inte långt borta. En annan, mer omedelbar förklaring till borgarklassens motstånd mot lantarbetarnas och böndernas organisationssträvanden har bl a den chilenska sociologen Almino Alfonso givit:

”Genom böndernas misär har (borgarklassen) alltid sökt maximera resultaten av produktionsprocessen. (...) De påtryckningar för högre löner och bättre arbetsförhållanden som den fackliga verksamheten skulle medföra (...) förklarar följaktligen arbetsgivarnas motstånd mot böndernas organisering.”¹¹⁴

Slaget mot böndernas organisationssträvanden kunde emellertid inte hejda den rörelse som inletts. Särskilt i den svåra situation som uppstått i samband med världskrisen i början av 1930-talet intensifierades böndernas kamp för en jordreform och för rätten att organisera sig. Splittningen inom arbetarrörelsen och de legala hindren gjorde att landsbygdens folk kom att stå isolerat i denna kamp. Den kontrollerades därmed lättare av den härskande klassen, som inte drog sig för att – återigen – krossa rörelsen i blod. Mest känd av alla de okända massakrerna mot de chilenska bönderna vid denna tid är slakten i Alto Bío-Bío, Ranquíl och Lonquimay (Malleco) i juni 1934. Ledda av kommunisten och friskyttan Juan Segundo Leiva Tapia hade bönderna i området i vad som kallats ”den första chilenska revolutionära resningen”¹¹⁵ organiserat sig i kommandon och utropat ett ”befriat område” (*territorio libre*). Efter att först ha blockerat området sände president Alessandri armén mot bönderna och i en fruktansvärd slakt mördades omkring 3 000 personer. Av de cirka 500 tillfångatagna männen, kvinnorna och barnen som fördes till fängelset i Temuco (Cautín) kom endast 23 stycken fram levande ...¹¹⁶

Reaktionerna på dessa händelser är betecknande: ”Varken Kommunist- eller Socialistpartiet utnyttjade de rika erfarenheterna från Leiva Tapias lektion. Ingen hejdade sig för att tänka efter. (...) Än mer, (de bägge partierna) bemödade sig om att hålla bönderna borta från all ekonomisk kamp.”¹¹⁷ Till skillnad från de marxistiska partierna insåg dock den härskande klassen vidden av det inträffade. Två månader efter massakern publicerade SNA ett dokument med titeln ”Den omstörtande propagandan på landsbygden och medlen för att bekämpa den” där det bl a stod att läsa: ”SNA:s högsta ledning har uppehållit sig vid problemet med den omstörtande propagandan på landsbygden och beslutat sig för att inleda ett arbete i avsikt att hindra jordbruksarbetarna från att bli ett lätt byte för den kommunistiska propagandan.” Dokumentet avslutades med en uppmaning att ”attackera kommunismen i alla dess former genom att presentera ett lagförslag som utrotar den och genom att be regeringen ta kontakt med vänligt sinnade nationer för att avskaffa den sov-

¹¹³ Debray op cit s 30.

¹¹⁴ Almino Affonso: ”El Sindicato Campesino: Agente de Cambio” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 5, Santiago, september 1970, s 127.

¹¹⁵ Patricio Manns: *El Movimiento Obrero ...*, s 70.

¹¹⁶ Patricio Manns: *Las Grandes Masacres ...*, s 56 0 89.

¹¹⁷ Patricio Manns: *El Movimiento Obrero ...*, s 70.

jetiska propagandan.”¹¹⁸ Vad beträffar ”jordbruksarbetarnas skydd mot kommunismen” skulle SNA inom kort hörsammas från det håll man minst anade, nämligen den chilenska folkfrontsregeringen. Och femton år senare utfärdades ”den fördömda Lagen” mot Kommunistpartiet...

I mars 1936 gick Kommunist-, Socialist- och Radikalpartierna samman i vad som senare skulle bli folkfrontskoalitionen. På sitt program hade den bl a en jordreform och ett erkännande av landsbygdsbefolkningens organisationsrätt.¹¹⁹ Till stöd för Aguirre Cerdas kandidatur till presidentposten mobiliserade också de i folkfronten ingående partierna de chilenska lantarbetarna och bönderna i enlighet med detta program. Effekten blev våldsamt. I augusti 1935 bildade Socialistpartiet Nationella Försvarsförbundet för Fattigbönder (*Liga Nacional de Defensa de los Campesinos Pobres*), som inom kort omfattade inte mindre än cirka 20 000 personer.¹²⁰ Två år senare grundade Kommunistpartiet Nationella Jordbruksfederationen (*Federación Nacional Agraria*) (FNA) och i början av 1939 Nationella Federationen av Jordbruksfackföreningar (*Federación Nacional de Sindicatos Agrícolas*) (FNSA) samt Chiles Araucaners Enhetsfront (*Frente Unico de Araucanos de Chile*) (FUAC). FNSA och FUAC anslöt sig till den nybildade fackföreningscentralen CTCH. Den kommunistiske bondeledaren Juan Chacón Coronado uppskattade 1939 antalet bönder och lantarbetare som anslutit sig till partiet till 60 000¹²¹ och i hela landet skulle det sammanlagt ha funnits inte mindre än 234 fackföreningar i 16 av de 25 provinserna.¹²²

Böndernas förhoppningar skulle emellertid svikas på nytt och denna gång av de egna partierna. ”För att inte störa herrarnas jordägares matsmältning” utfärdade, enligt Emilio Zapata Díaz, socialistisk riksdagsman och ledare för Fattigböndernas Försvarsförbund¹²³, folkfrontsregeringen ett dekret enligt vilket giltigheten av 1924 års arbetslagstiftning åter fastställdes. Bönderna förbjöds alltså fortfarande rätten att organisera sig i fackföreningar. Det säger sig självt att även kravet på en jordreform övergavs av regeringen. Övergivna av arbetarpartierna¹²⁴ fann de chilenska bönderna ingen annan råd än att förgäves – vädja till internationell rätt och Internationella Arbetsorganisationen: ”Chiles första nationella bondekongress hävdar att lantarbetarens rätt att bilda fackföreningar är en oförytterlig rättighet” ...¹²⁵

I november 1946 utfärdade den nyvalde radikale presidenten Gabriel González Videla ett dekret som för första gången i Chiles historia erkände landsbygdsbefolkningens rätt att bilda fackföreningar. ”Det var imponerande att se”, skriver en observatör, ”hur bondefackföreningar snabbt organiserades överallt. Inte mindre än 338 stycken med sammanlagt nära 11 000 medlemmar över hela landet.”¹²⁶ Bönderna skulle emellertid bli förrådade på nytt. Regeringen – i vilken Kommunistpartiet ingick – återkallade dekretet för att i stället utfärda Lag 8 811 i juli 1947. Denna lag erkände visserligen landsbygdsbefolkningens organisationsrätt, men uppställde så många villkor att det beräknats att endast 13 % av de chilenska arbetarna ens teoretiskt skulle kunna utnyttja den.¹²⁷ Av den anledningen har lagen kallats ”lagen till förhindrande av jord-

¹¹⁸ Citerat i Reiman och Rivas op cit s 70.

¹¹⁹ Folkfrontens president, Pedro Aguirre Cerda, själv jordägare, hade 1929 publicerat en större avhandling om det chilenska jordproblemet och behovet av en jordreform.

¹²⁰ Labrousse op cit s 95.

¹²¹ Affonso: *Esbozo Histórico* ..., s 51.

¹²² Ibid.

¹²³ Citerat i Zemelman: ”El Movimiento Popular Chileno ...” i Faletto, Ruíz och Zemelman op cit s 113.

¹²⁴ Kommunistpartiets generalsekreterare Carlos Contreras Labarca menade att bönderna ”accepterat beslutet (om organisationsförbundet) med en beundransvärd disciplin och förståelse.” – Citerat i Labrousse op cit s 96.

¹²⁵ Citerat i Affonso: *Esbozo Histórico* ..., s 51.

¹²⁶ Ibid s 53.

¹²⁷ Labrousse op cit s 96.

bruksfackföreningar”:¹²⁸ Året därefter utfärdade González Videla ”den fördöma lagen”, som förbjöd Kommunistpartiet och i praktiken allt meningsfullt fackföreningsarbete.

Under de följande tjugo åren var det i stället främst katolska kyrkan och Kristdemokratiska partiet som skulle bedriva organisationsarbete bland de chilenska bönderna. ”De hade”, enligt den socialistiske riksdagsmannen Joel Marambio Páez, ”insett de chilenska bondemassornas revolutionära potential och det innan marxisterna själva gjort det. (...) Därför har Kristdemokratiska partiet inlett den största kampanj landet någonsin upplevt (...), medvetet om att skulle det vinna denna oerhörda och potentiellt sett mest revolutionära sektor, så skulle det samtidigt erövra en grundläggande stödgrund att stätta upp mot vilken verklig revolutionär rörelse som helst.”¹²⁹ Inom ramen för Framstegsalliansen och dess moderniseringspolitik utfärdade slutligen den kristdemokratiska regeringen under president Frei 1967 – samtidigt med jordreformslagen – den fackföreningslagstiftning som efter årtionden av kamp, massakrer, förhoppningar och besvikelser för första gången tillerkände de chilenska lantarbetarna samma grundläggande demokratiska rättigheter som industriarbetarna haft sedan mitten av 1920-talet.

Enligt 1967 års fackföreningslagstiftning fordrades minst 100 arbetare, anställda på ett eller flera *fundos* men alltid inom samma kommun¹³⁰, för att en fackförening skulle kunna bildas. Gränsen kunde sänkas till 25 arbetare ”när arbetarnas organisationsbehov eller regionens karakteristika så påkallar”.¹³¹ Kvinnor hade enligt lagen samma rättigheter som män. Beträffande strejker framhöll lagen att arbetarna kunde tillgripa sådana sedan opartiska skiljeförhandlingar strandat.

Tabell 2. Jordbruksfackföreningar och fackföreningsanslutning i Chile 1968.

Huvudorganisation	Medlemmar	Fackföreningar	Förbund
El Triunfo Campesino	39.288	158	20
Ranquil	18.253	83	14
Libertad	17.421	62	12
Övriga	1.394	5	1
TOTALT	76.356	308	47

Källa: *Fondo de Educación y Extensión Sindical: "Descripción Numérica de la Organización Sindical Campesina Chilena 1968-1969"*, Ministerio del Trabajo, Santiago, maj 1971, sid 7.

De existerande fackföreningsorganisationerna anpassade sig till den nya lagstiftningen. Därmed uppstod fr a två kristdemokratiska organisationer, Nationella Bondekonfederationen ”Frihet” (*Confederación Nacional Campesina "Libertad"*) och – 1968 – Nationella Bondekonfederationen ”Bondeseger” (*Confederación Nacional Campesina "El Triunfo Campesino"*) samt den marxistiska, till CUT anslutna Nationella Bonde- och Indiankonfederationen ”Ranquíl” (*Confederación Nacional Campesina e Indígena "Ranquíl"*). Antalet fackföreningsanslutna lantarbetare ökade också mycket snabbt: från cirka 10 000 år 1960 till över 76 000 år 1968. Av dessa sökte sig flertalet till den av den kristdemokratiska vänstern och Nationella Institutet för Jordbruksutveckling (*Instituto Nacional de Desarrollo Agropecuario*) (INDAP) grundade *El Triunfo Campesino*.

¹²⁸ Affonso: *El Sindicato Campesino ...*, s 123.

¹²⁹ Joel Marambio Páez: ”Rapport Présenté à la Commission Agraire et Paysanne du XXIIe Congrès du Parti Socialiste du Chili” i Carlos Romeo: *Sur les Classes Sociales en Amérique Latine*, Maspero, Paris, 1968, s 61.

¹³⁰ Det fanns 296 kommuner (*comunas*) i Chile. Av dessa var 195 att betrakta som jordbrukskommuner, dvs kommuner där över 50 % av befolkningen hade sin utkomst inom jordbruket, och 101 icke jordbrukskommuner.

¹³¹ Departamento Jurídico de la SNA: ”Normas Prácticas Sobre Legislación del Trabajo” i *El Campesino*, No 8, Santiago, augusti 1969, s 57.

INDAP:s framgångsrika organisationsarbete bland lantarbetarna skulle snart ge upphov till en kris inom det regerande kristdemokratiska partiet. Vänstern inom partiet, organiserad kring INDAP:s vice ordförande Jacques Chonchol, uppfattade fackföreningspolitiken som en bred och massiv process, oberoende av själva jordomfördelningsprocessen, under det att högern kring president Frei ansåg att den stegvis borde anpassas till jordreformen. Mot slutet av 1968, när mobiliseringen skett i mycket snabbare takt än avsett och den hotade att bryta den jämvikt regeringen önskade upprätthålla mellan jordägare och lantarbetare, beslöt Frei att bromsa rörelsen. Chonchol fick avgå ifrån INDAP¹³² och ersattes betecknande nog av Roberto Infante Rengifo, storjordägare, vice ordförande i *Banco del Estado* och inflytelserik medlem i SNA ... Kursändringen inträffade emellertid för sent. Reformpolitiken hade släppt lös krafter som regeringen inte kunde kontrollera och den chilenska landsbygden gick snabbt mot en polarisering. Å ena sidan fördjupades den massmobilisering som inletts. Fram till 1966 hade de chilenska lantarbetarna huvudsakligen kämpat för sina lönekrav.¹³³ Från 1968 inriktades kraven i stället på ett påskyndande av jordreformen och mot slutet av 1970 höjdes ropen efter ”bondemakt (*poder campesino*) på den chilenska landsbygden. Antalet strejker ökade från 648 år 1968 till 1 127 respektive 1 580 under de följande två åren, samtidigt som den marxistiska fackföreningscentralen Ranquíl kunde notera ständigt stigande medlemsanslutning. 1969 ägde vidare 148 ”illegala” jordockupationer rum och följande år steg siffran till 456.¹³⁴ Inför detta uppsving organiserade sig å den andra sidan de chilenska jordägarna och 1968 bildades de första ”vitgardena” (*guardias blancas*), väpnade grupper som motsatte sig varje förändring av *status quo*. I april 1970 mördades t ex kristdemokraten Hernán Mery, en av jordreformsinstitutets regionala ledare, av en sådan grupp.

Polariseringen av den chilenska landsbygden framträdde tydligt vid presidentvalen i september 1970. Till stor del p g a jordreformen upprepades inte den borgerliga alliansen från 1964, utan Kristdemokratiska partiet och Nationalpartiet presenterade varsin kandidat. Radomiro Tomic, kristdemokrat och alltså kandidat för det parti som utfärdat jordreformslagen och lagen om facklig frihet på landsbygden, erhöll inte en majoritet av de manliga rösterna i någon av de fjorton jordbruksprovinser som stod på spel. Nationalpartiets kandidat, Jorge Alessandri, fick en majoritet av de manliga rösterna i fyra av de fjorton provinserna, under det att Salvador Allende och *Unidad Popular* erövrade de tio återstående.¹³⁵

Den jordbrukande befolkningen i Chile utgjorde naturligtvis inte – lika litet som på andra håll – en enhetlig klass. Närmare hälften var *minifundistas*, dvs självägande småbrukare och deras familjemedlemmar. I sin egenskap av fria jordägare med besittningsrätt över produktionsmedlen var de att räkna till den chilenska småbourgeoisin. Det överväldigande flertalet *minifundistas* utnyttjade emellertid inte avlönad arbetskraft, utan tvingades tvärtom ofta söka anställning på storgodsen då avkastningen från den egna torvan inte räckte till för uppehållet. I den mån de kunde producera för marknaden hamnade de vidare i hög utsträckning i beroendeställning till storgodsägarna och deras ockrare och handelsmän. Deras intressen riktade sig alltså mot *latifundistas* och deras ökande proletarisering närmade dem till arbetarklassen. *Medieros inquilinos*, vilka 1967 tillsammans utgjorde en tiondel av jordbruksbefolkningen, ägde till skillnad från de förra inte den jord de brukade. *Medieros* (hälftenbrukare) arrenderade ett litet jordstycke mot att de delade avkastningen med jordägaren, under det att *inquilinos* var mer

¹³² Chonchol grundade sedan MAPU och blev *Unidad Populars* förste jordbruksminister.

¹³³ Lönerna inom jordbruket var 1960 endast 39.6 % av det nationella genomsnittet. 1969 hade de sjunkit till 30 %. – ODEPLAN op cit s 61.

¹³⁴ Se tabell 12 (i kap. 4)

¹³⁵ James Petras och Robert LaPorte Jr: *Cultivating Revolution: The United States and Agrarian Reform In Latin America*, Random House, New York, 1971, s 243-248.

integrerade i storgodsets ekonomi. De utgjorde en chilensk form av det i Latinamerika så utbredda *colonato*-systemet, dvs de var lantarbetare som i utbyte mot sin arbetsinsats på *fundos* betalades i natura och i övrigt erhöll bostad och en liten jordlott av jordägaren för eget bruk. Under efterkrigstiden hade dessa bägge grupper alltmer gått upp i varandra samtidigt som de proletariserades. 1953 infördes t ex en lagstiftning om minimilön för anställda inom jordbruket som – åtminstone teoretiskt – tvingade jordägarna att utbetala 25 % av lönesumman i kontanta medel. Andelen höjdes därefter i flera omgångar för att nå 75 % 1965.¹³⁶

Cirka en tredjedel av jordbruksbefolkningen utgjordes slutligen av rena lönearbetare, underkastade helt kapitalistiska produktionsförhållanden. Av dessa var ett mindre antal fast anställda, under det att flertalet – 20 % av den inom jordbruket verksamma befolkningen – utgjordes av s k *afuerinos*,¹³⁷ dvs icke fast anställda lantarbetare. *Afuerinos* hade de sämsta förhållandena på den chilenska landsbygden och tvingades ständigt vandra omkring för att söka efter arbete, från norr till söder och i motsatt riktning allt eftersom sådd och skördeperioder avlöste varandra i landets olika delar. Under långa perioder av året fanns det inget arbete inom jordbruket för denna kringvandrande reservarmé och *afuerinos* sökte sig då till tillfällighetsjobb inom industrin eller i gruvorna. Dessa kontakter med andra delar av den chilenska arbetarklassen, deras relativa oberoende från *latifundistas* och osäkra arbetsförhållanden gjorde att *afuerinos* många gånger utvecklade ett högre klassmedvetande än andra grupper på landsbygden. Redan vid de chilenska jordägarnas Första Fria Kongress 1875 varnade en viss Don Juan Espejo för denna slumrande revolutionära kraft: ”Alla våra arbetande klassers laster förkroppsligas i den ”frie lantarbetarens” person. Med sina trasor för han med sig fröet till demoralisering och brott. (...) Han gör uppror utan anledning. (...) Den ”frie arbetaren” är nödvändig, men han är samtidigt Egendomens värste fiende.”¹³⁸

Tabell 3. *Jordbruksbefolkningen i Chile 1967.*

Kategori	Antal	Procent
<i>Latifundistas</i> o agrar bourgeoisie	16.500	2,1
Små jordägare	26.900	3,6
<i>Minifundistas</i>	190.000	25,7
Inquilinos-medieros	71.700	9,7
Permanent lönearbetare	95.000	12,9
<i>Afuerinos</i>	148.500	20,1
Tjänstemän m m	15.000	2,5
Icke avlönade familjemedlemmar	173.000	23,4
TOTALT	736.600	100,0

Källa: Efter *Bulletin de Liaison du Cedetim*, No 26, Paris, februari 1973, sid 14.

Under 1960-talets uppsving deltog emellertid den stora gruppen av *afuerinos* endast i liten utsträckning i den chilenska bonderörelsen. Det var delvis en följd av att fackföreningslagstiftningen i praktiken gjorde det närmast omöjligt för *afuerinos* att organisera sig genom att den som villkor uppställde anställning inom en och samma kommun¹³⁹, men var huvudsakligen ett resultat

¹³⁶ Det fanns flera mellan- och övergångsformer inom *inquilino*-systemet, däribland *reemplazantes* (ersättare), *obligados* (pliktade) och *voluntarios* (frivilliga).

¹³⁷ Ordet *afuerino* betyder ungefär ”den som kommer utifrån (godset)”, under det att *inquilino* betyder ”bosatt (på godset)”.

¹³⁸ ”Actas del Primer Congreso Libre de Agricultores de la República de Chile”, citerade i Reiman och Rivas op cit s 35.

¹³⁹ Ert undersökning över fackföreningsanslutningen bland landsbygdsbefolkningen i provinserna Nuble och Talca vid denna tid visade att organisationsgraden var ungefär tre gånger högre bland *inquilinos* än bland *afuerinos*. - Se

av de politiska partiernas inriktning på andra grupper av jordbruksbefolkningen. Såväl Kristdemokratiska partiet som Kommunistpartiet ansåg att det chilenska jordbrukets utveckling hejdades av "feodala kvarlevor" i form av *latifundie*- och *inquilino*-systemen.¹⁴⁰ *Latifundistas* uppfattades som "feodala godsherrar", vilka det gällde att avsätta genom borgerliga demokratiska reformer och i första hand en jordreform. Jorden skulle i stället övergå till dem som brukade den, dvs *inquilinos* och *medieros*, vilket förmodades skapa förutsättningar för en dynamisk, kapitalistisk jordbruksutveckling. Som en naturlig följd av denna uppfattning koncentrerades den politiska uppmärksamheten till den relativt sett fåtaliga gruppen av *inquilinos* och *medieros*, under det att lantarbetarna i stor utsträckning lämnades utan politisk ledning och perspektiv.¹⁴¹

Bristerna i denna politik erkändes av mer framsynta representanter för de traditionella marxistiska partierna. Så t ex förklarade José Campusano, kommunistisk fackföreningsledare på landsbygden, på Kommunistpartiets XIII kongress 1965 att "böndernas uppvaknande inte har utnyttjats tillräckligt av oss kommunister genom att vi har fortsatt med samma rutinmässiga ledarmetoder och, framför allt, varit ur stånd att förstå lantarbetarens revolutionära värde. (...) Vi har förväxlat honom med den självägande bonden, som har en annan inställning."¹⁴² På samma sätt framhöll Joel Marambio Páez i sin rapport till Socialistpartiets XXII kongress i november 1967 att "de marxistiska partierna inte har kunnat uppskatta (böndernas revolutionära kraft) på grund av deras fasthållande vid ortodoxa ideologiska modeller som, när de dogmatiskt anpassas på våra länder, ger arbetarklassen rollen av förtrupp i den revolutionära kampen för maktövertagandet (...) under det att bondeklasserna betraktas som underlägsna på det politiska och revolutionära planet."¹⁴³

I praktiken stod emellertid den traditionella chilenska vänstern fast vid en schematisk uppfattning. Kommunistpartiet koncentrerade nästan uteslutande sitt politiska arbete till arbetarna i industrierna och gruvorna och i den mån det organiserade landsbygdens befolkning skedde det inom ramen för de "anti-feodala" reformerna. Det vände sig därför i första hand till ovan nämnda grupper och inte till lantarbetarna. Socialistpartiet kom att intaga en radikalt motsatt, men inte desto mindre schematisk, ståndpunkt. Enligt socialisterna – eller snarare den socialistiska vänstern – utgjorde bönderna den främsta revolutionära kraften i Chile: "Vi menar att om det, såväl nationellt som i Latinamerika, föreligger någon som helst möjlighet att sätta eld till upprorets veke så är det på landsbygden och inte i proletariatet, vare sig i gruvorna eller industrin."¹⁴⁴

Den traditionella vänsterns oförmåga att utarbeta en korrekt politik för den chilenska bonderörelsen¹⁴⁵ förklarar delvis Kristdemokratiska partiets inledande framgångar inom densamma. Av samma skäl skulle bonderörelsen under 1960-talets sista år – då den kristdemokratiska reformpolitikens misslyckande framstod allt klarare – i stigande utsträckning närma sig den revolutionära vänstern. MIR, vars medlemmar i många fall hade direkta erfarenheter av kampen på landsbygden, ansåg inte att det chilenska jordbruket var feodalt, utan kapitalistiskt. Samtidigt vände

Juan Carlos Marín: "Asalariados Rurales en Chile" i *Revista Latinoamericana de Sociología*, No 2, Buenos Aires, juli 1969, s 338.

¹⁴⁰ På annat håll har jag sökt att visa det felaktiga i denna uppfattning. Se t ex arbetet "Notas sobre ciencias sociales, teorías de desarrollo y problemas agrarios" (mimeo), presenterat vid NOSALF-konferensen i Köpenhamn i maj 1973.

¹⁴¹ Se vidare kap. 4

¹⁴² "La Tierra Para los que la Trabajan" (Documentos del XIII Congreso Nacional del Partido Comunista de Chile), citerat i James Petras och Maurice Zeitlin: "Agrarian Radicalism In Chile" i Rodolfo Stavenhagen (utg): *Agrarian Problems and Peasant Movements In Latin America*, Doubleday & Company, New York, 1970, s 521.

¹⁴³ Joel Marambio Paez i Romeo op cit s 58.

¹⁴⁴ Simón Corbalán vid Socialistpartiets plenarmöte i april 1966. Citerat i Romeo op cit s 64.

¹⁴⁵ Socialistpartiets politik var tidvis mycket framgångsrik, bl a i provinsen Colchagua, där bonderörelsen utvecklade en betydande styrka under socialisternas ledning.

sig partiet mot uppfattningen att bönderna skulle utgöra den socialistiska revolutionens förtrupp. Enligt MIR utgjorde bondebefolkningen, dvs småbrukare och lantarbetare, en explosiv kraft på grund av den exploatering den var underkastad och dess extrema fattigdom. ”Emellertid kan bonderörelsen – genom borgarklassens ideologiska kontroll över den – (...) riktas mot falska fiender eller inrikta sig på småborgerliga krav. (...) I den utsträckning böndernas stridande intressen riktar sig mot de faktorer som skapar (denna situation) och tar sig uttryck i en uppgörelse med borgarklassen utgör de en utlösande kraft för revolutionen¹⁴⁶, (men) i den mån de kanaliseras av borgarklassen kan bönderna komma att bli en utlösande kraft för kontrarevolutionen. Av dessa skäl är det inte tillräckligt att endast bedriva agitation på landsbygden. Man kan heller inte fly undan problemet, (utan) det är ofrånkomligen nödvändigt att fastställa en politisk ledning för processen.”¹⁴⁷

Under den kristdemokratiska regeringens sista år skulle MIR:s framgångsrika arbete bland olika grupper på landsbygden, särskilt lantarbetare och den småbrukande *mapuche*-befolkningen, göra bonderörelsen till en sådan revolutionär kraft.¹⁴⁸ Detta arbete bedrevs inom ramen för MIR:s bondefront Revolutionära Bonderörelsen (MCR). MCR bildades i Temuco (Cautín) i september 1970 och antog då följande manifest:

”Revolutionära Bonderörelsen är en organisation som omfattas av de bönder som kämpar för jorden på ett beslutsamt och medvetet sätt. Denna bondeorganisation har uppstått ur kampen. Kampen utgör dess ursprung. Till en början omfattades den av *mapuche*-indianer (...), men idag är alla bönder, utan åtskillnad avseende ras, kön, ålder, religion eller politiskt parti närvarande inom Revolutionära Bonderörelsens led. För att bli medlem i Revolutionära Bonderörelsen måste man alltså uppfylla två villkor: tillhöra bondebefolkningen samt vara fullständigt redo att kämpa för jorden och avskaffa *latifundiet*. Småbrukare och lönearbetare kämpar inom fackföreningarna för att höja sina löner. De små jordägarna kämpar inom sina kommittéer för att få billiga krediter. Löner och krediter är bra men otillräckliga. De är bara smulor. Revolutionära Bonderörelsen går i spetsen och visar vägen. Den öppnar fåran och säger till alla bönder och alla lantarbetare: Ni måste kämpa för jorden. Revolutionära Bonderörelsen kämpar för att få ett slut på jordägarnas och den agrara borgarklassens makt. De bönder som är organiserade inom Revolutionära Bonderörelsen kämpar för att avskaffa alla dem som har monopol på jorden och som är ansvariga för hunger, kyla, stöld och arbetslöshet, i ett ord: exploateringen. Genom att kämpa för jorden ansluter de som organiserat sig inom Revolutionära Bonderörelsen till arbetarna, *pobladores*, studenterna och soldaterna. Tillsammans bildar de en mäktig revolutionär arbetar- och bondeallians vars mål är att göra det möjligt för de folkliga krafterna att gå till öppen offensiv för att ta över makten och bygga socialismen i Chile. Genom att genomföra Revolutionen går Revolutionära Bonderörelsen framåt mot skapandet av den nya människan, en människa med socialistiskt medvetande som inte söker exploatera sina kamrater. En ny människa som utgår från principen att jorden är en tillgång som måste tillhöra alla arbetare.”¹⁴⁹

4. Poblador-rörelsen

Alla större städer i Latinamerika omges av mer eller mindre omfattande kåkstäder, *favelas* i Brasilien, *villas miserias* i Argentina, *barriadas* i Peru etc. Efter andra världskriget växte liknande slumområden upp som svampar ur jorden också kring Chiles städer och de kom där att kallas just ”svampstäder” (*poblaciones callampas*). Bara i huvudstaden Santiago med dess 2,8 miljoner invånare beräknades mot slutet av 1960-talet 800 000 personer bo i slum¹⁵⁰, under det

¹⁴⁶ ”sector detonante para la revolución”. - Delar av Socialistpartiet hade en liknande uppfattning om bondebefolkningen som en för revolutionen utlösande samhälls-kraft. Se t ex Romeo op cit s 66-67.

¹⁴⁷ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...”, s 65.

¹⁴⁸ Se avsnittet ”Klasskriget på landsbygden” i kap. 4 nedan

¹⁴⁹ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...”, s 72.

¹⁵⁰ de Vylder: *From Colonialism to Dependence ...*, s 54.

att siffran för hela landet vid samma tid uppgick till 2.5 miljoner, en fjärdedel av Chiles befolkning.¹⁵¹ Liksom i andra delar av kontinenten levde sluminvånarna i Chile – *pobladores* – under de mest omänskliga förhållanden i skjul av korrugerad plåt, papp och juteväv eller i nödortfött hopfogade ”trähus”, utan elektricitet, rinnande vatten eller avlopp. De sanitära bristerna och frånvaren av läkarmottagningar och skolor tog sig bl a uttryck i att barnadödligheten i *poblaciones* 1970 var så hög som 100 promille, vilket innebar att vart tionde barn som föddes i kåkstäderna dog inom ett år¹⁵², och att analfabetismen där var dubbelt så hög som i landet i övrigt.¹⁵³

Den omedelbara anledningen till kåkstädernas framväxt var naturligtvis bristen på bostäder. 1960 fattades över 400 000 bostäder i Chile. Tio år senare hade antalet ökat till 585 000.¹⁵⁴ Detta samtidigt som de stora byggmästarna inom Chilenska Byggnadskammaren (*Cámara Chilena de la Construcción*) tjänade stora summor på att – med statliga medel – uppföra mer eller mindre överflödiga offentliga byggnader och koncentrera byggnadsverksamheten till över- och medelklasskvarteren ... och samtidigt som arbetslösheten inom byggnadssektorn var särskilt omfattande eller 27 % i Santiago i slutet av 1970.¹⁵⁵ Ironiskt nog bodde vidare en stor del av dessa arbetslösa byggnadsarbetare just i bostadsbristens kåkstäder ... I grunden var emellertid kåkstädernas uppkomst – i Chile liksom på andra håll i Latinamerika – ett resultat av den av imperialismen beroende kapitalistiska ekonomins utveckling. Nedgången av jordbruksproduktionen hade sedan 1930-talet skapat en allt mer utbredd undersysselsättning och arbetslöshet på landsbygden. 1967 beräknades sålunda inte mindre än 475 000 personer – två tredjedelar av den ekonomiskt aktiva befolkningen inom jordbrukssektorn – antingen vara undersysselsatta eller arbetslösa.¹⁵⁶ I en ständig ström skulle dessa människor under efterkrigstiden bryta upp från landet och söka sig till städerna. Sammanlagt omfattade denna utflyttning hela 685 000 personer bara under 1950-talet.¹⁵⁷ Strömmen från landsbygden – som skulle kunna vara naturligt och mer eller mindre problemfri i fall av industriell tillväxt och ekonomisk utveckling – kunde emellertid inte sugas upp av den stagnerande chilenska ekonomin. Den var historiskt inriktad på utvinning av råmaterial. Den kapitalintensiva teknologin inom industrin gav vidare inte något större utrymme för en ökning av sysselsättningen. Tvärtom, samtidigt som antalet arbetare inom de stora koppargruvorna förhöll sig konstant under tioårsperioden, minskade sysselsättningen inom industrisektorn i absoluta tal med cirka 5 000 anställda mellan 1952 och 1960.¹⁵⁸ De f d undersysselsatta och arbetslösa lantborna skulle därför i hög utsträckning i stället endast komma att bli undersysselsatta och arbetslösa stadsbor.

Även om många *pobladores* var arbetslösa¹⁵⁹ eller verksamma inom den icke produktiva tjänstesektorn som gatuförsäljare, hembiträden, skoputsare, städerskor m m är det emellertid inte

¹⁵¹ Jan Robberts: *Chile: En landbeskrivning*, SIDA, Stockholm, 1973, s 23.

¹⁵² Victor Toro: ”Empresas Constructoras Deben Ser Expropiadas” i *Punto Final*, No 149, Santiago, 18 januari 1972, s 22. - Genomsnittet i Chile var vid samma tid 79 promille, en av de högsta siffrorna i Latinamerika.

¹⁵³ Joaquín Duque och Ernesto Pastrana: ”La Movilización Reivindicativa Urbana de los Sectores Populares en Chile: 1964-1972” i *Revista Latinoamericana de Ciencias Sociales*, No 4, Santiago, december 1972, s 289.

¹⁵⁴ ODEPLAN op cit s 334.

¹⁵⁵ de Vylder: *Chile 1970-1973...*, s 61.

¹⁵⁶ René Billaz och Eugenio Maffei: ”La Reforma Agraria Chilena y el Camino Hacia el Socialismo: Algunas Consideraciones” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 11, Santiago, januari 1972, s 77.

¹⁵⁷ Solon L Barraclough och Arthur L Domike: ”Agrarian Structure In Seven Latin American Countries” i Rodolfo Stavenhagen (utg): *Agrarian Problems and Peasant Movements In Latin America*, Double-day & Company, New York, 1970, s 68.

¹⁵⁸ Sergio Aranda och Alberto Martínez: ”Estructura Económica: Algunas Características Fundamentales” i Aníbal Pinto m fl: *Chile, Hoy*, Siglo Veintiuno, Mexico, 1970, s 56-57.

¹⁵⁹ Under första halvåret 1971 varierade arbetslösheten inom Santiagos *campamentos* mellan 20-35 %. - Duque och Pastrana op cit s 288.

korrekt att betrakta dem som ”marginella” eller som tillhörande ”lumpenproletariatet”, ”detta Lazarusskikt av arbetarklassen och industrins reservarmé”.¹⁶⁰ Undersökningar från 1970 visar tvärtom att inte mindre än 30 % av den ekonomiskt aktiva befolkningen inom Santiagos *poblaciones* och hela 40 % inom *campamentos*¹⁶¹ arbetade inom tillverkningsindustrin, under det att motsvarande andel för landet i övrigt låg något under 20 % och i Santiago som helhet var cirka 25 %. Andelen verksamma inom byggnadssektorn uppgick samtidigt till cirka 17 % av arbetarna inom *poblaciones* och *campamentos*, vilket kan jämföras med 6 % för hela ekonomin och 8 % för Santiago.¹⁶² 1970 var vidare omkring 30 % av arbetarna i *poblaciones* fackligt organiserade, dvs en högre andel än för landet i övrigt.¹⁶³ Arbetarklassens inflytande var alltså betydande inom *poblaciones*, vilket till stor del förklarar varför *poblador*-rörelsen i Chile – till skillnad från de flesta andra latinamerikanska länder – utvecklades till en framträdande politisk kraft mot slutet av 1960-talet.

Utan att ännu utgöra en organiserad kraft hade emellertid *pobladores* inlett kampen för bättre bostäder och drägliga levnadsförhållanden redan under åren närmast efter andra världskriget. Juan Araya, kommunist, ordförande i Santiago-provinsens Kommitté för Bostadslösa *Pobladores* (*Comité de Pobladores Sin Casa*) och veteran med erfarenhet från 85 tomtoccupazioneer (tomas), har berättat hur det började:

”Rörelsen inleddes 1946, när de första familjerna som kördes ut ur arbetarbarackerna började ockupera området kring Zanjón de la Aguada. Samtidigt växte andra *poblaciones* upp i Ñuñoa. (...) Där ockuperade vi några tomter som tillhörde Socialförsäkringsbyrån och bildade *poblaciones* Lo Encalada med 200 familjer, San Eugenio med 220 familjer, San Nicolás med 120 och ytterligare en med 100 familjer. Vi installerade ungefär 700 familjer på de där tomterna. När de märkte att de inte kunde köra iväg oss tog Bostadskassan hand om saken och uppförde *población* Exequiel González. (...) Vi vet inte hur många kamrater som dött sedan ockupationerna började, men jag skulle tro att det rör sig om cirka 200. De har antingen skjutits av förtryckarstyrkorna eller avlidit i lunginflammation och tuberkulos som de fått av att sitta vakt om nätterna. De är anonyma hjältar. (...) För oss är den här rörelsen (...) lika storlagen som de massrörelser som förr organiserades av folk som i enorma grupper begav sig till fjärran platser för att skapa sig ett bättre liv. Vi menar att arbetarklassen, proletariatet, har tagit problemet med bostadsbristen i egna händer och funnit vägen för att lösa det.”¹⁶⁴

Mer konkret organiserades tomtoccupazioneerna på följande sätt enligt Araya:

”Först bildade de bostadslösa familjerna kommittéer. (...) Vi hade omkring tjugo kommittéer i Santiago, vilka omfattade 5 000 familjer. Kommittéerna hade möten på söndagseftermiddagarna (och de utsåg kommandon som valde ut lämpliga områden för att familjerna skulle kunna bygga sig bostäder. När vi funnit ett område diskuterade vi med tomtägarna om en försäljning. Därefter vände vi oss till Bostadskassan och bad att den skulle köpa tomten (...). Staten köpte tomter, men vanligtvis överlät den tomterna till andra och inte till de som begärt att få köpa dem. Då beslöt vi att genomföra en *toma* (...). Operationen genomfördes nästan militärt. Vi bildade grupper för första hjälpen om några skulle skadas och försvars- och vaktgrupper. (...) Vi hade grupper som gick före med spadar och verktyg för att klippa av taggtråd, rensa upp och bygga broar om det var nödvändigt. (...) Och på utsatt tid gav vi oss iväg för att ockupera området. De *pobladores* som kom för sent kunde inte vara med vid ockupationen därför att så fort vi kommit in på området var vi tvungna att stänga av det och ordna med bevakning och försvar.”¹⁶⁵

¹⁶⁰ Karl Marx: *Kapitalet*, Första Boken, Cavefors/Clarté, Uddevalla, 1970, s 569.

¹⁶¹ För definition av *poblaciones* och *campamentos* se kapitel 1

¹⁶² Duque och Pastrana op cit s 286.

¹⁶³ Ibid s 288.

¹⁶⁴ Citerat i Cecilia Urrutia: *Historia de las Poblaciones Callampas*, Quimantú, Santiago, 1972, s 71 och 73.

¹⁶⁵ Citerat i Ibid s 73-74.

1950-talet var *callampas* årtionde. I Santiago ökade antalet invånare i "svampstäderna" från 16 502 familjer 1952 till 32 307 familjer 1959, vilket innebar att cirka 10 % av huvudstadens befolkning bodde i denna typ av slum mot slutet av årtiondet.¹⁶⁶ Framför allt i Santiago, men också i Concepción och andra städer, ökade samtidigt antalet tomtoccupazioneer och i takt med dem – som alltid i det förment "demokratiska Chile" – förtrycket och våldet mot *pobladores*. 1957 genomförde t ex inte mindre än 3 240 familjer – sammanlagt 15 000 personer – under ledning av Juan Costa (PC) en av de största tomtinvasionerna i San Miguelkommunen i Santiago.¹⁶⁷ Samma år utlöste president Carlos Ibáñez' arbetarfientliga politik allvarliga oroligheter i huvudstaden. Sedan regeringen infört lönestopp och prishöjningar på bl a kollektivtrafiktaxorna strömmade mängder av *pobladores* den 2 april in till Santiagos centrum där de försökte ockupera presidentpalatset. Sammanstötningar ägde rum över hela staden och såväl de politiska partierna som regeringen tycktes ha förlorat kontroll över utvecklingen. Undantagstillstånd infördes och "som enda utväg för att kontrollera den förtvivlade virvelvinden började armén och polisen kyligt att mörda. (...) När kulsprutorna började smattra (...) dog fotgängare som flugor tillsammans med demonstranterna."¹⁶⁸ Liksom vid andra massakrer i Chile är det sammanlagda antalet offer för april-händelserna 1957 okänt. Enligt officiella uppgifter skulle 18 personer ha förlorat livet, under det att andra har uppskattat antalet döda till ett 70-tal och antalet skadade till över 200.¹⁶⁹ Sex år senare – under president Jorge Alessandri, Nationalpartiets kandidat i valen 1970 – utsattes invånarna i *población* José María Caro i Santiago för "ett av de mest oförklarliga brotten i hela Chiles konstitutions- och brottshistoria".¹⁷⁰ I protest mot sina eländiga förhållanden hade de den 19 december 1963 inlett en fredlig sittdemonstration på rälsen till den järnväg som passerade området. Flygvapnet kallades in och mitt under pågående förhandlingar – utan någon som helst förvarning eller förklaring – "började soldaterna att skjuta som galningar med sina vapen mot de över 3 000 personer med vilka de nyss samtalat."¹⁷¹ Många *pobladores*, män, kvinnor och barn, skadades och minst åtta förlorade livet denna soliga och blodiga decemberdag.¹⁷²

1964 segrade kristdemokraten Eduardo Frei i presidentvalen och under de följande sex åren skulle den härskande klassen använda sig av en ny taktik för att hålla tillbaka den chilenska massrörelsen. På landsbygden inledde den borgerliga reformismen en jordreform som parades med en facklig mobiliseringskampanj och bildandet av flera konkurrerande fackföreningar. På samma sätt sökte den möta förslumningen av *poblador*-rörelsen med en kombination av ekonomiskt-sociala reformer och politisk kontroll. I båda fallen skulle dock politiken misslyckas och endast leda till en fördjupning av det chilenska folkets kamp.

Jordreformen motsvarade i städerna av ett ambitiöst bostadsbyggnadsprogram. Liksom på landsbygden genomfördes emellertid inte reformen i tillräcklig utsträckning, utan problemen förvärrades. Trots att 390 000 bostäder uppfördes i Chile under perioden 1960-1970 ökade bostadsbristen samtidigt med 180 000 enheter till sammanlagt 585 000.¹⁷³ Cirka 35 % av de bostäder som uppfördes under Frei-regimen byggdes vidare i över- och medelklasskvarter¹⁷⁴, under det att *pobladores* situation bristfälligt möttes genom att staten utdelade tomter, plank, bräder och annat

¹⁶⁶ Duque och Pastrana op cit s 261.

¹⁶⁷ Ibid.

¹⁶⁸ Manns: *Las Grandes Masacres ...*, s 66 och 68.

¹⁶⁹ Alain Joxe: *Las Fuerzas Armadas en el Sistema Político de Chile*, Editorial Universitaria, Santiago, 1970, s 83.

¹⁷⁰ Manns: *Las Grandes Masacres ...*, s 70.

¹⁷¹ Ibid.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Abraham Schapira: "Exposición y Encuentro Internacional de la Vivienda" i *Revista Latinoamericana de Estudios Urbanos Regionales*, No 5, Santiago, juli 1972, s 173.

¹⁷⁴ Duque och Pastrana op cit s 262.

material till dem. Familjerna kunde därefter bygga sig en standardiserad ”bostad” om 36 kvadratmeter. Under Freis regering uppfördes – utan någon stadsplanering av *poblaciones* i övrigt – omkring 75 000 sådana ”bostäder”.¹⁷⁵ Den andra sidan av den borgerligt reformistiska politiken – den politiska kontrollen över *poblador*-rörelsen – sökte man liksom på landsbygden genomföra genom att splittra rörelsen i olika organisationer. Under slagordet ”folklig befordran” (*promoción popular*) genomförde kristdemokraterna en massiv kampanj för att dels skapa territoriella organisationer, främst byalag (*juntas de vecinos*), dels ”funktionella” organisationer, bl a kvinnocentra (*centros de madres*), kulturcentra, sportklubbar m m. De rent kvantitativa resultaten av denna kampanj var imponerande. Under Freis presidentperiod 1964-1970 organiserades inte mindre än 3 487 byalag över hela landet. Samtidigt bildades hela 9 000 kvinnocentra med ett sammanlagt medlemsantal av cirka 450 000 chilenska kvinnor.¹⁷⁶ Trots inledande kristdemokratiska politiska framgångar skulle dock dessa organisationer snart spränga de avsedda ramarna och nå utöver partiets politik och syften. I stället kom de att utgöra forum för den chilenska vänstern och spela en viktig roll för *poblador*-rörelsens våldsamma utveckling under 1960-talets sista år.¹⁷⁷

Om 1950-talet var tallampas årtionde, så karakteriserades den kristdemokratiska regeringsperioden under 1960-talet av uppkomsten av *campamentos*. Till skillnad ifrån de förra, som växte upp på ett spontant och oorganiserat sätt och efter hand inordnades under den statliga och lokala administrationen, organiserades *campamentos* utanför de institutionella ramarna efter direkta tomtokupationer, vanligen ledda av de socialistiska partierna men även av Kristdemokratiska partiet. Till sin uppbyggnad vände sig alltså *campamentos* mot den borgerligt demokratiska statens administration för att i stället organiseras mer eller mindre självständigt. De var därmed uttryck för en ny och högre etapp i *poblador*-rörelsens kamp.

De vanligaste kraven som fördes fram av *pobladores* under 1960-talet var: a) snabb och definitiv lösning på bostadsproblemet; b) grundläggande stadsplanering (vatten, avlopp, elektricitet, gator m m); c) utbyggnad av kollektivtrafiken; d) sanitära och medicinska åtgärder (sophämtning, läkarmottagningar etc); och e) åtgärder mot arbetslösheten. De första *campamentos* bildades i blygsam skala i Santiago redan 1964. Under de följande två åren organiserades sammanlagt sex *campamentos* i huvudstaden och 1967 tretton. I hela Chile genomfördes åtta ockupationer år 1968. Därefter ökade antalet våldsamt, från 73 år 1969 till 220 år 1970.¹⁷⁸ Bara i Santiago bodde inte mindre än 54 000 familjer – cirka 10 % av huvudstadens befolkning i *campamentos* i början av 1971.

---

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Ibid s 273.

¹⁷⁷ Det är viktigt att notera att såväl byalagen som kvinnocentra har tillåtits att existera även i juntans Chile. Genom dessa organisationer kan den chilenska vänstern artikulera vissa av sina krav.

¹⁷⁸ Duque och Pastrana op cit s 263 och 268.

Tabell 4. *Befolkning i Santiagos Campamentos, april 1971.*

Kommun	Antal ockupationer	Antal familjer
Barrancas	29	9.104
La Florida	20	7.332
La Cisterna	40	5.689
San Bernardo	45	5.373
Nunoa	21	5.233
Conchali	25	4.472
La Granja	28	4.231
San Miguel	25	2.903
Las Condes	26	2.749
Maipú	12	2.528
Puento Alto	7	2.147
La Reina	13	1.359
Renca	9	897
Quinta Normal	4	391
Providencia	8	302
TOTALT	312	54.710

Källa: *Joaquin Reivindicativa Urbana de los Sectores Populares en Chile: 1964-1972*, i *Revista Latinoamericana de Sociologia*, No 4, Santiago december 1972, sid 265.

Under 1960-talet sista år tillgrep Frei-regimen som sista utväg våld mot *poblador*-rörelsen. Redan 1967 dödades en liten flicka under sammanstötningar med polisen i Barrancas (Santiago), men den händelse som slutgiltigt skulle slita den demokratiska masken av den reaktionära Frei-regimen var massakern i Puerto Montt den 9 mars 1969, nästan på dagen tre år efter mordet i El Salvador. I utkanten av denna sydliga jordbruks- och fiskarstad hade 91 bostadslösa familjer slagit upp sina skjul på ett område som kallades Pampa Irigoín. Efter hänvändelse till tomtägaren fick de lov att uppehålla sig på området och några dagar senare besöktes de av polisen, som såg till att allt var i sin ordning. Under tiden hade emellertid den kristdemokratiska inrikesministern Pérez Zújovic beslutat att ”statuera ett exempel” och i tysthet förbereddes en attack mot de försvarslösa nybyggarna. Klockan fyra på morgonen den 9 mars omringades Pampa Irigoín av 250 poliser. Sedan de väckt de sovande familjerna och tvingat dem ut ur skjulen med tårgas, öppnade de eld med sina kulsprutepistoler. ”Vi hörde skotten och han steg upp”, berättade änkan till en av de nio mördade senare. ”Han höll på att klä sig när skottet träffade honom. Inälvorna trängde ut. (...) Klockan var ungefär halv åtta och han förblödde till klockan nio. Vi kunde inte få iväg honom. Det fanns poliser överallt.”¹⁷⁹ Dessa händelser – som satte punkt för Kristdemokratiska partiets inflytande över *poblador*-rörelsen¹⁸⁰ – klargjorde nödvändigheten av att organisera försvaret av campamentos bättre än tidigare. I början av 1970 bildades också MIR de första folk-miliserna (*milicias populares*) på 26-Januaricampamentet i Santiago. Därmed skulle *poblador*-rörelsen nå en ny etapp i den utveckling som inletts efter andra världskriget.

De traditionella vänsterpartierna hade stött *poblador*-rörelsen sedan den började. Kommunistpartiet välkomnade t ex den utveckling rörelsen genomgått vid dess XIIIe kongress 1965: ”Vi kommunister är för ett enande av denna rörelse och för att ge den en demokratisk masskaraktär

¹⁷⁹ Citerat i Urrutia op cit s 9.

¹⁸⁰ Massakern i Puerto Montt kritiserades också skarpt av Kristdemokratiska partiets ungdomsförbund och fördjupade de motsättningar inom partiet sorti sedermera skulle leda till bildandet av MAPU och Kristna Vänstern.

genom att bygga upp enhetsorganisationer inom varje *población*, samordna dem och utveckla kampen.”¹⁸¹ Kommunisterna hade också bildat den till CUT anslutna Rörelsen för Bostadslösa Pobladores (*Movimiento de Pobladores Sin Casa*) till stöd för denna politik. Liksom i förhållande till landsbygdens problematik karakteriserades emellertid Kommunistpartiets inställning till *pobladores* av en hög grad av dogmatism. *Pobladores* uppfattades huvudsakligen som representanter för lumpenproletariatet och partiet underskattade deras revolutionära roll. Även om den traditionella vänstern under 1950-talet och i början av 1960-talet stått bakom ett stort antal *tomas*, mobiliserades kåkstädernas invånare nästan uteslutande som stödgrupper till partierna inför valen. I detta avseende skilde sig inte politiken på något avgörande sätt från Kristdemokratiska partiets linje.¹⁸² De krav den traditionella vänstern förde fram inom *poblador*-rörelsen inskränkte sig vidare till *pobladores* mest omedelbara problem, främst bostadsfrågan, under det att de mer grundläggande orsakerna – den beroende kapitalismens verkningar – fördes i bakgrunden, liksom *poblador*-rörelsens organisatoriska samordning med arbetar- och bonderörelsen. De begränsade perspektiven framgick t ex i den tidigare citerade intervjun med den kommunistiske *poblador*-ledaren Juan Araya: ”Inom (våra) campamentos hade vi aldrig kollektiva måltider, därför att tanken var att familjegruppen skulle fortsätta att föra samma dagliga liv (som tidigare). Vårt slagord var: Att erövra en bostad och inte leva på allmosor.”¹⁸³

Den borgerliga reformismens misslyckande och den traditionella vänsterns dogmatiska synsätt banade vägen för en revolutionär politik inom *poblador*-rörelsen. Vid sidan av sitt framgångsrika arbete på landsbygden kunde också MIR vinna inflytande i kåkstäderna och den 26 januari 1970 genomförde partiet sin första massiva *toma* i La Granja-kommunen i Santiago. 575 familjer – eller närmare 3 000 personer – deltog i aktionen.¹⁸⁴ Vid denna tid hade MIR:s ledning tvingats under jorden och medlemmarna var ständigt förföljda. Ockupationen i La Granja, utsattes också för det dittills hårdaste motståndet från polisens sida. Ockupanterna hade emellertid tagit lärdom av händelserna i Puerto Montt och bl a organiserat sig i väpnade försvarsgrupper. De kunde dessutom räkna med MIR:s stöd och efter en månads polisbelägring avgick de med segern och grundade 26-Januari-campamentet.

Under Victor Toros (MIR) ledning organiserades *Campamento 26 de Enero* på ett sätt som senare skulle bilda modell för andra *campamentos*.¹⁸⁵ Politiken utformades vid stormöten där alla som bodde inom *campamentet* – kvinnor såväl som män – deltog. Invånarna byggde också upp en stående väpnad försvars- och övervakningsorganisation (folkmiliser), liksom olika former av folkdomstolar. För att lösa de mest överhängande problemen organiserades vidare akutmottagningar, sanitetsbrigader och gemensamma måltider.

I mars 1970 – två månader efter ockupationen – organiserades en kongress med deltagare från

¹⁸¹ Luís Corvalán: ”Seguir Avanzando con las Masas” (*Documentos del XIII Congreso Nacional del Partido Comunista de Chile*), Impresora Horizonte, Santiago, u å, s 94-95.

¹⁸² Flera sociologer som studerat *poblador*-rörelsen har påpekat detta. Franz Vanderschueren skriver t ex: ”Kristdemokratiska partiet använde sig av penetration av (rörelsen) för att neutralisera den och understryka statens välfärdsimage och på så sätt minska *pobladores* möjligheter att kämpa mot staten, de härskande klassernas maktcentra. Den officiella vänsterns aktioner (...) tenderar att stärka denna image och göra byalagen till föremål för konkurrens om väljare.” — Franz Vanderschueren: ”Political Significance of Neighborhood Committees in the Settlements of Santiago” i Dale L Johnson (utg): *The Chilean Road to Socialism*, Doubleday, New York, 1973, s 283. På samma sätt skriver Joaquín Duque och Ernesto Pastrana att ”den taktik som användes av den traditionella vänstern närmade sig den som den populistiska reformismen (utvecklat). Dess tyngdpunkt låg på en breddning av deras respektive sociala och politiska baser inom ramen för en elektoralistisk strategi (...)”. — Duque och Pastrana op cit s 292.

¹⁸³ Citerat i Urrutia op cit s 74.

¹⁸⁴ Duque och Pastrana op cit s 264 och Labrousse op cit s 204.

¹⁸⁵ Se nästa kapitel., avsnittet ”Folkmakten i kåkstäderna”

Santiagos 32 *poblador*-kommittéer på detta modell-*campamento*. Kongressen antog en deklara-tion som bl a framhöll att ”de bostadslösa – trötta på att i årtal vänta på det minimum en familj behöver för att leva: en plats att bo på – har tvingats att (...) ockupera tomtområden. Ockupatio-nerna har med nödvändighet gått emot lagen och slagit mot borgarregimens ömmaste punkt: egendomsrätten. Dessa olagliga aktionsformer kräver en högre grad av organisation. (...) Erfaren-heten och förtryckets nuvarande omfattning visar att de traditionella organisationsformerna (inte) uppfyller kraven på organisation och disciplin. (...) Det kommer att bli miliserna som – till-sammans med andra revolutionära organisationer – kommer att ta makten och bilda regering. Det kommer inte att ske genom en fortskridande stegvis utveckling, utan (först) den dag en revolu-tionär folkarmé krossar (...) den borgerliga staten och dess militära apparat.”¹⁸⁶ *Poblador*-rörelsen hade otvivelaktigt kommit att spela en framträdande roll i klasskampen. Det uttrycktes också av Victor Toro i hans tal vid kongressen: ”26-Januaricampamentot är en modell i blygsam skala för ett socialistiskt samhälle, där miliserna utgör frön till arbetarmakt.”¹⁸⁷ Vid kongressen bildades slutligen Revolutionära *Poblador*-ledningen (*Jefatura de Pobladores Revolucionarios*) (JPR), vilken senare omorganiserades till Revolutionära *Poblador*-rörelsen (MPR). Liksom övriga massfronter som organiserades av MIR omfattade MPR såväl medlemmar ur MIR som medlemmar ur andra partier samt oberoende vars politiska nivå ännu inte gjort det möjligt för dem att organisera sig partipolitiskt.

Några månader efter ockupationen i La Granja ägde en liknande aktion rum i Concepción. 600 familjer ockuperade ett tomtområde i Talcahuano-kommunen den 7 maj 1970 och efter en veckas polisbelägring kunde de organisera Lenin-campamentet.¹⁸⁸ I industristaden Concepción hade *poblador*-rörelsen under 1960-talets sista år fått en allt tydligare klassinriktning. Det kom fr a till uttryck i samband med organisationen av detta *campamento*. Ockupationen hade förberetts av ett 20-tal fackföreningar och Concepcións Studentförbund (*Federación de Estudiantes de Concep-ción*) (FEC)¹⁸⁹, vilka tillsammans bildat en Facklig Solidaritetskommitté (*Comité de Solidaridad Gremial*) (CSG) i slutet av april. CSG var ett samordningsorgan för arbetare, studenter och *pob-ladores* som överbryggade vissa motsättningar mellan massrörelsens olika fronter och därigenom kunde föra kampen till en högre nivå. Dess målsättning uttrycktes bl a på följande sätt: ”Fackliga Solidaritetskommittén är ett sammansvetsande organ (som omfattar) alla arbetar-, *poblador*- och studentorganisationer för att ena deras kamp och utveckla gemensamma aktioner (för) att bryta ned rådande samhällssystem och bygga socialismen. (...) CSG avser att medvetandegöra *pobla-dores*, arbetare och arbetslösa och i allmänhet alla invånare i *poblaciones* och *callampas*. (...) CSG anser att solidaritet utgör det effektivaste medlet för att utveckla gemensamma aktioner mellan arbetare, *pobladores* och studenter i deras uppgörelse med det kapitalistiska systemet. Den uppfattar denna solidaritet som en broderlig och bestående anslutning för (...) socialismens sak. CSG anser att solidariteten i praktiken kommer att ge upphov till de mest skilda former för uppgörelsen. Därför måste den från fall till fall bestämma de lämpligaste formerna för de gemensamma aktionerna och då kombinera legala kampmetoder med illegala.”¹⁹⁰ Lenin-campamentet i Concepción organiserades med 26-Januari-campamentet i Santiago som förebild och till ordförande valdes Javier Navarro från MIR.

¹⁸⁶ Citerat i Labrousse op cit s 205-206 samt i ”Sin Casa Doblan Mano al Gobierno” i *Punto Final*, No 112, Santiago, 1 september 1970, s 6.

¹⁸⁷ Citerat i Labrousse op cit s 206.

¹⁸⁸ ”Campamento Lenin: Experiencia de Lucha Obrera” i *Punto Final*, No 105, Santiago, 26 maj 1970, s 8.

¹⁸⁹ Concepcións Studentförbund kontrollerades av MIR (MUD). Under slagord som Arbetar- och Studentenhets (*Unidad Obrera-Estudiantil*) och Studera och Kämpa (*Estudiar y Luchar*) deltog förbundet aktivt i massrörelsens kamp.

¹⁹⁰ Citerat i ”Campamento Lenin ...” i *Punto Final*, No 105, s 8-9.

III. Massmobilisering, företagsdemokrati och folkmakt 1970-1972

1. Ur *Unidad Populars* program

I UP:s regeringsprogram behandlades frågorna om det chilenska folkets aktiva deltagande i den politiska processen, massmobiliseringen, makten och staten på bl a följande sätt:

”Det enda verkligt folkliga alternativet – och följaktligen den folkliga regeringens grundläggande upp-
gift – är att göra slut på imperialisternas, monopolens och den jordägande oligarkins herravälde och
inleda byggandet av socialismen i Chile. (...) (Arbetarklassen) – och vid dess sida hela folket –
kommer, genom att mobilisera alla dem som inte är knutna till de inhemska och utländska reaktionära
krafterna, dvs det chilenska folkets överväldigande flertal (...), att kunna spränga rådande strukturer
och gå vidare på vägen mot befrielsen. Det är för detta ändamål *Unidad Popular* bildats. (...)

För att uppmuntra mobiliseringen av det chilenska folket och orientera det mot maktövertagandet
kommer vi överallt – i varje fabrik, jordegendom, samhälle, kontor eller skola – bilda UP-
kommittéer (*Comités de Unidad Popular*) (CUP). (...) I dessa kommittéer skall de många
chilenare som utmärkt sig för sin vilja till grundläggande förändringar ingå. UP-kommittéerna
skall inte bara fungera som valorganisationer. De skall aktivt föra fram massornas omedelbara
krav och framför allt förberedas för att utöva folkmakten (*poder popular*). Denna folkmakt – som
Chile behöver – måste börja existera redan nu, varhelst det organiserade folket kämpar för att
lösa sina speciella problem och varhelst det växer fram en medvetenhet om nödvändigheten att
utöva denna makt. Systemet med gemensamt arbete måste vara en bestående och dynamisk
metod för att utveckla vårt program, en aktiv skola för massorna och en konkret form för att
fördjupa *Unidad Populars* politiska innehåll på alla nivåer. (...)

De revolutionära förändringar landets måste genomgå kan endast genomföras om det chilenska
folket tar makten i egna händer och utövar den reellt och effektivt. (...) Den nya maktstrukturen
kommer att byggas upp nedifrån, genom en demokratiseringsprocess på alla nivåer och en
organiserad mobilisering av massorna. En ny grundlag kommer att institutionalisera folkets
massiva införlivande i statsmakten. En enhetlig statsorganisation – uppbyggd på nationell,
regional och lokal nivå – kommer att skapas. Som högsta maktorgan kommer den att ha en
folkförsamling (*asamblea popular*), (...) en enkammarriksdag som uttrycker folksuveräniteten på
det nationella planet. (...) Detta system kommer att göra det möjligt att i grunden utplåna de
brister Chile lidit av under såväl presidentdiktaturer som korruperad parlamentarism. De repre-
sentanter som väljs till folkförsamlingen och till alla andra organ för folklig representation
kommer att vara underkastade väljarnas direkta kontroll, (vilket) gör det möjligt att återkalla
deras mandat.”¹⁹¹

Det var alltså ett långtgående politiskt program UP lade fram för de chilenska väljarna 1970.
Makten skulle överföras från den härskande klassen till folket. Existerande borgerliga
institutioner skulle brytas ned och ersättas av en folkets stat, uppbyggd från basplanet och med en
folkförsamling som högsta uttryck. Liksom de lokala och regionala politiska församlingarna
skulle den organiseras enligt socialistiska principer, där de valda skulle underkastas väljarnas
direkta kontroll. Programmet fastslog uttryckligen att de nödvändiga ekonomiska och sociala
strukturomvandlingarna endast skulle kunna genomföras om det chilenska folket tog makten i
egna händer. En folkmakt skulle byggas upp.

Under månaderna efter UP:s valseger i september 1970 skulle emellertid den nya regeringen

¹⁹¹ Se not 1.

fjärmas från den målsättning som uttryckts i programmet. Det var framför allt ett resultat av ogynnsamma politiska styrkeförhållanden, men också en följd av *Unidad Populares* egen politik. För att överhuvud taget kunna bilda regering tvingades valets segerherrar för det första under-teckna en rad s k grundlagsgarantier som på ett avgörande sätt minskade möjligheterna att genomföra programmet. Till detta kom att den nya regeringen inte drog fördel av den kraftiga massmobiliseringen, utan – i strid med vad som uttryckligen framförts i programmet – t ex lämnade UP-kommittéerna åt sitt öde. Slutligen utnyttjades inte heller de konstitutionella möjligheter att reformera staten som uppstod i samband med UP:s betydande seger i kommunalvalen i april 1971.

2. Grundlagsgarantier, UP-kommittéer och kommunalvalen i april 1971

I presidentvalen den 4 september 1970 erhöll Allende 36.3 % av rösterna mot 34.9 % för Alessandri och 27.8 % för Tomic. Då ingen kandidat erövrade en absolut majoritet stadgade den chilenska grundlagen att kongressen, dvs deputeradekammaren och senaten, skulle utse den nye presidenten mellan de två kandidater som fått flest röster. Med rådande mandatfördelning¹⁹² innebar det att de kristdemokratiska rösterna var utslagsgivande och att Kristdemokratiska partiet alltså kunde uppställa villkor för att stödja en av de två kandidaterna.

Efter en rad manövrar beslöt Kristdemokratiska partiet att stödja Allende under förutsättning att *Unidad Popular* garanterade ”det demokratiska styrelseskicketets fortbestånd” i Chile. Innebörden i detta utvecklades närmare i en skrivelse till Salvador Allende den 24 september:

”Vi vill (upprätthålla) en rättstat. Det förutsätter ett politiskt system inom vilket makten utövas av kompetenta organ, dvs den verkställande, den lagstiftande och den dömande makten (...), utan inblandning av andra de facto-organisationer som fungerar i namn av en så kallad folkakt. (...) Vi vill att de väpnade styrkorna och poliskåren fortsätter att vara garantier för vårt demokratiska system, vilket innebär att militärens och polisens organisatoriska och hierarkiska strukturer respekteras.”¹⁹³

Utan att närmare uppehålla sig vid UP:s ekonomiska program knöts de kristdemokratiska villkoren till ett direkt försvar av den borgerliga statens grundpelare, mot folkmaktsorganen och varje förändring av de väpnade styrkorna. Utifrån dessa villkor krävde Kristdemokratiska partiet vidare att en rad garantier skulle införas i den chilenska grundlagen. Den 2 oktober tillsattes också ett utskott bestående av tre representanter för *Unidad Popular* och tre kristdemokrater för att utarbeta ett förslag till sådana grundlagsgarantier. Förslaget antogs av den chilenska kongressen den 15 oktober 1970 och nio dagar senare kunde Salvador Allende väljas till Chiles president.

Grundlagsgarantierna uppställde betydande gränser för UP-programmet. De garanterade bl a en mycket utsträckt pressfrihet till förmån för oppositionspartierna, men förbjöd fr a bildandet av med den borgerliga staten konkurrerande folkmaktsorgan samt folkmiliser:

”Byalag, kvinnocentra, fackföreningar, kooperativ och andra organisationer i vilka folket deltar för att lösa sina problem (...) kan inte i något fall fungera som folkets representanter eller utöva funktioner som tillkommer staten. (...) Ordningsmakten utövas endast och uteslutande av de väpnade styrkorna och poliskåren.”¹⁹⁴

Utöver dessa garantier tvingades UP dessutom försäkra att de statstjänstemän som tillsatts av den kristdemokratiska regeringen inte skulle avsättas, vilket innebar att ansvaret för det praktiska genomförandet av UP-programmet till stor del lades i händerna på avogt eller fientligt inställda

¹⁹² Unidad Popular förfogade över 80 platser i kongressen, Kristdemokratiska partiet 75 och Nationalpartiet 45.

¹⁹³ Citerat i Labrousse op cit s 216.

¹⁹⁴ *Constitución Política de la República de Chile*, Editorial del Pacífico, Santiago, 1973, s 10-11 (§ 17 och § 22).

tjänstemän.¹⁹⁵

Den 4 november 1970 installerades Salvador Allende som Chiles president och *Unidad Popular* erövrade regeringen – inte den politiska makten – i Chile. Trots de betydande eftergifter den avtvingats av den borgerliga oppositionen var förhållandena emellertid gynnsamma för att UP skulle kunna gå vidare mot den folkligt skisserats i programmet. De reaktionära krafterna – som omedelbart efter Allendes valseger inlett en ekonomisk bojkott, bildat den fascistiska organisationen Fosterland och Frihet (*Patria y Libertad*), iscensatt ett militärt kuppöversök och mördat den chilenske överbefälhavaren, general Schneider – var skrämde till panik. Samtidigt utgjorde den våldsamma massmobiliseringen ett kraftigt stöd för den nya regeringen. En förutsättning för att regeringen skulle kunna flytta fram sina positioner var alltså att den lyckades kanalisera detta stöd och därvid t ex utvecklade de *Unidad Popular*-kommittéer som omtalats i regeringsprogrammet.

Under presidentvalskampanjen hade UP-partierna organiserat inte mindre än 15 000 sådana kommittéer över hela Chile.¹⁹⁶ Ofta bildade som diskussionsklubbar i fabriker, skolor, kontor m m i vilka UP:s program, taktik och strategi, liksom arbetarrörelsens historia och liknande frågor togs upp till behandling, kom UP-kommittéerna – särskilt i kåkstäderna – mot valkampanjens slut att antaga karaktären av ”lokala folkförsamlingar”.¹⁹⁷ Denna tendens förstärktes ytterligare efter valsegern. Inför reaktionens manövrer hämtade då UP i stor utsträckning sin styrka ur dessa kommittéer.

UP-kommittéerna omfattade i första hand medlemmar ur koalitionspartierna samt icke-organiserade UP-anhängare. Enligt regeringsprogrammet skulle de inte endast fungera som valorganisationer, utan ”förberedas för att utveckla folkmakten”, en tanke som ytterligare utvecklades i andra programmatiska UP-dokument från 1970: ”(UP-kommittéerna) utgör frön till en folkligt. (...) (De är) instrument som organiserar och mobiliserar massorna och som i vilket ögonblick som helst är i stånd att kalla ut dem på gatorna och orientera dem i riktning mot den folkliga rörelsens målsättningar. (...) Dessa kommittéer måste utgöra en verklig garanti för *Unidad Popular*-regeringens försvar mot reaktionens och imperialismens attacker.”¹⁹⁸ Denna uppfattning av UP-kommittéerna som folkmaktsorgan delades av den revolutionära vänstern utanför UP och t ex MIR uppmanade sina medlemmar att arbeta inom kommittéerna.¹⁹⁹

Inom regeringskoalitionen betonade särskilt Socialistpartiet UP-kommittéernas betydelse. I den resolution partiet antog vid dess kongress i La Serena (Coquimbo) i januari 1971 framhölls att ”de speciella förhållanden under vilka *Unidad Popular* nått regeringsställning och som nu tvingar (koalitionen) att med en hel rad begränsningar regera en borgerlig stat inte får utgöra en försvändning för att regeringen skall spela rollen av en domare (ställd över) klasskampen. Tvärtom måste regeringen i de konflikter som uppstår bestämt ställa sig på arbetarnas sida. (...) Socialistpartiet kommer att kämpa för att återuppliva UP-kommittéerna och göra dem till de arbetande massornas politiska maktinstrument i den nya staten. UP-kommittéerna måste aktivt införlivas

¹⁹⁵ Se här MIR:s analys av situationen efter valen: s 35.

¹⁹⁶ Sergio Ramos: *Chile: Una Economía de Transición?*, Editorial Prensa Latinoamericana, Santiago, 1972, s 125. — Labrousse uppger antalet UP-kommittéer till 14.800. Labrousse op cit s 195.

¹⁹⁷ François Delcourt: ”Le Pouvoir Populaire au Chili”, i *Politique Aujourd'hui*, No 1-2, Paris januari-februari 1974, s 10.

¹⁹⁸ ”Unidad Popular: Conducción y Estilo de la Campaña”, citerat i Labrousse op cit s 195.

¹⁹⁹ MIR: ”Valresultaten ...” i Debray op cit s 222-225. Särskilt MR 2 gav stor vikt vid UP-kommittéerna och i flera dokument presenterades rörelsens syn på arbetet inom desamma. Se t ex MR 2: ”Tareas Actuales de los Revolucionarios” i *Punto Final*, No 116, Santiago, 27 oktober 1970, s 8-9 samt MR 2: ”Por Una Revolución Socialista” i *Punto Final*, Bilaga till No 119, Santiago, 8 december 1970, s 1-8.

med de uppgifter som skall genomföras av massornas och (arbetar)klassens organisationer (och) tjäna som naturliga uttrycksmedel för den ekonomiska och sociala kamp som i ökande utsträckning måste höjas till det politiska planet.”²⁰⁰

UP-kommittéerna kom emellertid inte att utvecklas i denna riktning. Sedan Salvador Allende installerats som president övergavs de till förmån för arbetarklassens traditionella organisationer, dvs främst fackföreningarna, och av de 15 000 existerande UP-kommittéerna i september 1970 fungerade endast cirka 2 000 något år senare.²⁰¹ Även dessa skulle sedermera långsamt tyna bort och förlora sin politiska betydelse då de, som t ex MAPU kritiskt påpekade, ”inte gavs någon ledning från *Unidad Populares* nationella politiska kommitté.”²⁰² När den lämnade UP-kommittéerna åt sitt öde – och det i en situation där borgarklassen var splittrad och efter de misslyckade kufförsöken politiskt på defensiven – övergav regeringen också de möjligheter dessa kommittéer erbjöd att redan från början organisatoriskt sammanlänka arbetarklassen och landsbygdens och städernas utsugna kring en enhetlig politisk ledning på basplanet. Denna politik skulle få långtgående konsekvenser. I en kritisk värdering av UP-regeringens första femton månader framhöll t ex Socialistpartiets centralkommitté i februari 1972:

”Genom att låta UP-kommittéerna sluta fungera har stora grupper av i huvudsak icke partianslutna chilensare som stödde (programmet) och arbetade inför presidentvalet förlorat möjligheten att organisatoriskt driva på UP-programmets genomförande. Partierna har också förlorat en organisatorisk kanal för att leda betydande delar av folket. Det råder (nu) ett tillstånd av nästan total demobilisering av massorna. Stödet till folkregeringen kommer inte till något aktivt eller dynamiskt uttryck”²⁰³

Segern i presidentvalen gav UP kontroll över en del av statsapparaten, den verkställande makten. Den lagstiftande makten (kongressen), domstolsväsendet, stora delar av den administrativa apparaten och de väpnade styrkorna kontrollerades fortfarande av den borgerliga oppositionen. För att genomföra sin strategiska målsättning, men även för att kunna genomföra många av de strukturreformer UP hade på sitt program, var det alltså nödvändigt att erövra dessa fästen från oppositionen.

En gynnsam situation uppstod därvidlag efter kommunalvalen i april 1971. En expansiv ekonomisk politik som snabbt ställde den chilenska ekonomin på fötter: förstatligande av vissa industrier; fördjupning av jordreformen; utvidgade program för bostadsbyggande och offentliga arbeten; kraftiga lönelöft för arbetarna och de eftersatta sektorerna av befolkningen; prisstopp och en kraftig sänkning av arbetslösheten m m ledde till att UP-regeringens popularitet och politiska bas ökade under tiden närmast efter Salvador Allendes installation på presidentposten. Det kom till klart uttryck i kommunalvalen i april 1971. Under det att Allende endast erövat 36.3 % av rösterna i presidentvalen sju månader tidigare, fick nu vänsterpartierna inte mindre än 50.9 % av rösterna.

Majoriteten öppnade nya perspektiv. Som bl a Socialistpartiet föreslog hade det varit fullt möjligt för regeringen att tolka resultaten av kommunalvalen som en fullmakt för att bryta rådande dubbla huvudmannaskap i vilket *Unidad Popular* kontrollerade den verkställande makten och oppositionen den lagstiftande och lägga fram förslaget om en folkförsamling till folkomröst-

²⁰⁰ Socialistpartiet: ”Resolución Política del Congreso de La Serena” i *Cuadernos Socialistas (Documentos del Partido)*, Ediciones del Comité Regional Concepción, No 3, Prensa Latinoamericana, Santiago, 1973, s 6.

²⁰¹ Luís Corvalán: *Chili: Les Communistes dans la March au Socialisme*, Editions Sociales, Paris, 1972, s 268.

²⁰² MAPU: ”Informe al Cuarto Pleno” i MAPU: *El Segundo Año del Gobierno Popular*, Ediciones Unidad Proletaria, Santiago, 1972, s 89. — De kvarvarande UP-kommittéerna spelade en viss roll i samband med nationaliseringen av koppargruvorna. I augusti 1971 manade t ex flera UP-kommittéer i Santiago på Socialistpartiets, MAPU:s och MIR:s initiativ till kamp mot en ersättning till de nordamerikanska kopparbolagen.

²⁰³ Socialistpartiet: ”Informe del Comité Central al Pleno de Algarrobo” i *Cuadernos Socialistas*, No 3, s 24.

ning.²⁰⁴ Genom en trolig seger i folkomröstningen och en majoritet i den nya folkförsamlingen skulle så UP kunna försäkra sig om ett konstitutionellt stöd för sina reformer, omstrukturera domstolsväsendet och genomföra viktiga förändringar inom den statliga administrationen.²⁰⁵

I själva verket hade emellertid de dominerande strömningarna inom regeringskoalitionen skjutit tankarna på en omstrukturering av statsapparaten åt sidan. De i utsikt av en ny valkampanj och en folkomröstning så viktiga UP-kommittéerna hade också lämnats åt sitt öde. Ekonomiska argument – särskilt ”slaget om produktionen” – kom, snarare än politiska hänsyn, att vara vägledande för UP:s agerande. Frågorna om nedbrytandet av den borgerliga statsapparaten och om folkmakten förs i bakgrunden och när de från mitten av 1972 gör sig allt mer gällande sker det i en helt annan politisk situation än den som var rådande under UP-regeringens första tid.²⁰⁶ När MAPU senare under år 1971 analyserade situationen i samband med kommunalvalen kritiserade partiet ”*Unidad Populares* totala obeslutsamhet med avseende på folkomröstningen. (...) Under långa veckor krävde massorna att få veta vad *Unidad Popular* skulle göra med den erövrade valmajoriteten. (...) Massorna visste att de var i majoritet, men deras ledning var ur stånd att sätta upp målsättningar för maktövertagandet.” ...²⁰⁷

3. Företagsdemokrati eller arbetarkontroll

Unidad Popular ärvde en beroende kapitalistisk ekonomi vars kritiska tillstånd ytterligare förvärrats av imperialismens och den chilenska borgarklassens manövrar efter presidentvalet. Omedelbart efter Salvador Allendes installation på presidentposten vidtog därför den nya regeringen en serie åtgärder för att framför allt ställa den chilenska ekonomin på fötter och genomföra en rättvisare inkomstfördelning.²⁰⁸ Det första viktiga ingreppet var exproprieringen av textilföretaget Bellavista den 2 december 1970. Samtidigt som jordreformen påskyndades började regeringen också köpa upp aktier i privatbankerna för att utsträcka kontrollen över bankväsendet och innan 1970 års utgång – mindre än två månader efter UP:s tillträde – hade kolgruvorna nationaliserats.

De ekonomiska ingreppen åtföljdes av en rad sociala reformer ägnade att – som det hette i UP-programmet – ”bevara, effektivisera och fördjupa de demokratiska rättigheterna och arbetarnas sociala erövringar.” Som framförts i regeringsprogrammet skapades bonderåden på landsbygden.²⁰⁹ Beträffande gruv- och industrisektorerna var *Unidad Populares* politik inte lika klart uttalad, utan här ”ställdes frågan om arbetarnas deltagande från basen”, vilket ledde till att ”såväl (regerings)partierna som ledningen för CUT såg sig föranledda att överväga problemet.”²¹⁰ I början av december 1970 slöt regeringen ett avtal med CUT angående arbetarnas ”deltagande”

²⁰⁴ Se också Paul M Sweezy: ”Frågan om Makten” i Ellen Brun, Jacques Hersch och Jens Lohmann (utg): *Fallet Chile*, Rabén och Sjögren, Stockholm, 1974, s 98-107.

²⁰⁵ Inte förrän den 7 september 1973 beslöt sig UP-regeringen för att avgöra den ständiga tvisten mellan regering och parlament genom en folkomröstning. Folkomröstningen skulle offentliggöras den 11 september. Fascistgeneralernas vetskap om detta var en av anledningarna till att de gick till aktion just denna dag. Se vittnesmålet av Salvador Allendes rådgivare Joan Garcés i den franska dagstidningen *Le Monde* den 19 december 1973. På svenska publicerat i Sun Axelsson, Birgitta Leander och Raúl Silva C (utg): *Terrorn i Chile*, Rabén och Sjögren, Stockholm, 1974, s 186-188.

²⁰⁶ Det mest betydande resultatet av kommunvalen i april 1971 blev i stället att de tidigare splittrade borgerliga styrkorna närmade sig varandra. Skrämnda av UP:s framgångar ingick kristdemokraterna valsamarbete med Nationalpartiet, vilket ledde till att den borgerliga oppositionen kunde besegra UP:s kandidat vid de viktiga fyllnadsvalet till parlamentet i Valparaíso i juli 1971.

²⁰⁷ MAPU: ”Informe al Cuarto Pleno” i MAPU: *El Segundo Año ...*, s 63-64.

²⁰⁸ Se vidare de Vylder: *Chile: 1970-1973...*, s 58-88.

²⁰⁹ Se avsnittet ”Bonderåd och bondemakt” i följande kapitel

²¹⁰ Fernando Castillo och Jaime Larraín: ”Poder Obrero-Campesino y Transición al Socialismo en Chile” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 10, Santiago, december 1971, s 179.

(*participación*) i samhällsomvandlingen. Enligt avtalet skulle arbetarna dels garanteras rätten att delta i beslutsfattandet inom företagen, dels kontrollera beslutens verkställande. Deltagandet avsåg ledningen för företagen inom den statliga och den halvstatliga sektorn²¹¹ samt den ekonomiska planeringen på nationell, regional och lokal nivå. Med dessa riktlinjer som utgångspunkt tillsattes någon månad senare ett arbetsutskott bestående av representanter för CUT och regeringen med uppgift att studera de konkreta formerna för arbetarnas deltagande i företagsledningarna och planeringsprocessen. Utskottets arbete utmynnade i en studie kallad Basnormer för Arbetarnas Deltagande. Den antogs i slutet av juni 1971 och samtidigt tillsattes en särskild kommitté med representanter från CUT, planeringsinstitutet ODEPLAN samt ekonomi- och arbetsministerierna för att övervaka och leda ”basnormernas” tillämpning.

”Basnormerna” avsåg statliga eller halvstatliga företag. I stora drag föreskrev de att alla arbetare inom ett företag vid ett allmänt arbetarmöte (*asamblea general de trabajadores*) valde fem representanter till företagets administrativa råd (*consejo de administración*). Utöver uppgiften att utse representanter till administrationsrådet skulle det allmänna arbetarmötet framför allt ”diskutera företagets produktionsplaner och – politik i enlighet med de allmänna riktlinjer som fastslagits (...) av planeringsorganen på nationell och lokal nivå.” Det administrativa rådet skulle enligt ”basnormerna” utgöras av fem arbetarrepresentanter samt fem representanter ur den statliga administrationen och en regeringsrepresentant. Det var ”det enda organet för arbetarnas deltagande med makt att antaga obligatoriska beslut för alla arbetare inom företaget (och den instans) som beslutar om företagets politik inom ramen för den nationella ekonomiska planeringen.”²¹²

I praktiken fungerade systemet dåligt. I mitten av 1972 – ett år efter det att ”basnormerna” antogs – styrdes endast 36 företag enligt denna företagsdemokratiska modell, under det att ytterligare 22 företag delvis infört den.²¹³ Enligt Pedro Guglielmetti, ordföranden i den kommitté som skulle övervaka ”basnormernas” tillämpning, berodde problemen bl.a på strukturella brister inom den chilenska fackföreningsrörelsen, dess splittring på fabriksplanet och avsaknaden av en enhetlig ledning på provins- och departementsnivå. I själva verket förutsatte ”basnormerna” att det skapades en enda fackförening inom varje företag och att den omfattade såväl arbetare som tjänstemän. Det var långt ifrån fallet på de flesta företag. Ofta existerade flera små och politiskt skilda fackliga organisationer sida vid sida. De var dessutom uppdelade på arbetare och tjänstemän. Ett annat problem var de spänningar som uppstod mellan de representanter som utsetts av staten/regeringen eller förts fram av de fackliga organisationerna och den stora massan oorganiserade arbetare. Endast en minoritet av de chilenska arbetarna var fackligt organiserade²¹⁴ och även om ”basnormerna” föreskrev att alla arbetare – organiserade såväl som oorganiserade – skulle utse sina representanter vid det allmänna arbetarmötet, så gick den fackliga ledningen ofta sin egen väg. De demokratiska organ som skisserats i ”basnormerna” konsulterades inte, utan existerade, enligt Guglielmetti, ”endast formellt.”²¹⁵ Den etablerade fackliga ledningen inom företagen såg sin ställning hotad genom systemet med direkta val från basen och bromsade därför utvecklingen.²¹⁶

²¹¹ Se tabellerna 5 och 7 nedan.

²¹² ”Normas Básicas de Participación de los Trabajadores en la Dirección de las Empresas de las Areas Social y Mixta” i *Como Participar*, Quimantú, Santiago, u.å, s 125 och 127.

²¹³ Marta Harnecker, Faride Zerán och Cristina Hurtado: ”La Participación (II): Una Visión desde las Bases” i *Chile Hoy*, No 8, Santiago, 4-10 augusti 1972, s 14.

²¹⁴ Se kapitel 2

²¹⁵ Intervju med Pedro Guglielmetti i Marta Harnecker, Faride Zerán och Cristina Hurtado: ”La Participación de los Trabajadores” i *Chile Hoy*, No 7, Santiago, 28 juli — 3 augusti 1972, s 15.

²¹⁶ Se Castillo och Larrain op cit s 180-182 och Klaus Meschkat: ”Nene Organisationsformen der Chilenischen

Mycket allvarligare var emellertid det faktum att ”basnormerna” endast gällde den statliga och den halvstatliga sektorn av ekonomin, dvs förstatligade företag samt företag i vilka staten ingick som delägare. För företagen inom den privata sektorn – det helt övervägande flertalet²¹⁷ – fanns det inte något motsvarande system för arbetarinflytande. På så sätt tenderade regeringspolitiken att splittra snarare än att ena den chilenska arbetarklassen. Deltagande avsåg endast den fraktion av proletariatet som arbetade inom de största monopolföretagen, under det att den stora massan av arbetare inom den privata industrin inte på samma sätt hade en kanal genom vilken den kunde inlemmas i processen. Det öppnade delvis dörren för kristdemokraterna, men framför allt framkallade det en radikaliserings av arbetarrörelsen som gick utanför regeringens planer.

Enligt *Unidad Populares* ursprungliga planer skulle 253 ”strategiska monopolföretag” införlivas med den statliga sektorn av ekonomin. Antalet sänktes sedermera, först till 155, därefter till 91, för att slutligen fastställas till 90. Av de 90 var 74 industriföretag med en sammanlagd arbetsstyrka av cirka 56 000 personer. Deras betydelse inom den totala industrisektorn framgår av tabell 5.

Tabell 5. Sysselsättningen inom de 74 strategiska industriföretagen och den totala industrisektorn 1972.

Industrigren	Anställda inom de 74 företagen	Total sysselsättning	%
Matvaruindustri	6.443	70.000	9
Drycker	3.844	17.000	23
Tobak	1.296	1.600	81
Textil	15.128	53.000	29
Skor o kläder	4.045	111.400	4
Trä	490	32.600	1,5
Möbelindustri	-	34.000	
Papper o Cellulosa	4.420	7.000	63
Trycker o Förlag	-	14.600	
Läder	1.322	7.700	17
Gummi	-	5.600	
Kemisk industri	1.555	22.500	11
Petroleumprodukter	-	4.400	-
Mineraler(ej metall)	3.771	18.500	20
Metall	1.962	18.300	11
Icke-el maskinindustri	1.783	18.000	10
Elektrisk apparatur	3.360	19.800	17
Transportmaterial	-	48.100	-
Diverse	-	17.400	-
TOTALT	55.884	562.900	10

Källa: Luis Vargas: *La Formación del Area Social: Del Programa de la UP a la Lucha de Clases i Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, juli-september 1973, sid 36.

Endast cirka 10 % av industriproletariatet skulle alltså arbeta inom den statliga sektorn av ekonomin och genom ”basnormerna” ta aktiv del i samhällsomvandlingen.²¹⁸ Fördelningen på industri-

Arbeiterklasse Während der Unidad Popular” i *Chile Nachrichten*, Specialnummer 2, Berlin, 1974.

²¹⁷ Det totala antalet industriföretag i Chile uppgick till cirka 35.000. — de Vylder: *Chile: 1970-1973 ...*, s 150.

²¹⁸ Jfr med den del av landsbygdsbefolkningen som organiserades genom bonderåden. Se avsnittet om bonderåden i nästa kapitel.

grenar var inte särskilt representativ eller jämn. Nästan hälften av arbetarna var verksamma inom tre industrigrenar – matvaru-, textil- och metallindustrin – och endast inom tobaks- och pappersindustrin skulle över 50 % av de anställda komma i åtnjutande av de demokratiska reformerna, under det att t ex 96 % av klädesarbetarna i Chile – 107 000 personer – 91 % av de anställda inom matvaruindustrin, 98.5 % av trävaruarbetarna, 89 % av de anställda inom metall och den kemiska industrin etc lämnades utanför dessa reformer. De som utelämnades arbetade huvudsakligen inom mindre och medelstora företag. Regeringens politik avsåg de stora företag som betraktades som ”strategiska monopolföretag”. Det genomsnittliga antalet arbetare inom de 74 nämnda företagen uppgick till hela 755 personer, en siffra som låg betydligt över genomsnittet för hela industrisektorn.²¹⁹

Enligt UP:s – och i detta fall främst Kommunistpartiets – strategi skulle det chilenska samhället gradvis övergå från kapitalism till socialism via ekonomisk tillväxt inom den statliga sektorn av ekonomin och reproduktion av de produktionsförhållanden som där utvecklades. Strategin byggde bl a på följande antaganden: a) att det inte endast var möjligt att den statliga sektorn skulle komma att dominera den totala chilenska ekonomin, utan också att produktionsförhållandena inom denna sektor skulle ändras från att vara kapitalistiska till socialistiska; b) att det var möjligt och t o m nödvändigt att göra en klar åtskillnad mellan den statliga och den privata sektorn av ekonomin; och c) att det var nödvändigt att vidmakthålla den rådande statsapparaten för att genomföra denna politik. Kommunistpartiets generalsekreterare Luis Corvalán uttryckte detta på följande sätt vid partiets centralkommitté-möte i slutet av mars 1973: ”Den statliga sektorn spelar en avgörande roll för slaget om produktionen och distributionen (och) för att ändra produktionsförhållandena. (...) Kampen mellan det gamla och det nya tar på det ekonomiska området formen av en förstärkning av den statliga sektorn och av dess ökande dominans. Det förutsätter inte att den privata sektorn försvinner, utan tvärtom att den lever kvar i ett harmoniskt och icke motsatt beroendeförhållande till den statliga sektorn.”²²⁰ Ekonomiska – icke politiska – hänsyn sattes alltså i första rummet. Det gällde att utveckla den statliga sektorn av ekonomin och att vinna ”slaget om produktionen”. Frågan om nedbrytandet av den borgerliga statsapparaten – som behandlats i UP-programmet och varit föremål för en långtgående debatt under regeringens första månader – sköts åt sidan. Sak samma med den privata sektorn av ekonomin. Mindre och medelstora företagare förväntades på ett ”harmoniskt” sätt samarbeta med regeringens politik, något som på det politiska planet uttrycktes i regeringens sökande efter överenskommelser med Kristdemokratiska partiet.

Denna reformistiska strategi mötte emellertid motstånd såväl från höger som från vänster. För det första lyckades inte *Unidad Popular* förstatliga alla de företag som enligt de ursprungliga planerna skulle ingå i den statliga sektorn av ekonomin. Inför den chilenska borgarklassens motstånd tvingades regeringen sänka antalet företag från 253 till 90. För det andra genomfördes de – mycket blygsamma – företagsdemokratiska reformerna endast inom ett mindre antal förstatligade företag. Och för det tredje skulle inte den privata sektorn spela den passiva roll den tilldelats inom regeringens strategi, utan samtidigt som allt fler privata företagare inledde ett aktivt motstånd mot regeringen mobiliserades arbetarklassen inom denna sektor i riktning mot en större arbetarkontroll.

”Basnormerna” hade ingen motsvarighet inom den privata sektorn. Arbetarna inom de privata företagen uppmanades i stället av regeringen att bilda sk övervakningskommittéer (*comités de*

²¹⁹ Luis Vargas: ”La Formación del Area Social: Del Programa de la UP a la Lucha de Clases” i *Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, juli-september 1973, s 38.

²²⁰ Luis Corvalán: ”Informe al Comité Central del Partido Comunista de Chile” i *El Siglo*, Santiago, 29 mars 1973.

vigilancia) för att tillse att företagsledningen uppfyllde sina förpliktelser och att produktionen flöt på ett normalt sätt. Kommittéerna hade ingen laglig grund och inte heller någon möjlighet att påverka företagsledningens beslut. Deras övervakande funktioner inskränktes vidare högst effektivt genom att de riktades mot just de företagare med vilka regeringen önskade hålla sig väl och vinna över för sin politik.²²¹ UP-regeringen hade alltså inte någon klart utarbetad politik för den stora och betydande sektor av proletariatet som arbetade inom de privata företagen. Det öppnade vissa möjligheter för den borgerliga oppositionen att framställa sig som ett ”progressivt” alternativ och därmed splittra arbetarklassen än mer. Särskilt Kristdemokratiska partiet skulle utnyttja dessa möjligheter och också erhålla ett visst stöd för dess uppfattning om ”självstyre” (*autogestión*) inom företagen.

Samtidigt som kristdemokraterna mot slutet av 1971 fördubblade sin kampanj mot *Unidad Popular* vände de sig till de chilenska arbetarna med sitt gamla projekt om arbetarföretag (*empresas de trabajadores*).²²² Genom UP:s politik, menade kristdemokraterna, sattes staten i arbetsgivarens ställe. För arbetarna innebar det ingen skillnad: ”Att byta arbetsgivare är inte att göra revolution. Den enda verkliga revolutionen är den som garanterar ett verkligt deltagande – arbetarföretagets revolution – (en revolution) genom vilken de organiserade arbetarna, anställda, tekniker och yrkesmän kontrollerar administrationen och åtnjuter frukten av sitt arbete.”²²³ I sin propaganda fördömde Kristdemokratiska partiet vidare ”den egoistiska och orättvisa kapitalismen” såväl som ”den anspråksfulla och byråkratiska statsocialismen” och sökte lansera sig som ett tredje alternativ under slagordet: ”Kristdemokrati är lika med deltagande!”²²⁴

Här är inte platsen att analysera Kristdemokratiska partiets samhällsuppfattning som – i det partiet förordade en ”tredje väg” mellan kapitalism och socialism, förnekade klasskampen och aldrig ifrågasatte den borgerliga statens karaktär – påminde om den fascistiska ideologin.²²⁵ Det är emellertid viktigt att notera att partiets massiva propaganda kring ”deltagande” och ”självstyre” – riktad till delar av arbetarklassen för vilka UP-regeringen inte utarbetat en konsekvent politik – fann ett oroande stort gensvar. I valen till CUT i juni 1972 erhöll t ex Kristdemokratiska partiet inte mindre än 26.6 % av rösterna mot Kommunistpartiets 31.8 % och Socialistpartiets 27.1 %. Det föranledde i sin tur UP-regeringen att delvis revidera sin uppfattning. I juli 1972 överlämnade regeringen ett lagförslag till kongressen enligt vilket ett s k nationellt självstyresystem (*sistema nacional de autogestión*), avsett att ”fördjupa processen mot arbetarnas kontroll av ekonomin och deras deltagande i den nationella utvecklingen”,²²⁶ skulle skapas. Lagförslaget

---

²²¹ Se också Angélica Silva och Patricia Santa Lucía: ”Les 'Cordones Industriales': Une Expression de Pouvoir Populaire au Chili” i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 725-726. — Ett exempel från jordbrukssektorn kan illustrera övervakningskommittéernas dilemma: Efter Salvador Allendes seger uppmanades lantarbetarna att bilda övervakningskommittéer för att förhindra jordägarna från att sabotera produktionen, bränna sådden, förstöra installationer, föra bort boskapen och jordbruksredskapen etc. När jordägarna — vilket skedde i stor utsträckning — trots allt genomförde sådana aktioner skyddades de emellertid av den borgerliga lagen, under det att lantarbetarna — som försökte hindra dem — enligt samma lag utförde en brottslig handling. Enligt privaträttens principer stod det naturligtvis varje jordägare fritt att t ex föra bort boskapen från sin egendom. Däremot var det olagligt att hindra honom. Och det var i detta syfte övervakningskommittéerna skapats ...

²²² Begreppet ”arbetarföretag” hade lanserats av Julio Silva Solar och Jacques Chonchol redan 1948.

²²³ Citerat i Michel Raptis: *Quel Socialisme au Chili: Étatisme ou Autogestion?*, Edition Anthropos, Paris, 1973, s 39-40.

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Den chilenska fascistorganisationen Fosterland och Frihet återupptog också mycket riktigt den kristdemokratiska tanken på arbetarföretag, vilka den kallade ”integrerade arbetarföretag” (*empresas integradas de trabajadores*). Se Pablo Rodríguez Grez: *Entre la Democracia y la Tirania*, Ed ?, Santiago, 1972, s 110-121. — Pablo Rodríguez Grez är Fosterland och Frihets följare.

²²⁶ ”Projet de Loi sur le Système National d'Autogestion” i Raptis op cit s 161.

– som på en del punkter gick betydligt längre än ”basnormerna”, men i stort bar en omisskännlig prägel av kristdemokratisk påverkan – var ett resultat av de överläggningar *Unidad Popular* hade med Kristdemokratiska partiet i juli 1972. Sedan förhandlingarna brutit samman vände sig emellertid kristdemokraterna också mot det nationella självstyresystemet. Tillsammans med Nationalpartiet röstade de senare ned förslaget i kongressen.

Framför allt skulle dock arbetarna på de mindre och medelstora företagen inom den privata sektorn utveckla ett eget initiativ för kampen och gå över de gränser som dragits upp av UP-regeringen. Sedan slutet av 1960-talet hade de chilenska arbetarna i allt högre utsträckning tillgripit ”illegala” strejker och fabriksockupationer för att lösa sina problem. Denna tendens förstärktes efter Salvador Allendes valseger och det av flera skäl. För det första upplöste den nya regeringen den beryktade chilenska kravallpolisen (*Grupo Mdvil*). Övergången från den repressiva kristdemokratiske regimen till den arbetarvänliga UP-regeringen förklarar till stor del ökningen av strejker och fabriksockupationer under slutet av 1970 och början av 1971. Att denna ökning huvudsakligen var ett resultat av kampen på de mindre och medelstora företagen berodde emellertid i första hand på att lönesituationen och arbetsförhållandena på dessa företag – som alltså inte direkt omfattades av regeringspolitiken – var mycket sämre än inom den statliga sektorn. Till det kom att ledningen för dessa företag ofta inte var neutral eller samarbetsvillig – vilket UP:s strategi förutsatte – utan tvärtom i hög grad anslöt sig till den aktiva oppositionen mot folkregeringen. Klasskampen kom till sitt klaraste uttryck just inom dessa företag. Vidare kunde inte arbetarna – som röstat på Allende och identifierade sig med regeringen – efterkomma de teknokratiska begränsningarna för den statliga sektorn. De krävde att allt fler företag skulle övertagas av staten. Därmed skulle de komma i åtnjutande av ”basnormerna” och de reformer regeringen genomfört inom denna sektor av ekonomin.

Under 1960-talet ägde i genomsnitt 1 000 strejker rum per år i Chile. Bara under det första halvåret 1971 genomfördes emellertid hela 1 265 strejker och under de två följande sexmånadersperioderna ökade antalet ytterligare, från 1 444 till 1 763. Som framgår ur nedanstående tabell ökade samtidigt andelen ”illegala” strejker. Under det första halvåret 1972 var praktiskt taget alla strejkaktioner – 96,6 % – olagliga enligt den chilenska borgerliga arbetslagstiftningen. Strejkrörelsen under UP-regeringens första arton månader visade också att kampen i stigande utsträckning var arbetarklassens egen kamp och att den stadigt breddades. Under det första halvåret 1971 var t ex 44,2 % av de strejkande tjänstemän. Denna andel sjönk därefter till 38,1 % i början av 1972. (Från och med augusti 1972 ändras bilden fullständigt som en följd av ”borgarklassens strejk”). Samtidigt ökade de fackföreningsanslutna arbetarnas deltagande i strejkerna från 22,3 % till 32,4 %.²²⁷ Det faktum att mer än tre fjärdedelar – 77,7 % – av de strejkande under de sex första månaderna 1971 inte var fackligt organiserade är ett uttryck för att konflikterna huvudsakligen ägde rum i de mindre och medelstora företagen. Under de två följande sexmånadersperioderna – då andelen oorganiserade strejkande sjönk från 73,4 % till 67,6 % – utsträcktes kampen till de större företagen och därmed också till den organiserade delen av arbetarklassen.

I många fall ledde en helt vanlig lönekonflikt till en fabriksockupation och till att arbetarna krävde att företaget införlivades med den statliga sektorn av ekonomin. Antalet fabriksockupationer ökade kraftigt. 1968 ägde fem fabriksockupationer rum i Chile..

²²⁷ Alain Wallon: ”Perspectives Actuelles du Mouvement Ouvrier au Chili” i *Les Temps Modernes*, No 323, Paris, juni 1973, s 1 998.

Tabell 6. *Strejker i Chile 1971-1972*

Period	Antal strejker	Antal/andel legala strejker	Antal/andel illegala strejker
1:a halvåret 1971	1.265	107 8,5%	1.158 91,5%
2:a halvåret 1971	1.444	71 5,0%	1.373 95,0%
1:a halvåret 1972	1.763	60 3,4 %	1.073 96,6%

Källa: Alain Wallon: *Perspectives Actuelles du Mouvement Ouvrier au Chili i Les Temps Modernes*, No 323, Paris, juni 1973, sid 1988.

Under de följande två åren steg antalet från 24 till 133 för att endast under det första halvåret 1971 uppgå till 339, dvs dubbelt så många som under den föregående treårsperioden.²²⁸ Även om inte alla dessa ockuperade företag togs över av regeringen ledde dock utvecklingen till att den statliga sektorn fick ett helt annat utseende än det som framgick ur regeringsplanerna. I stället för de ursprungliga 74 industriföretagen omfattade sålunda den statliga sektorn inte mindre än 202 företag i december 1972. Den sammanlagda arbetsstyrkan inom dessa företag uppgick till 117 000 personer, en fördubbling jämfört med regeringsplanerna (tabell 7).

Tabell 7. *Sysselsättningen inom de 202 statliga industriföretagen och den totala industrisektorn, december 1972.*

Industrigren	Anställda inom de 202 företagen	Total sysselsättning	%
Matvaruindustri	15.477	70.000	22
Drycker	4.550	17.000	26
Tobak	-	1.6000	-
Textil	24.403	53.000	46
Skor o kläder	546	111.4000	0,5
Trä	8.603	32.600	26
Möbelindustri	1.055	34.000	3
Papper o Cellulosa	721	7.000	10
Tryckeri o Förlag	-	14.600	-
Läder	-	7.700	-
Gummi	1.696	5.600	30
Kemisk industri	14.364	22.500	63
Petroleumprodukter 1)	4.940	4.400	100
Mineraler (ej metall)	7.466	18.500	40
Metall	13.703	18.300	74
Metallprodukter	8.152	41.400	19
Icke-el. maskinindustri	1.084	18.000	5,5
Elektrisk apparatur	9.055	19.800	45
Transportmtrl	2.056	48.100	4
Diverse	-	17.400	-
TOTALT	117.471	562.900	20

Källa: Vargas op cit sid 40.

(1) De avrundade siffrorna över den totala sysselsättningen avser 1970, därav skillnaderna.

²²⁸ Elías Condal: *Il Cile di Allende e il Ruolo del MIR*, Gabriele Mazzotta Editore, Milano, 1973, s 29.

Genom arbetarnas kamp hade alltså 128 företag som inte fanns medtagna på regeringens lista överförts till den statliga sektorn i december 1972.²²⁹ Därmed omfattade den statliga sektorn cirka 20 % av den totala arbetsstyrkan inom den chilenska industrin.²³⁰ Av tabellen framgår vidare att industrigrenar som inte var upptagna på regeringens ursprungliga lista hade tillförts den statliga sektorn i slutet av 1972. Det gäller möbel-, gummi- och transportindustrin med sammanlagt 4 800 arbetare inom 15 företag.²³¹ På liknande sätt fanns det industrigrenar – tobaks- och läderindustrin – som inte tillförts den statliga sektorn eller som – skor och kläder, papper och icke elektrisk maskinindustri – omfattade färre arbetare än regeringens ursprungliga planer. Under den konkreta klasskampens utveckling hade UP:s program blivit föråldrat.

Inom denna utvidgade statliga sektor kämpade arbetarna för att ge ”deltagandet” ett större innehåll. I några fall kunde de inte bara försvara ”basnormerna” mot sekterism och byråkrati, utan också gå vidare mot en arbetarkontroll som gick åtskilligt längre, än de dominerande strömningarna inom regeringskoalitionen avsett. Ett exempel på det var utvecklingen inom de förstatligade textilföretagen. I mitten av juli 1972 samlades representanter för över 20 000 arbetare från ett tjugotal förstatligade textilföretag till ett nationellt textilmöte (*encuentro nacional textil*) i Santiago för att diskutera de praktiska erfarenheterna av det system för ”deltagande” som ”basnormerna” fastställt. Slutsatserna var starkt kritiska, men också konstruktiva, och till de krav som fördes fram i mötesresolutionerna hörde bl a följande: a) att det allmänna arbetarmötet skulle kunna avsätta de statliga representanterna i administrationsrådet; b) att administrationsrådet skulle redogöra för sin verksamhet inför arbetarmötet varannan månad; c) att årliga produktionsplaner skulle göras upp och att de diskuterades i arbetarmötet; d) att alla större textilföretag skulle förstatligas; e) att regeringen skulle bilda ett utrikeshandelsföretag för textilprodukter för att eliminera mellanhänder och att det i ledningen skulle ha representanter för arbetarna; och f) att nationella textilmötet skulle göras till ett permanent organ. Mötesdelegaterna kritiserade kraftigt de statliga representanternas ”paternalism”, ”formalism” och ”byråkrati”. De beslutade vidare att ”stödja alla former av mobilisering för att genomföra arbetarkontroll över produktionen och distributionen inom den privata sektorn.”²³² Slutligen solidariserade de sig med bondebefolkningens kamp. Vid åtminstone ett av de större textilföretagen hade arbetarna inbjudit traktens bönder och lantarbetare att delta i frivilligarbete på fabriken och ”det var mycket intressant. De lärde känna fabriken och fick se hur tillverkningen gick till.”²³³

Nationella textilmötet följdes senare av liknande möten inom andra industrigrenar inom den statliga sektorn. I mitten av april 1973 samlades t ex 400 7delegater för de cirka 15 000 arbetarna inom de statliga kolgruvorna i ”kolets huvudstad” Lota (Concepción).²³⁴ Gemensamt för dessa möten var att arbetarna var starkt kritiska mot ”basnormerna” och krävde större kontroll över företagen eller gruvorna. Till skillnad från regeringen såg de inte heller någon gräns för kampen mellan den statliga och den privata sektorn, utan betonade tvärtom vikten av enhet inom arbetarklassen. På samma sätt solidariserade de sig med bonde- och *poblador*-rörelsernas kamp för den gemensamma målsättningen: Ett Socialistiskt Chile.

²²⁹ Av de 202 företagen var 103 förstatligade och 99 ”intervenerade” av regeringen. de Vylder: *Chile: 1970-1973 ...*, s 149.

²³⁰ Den statliga sektorn av ekonomin svarade samtidigt för cirka 20 % av nationalprodukten.

²³¹ Vargas op cit s 40.

²³² ”Primer Encuentro Nacional: Obrero Textiles: Hay Que Discutir con las Bases” i *Chile Hoy*, No 8, Santiago, 4-10 augusti 1972, s 17.

²³³ Ibid.

²³⁴ Claudio Aguirre Bianchi: ”Primer Encuentro del Carbón: En Lota la Participación Es Brava” i *Chile Hoy*, No 47, Santiago, 4-11 maj 1973, s 15.

Genom klasskampens dynamik genomgick den chilenska arbetarrörelsen en våldsamt utveckling under UP-regeringens första år. I en analys av denna utveckling skrev MIR senare:

”Efter valsegern 1970 mobiliserade sig arbetarna inom de mindre och medelstora företagen, hantverkarna och den industriella reservarmén allt mer för löneökningar och en förbättring av sina levnads- och arbetsförhållanden då de upplevde att den nya regeringen försvarade dem. *Unidad Popular* och regeringen gav dem emellertid inte någon politisk ledning i stånd att kanalisera de krav som fördes fram av (dessa) det chilenska samhällets mest eftersatta arbetare och (som kunde) lösa deras mest överhängande problem. I den situationen utvecklar proletariatet inom den mindre och medelstora industrin ett eget initiativ (...) och genomför direkta aktioner. Däremot ser de mest koncentrerade och bäst organiserade sektorerna av proletariatet – de som arbetar inom stor- och gruvindustrin – ledstjärnan för sin kamp i arbetarreformismen. Fram till 1971 års utgång tenderar (denna del av arbetarklassen) att följa den reformistiska ledningen och följaktligen genomför den sällan strejker eller tillgriper direkt kamp (till försvar för) sina intressen. Men situationen börjar ändras under 1972. (...) Från och med 1972 börjar den del av proletariatet (som är anställd inom) storindustrin att punktvis bryta med arbetarrörelsens reformistiska ledning och mobilisera sig (...) på bredare front. Proletariatets nyckelsektor – industriarbetarklassen – ökar ständigt sin aktivitet och sitt politiska initiativ i kampen för bättre löner och för att expropriera storindustrin. denna ekonomiska kamp övergår i ekonomisk-politisk kamp när den omfattar hela arbetarklassen och stöter på motstånd från borgarklassen och de institutioner som försvarar dess intressen i den borgerliga staten: parlamentet, rättsväsendet, polisen och de väpnade styrkorna. A andra sidan möter arbetarklassen under kampen för sina målsättningar (...) den reformistiska ledningens tveksamhet, begränsningar och eftergifter. (...) Oktober 1972 utgör höjdpunkten i denna utveckling. (...) För första gången börjar hela arbetarklassen träda fram på den nationella politiska scenen som en förtrupp, som en klass i stånd att leda de övriga exploaterade klasserna.”²³⁵

Inför arbetarrörelsens uppsving hamnade regeringen i ett dilemma. Antingen kunde den följa sina ursprungliga planer och då riskera att överflyglas av massmobiliseringen. Eller också kunde den böja sig för rörelsens dynamik, förståtliga allt fler företag och införa ett effektivt system för arbetarkontroll. I det första fallet skulle *Unidad Popular* vara tvungen att vända sig mot sin egen samhälleliga bas. Det senare förutsatte att regeringen bröt med den rådande borgerliga legaliteten och att den definitivt övergav planerna på en allians med Kristdemokratiska partiet. Dessa perspektiv skulle göra sig påmind med allt större styrka under mitten och senare delen av 1972.²³⁶

4. JAP-kommittéerna

UP-regeringens ekonomiska politik inriktades från början på att höja de breda massornas levnadsstandard. Löneökningar, prisstopp m m ledde till en betydande omfördelning av inkomsterna och till en ökning av arbetarnas och de eftersattas köpkraft. Efterfrågan på konsumtionsvaror ökade starkt. Snart uppstod emellertid en bristsituation, dels p g a att efterfrågeökningen inte åtföljdes av en lika kraftig produktionsökning, dels genom brister på distributionsidan. Handels- och distributionsnätet var uppbyggt för att tjäna de samhällsskikt som hade högre inkomster. Det var anpassat till deras konsumtionsvanor och kunde inte tillräckligt snabbt omorganiseras i enlighet med den nya situationens krav. Flaskhalsarna och bristerna i systemet skulle också snart utnyttjas av oppositionen. Genom uppköp i spekulationssyfte, sabotage och hamstring av nödvändighetsvaror kunde den under 1971 framkalla en i stort sett konstlad bristsituation. Den skulle därefter förvärras i takt med den svarta marknadens utbredning.

För att råda bot mot detta och skydda konsumenterna med lägre inkomster framkastade vänsterflygeln i *Unidad Popular* – särskilt Kristna Vänstern – tanken på ett ransoneringssystem och

²³⁵ MIR: ”Le Travail du Parti dans la Classe Ouvrière” i MIR: *Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...*, s 74.

²³⁶ Se Kapitel V.

folkkontroll över distributionen av nödvändighetsvaror. Förslaget avvisades av regeringen, som emellertid tidigt tog andra initiativ i frågan. I slutet av juli 1971 organiserades sålunda ett möte med hemmafruar (*encuentro con las dueñas de casa*) mellan ekonomiminister Pedro Vuskovic (PS) och representanter för Santiagos byalag och kvinnocentra på Chile-stadion i huvudstaden. Under mötet uppmanade Vuskovic hemmafruarna att organisera sig för att övervaka distributionen av och prissättningen på konsumtionsvaror, särskilt i arbetarkvarteren och i kåkstäderna.²³⁷ Kort därefter bildades de första kommittéerna för försörjnings- och priskontroll (*Juntas de Abastecimiento y Control de Precios*) (JAP).

JAP-kommittéerna hade till uppgift att skydda konsumenterna mot hamstring och spekulation, övervaka distributionen av varor, kontrollera den lokala prissättningen på dessa varor och i allmänhet garantera en normal livsmedelsförsörjning för befolkningen. Vanligen bildades de genom att befolkningen – antingen direkt eller genom existerande massorganisationer som byalag, kvinnocentra, fackföreningar etc – i ett bostadsområde, kvarter, kåkstad eller liknande samman kallade ett stormöte och utsåg sina representanter i kommittén. De skulle sedan i samarbete med affärsmän och butiksinnehavare samt de statliga distributörerna leda verksamheten i området.

Ursprungligen var systemet tänkt som ett komplement till de statliga distributionsföretagen, men också som ett sätt på vilket man kunde ingå en allians med betydande mellanskikt, fr a butiks-innehavare. De senare anpassade sig emellertid mycket snabbt till systemet. I många fall övertog de kontrollen över JAP-kommittéerna för att i några fall till och med göra dem till nya centra för spekulation och hamstring. Denna utveckling bröts mot slutet av 1971 och i början av 1972. Huvudsakligen på Socialistpartiets och MIR:s initiativ utvecklade massorna i arbetarkvarteren och *poblaciones* nya former för direkt distribution av nödvändighetsvaror, från sk folkorgar (*canastas populares*) till folkbutiker (*almacenes populares*).²³⁸ Därmed lyckades man i viss utsträckning antingen eliminera mellanhänderna eller tvinga dem att underkasta sig konsumenterna.

I början av april 1972 blev JAP-systemet legaliserat. Oppositionen gick genast till attack. Kristdemokratiska partiet uppmanade sina anhängare att bojkotta JAP-kommittéerna och i den hätska propagandan mot dem karakteriserade de som ”folkkomstolar” som kvävde handelns frihet och ”införde ett marxistiskt totalitärt system”.²³⁹ Rörelsen gick dock inte att hejda. I maj 1972 – mindre än ett år efter Vuskovic möte med hemmafruarna – fungerade närmare 1 000 JAP-kommittéer i Chile. Samtidigt organiserades en första provinsförsamling för JAP-kommittéer i Santiago. I takt med den svarta marknadens utveckling och i synnerhet efter den sk oktoberstrejken 1972 grundades JAP-kommittéer över hela Chile och i januari 1973 hade deras antal stigit till 2 195.²⁴⁰ Av dessa fungerade 925 kommittéer i huvudstaden Santiago, där inte mindre än 35 % av arbetarfamiljerna erhöll sina nödvändighetsvaror direkt från producenterna eller via de statliga distributörerna.²⁴¹

JAP-kommittéerna hade en mycket stor betydelse i krisens och svarta marknadens Chile. Ju längre krisen fortskred blev det emellertid allt mer uppenbart att försörjningsproblemen inte

²³⁷ Vuskovics tal finns publicerat i Johnson (utg) op cit s 457—473.

²³⁸ Genom ”folkkorgarna” kunde en familj regelbundet köpa alla nödvändighetsvaror. Storleken på ”korgen” var avpassad efter familjens storlek. Svagheten med detta system var att familjen var tvungen att köpa hela ”korgen”, även om den inte behövde alla varorna. Det undvek man om man handlade i folkbutikerna.

²³⁹ Citerat i Gustavo González och Jorge Mödinger: ”Las JAP: El Poder de la Dueña de Casa” i *Chile Hoy*, No 3, Santiago, 30 juni 6 juli 1972. s 19.

²⁴⁰ ”La Distribución en el Banquillo: II” i *Chile Hoy*, No 32, Santiago, 19-25 januari 1973, s 15.

²⁴¹ Claudio Aguirre: ”El Abastecimiento y las Tareas del Poder” i *Chile Hoy*, No 65, Santiago, 7-13 september 1973, s 12.

kunde lösas från distributionssidan, utan att det var nödvändigt att också kontrollera produktionen av livsmedel och andra nödvändighetsvaror. Detta krav framfördes särskilt av invånarna i kåkstäderna. *Pobladores* fick lida mest av försörjningsproblemen och var samtidigt den del av befolkningen som klarast satt in problematiken i ett globalt politiskt perspektiv. Under MPR:s ledning organiserade invånarna i kåkstäderna s k försörjningsfronter (*frentes de abastecimiento*). Tillsammans med andra *poblador*-fronter drog de upp riktlinjer för en enhetlig politik som inte bara gällde försörjningsproblemen. De grundade också folkbutiker, ingick överenskommelser med landsbygdsbefolkningen om direkt distribution av livsmedel i kåkstäderna, etc. Denna rörelse utmynnade i bildandet av det s k provinskommandot för direktförsörjning (*Comando Provincial de Abastecimiento Directo*) i Santiago i början av 1973.

Provinskommandot för direktförsörjning uppstod – ”som en första försörjningssovjet i borgarklassens sköte”²⁴² – sedan representanter för cirka 20 000 familjer ockuperat det statliga distributionsföretaget den 9 januari 1973. Fyra månader senare – i maj 1973 – svarade det för distributionen av nödvändighetsvaror till inte mindre än 136 000 familjer i huvudstaden.²⁴³ Kommandot kritiserade JAP-systemet för dess ”oförmåga att lösa försörjningsproblemen”²⁴⁴ och krävde i stället: a) en statlig centralorganisation för inköp och distribution (*Central Unica de Compras y de Distribución*) med uppgift att kontrollera såväl distributionen som produktionen av konsumtionsvaror i Chile och att fördela dem direkt i bostäderna enligt varje familjs behov; b) förstatligande av alla större livsmedelsindustrier; c) expropriering av alla privata distributionsföretag; d) expropriering av alla jordbruk över 40 bashektar²⁴⁵; e) *poblador*-kontroll över distributionsorganisationerna; f) folkbutiker inom kåkstäderna; och g) att provinskommandot för direktförsörjning erkändes som ett permanent organ.²⁴⁶ Provinskommandot – som fungerade i nära anslutning till folkmaktsorganen i Santiago och den omgivande landsbygden – var endast ett av många uttryck för den politiska nivå *poblador*-rörelsen uppnått.

5. Folkmakten i kåkstäderna

För att råda bot på den svåra bostadssituationen antog UP-regeringen en katastrofplan i slutet av 1970. Enligt planen skulle den nya regeringen uppföra 80 000 bostäder under år 1971. Till en början tycktes också regeringen kunna uppfylla sin målsättning. Under år 1971 ökade bostadsproduktionen med 16 % jämfört med föregående år. Endast inom den statliga sektorn ökade byggnationen av bostäder från cirka 6 000 enheter under den kristdemokratiska regeringens sista år till 73 000 under Allende-administrationens första år.²⁴⁷ Huvuddelen av dessa bostäder blev emellertid aldrig färdigbyggda. Materialbrist och transport- och finansieringsproblem bromsade upp regeringsplanerna och så sent som i november 1972 – två år efter regeringsbildningen – stod endast 28 600 bostäder klara av de som påbörjats i statlig regi under 1971 och 1972.²⁴⁸ Det var verkligen en droppe i havet. I själva verket ökade bostadsbristen kraftigt under denna tid, från 585 000 bostäder 1970 till cirka 720 000 i början av 1972.²⁴⁹

I takt med bostadsbristen och det stigande befolkningstrycket ökade också tomtoccupazioneerna. Under det första halvåret 1971 genomfördes inte mindre än 175 *tomas* i Chile, dvs i genomsnitt

²⁴² ”Los Trabajadores y el Poder Popular” i *Punto Final*, Bilaga till No 183, Santiago, 8 maj 1973, s 8.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Aguirres i *Chile Hoy*, No 65, s 12.

²⁴⁵ Se för ”bashektar” början av kapitel IV.

²⁴⁶ ”Los Trabajadores y el Poder Popular” i *Punto Final*, Bilaga till No 183, Santiago, 8 maj 1973, s 8.

²⁴⁷ de Vylder: *Chile: 1970-1973 ...*, s 74.

²⁴⁸ *Ibid.*

²⁴⁹ Víctor Toro i *Punto Final*, No 149, s 22.

en tomtoccupazione per dag.²⁵⁰ Under årets tre sista månader deltog vidare 2 736 familjer i sammanlagt 73 *tomas* i Concepción, under det att 4 160 familjer i Santiago genomförde 88 ockupationer från september 1971 till maj 1972.²⁵¹ Den allt mer revolutionära *poblador*-rörelsens offensiv tog sig samtidigt uttryck i andra aktioner än tomtoccupazioneer. I sin kamp för bättre bostads- och levnadsförhållanden började *pobladores* efter Salvador Allendes valseger att ockupera tomma lägenheter och ännu inte färdigställda hyreshus. Inte mindre än 1 500 familjer deltog i sådana aktioner i Santiago-området i slutet av 1970.²⁵² Inför de privata byggmästarnas sabotage av regeringens byggnadsplaner, den ökande byråkratin och de allt svårare försörjningsproblemen radikaliserades rörelsen än mer. Så t ex ockuperade *pobladores* från Santiago vid olika tillfällen under perioden från september 1971 till maj 1972 bostadsministeriets byggnader en gång, den statliga byggnadsorganisationen CORHABIT:s kontor åtta gånger, fyra kommunalfullmäktigebyggnader, fem sjukhus, över tjugobussar etc.²⁵³

Dessa aktioner fördömdes – liksom jordockupationerna på landsbygden – i kraftiga ordalag av Kommunistpartiet och UP:s högerflygel. Enligt den kommunistiske generalsekreteraren Luis Corvalán var det allt annat än revolutionärt att ”ockupera en liten egendom och en fabrik här och där. (...) Att vara revolutionär är inte att genomföra ockupationer. (...) Att vara revolutionär innebär nu att arbeta för (att vinna) slaget om produktionen.”²⁵⁴ *Poblador*-rörelsen uppfattade det emellertid på ett annat sätt. Den såg att regeringen förlorade ”slaget om produktionen” mot de mäktiga borgerliga intressen som förskansat sig i den Chilenska Byggnadskammaren och att bostadsproblemen ökade. Massmobiliseringen och ockupationerna uppfattades därför som ett slag mot de reaktionära intressena och ett stöd till folkregeringen. ”Nu känner vi till borgarnas styrka”, sade en ung *poblador*-kvinna i början av 1973, ”men vi vet också att vi själva är starka. Vi slåss inte längre mot de rika för att de bara skall öka våra löner. Vi vet att våra rättigheter sträcker sig ifrån att ockupera deras fabriker – ta dem ifrån dem – till att få dem att producera under arbetarnas egen ledning. (...) Den här regeringen är folkets regering. Folket valde den. (...) Men regeringen måste stödja sig på folket. Så är det i talen, men inte i praktiken. De diskuterar och ingen vet vad de talar om. Men vi vet med vilka de diskuterar. Med de rika, högern eller kristdemokraterna, vilket är samma sak. Regeringen borde stödja sig på arbetarna. Arbetarna stöttar (ju) upp regeringen.”²⁵⁵

Den revolutionära vänsterns inflytande inom kåkstäderna ökade våldsamt under UP-regeringens första år. En mycket stor del av tomtoccupazioneerna leddes av den till MIR knutna Revolutionära *Poblador*-rörelsen (MPR), som snabbt utvecklades till den mest betydande kraften på detta frontavsnitt i det chilenska folkets kamp för socialismen. MIR – som till skillnad från den dominerande tendensen inom *Unidad Popular* inte uppfattade *poblador*-problemet som i första hand ett bostadsproblem, utan som ett sammansatt problem med ekonomiska, sociala och politiska förgreningar i hela det chilenska samhället – var också det enda parti som utarbetat en klar politisk linje för *poblador*-rörelsen genom vilken den kunde inlemmas i processen tillsammans med arbetar- och bonderörelsen. Grunddragen i denna framgångsrika politik presenterades av Victor Toro, ledare för MPR och medlem av MIR:s centralkommitté, i ett tal till *pobladores* i

²⁵⁰ Condal op cit s 29.

²⁵¹ Duque och Pastrana op cit s 266.

²⁵² Ibid s 265.

²⁵³ Ibid s 268.

²⁵⁴ Corvalán: *Chili: Les Communistes ...*, s 265.

²⁵⁵ Faride Zerán (intervju med María Farías Godoy): ”Siempre Hemos Vivido Racionados” i *Chile Hoy*, No 32, Santiago, 19-25 januari 1973, s 32. — Se också: Patricia Bravo (intervju med Isabel Hernández): ”Ahora Pasamos Hambre Igual” i *Punto Final*, No 190, Santiago, 14 augusti 1973, s 4-5.

Concepción i början av januari 1972. I talet behandlade Victor Toro särskilt MPR:s plattform för kampen mot *pobladores* mest överhängande problem, bl a arbetslösheten, bostadsbristen, hälsofrågan, rättsproblemet, försörjningsproblemet samt kvinnans situation i kåkstäderna:

”(...) Kamrater: Vi tror (...) att vägen framåt för att befästa det vi erövat och besegra folkets fiender endast är möjlig genom den kamp som förs av landsbygdens och städernas fattiga. (...) Den kamp vi för idag är inte isolerad. Tvärtom, den är en del i den allmänna kamp alla de exploaterade i vårt land genomför för att göra denna process oåterkallelig. (...) Den kamp vi för idag är också våra bröders kamp på landsbygden när de kräver sin rätt till jorden och en ny jordreforms lag. Vår kamp är också arbetarnas kamp för att erövra fabrikerna och ställa dem i folkets tjänst. Vår kamp är också studenternas kamp när de reser sig mot reaktionärer och fascister på universiteten. Vår kamp är i korthet hela folkets kamp för att få slut på borgarnas herravälde och deras maktorgan: parlamentet, domstolarna och lagarna. (...)

De arbetslösa massorna i städerna (är en produkt av) den beroende kapitalistiska chilenska ekonomin. (...) Den har inte kunnat skapa nya arbetstillfällen, (utan) omfattande grupper har varit tvungna att ägna sig åt icke produktiv verksamhet. På så sätt har de arbetslösa förklätt sig till gatuförsäljare, tidningsutropare etc. Många *pobladores* har å andra sidan arbetat inom bygnadssektorn, antingen som murare, förmän, daglönare eller som arbetare i de företag som tillverkar byggnadsmaterial. Vi menar (...) att dessa arbetslösa måste inlemmas i produktionen. Därmed kan de (också) spela den politiska roll som tillkommer *pobladores* (och) förbättra sina möjligheter till högre löner. Och därför ställer vi upp följande målsättning för kampen (...): a) organisera arbetslöshetskommittéer i alla *poblaciones* och *campamentos*; b) skapa verkstäder i alla *poblaciones*; c) bilda byggnadsarbetarbrigader; d) grunda skolor för teknisk utbildning; och e) tvinga företagen att utnyttja den installerade kapaciteten till 100 % och i stället för övertidsarbete införa nya skift. (...)

Poblador-kamraterna måste ha klart för sig att borgarnas ekonomiska makt är en av deras värsta motståndare. Den måste framför allt bekämpas genom (...): a) expropriering av de privata byggnadsföretagen; b) expropriering av de företag som tillverkar byggnadsmaterial; och c) expropriering av stadstomter (...) så att en effektiv stadsplanering kan genomföras. Vi menar att man endast kan få slut på de privata byggnadsfirmorna och alla byråkratiska institutioner genom att skapa ett statligt nationellt byggnadsföretag (*Empresa Nacional de la Construcción*). (...) Det kan bara bli möjligt om *pobladores*, byggnadsarbetarna och arbetarna i de företag som tillverkar byggnadsmaterial genom sina organisationer (...) kräver en verklig kontroll över företagen. Vi måste dessutom kräva deltagande i beslutsprocessen i alla de institutioner som har hand om bostadsplaneringen. (...)

I historiskt perspektiv är det bara borgarklassen som haft tillgång till sjukvård (och) i det kapitalistiska samhället har den varit ytterligare en vinstkälla genom kommersialiseringen av läkemedel och den bristfälliga och dyra vården. (...) På sista tiden har situationen förvärrats. Läkarförbundet (*Colegio Médico*) har anslutit sig till de grupper som anför den borgerliga reaktionen och vänt sig mot att *pobladores* skulle få effektiv och gratis sjukvård. Därför måste vi kämpa för: a) att läkarmottagningar öppnas i *poblaciones* (...) och att de är tillräckligt utrustade för att kunna ge folket en effektiv service; b) att privatmottagningar och de inhemska och utländska läkemedelsindustrierna exproprieras; och c) att alla hälsoorganisationer i *poblaciones* (...) fungerar under *pobladores* ledning och kontroll (...). Dessutom måste *pobladores* tillsammans med de anställda inom sjukvårdssektorn kämpa för ett enhetligt hälsovårdssystem (*Servicio Unico de Salud*), som gör det möjligt att se till att vården inte blir ett privilegium för ett fåtal, utan att den tjänar alla chilensare, gratis och utan åtskillnad. (...)

Rättsystemet återspeglar också det borgerligt kapitalistiska systemet. Det är ett av de verktyg genom vilket systemet upprätthållits (...) och för närvarande ett av de reaktionära krafternas mäktigaste hjälpmedel. (...) Vi *pobladores* kommer att kämpa för en ny rättsordning. Den måste skapas och utövas av de organisationer som uppstår i *poblaciones*. Varje *población* och varje *campamento* måste kämpa för att bygga upp (...) ett folkligt rättssystem. Det måste framför allt utövas på två nivåer: a) kvartersdomstolarna (*tribunales vecinales*) bör handha brott som alkoholism, våldtäkt, stölder, dagdriveri, moraliska brott etc. De utgörs av en grupp *pobladores* som antingen valts i allmänna val eller i *poblador*församlingen. Den som deltar i domstolarna måste uppfylla vissa krav, som hög grad av kampbered-

villighet, engagemang, gott uppförande, erkänd revolutionär moral etc. (...) b) övervakningskommittéerna (*comités de vigilancia*) har hand om övervakningen av *poblaciones* (...) för att undvika sabotage och stölder m m. Invånarna i kåkstäderna deltar obligatoriskt i dessa kommittéer. Kommittéerna kan anhålla de som genomför sabotage eller begår stölder och andra brott och hänskjuta ärendet för behandling i kvartersdomstolen. (...)

Aldrig tidigare har det stått så klart som idag att försörjningen är ett medel för borgarklassens samhälleliga och politiska kontroll. Genom att bojkotta produktionen och distributionen av livsmedel har den frammanat en bild av försörjningsbrist som tjänar dess reaktionära kuppintressen. Därför måste vi *pobladores* kämpa och mobilisera oss för att få slut på spekulativen, hamstringen och kommersialiseringen av vår föda genom att kräva: a) expropriering och statligt övertagande av monopolföretagen för livsmedelsdistributionen (...); b) folkbutiker i *poblaciones* (...) som erhåller sina varor från staten och som kontrolleras av *pobladores* själva (...); samt c) folkmatsalar, också de statliga och kontrollerade av *pobladores*, som kan garantera en minimal försörjningsnivå för våra familjer och som efter hand kan frigöra våra kvinnliga kamrater från deras hemarbete. (...)

De kvinnliga *poblador*-kamraterna är den grupp (...) som mer än andra får utstå det beroende kapitalistiska systemets alla negativa effekter, för det första i egenskap av kvinnor, för det andra genom att tillhöra de förtryckta klasserna och slutligen genom att de står utanför produktionsprocessen. Därav följer att de har fler anledningar, inte bara än männen, utan också än de arbetande kvinnorna, att vara revolutionärer. Det är också därför de på sista tiden deltagit i *poblador*-kampen, t ex i *tomas*, demonstrationer och ockupationer. (...) Kvinnorna i *poblaciones* är emellertid fortfarande inte bara underkastade det kapitalistiska systemet, utan de utsätts också för följderna av männens förtryck. De får t ex bära bördan av att sköta hemmet, se till barnens utbildning och matfrågan och dessutom måste de stå ut med alla de nedbrytande utslag av systemet männen är underkastade, som fylleri, manskulten, incest, prygel m m. Därför måste kvinnorna i kåkstäderna kämpa för: a) att organisera sig i kvinnocentra eller revolutionära kvinnobrigader (...); b) att inlemmas i produktionsprocessen för att (därigenom) påbörja sin befrielse; och c) att kräva barndaghem, lekskolor, tvättinrättningar m m, vilket kommer att (...) frigöra dem från hemsysslor och inlemma dem i den politiska kampen för erövringen av makten.”²⁵⁶

Utifrån denna plattform skulle MIR utveckla erfarenheterna från 26-Januari-campamentet och lägga grunden för en verklig demokratisk folkmakt i de många *campamentos* som kontrollerades av partiet. De indelades för det första territoriellt i olika kvarter (*manzanas*). Invånarna i varje kvarter valde en ledning (*directiva*) som samlades minst en gång i veckan för att behandla kvarterets särskilda problem. De utsåg också en person att leda mötena och att representera kvarteret i *campamentets* högre organ. Alla invånare i *campamentet* deltog vidare i *poblador*-församlingen (*asamblea de pobladores*), vilken sammankallades av *pobladores* själva eller av ledningen för campamentet, samt i de särskilda fronter (*frentes*) som fungerade inom området, t ex hälso-, utbildnings- eller försörjningsfronter. Ledningen för *campamentet* utövades av ett chefsskap (*jefatura*) och en styrelse (*directorio*). Chefsskapet bestod vanligen av sex eller sju personer som valdes för ett år i taget i allmänna och hemliga val och som hade till uppgift att behandla de problem som uppstod i området och föreslå åtgärder för att lösa dem.

Direktoriet, slutligen, utgjordes av medlemmarna i chefsskapet samt delegaterna från de olika kvarteren och fronterna. Det hade hand om de viktigaste frågorna och beslutade om de åtgärder som föreslagits av chefsskapet. Diskussionerna inom styrelsen förmedlades till alla invånare genom deras respektive kvarters- och frontdelegater.²⁵⁷

²⁵⁶ Víctor Toro i *Punto Final*, No 149, s 20-23.

²⁵⁷ Se t ex Equipo de Estudios Poblacionales del CIDU: "Reivindicacion Urbana y Lucha Política: Los Campamentos de Pobladores en Santiago de Chile" i *Revista Latinoamericana de Estudios Urbano Regionales*, No 6, Santiago, november 1972, s 55-81; och: Pablo Portales: "Comunidades Llamadas Campamento" i *Mensaje*, No 221, Santiago, augusti 1973, s 375-378.

Genom de olika fronterna började *pobladores* själva utöva funktioner som tidigare fallit under den lokala eller statliga administrationen och på så sätt bygga upp en dubbelmakt. Särskilt betydande i detta sammanhang var övervakningskommittéerna och det inre demokratiska rättssystemet. Övervakningskommittéerna hade vanligen bildats när *pobladores* genomförde en ockupation för att grunda ett *campamento*. Under den första tiden hade de till uppgift att försvara *campamentet* från en eventuell polisiär aktion. Efter UP-regeringens bildande övergick de från att handha det yttre försvaret till att huvudsakligen upprätthålla den inre ordningen. Samtidigt organiserade invånarna en demokratisk rättsordning inom *campamentet*, från kvartersnivå till det högsta organet, *poblador*-församlingen. Så t ex kunde ett vanligt slagsmål eller ett äktenskapsgräl lösas vid ett kvartersmöte, en stöld underställas direktoriet och allvarligare brott dömas i *poblador*-församlingen. De vanligaste förseelserna var fylleri, småstölder och slagsmål, men också – ett vittnesbörd om *pobladores* kollektiva medvetenhet och höga politiska nivå – dålig mötesdisciplin, dålig moral m m. Kritik, självkritik och politisk fostran var vanliga bestraffningar för sådana förseelser, under det att de grövsta brotten bestraffades med förvisning från *campamentet*.²⁵⁸

Bland Santiagos cirka 520 *campamentos* framstod Nya Havanna (*Nueva La Habana*) som ett exempel och en modell. Det grundades av MIR 1970 och omfattade tre år senare 1 680 familjer eller omkring 7 000 personer.²⁵⁹ Hela ledningen tillhörde MIR:s massfront MPR. Om detta *campamento* skrev den nordamerikanske statsvetaren James Petras i början av 1972:

”Hos invånarna i Nya Havanna möter man en första socialistisk erfarenhet och skapandet av en ny socialistisk människa, den Che Guevara talade om. Ett samhälle som förvaltar sig självt och där statens egendom tjänar som ett instrument för det demokratiskt organiserade samhället. Bland *pobladores* i Nya Havanna föreföll såväl organisationen som det politiska uppträdandet vittna om en högre (politisk) nivå än hos någon annan del av den chilenska arbetarklassen.”²⁶⁰

IV. Reformen och klasskamp på landsbygden

1. Jordreformen

Med en ungefär lika stor odlingsbar yta som Storbritannien, goda jordar och ett förmånligt klimat hade Chile tidigt utvecklats till ett jordbruksexporterande land. Från 1930-talet inträdde dock det chilenska jordbruket i en lång och djup stagnationsprocess. Produktionen sjönk och produktivitetssklyftan mellan jordbruket och övriga näringar bara växte. Från att ha exporterat jordbruksprodukter tvingades Chile i ökande utsträckning lita till import. Liksom i de flesta latinamerikanska länder led det chilenska jordbruket vidare av en mycket kraftig ägokoncentration. Vid mitten av 1950-talet hörde Chile till de länder på kontinenten som hade den ojämnaste ägandestrukturen inom jordbruket. Den i Latinamerika så vanliga situationen av ”jord utan människor och människor utan jord” var i hög grad rådande på den chilenska landsbygden. Inte mindre än 81.3 % av jordbruksarealen kontrollerades av storgodsen. De utgjorde emellertid endast 6.9 % av det totala antalet brukningsenheter. Småbruken – hela 76.9 % av de chilenska gårdarna – förfogade samtidigt bara över 7.3 % av jorden.²⁶¹ Cirka en tredjedel av den ekonomiskt aktiva befolkningen inom jordbruket hade slutligen ingen jord alls.

Jordbrukets fallande produktionssiffror och bonderörelsens stigande kamp för jord och rättvisa

²⁵⁸ Se också: Equipo de Estudios Poblacionales del CIDU: ”Pobladores y Administración de Justicia” i *Revista Latinoamericana de Estudios Urbano Regionales*, No 5, juli 1972, s 135-148.

²⁵⁹ Portales i *Mensaje*, No 221, s 375.

²⁶⁰ Petras op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 11, s 21.

²⁶¹ Barraclough och Domike op cit i Stavenhagen (utg) op, cit s 48.

tvingade den kristdemokratiska regeringen att antaga en jordreforms lag 1967, den lag med vilken också *Unidad Popular* skulle genomföra sitt agrarprogram. Den kristdemokratiska jordreforms-lagen var snarare en ren exproprieringslag än en operativ jordreforms lag. Den reglerade nästan uteslutande exproprierings- och fördelningsförfarandet, utan att jordreformen sattes in i sitt större ekonomiska, politiska och sociala sammanhang. Lagstiftningen var inte heller kategorisk, dvs den förband inte regeringen att expropriera storgodsen, utan gav den endast möjligheter att göra det när och om den ansåg det lämpligt. Lagen fastställde den övre gränsen för, jordinnehav till 80 s k bashektar (*hectáreas de riego básicas*), vilket motsvarade 80 hektar goda konstbevattnade jordar i den bördiga Santiago-provinsen. I några fall motsvarade det en mindre areal, men oftast en betydligt större. Så t ex var 80 bashektar i Coquimbo-provinsens bördigaste konstbevattnade områden lika med 30 egentliga hektar, under det att det i bergstrakterna i samma provins kunde motsvara ända upp till 10 000 hektar.²⁶² I områden som kan jämföras med Mellansveriges slättbygder motsvarades 80 bashektar av mellan 500 och 700 egentliga hektar eller cirka 1 000 till 1 400 tunnland, en mycket betydande areal. Om inte godset bedömdes vara övergivet eller dåligt utnyttjat – vilket möjliggjorde expropriering oberoende av storleken – hade jordägaren utöver denna ”reserv” (*reserva*) på 80 bashektar också rätt att behålla godsets kapital, installationer, jordbruksredskap och maskiner, boskap m m.

I förordet till lagtexten hette det att tanken bakom jordreformen ”inte precis är att ändra jord-ägandeförhållanden, utan (...) att intensifiera och utsträcka jordbruksproduktionen. (...) Lagen avser att införliva de familjer som är lämpade för jordbruk med jorden (...) för att på så sätt ge äganderätten en social innebörd.”²⁶³ Dessa ”lämpade” jordbruksarbetare skulle under en övergångstid av mellan tre och fem år och i nära samarbete med jordreformsinstitutet (*Corporación de Reforma Agraria*) (CORA) bruka jorden inom ramen för ett *asentamiento*. Ett *asentamiento* var ett slags övergångs- eller förberedande kooperativ där de exproprierade jordarna brukades gemensamt av de jordbruksarbetare som tidigare varit fast anställda vid godset. Efter övergångstidens slut skulle de s k *asentados* själva bestämma om de skulle stycka upp jorden mellan sig för att bruka den individuellt eller om de skulle behålla den kollektiva brukningsformen och starta ett jordbrukskooperativ.

Tabell 8. *Jordreformen under regeringarna Frei och Allende.*

Regering	Exproprierade gods	Yta (hektar)	Familjer
Frei	1.408	3.564.553	20.976
Allende	4.174	6.127.005	37.466
TOTALT	5.582	9.691.558	58.442

Källa: Alfredo Barahona: *La Reforma Agraria: Desafío Patriótico i Clarín*, Santiago, 4 september 1973.

Den kristdemokratiska reformpolitiken ledde till magra resultat. Som framgår ur Tabell VIII exproprierades endast en tredjedel så många gods under den kristdemokratiska sexårsperioden 1964-1970 som under *Unidad Populares* 34 månader. I areal räknat betydde det cirka 3,5 miljoner hektar under regeringen Frei mot något över 6 miljoner under regeringen Allende. Proportionerna är desamma om man ser till de infrastrukturella reformer som genomfördes i samband med själva exproprieringsprocessen. Under UP-regeringens två första år uppfördes t ex 13 485 lantarbetarbostäder, under det att hälften så många – 7 406 – byggdes under perioden 1964-1970; 1971-1972 utrustades 5 213 bostäder på den chilenska landsbygden med rinnande vatten mot 2 584

²⁶² ”Ley No. 16.640 de Reforma Agraria” (Artikel 172), Ediciones Gutenberg, Santiago, u å, s 71-80.

²⁶³ *Ibid* s 5.

under Frei-regeringens sex år; 835 kilometer väg banades under Allende, 173 under Frei; etc ²⁶⁴

Frei hade lovat att dela ut jord till 100 000 lantarbetarfamiljer. Slutsiffran stannade emellertid endast vid en femtedel eller 20 976. ²⁶⁵ Dessa familjer rekryterades huvudsakligen bland de som varit fast anställda på de exproprierade godsen och i synnerhet bland *inquilinos*. ²⁶⁶ Den stora massan av jordbruksbefolkningen – små- och hälftenbrukare med otillräckligt jordinnehav samt olika kategorier av lönearbetare – kom däremot endast i mycket liten utsträckning i åtnjutande av de exproprierade jordarna. Tvärtom skulle de ofta anställas som lönearbetare av de f d *inquilinos* på de *asentamientos* som bildades. En studie från slutet av president Freis regeringsperiod visade att inte mindre än 77 % av *asentados* utgjordes av f d *inquilinos*. ²⁶⁷ Samtidigt uppgick den arbetsstyrka *asentados* rekryterade utanför *asentamientos* i vissa provinser till närmare 50 % av den totala arbetsstyrkan. ²⁶⁸

På så sätt tenderade den kristdemokratiska jordreformen att ersätta de tidigare jordägarna med ett nytt kapitalistiskt mellanskikt av *asentados*. Enligt de chilenska sociologerna René Billaz och Eugenio Maffei ledde den till ”ett bibehållande och (t o m) (...) en fördjupning av proletariseringprocessen på landsbygden, (...) högre grad av exploatering av arbetskraften (och till) att arbetarklassen inom jordbrukssektorn splittrades än mer mellan de som hade tillgång till produktionsmedlen genom *asentamientos* och de som fortsatte att vara proletärer.” ²⁶⁹ I flera fall utbröt t ex arbetskonflikter mellan *asentados* och på *asentamientos* anställda arbetare som till form och innehåll inte skilde sig från de konflikter som tidigare uppstått mellan *latifundistas* och arbetare.

Unidad Populares program konstaterade också att problemen inom jordbrukssektorn ”inte lösts genom kristdemokraternas jordreform. De skulle bara kunna lösas ”genom böndernas kamp (och) med hela folkets stöd”. Enligt programmet skulle vidare inte ”jordreformen och jordbruksutvecklingen (...) utgöra isolerade företeelser, utan insättas i den totala planen för en omvandling av än kapitalistiska ekonomin till en ekonomi i folkets tjänst”. ²⁷⁰ I oktober 1970 – en månad efter valsegern – framhöll slutligen UP:s tekniska utskott i skriften ”Analyser och Förslag för en Socialistisk Politik på Landsbygden” att ”borgarklassen inte kommer att avskaffas förrän dess bas ryckts undan. Att genomföra politiken till hälften är som att beskära ett träd. Det är det 'samma som att stärka borgarklassen.” ²⁷¹ Med större fog än på något annat område kan man emellertid när det gäller jordbruket tala om ett misslyckande för *Unidad Populares* politik. Strukture改革erna genomfördes just ”till hälften” – med den utpekade effekten till följd – och den stora massan av landsbygdsbefolkningen lämnades utan ledning i sin kamp mot agrarbourgeoisin.

Jordreformen påskyndades dock avsevärt. Sedan UP-regeringen mot mitten av 1973 exproprierat över 4 000 *fundos* med en sammanlagd yta av något mer än sex miljoner hektar hade i själva verket det traditionella chilenska storgodsväldet upphört att existera. Det innebar naturligtvis ett mycket stort steg framåt för det chilenska folket i dess kamp mot samhällets mest reaktionära

²⁶⁴ Alfredo Barahona: ”La Reforma Agraria: Desafío Patriótico” i *Clarín*, Santiago, 4 september 1973, s 6.

²⁶⁵ Se Kapitel IV, avsnittet om kollektivjordbruk

²⁶⁶ Se Kapitel II, avsnittet om bonderörelsen

²⁶⁷ María Edy Ferreira: ”Tendencias del Poder entre los Campesinos Asentados”, (mimeo), ICIRA, Santiago, augusti 1970, s 11.

²⁶⁸ Eugenio Maffei: ”Structural Change and the Dimension of Power: The Case of Agrarian Reform in Chile”, citerad i Billaz och Maffei op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 11, s 47.

²⁶⁹ Ibid s 47-48.

²⁷⁰ Se not 1.

²⁷¹ Comisión Técnica de la Unidad Popular: ”Análisis y Proposiciones para una Política Socialista en el Campo” (oktober 1970), citerad i Hector Suarez Bastidas: ”La Burguesía en Armas” i *Punto Final*, No 166, Santiago, 12 september 1972, s 4.

sektorer. Men det betydde inte att kapitalismen avskaffats på landsbygden eller att agrarbourgeoisins makt hade brutits. Det var snarare så att "trädet hade beskurits". Samtidigt som en reformerad sektor växte fram stärktes jordbrukskapitalismen. Borgarklassen hade dels förskansat sig inom de uppstyckningar av stora gods den genomfört under president Frei för att undvika jordreformens övre gräns om 80 bashektar²⁷², dels inom de "reserver" om samma areal den tillerkänts under de båda regeringarna Frei och Allende. I slutet av 1972 hade den areal som utgjordes av gårdar över 80 bashektar minskat från 55,3 % av den totala jordbruksarealen till obetydliga 2,9 %. Skillnaden – över hälften av jorden – hade emellertid inte tillförts den reformerade sektorn, vilket *Unidad Popular* från början räknat med, utan den kom att omfatta en mycket mindre andel av ytan eller 35,5 %. I stället ökade gårdarna i storleksklassen mellan 40 och 80 bashektar sin andel av jorden med cirka 15 %. Det var just dessa jordbruk – vilka i Mellansverige skulle motsvaras av gårdar på mellan 500 och 700 tunnland – som utgjorde basen för den chilenska agrarbourgeoisins makt. Den vilade dessutom bl a på kontrollen över distribution och försäljning av jordbruksprodukterna. Omfattningen av den "modern" privatkapitalistiska sektorns inflytande över jordbrukspolitikerna under *Unidad Popular* framgår t ex av att den kontrollerade mer än 75 % av försäljningen av jordbruksprodukter från den reformerade sektorn i början av 1972. De statliga organisationerna kontrollerade bara 14 % och jordbrukskooperativ och andra bondesammanslutningar resten.²⁷³ Genom denna kontroll skulle också agrarbourgeoisin förfoga över ett mäktigt vapen mot UP-regeringen, främst för att skapa och påskynda bristen på livsmedel och öka utbredningen av den svarta marknaden. Ur tabellen ovan framgår det slutligen att Chiles 190 000 *minifundios* och de 27 000 gårdarna mellan 5 och 20 bashektar²⁷⁴ praktiskt taget inte berördes av jordreformen. Deras sammanlagda areal ökade med 0,3 % från 1965 till 1972. Enligt jordreformslagen kunde småbruken slås samman till mer bärbara enheter, vilket varken skedde under Frei eller Allende. I själva verket hade inte heller *Unidad Popular* någon politik för att lösa *minifundie*-problemet.²⁷⁵

Tabell 9. Ägofördelningen inom det Chilenska jordbruket 1965 och 1972.

Areal (grupper och bashektar)	1965 antal i %	1972 antal i %	1965 yta i %	1972 yta i %
Mindre än 5	81,4	79,3	9,7	9,7
5-20	11,5	11,3	12,7	13,0
21-40	3,0	3,3	9,5	11,6
41-60	1,3	2,5	7,1	14,5
61-80	0,8	1,6	5,7	12,8
över 80	2,0	0,1	55,3	2,9
reformerad sektor	0,0	1,9	0,0	35,5
TOTALT	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: Jorge Echenique: *La Batalla contra el Latifundio* i *Revista Agraria* No 1 (bilaga till *Chile Hoy*), Santiago, december 1972 sid 9.

Tillsammans med jordreformslagen övertog UP-regeringen ett oerhört byråkratiskt maskineri från kristdemokraterna. Solon Barraclough, chefen för det med FN samarbetande Institutet för

²⁷² Se de Vylder: *Chile: 1970-1973 ...*, s 179-180.

²⁷³ R Santana: "Réforme Agraire et Alliances de Classes sous le Gouvernement de l'Unité Populaire" i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 752.

²⁷⁴ Sifferuppgifter ur Jean-Jacques Jouvin: "Le Processus de Réforme Agraire au Chili: 1965-1972" i *Problèmes d'Amérique Latine, Notes et Etudes Documentaires*, No 28, Paris, 17 juli 1973, s 15.

²⁷⁵ Se t ex Santana op cit i *Les Temps Modernes*, No 342, s 753-757.

Jordreformsforskning (*Instituto de Capacitación e Investigación en Reforma Agraria*) (ICIRA), menade t ex att ”regeringen ärvde en institutionell organisationsapparat för agrarsektorn som uppfyller alla de negativa aspekter som fördömes av vetenskapen om offentlig förvaltning. Bland (bristerna) märks främst frånvaron av en enhetlig ledning och parallellorganisation. Det leder oundvikligen till att den agrarpolitik man önskar genomföra blir urholkad.”²⁷⁶ Närmare 30 institutioner och organisationer, underställda sex olika ministerier, delade på ansvaret för jordbrukspolitiken. En hel armé av tjänstemän – i mycket stor utsträckning kristdemokrater – tjänstgjorde inom dessa institutioner och mot slutet av UP-regeringen beräknades de sammanlagda utgifterna för dem överstiga den sammanlagda lönesumman för bönderna och arbetarna inom den reformerade sektorn. Än värre: det sammanlagda värdet av produktionen på de reformerade jordbruken var jämförbart med administrationskostnaderna för desamma. Dessutom bodde nio av tio tjänstemän inom jordbrukssektorn i städerna och då särskilt i huvudstaden Santiago.²⁷⁷ Om man till detta lägger det fördelningssystem UP-regeringen använde för att tillsätta tjänstemän – inte bara inom jordbrukssektorn – så förstår man att landsbygdsbefolkningen mer än andra skulle kritisera byråkratin. Enligt detta kvoteringsystem (cuoteo) fördelades de administrativa posterna mellan UP-partierna i enlighet med deras storlek och styrka i koalitionen och inte i första hand efter tjänstemännens duglighet.

En väldig byråkrati växte fram. Därigenom fördröjdes jordreformen, exproprierade jordar överlämnades inte till bönderna, kreditgivningen fungerade inte som avsett etc. I sin tur bidrog det till att jordbruksproduktionen sjönk och att böndernas förtroende minskade. Socialistpartiet underströk detta i ett mycket kritiskt dokument om UP:s agrarpolitik i juni 1972: ”Hela denna period karakteriseras av improvisationer och ineffektivitet. (...) Förseningar när det gäller att övertaga (de exproprierade) godsen (leder till) att jordägarna för bort (maskiner, boskap, utsäde m m), vilket i sin tur leder till att produktionen står stilla och att bönderna blir missnöjda med CORA. Och allt detta tar sig dramatiska uttryck, nämligen att mer än 50 % av de exproprierade jordarna är improduktiva.”²⁷⁸ I slutet av 1972 inledde regeringen en omorganisering av den administrativa apparat som betjänade agrarsektorn, men den kunde inte genomföras på det sätt man hade önskat. Regeringen hade inte den politiska makt som fordrades och dessutom ville den inte stöta sig med Kristdemokratiska partiet, som hade många anhängare bland tjänstemännen. I den preliminära jordbruksplanen för 1972-1973 diskuterades dessa problem. Efter att ha understrukt att ”den offentliga administrationen för agrarsektorn (...) hindrar varje aktion i avsikt att betjäna, organisera och ge bönderna deltagande i den socio-politiska och ekonomiska utvecklingsprocessen” konstaterade utredarna att ”varje program för (att omstrukturera den administrativa apparaten) är avhängigt frågan om staten.”²⁷⁹

2. En ny jordreforms lag?

Under jordreformens gång stod det allt klarare att *Unidad Popular* med hjälp av den kristdemokratiska jordreforms lagen visserligen skulle kunna genomföra det borgerligt reformistiska projekt den var ämnad för, men att lagen samtidigt utgjorde ett allt starkare hinder för att ”omvandla den kapitalistiska ekonomin till en ekonomi i folkets tjänst.” Redan tidigt aktualiserades därför kravet

²⁷⁶ Solon Barraclough och Almino Affonso: ”Diagnóstico de la Reforma Agraria Chilena” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 16, Santiago, april 1973, s 122.

²⁷⁷ Víctor Vea: ”Récord de Burocracia Sufren Campesinos” i *Punto Final*, No 191, Santiago, 28 augusti 1973, s 18-19.

²⁷⁸ Citerat i F C M: ”La Mitad de la Tierra Expropiada Está Improductiva” i *Punto Final*, No 164, Santiago, 15 augusti 1972, s 17.

²⁷⁹ Ministerio de Agricultura/Oficina de Planificación Agrícola: ”Plan Anual Agropecuario 1972-1973” (Preliminar), Santiago, januari 1972, s 218.

på en ny jordreform. *Unidad Popular* hade inte makten att rösta igenom en sådan reform i kongressen, men möjligheterna att också få kontroll över den lagstiftande makten genom en folkomröstning eller en majoritet i parlamentsvalen i mars 1973 framstod som tämligen stora. Det ansågs också vara viktigt att utarbeta ett nytt lagförslag kring vilket de chilenska lantarbetarna och småbönderna skulle kunna mobiliseras.

Till en början rådde det också en ganska stor enighet mellan vänsterpartierna inom och utanför regeringskoalitionen i denna fråga. Det kom framför allt till uttryck i den s k Linares-deklarationen från den 19 december 1971. Denna deklaration lades fram som den enade vänsterns program inför de fyllnadsval som skulle äga rum i den betydande jordbruksprovinsen Linares i mitten av januari 1972. Genom deklarationen ”kallas bonderörelsen, *Unidad Popular* och Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR) folket till en offensiv” kring ett program som bl a tog upp följande krav: a) ett omedelbart slut på *latifundie*-systemet; b) expropriering ”med stängda grindar”, dvs regeringen skulle ”inte endast exproprieras jorden, utan även boskap, maskiner och installationer så att bönderna kan inleda arbetet omedelbart (efter exproprieringen)”; c) sänkning av den övre gränsen för jordinnehav från 80 till 40 bashektar, ”eftersom det är där de flesta arbetarna finns och det i själva verket rör sig om stora *fundos* som i de flesta fall dessutom är dåligt utnyttjade, övergivna och (orsakat) svåra arbetskonflikter”; d) ingen ersättning för de exproprierade jordarna, ”då de år av exploatering bönderna utstått mer än väl betalat värdet på jorden”; e) ingen ”reserv” till jordägarna, då ”de utgör en bas för provokationer och utfall mot bönderna och för att de dessutom koncentrerar allt kapital och alla investeringar från den exproprierade egendomen och (därmed) praktiskt taget lämnar bönderna utan medel för att bruka jorden”; f) slut på de eländiga levnadsförhållanden som *afuerinos* är utsatta för och deras fullständiga införlivande med jordreformen; g) stöd till jordreformscentra; och h) stöd till bonderåden.²⁸⁰

Linares-deklarationens stora betydelse låg i att den utarbetats gemensamt av UP-partierna, MIR, MCR och provinsens bonderåd. Den var framför allt ett program som vände sig mot den rådande jordreformslagen, vilken enligt deklarationen ”inte uttrycker böndernas verkliga intressen.”²⁸¹ För första gången krävdes också en sänkning av gränsen för jordinnehav från 80 till 40 bashektar.²⁸² Enheten mellan vänsterpartierna blev emellertid inte långvarig. Trots att Kommunistpartiets lokala representant undertecknat deklarationen fördömdes den tämligen omgående av partiets politbyrå och i partiets officiella organ *El Siglo* anklagade Orlando Millas (PC) ”extremvänstern” för att ligga bakom deklarationen.²⁸³ Radikalpartiet tog också avstånd från deklarationen.

De motsättningar som framträdde inom *Unidad Popular* i samband med Linares-deklarationen sammanföll med de två strategiska linjer som började utkristalliseras inom koalitionen och som senare skulle sammanfattas i uttrycket ”gå framåt för att befästa” och ”befästa för att gå framåt”.²⁸⁴ En uppdelning började ta form mellan de revolutionära och de reformistiska delarna av den chilenska vänstern. Efter Linares-deklarationen skedde också ett närmande mellan MIR och vänstern inom regeringskoalitionen. I april 1972 presenterade t ex FTR och Kristna Vänstern

²⁸⁰ ”Declaración de Linares” i ”Esta Gran Humanidad Ha Echado a Andar” i *Punto Final*, No 148, Santiago, 4 januari 1972, s 4-5.

²⁸¹ *Ibid* s 5.

²⁸² Vid MCR:s första kongress i Temuco (Cautín) i februari 1971 karakteriserades den kristdemokratiska jordreformen som ”en borgerlig lag som inte kan förbättra böndernas levnadsförhållanden”. MCR krävde samtidigt en ny jordreformslag, men preciserade inte något tak för jordinnehav. Se ”Piden una Nueva Ley de Reforma Agraria” i *Punto Final*, No 125, Santiago, 2 mars 1971, s 10-11.

²⁸³ Citerat i *Punto Final*, No 148, s 2.

²⁸⁴ Se Kapitel V, början av kapitlet.

gemensamma listor inför CUT-valen och i maj inledde provinsledningarna för MIR, Kristna Vänstern, MAPU, Socialistpartiet och Radikalpartiet i Concepción det samarbete inom ramen för den s k femgruppen som bl a ledde till att den viktiga folkförsamlingen i Concepción samman kallades i juli samma år.²⁸⁵ Under månaderna efter Linares-deklarationen uttalade sig också de sistnämnda UP-partierna i tur och ordning för en ny jordreforms lag och en sänkning av den övre gränsen för jordinnehav från 80 till 40 bashektar.²⁸⁶

Kommunistpartiet hade en avvikande inställning. Sedan den enade vänstern förlorat fyllnadsvalet i Linares mot en likaledes enad borgerlig opposition²⁸⁷ hänförde partiet bakslaget till samarbetet med MIR, ”dessa antikommunister som uppträder (i skydd av) vänsterns banér”, som Millas uttryckte det.²⁸⁸ Polemiken skulle också bli särskilt våldsamt mellan Kommunistpartiet och MIR. Den 10 februari 1972 kommenterade t ex PC:s generalsekreterare Luis Corvalán sitt partis syn på jordreformen i följande termer:

”MIR ljuger när de säger att vi försvarar jordägarna mellan 40 och 80 bashektar. (...) Det är till och med vi (kommunister) som föreslagit att (gränsen skulle sänkas till 40 hektar), för övrigt i överens- kommelse med vissa kristdemokrater. Men att redan idag föra fram detta krav som en kortsiktig målsättning – när omständigheterna inte föreligger för att förverkliga det och när det endast skulle bringa oreda och oro (inom jordbrukssektorn) – det är inte revolutionärt.”²⁸⁹

Mot denna uppfattning anförde MIR att omvandlingen av det chilenska jordbruket tenderade att återskapa eller förstärka det man avsåg att bryta ned, nämligen kapitalismen, och det alldeles sär- skilt som Kommunistpartiet i en första fas förordnade ett stöd till de jordägare som hade mellan 40 och 80 bashektar för att på så sätt vinna ”slaget om produktionen”. I stället borde regeringen och den samlade vänstern aktivt mobilisera lantarbetarna och landsbygdens fattiga mot hela agrarbourgeoisin. I sin programskrift ”MIR:s Politik på Landsbygden” skrev partiet i början av februari 1972:

”För bonderörelsen är fienden på landsbygden inte endast den som Kristdemokratiska partiet utpekat utifrån sin klasständpunkt, dvs jordägaren med mer än 80 bashektar, utan fienden utgöres av den sam- lade agrara storbourgeoisin. (...) Det är uppenbart att om man påtvingar bonderörelsen (den kristdemo- kratiska) jordreforms lagen, så påtvingar man den en tvångströja som den (emellertid) kommer att kasta av sig. Vi har redan sagt att klasskampen på landsbygden har nått en nivå som endast gör det möjligt att lösa de exploaterades problem genom att korsa storbourgeoisin och dess monopolkontroll över

²⁸⁵ Se Kapitel V, avsnittet om folkförsamlingen i Concepción.

²⁸⁶ Under det första halvåret 1972 preciserade de olika vänsterpartierna sin inställning till agrarproblemet. MIR krävde bl a en sänkning av den övre gränsen från 80 till 40 bashektar i sin programskrift ”MIR:s Politik på Lands- bygden” från den 6 februari 1972. *Kristna Vänstern* förde fram samma krav vid dess första agrarkonferens i Talca (Talca) under dagarna från den 17 till den 19 mars och *MAPU* anslöt sig till kraven i skriften ”MAPU:s Inställning till Linaresdeklarationen”. *Socialistpartiet*, som redan i december 1971 publicerat skriften ”Kamp och Framsteg med en No Jordreform”, krävde också en ny jordreforms lag, men satte inte något tak för jordinnehavet. (Andra Nationella Socialismötet 14-16 april 1972). Kommunistpartiets inställning är än mer nyanserad. Partiet förde fr a fram ”slaget om produktionen” som den viktigaste uppgiften och inte kravet på en ny jordreform. *Radikalpartiet*, slutligen, krävde att den övre gränsen för jordinnehav skulle sänkas till 40 bashektar vid dess nationella jordbrukskongress i Chillán (Nuble) i början av juni 1972. — Se Centro de Estudios Agrarios: ”Información Coyuntral del Agro”, *Boletín* No 1, Santiago, januari- april 1972 (mimeo), s 17-23 och dito *Boletín* No 3, Santiago, juli 1972, s 18.

²⁸⁷ *Unidad Popular* förlorade tre fyllnadsväl till den enade borgerliga oppositionen i januari 1972. De ägde rum i provinserna Linares, O'Higgins och Colchagua. MIR ställde endast upp i valen i Linares och om man över huvud taget kan dra några slutsatser av dess deltagande blir de positiva, då UP — trots förlusten — ökade sitt röstantal mer i Linares än i de andra två provinserna.

²⁸⁸ Orlando Millas: ”Informe al Pleno del Partido Comunista” (15 mars 1972), citerat i Centro de Estudios Agrarios: ”Información Coyuntural del Agro”, *Boletín* No. 1, Santiago, januari-april 1972 (mimeo), s 22.

²⁸⁹ Corvalán: *Chili: Les Communistes ...*, s 251.

jorden.”²⁹⁰

Som ett första steg förde därför MIR fram ett program i fem punkter: a) snabb och massiv expropriering av alla *fundos* i agrarbourgeoisins makt; b) sänkning av den övre gränsen för jordinnehav från 80 till 40 bashektar; c) slut på rätten till ”reserv” och expropriering av jord, boskap och maskiner; d) upprätta mer avancerade egendomsformer, statlig egendom för lantarbetare och kooperativ för fattigbönder eller mer avancerade former om de så önskar; samt e) att arbetarna själva får besluta om dessa frågor genom bonderåden.²⁹¹

MIR:s agrarprogram påminde alltså mycket om det som förts fram i Linares-deklarationen. Samarbetet med vänstern inom UP ledde också till att president Salvador Allende på eget initiativ inbjöd MIR till överläggningar med *Unidad Popular* i april 1972. Det outtalade målet var MIR:s inträde i regeringskoalitionen. Under överläggningarna – som varade i ungefär en och en halv månad – kom man enligt MIR:s generalsekreterare Miguel Enríquez fram till ”viktiga överenskommelser”, bl a utarbetades ”en samlad politik för jordbrukssektorn.”²⁹² Paradoxalt nog var det just dessa diskussioner och överenskommelser mellan MIR och *Unidad Popular* som framkallade Kommunistpartiets våldsamma attacker mot MIR under samma tid. Kommunistpartiet sökte en allians med Kristdemokratiska partiet och det skulle vara mycket svårare att komma överens med kristdemokraterna om MIR gick in i regeringskoalitionen. Styrkeförhållandena inom *Unidad Popular* var också i Kommunistpartiets favör. I mitten av maj 1972 avbryter UP kontakterna med MIR²⁹³ och omedelbart därefter inleder koalitionen en dialog med kristdemokraterna. ”Ett politiskt val hade gjorts och – medvetna eller icke om dess följder – stöddes det av alla koalitionsorganisationerna.”²⁹⁴ Redan i El Arrayán-deklarationen²⁹⁵ hade vänstern inom *Unidad Popular* för övrigt givit efter för Kommunistpartiets ståndpunkter i jordbruksfrågan. Den slog fast att jordreformen ”liksom tidigare kommer att genomföras inom ramen för den rådande lagstiftningen, trots dess brister och de många problem bönderna utpekat. (...) Vi framhåller på nytt att vi är motståndare till (jordockupationer). De försvårar endast jordreformsprocessen och löser inte böndernas problem.”²⁹⁶

Även inom agrarsektorn skulle ekonomiska överväganden gå före de politiska. Jordreformen uppfattades som ett tekniskt problem. Så tidigt som i december 1970 hade t ex president Salvador Allende fastslagit att jordreformen skulle genomföras ”på ett tekniskt sätt, så att den inte skadar produktionen. (...) Vi vill att jorden skall producera, kamrater.”²⁹⁷ Enligt den förhärskande uppfattningen i regeringskoalitionen skulle regeringen först uttömma den kristdemokratiska lagstiftningens möjligheter, expropriera storgodsens och bygga upp en reformerad jordbrukssektor. ”Slaget mot latifundiet” skulle därefter följas av ”slaget om produktionen”. Tillsammans med privata småbrukare och ”goda” jordägare med gårdar mellan 40 och 80 bashektar skulle bönderna inom den reformerade sektorn höja jordbrukets avkastning och på så sätt lägga den ekonomiska

²⁹⁰ MIR: ”La Política del MIR en el Campo”. Declaración del Secretariado Nacional del MIR, Ediciones *El Rebelde*, Santiago, 1972, s 19.

²⁹¹ *Ibid* s 20.

²⁹² Miguel Enríquez: ”UP No Golpea al Conjunto de las Clases Dominantes” i *Chile Hoy*, No 11, Santiago, 25-31 augusti 1972, s . 30.

²⁹³ Diskussionerna mellan UP och MIR avbröts av UP efter händelserna i Concepción i maj 1972. Se Kapitel V.

²⁹⁴ Ruy Mauro Marini: ”Deux Stratégies dans le Processus Chilien” i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 684.

²⁹⁵ Se Kapitel V, början

²⁹⁶ Comité Nacional de la Unidad Popular: ”Tareas Que Plantea la Unidad Popular” (El Arrayán-deklarationen: 9 februari 1972) i *Punto Final*, Bilaga till No 152, Santiago, 29 februari 1972, s 11.

²⁹⁷ Salvador Allende op cit s 53.

grunden för en högre etapp i övergångsprocessen från kapitalism till socialism.²⁹⁸

Liksom inom industrisektorn förutsatte denna strategi en allians mellan de organiserade arbetarna inom den statliga eller reformerade sektorn och de privata företagare som inte berördes av strukturreformerna. (298) Samtidigt som regeringen vände sig mot böndernas direkta aktioner sökte den därför etablera en föga politisk eller vetenskaplig åtskillnad mellan ”goda” och ”dåliga” jordägare. I ett tal i december 1970 sade t ex Allende efter ett besök i landets södra delar, där *mapuche*-bönderna efter århundraden av förtryck gått till storms mot storgodsägarna för att återtaga sina jordar: ”Jag krävde av (*mapuche*-bönderna) att de inte skulle ockupera fler egendomar. (...) Jag förklarade att det finns två slags jordägare, (dels) de som följt lagen, brukat jorden (och) respekterat bondens värdighet, (dels) tyvärr (också) de som ägnar sig åt reaktionär verksamhet, konspirationer (och) till och med vapensmuggel.”²⁹⁹ Regeringens ekonomistiska politik och dess önskan att hålla sig väl med de borgerliga sektorer som inte öppet motarbetade den, lämnade stora delar av landsbygdsbefolkningen utan ledning i kampen mot agrarbourgeoisin. Det gällde den stora massan av *minifundistas*, men också – och kanske i än högre grad – 120 de oorganiserade lantarbetarna, särskilt *afuerinos*.³⁰⁰ Tillsammans utgjorde dessa sektorer närmare 70 % av den ekonomiskt aktiva befolkningen inom jordbruket.

Trots att de flesta partierna inom regeringskoalitionen krävde en ny jordreforms lag skulle inte *Unidad Popular* ta upp kravet förrän i början av 1973. I högre utsträckning än på andra områden lämnade det fältet öppet för den borgerliga oppositionen, som utnyttjade regeringens vacklande politik för att framställa sig som ett ”progressivt” alternativ.³⁰¹ På samma sätt som Kristdemokratiska partiet vänt sig till industriarbetarna med projektet om ”självstyrda arbetarföretag” sökte det nu bredda sin bas på landsbygden genom att lägga fram ett förslag till en ny jordreforms lag. Också här ledde det till en ökad splittring av den folkliga rörelsen, även om bonderörelsens tryck på regeringen i mycket högre grad skulle komma från vänster än från höger.

Kristdemokraternas förslag till en ny jordreforms lag presenterades i juni 1972 av senator Rafael Moreno, f d jordbruksminister i president Freis regering. Enligt Moreno – som själv stått bakom den kristdemokratiska lagen från 1967 – var UP:s jordreform ”olaglig”³⁰² och i dess ställe

²⁹⁸ Se t ex Salvador Allende: ”La Política Agraria del Gobierno de la UP” (Tal hållet i Valdivia den 7 oktober 1972), CORA, Santiago (mimeo), 1972; Jacques Chonchol: ”La Reforma Agraria y la Experiencia Chilena” i Lelio Basso m fl: *Transición al Socialismo y Experiencia Chilena*, CESO/CEREN, Prensa Latinoamericana, Santiago, 1972, s 149-160; och Luís Corvalán: ”Informe al Pleno del Partido Comunista” (13 augusti 1972) i *El Siglo*, Santiago, 14 augusti 1972.

²⁹⁹ Salvador Allende op cit s 62. — Jfr följande uttalande av Fidel Castro: ”Det kanske finns — och då och då finns det verkligen — en jordbruksborgare som har en korrekt inställning som individ, men hans klass som helhet är Revolutionens svurna fiende och kommer alltid att vara det. Den kommer alltid att vara imperialismens allierade mot arbetare och bönder. Den kommer alltid att vara fiende till socialismen därför att den innehade en privilegierad social ställning och för att den sökte att berika sig än mer genom exploatering av människans arbete. Som klass betraktad kommer den därför aldrig att stödja Revolutionen.” — Fidel Castro i ett tal till eleverna i förvaltningsskolorna den 2 oktober 1963 i Fidel Castro: *Révolution Cubaine: II*, Petite Collection Maspero, François Maspero, Paris, 1968, s 60.

³⁰⁰ Se Kapitel II, avsnittet om bonderörelsen. — Inom ramen för sin anti-monopolistiska strategi tenderade regeringen att uppfatta ”feodalismen” — inte kapitalismen — som huvudfiende på landsbygden. Det förklarar delvis varför regeringen inte gjort en klassanalys i ett anti-kapitalistiskt perspektiv. I själva verket var dess inställning till lantarbetare och till landsbygdens fattiga tämligen tvetydig och ofta nedvärderande. I en uppsats från 1969 skrev t ex UP:s förste jordbruksminister Jacques Chonchol (IC) att bönderna ”var rädda för förändringar och organisering. (...) De uppfattar vanligtvis inte den kontroll (de är utsatta för) och inte heller de sociala relationerna på landsbygden. (...) För dem spelar det inte så stor roll om parlamentsledamöterna är kommunister, socialister eller från Nationalpartiet.” (sic) — Jacques Chonchol: ”Poder y Reforma Agraria en la Experiencia Chilena” i Aníbal Pinto m fl op cit s 308-310.

³⁰¹ Jfr Kapitel III.

³⁰² Gustavo Serrano Cotapos: ”Lo Que Hace el Gobierno No Es Reforma Agraria” (Intervju med Rafael Moreno) i *Revista del Sabado*, Bilaga till *Ultimas Noticias*, Santiago, 25 augusti 1973, s 4-5.

krävde han och de båda stora borgerliga partierna att: a) inga jordbruk under 40 bashektar skulle kunna exproprieras;

b) den jord som övertagits av jordreformen skulle överlämnas till bönderna inom två års tid, antingen för att brukas individuellt eller för kooperativt bruk; och att

c) staten inte skulle kunna ingripa för att reglera försäljning och transport av jordbruksprodukter. Reformen vände sig till de chilenska småbönderna. Den vädjade direkt till deras småborgerliga mentalitet, men kunde även för andra sektorer framstå som radikalare än den rådande lagstiftningen. Mycket snart avslöjades emellertid det reaktionära innehållet. För det första skulle inte ens outnyttjade jordbruk under 40 bashektar kunna exproprieras enligt det borgerliga förslaget. Söder om floden Bio-Bio, dvs i de mest betydande jordbruksprovinserna i Chile, skulle vidare gränsen för jordinnehav gå vid 80 bashektar. Enligt förslaget kunde bara jorden exproprieras. Maskiner, boskap och installationer skulle tillfalla jordägaren. Lagförslaget omnämnde inte heller alls böndernas deltagande i jordreformsprocessen, från vilken dessutom lantarbetare och *afuerinos* uteslöts. Kravet på fri handel och fri transport av jordbruksprodukter var, slutligen, ägnat att garantera borgarklassens kontroll över jordbruket och därmed över det chilenska folkets livsmedelsförsörjning.³⁰³ I den situation av hamstring, bojkott och svart marknad som uppstått under 1972 – till stor del som ett resultat av storgodsägarnas politik³⁰⁴ – framstod detta krav som särskilt utmanande och reaktionärt.³⁰⁵

Förutom av de borgerliga oppositionspartierna och de stora jordägarnas organisationer stöddes lagförslaget endast av Småbrukarnas Landskonfederation (*Confederación Nacional de Pequeños Productores*) och Landskonfederationen för *Asentamientos* och Kooperativ (*Confederación Nacional de Asentamientos y Cooperativas*). Dessa båda organisationer stod under kristdemokratiskt inflytande, men de representerade endast en mycket liten del av den chilenska landsbygdsbefolkningen. Övriga fackliga organisationer tog avstånd från lagförslaget. *Ranquil* (PC—PS), den största lantarbetarorganisationen³⁰⁶, gav omedelbart ut en deklARATION i vilken den ”på det mest energiska sätt fördömer (det förslag) som lagts fram av Kristdemokratiska partiets mest reaktionära del och dess främste allierade, Nationalpartiet.”³⁰⁷ *Unidad Obrero-Campesina* (MAPU) tillbakavisade också Morenolagen, under det att den ”oberoende” – men Kristdemokratiska partiet närstående – organisationen *Libertad*, liksom *Triunfo Campesino* (PDC), hade en mer tvetydig inställning till förslaget. Tillsammans med *Ranquil* och *Unidad Obrero-Campesina* undertecknade de dock en deklARATION i vilken de kritiserade förslagets centrala punkter.³⁰⁸

Lagförslaget fördömdes framför allt av de demokratiskt valda bonderåden över hela Chile. De vände sig emellertid inte bara mot det kristdemokratiska utspelet, utan krävde i många fall en mycket radikalare jordreformslag än UP-regeringen var beredd att stödja. Så t ex krävde lantarbetare och bönder i de nordliga provinserna Atacama, Antofagasta och Tarapacá under den första bondekongressen i nordzonen (*primer congreso campesino de la zona norte*) redan i början

³⁰³ ”Proyecto de Reforma Constitucional Sobre Inexpropiabilidad de los Predios Hasta 40 Héctares de Riego Básicas y Sobre Libertad de Comercio”, Pineda Libros, Valparaíso, juli 1973, s 39-40.

³⁰⁴ Se Kapitel IV, avsnittet ”Klasskriget på landsbygden”.

³⁰⁵ Svarta marknaden på livsmedel bredde ut sig överallt. I slutet av december 1972 kunde parlamentsledamöter från UP-partierna t o m avslöja att ledamöter ur de borgerliga partierna sålde nötkött svart i själva senatsbyggnaden i Santiago! Denna olagliga försäljning organiserades alltså av dem som krävde ”fri handel och fri transport” — *El Siglo*, Santiago, 29 december 1972.

³⁰⁶ Se Kapitel IV, avsnitt 4.

³⁰⁷ *El Siglo*, Santiago, 8 november 1972. Här citerat i Centro de Estudios Agrarios: ”Información Coyuntural del Agro”, *Boletín* No. 8, Santiago, november 1972 (mimeo), s 28.

³⁰⁸ *Ibid* s 38-40.

av 1972 att den övre gränsen för jordinnehav i dessa provinser skulle sättas så lågt som vid 5 bashektar, dvs åtskilligt lägre än de 80 bashektar som jordägarna kunde förfoga över enligt rådande lagstiftning. Vid samma kongress krävdes dessutom att bonderåden skulle få avgöra vilka jord-egendomar som skulle exproprieras.³⁰⁹ Under andra provinsiella bondekongressen i Cautín (*segundo congreso provincial campesino de Cautín*) i juli 1972 utarbetades på liknande sätt ett detaljerat utkast till en ny jordreforms lag. Enligt utkastet skulle bl a taket för jordinnehav i denna viktiga jordbruksprovins sänkas från 80 till 20 bashektar.³¹⁰ Samma krav fördes fram på andra håll i Chile. Första provinsiella bondekongressen i Malleco (*primer congreso provincial campesino de Malleco*) krävde i början av december 1972 att taket för jordinnehav skulle fastställas till 20 bashektar och – i likhet med övriga demokratiska bondekongresser – att också boskap, maskiner, redskap m m skulle inkluderas vid exproprieringen av jorden.³¹¹ Om alltså kritiken mot jordreforms lagen och UP-regeringens agrarpolitik delvis riktades från höger, så var dock den dominerande tendensen ett stigande tryck från vänster, från bonderåden och de stora sektorer av lantarbetare och bönder som inte omfattades av jordreformen.³¹²

3. Kooperativ och kollektivjordbruk

Det kristdemokratiska *asentamiento*-systemet³¹³ hade redan från början kritiserats kraftigt av den chilenska vänstern. Då *asentados* i ökande omfattning kom att anställa lönearbetare på de reformerade jordbruken tenderade systemet att återskapa de sociala motsättningar det var ägnat att avskaffa och att göra *asentados* till ett nytt kapitalistiskt mellanskikt på den chilenska landsbygden, till ”småmumier” (*momios chicos*). *Asentamiento*-systemet hade också andra allvarliga brister. Det var för det första alltför byråkratiskt och kostnadskrävande. Produktionsplanerna gjordes t ex upp av CORA:s tjänstemän utan att bönderna rådfrågades, vilket medförde att krediter och lån ofta beviljades utan att det fanns förutsättningar för att *asentados* skulle kunna betala tillbaka dem inom överskådlig tid. De nya produktionsenheterna organiserades vidare på den exproprierade egendomens ägor. Därmed kunde man inte utnyttja jordreformen på bästa sätt och slå samman flera exproprierade *fundos* till större och effektivare enheter. I själva verket behölls åtskillnaden mellan storjordbruket och dess ekonomi – antingen som *fundo* före exproprieringen eller som *asentamiento* efter densamma – och de omkringliggande småbruken, vilket verkade till de senares nackdel. De sociala förhållandena inom *asentamientos* var slutligen långt ifrån perfekta. Det var t ex endast familjeöverhuvuden som hade beslutanderätt. Kvinnor och yngre familjemedlemmar var uteslutna från beslutandeprocessen, vare sig de deltog i produktionen eller ej.

Om UP-partierna var ense om att *asentamiento*-systemet inte innebar någon lösning på problemen inom den reformerade sektorn, utan tvärtom var ett hinder för en socialistisk omvandling av den chilenska landsbygden, så var emellertid meningarna delade beträffande utformningen av

³⁰⁹ Manuel Ortiz Veas: ”Piden Rebajar las Hectáreas Básicas” i *Punto Final*, No 152, Santiago, s 9.

³¹⁰ ”Congreso en Cautín: Nueva Etapa en la Lucha Campesina” i *El Rebelde*, No 41, Santiago, 1 augusti 1972, s 8.

³¹¹ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 9, Santiago, december 1972 (mimeo), s 20. ”Résolutions du Iie Congrès des Conseils Paysans de la Province de Cautín” i Maurice Najman (utg): *Le Chili Est Proche*, François Maspero, Paris, 1974, s 159-164.

³¹² Det kristdemokratiska lagförslaget vidare öden och äventyr är typiska för den blockerade parlamentariska situation som rådde i Chile. Reformförslaget lades fram i juni 1972. Det antogs av senaten — mot UP-delegaternas röster — i november samma år. Därefter gick förslaget till deputeradekammaren, där det på liknande sätt antogs i april 1973. I juni 1973 antogs det av kongressen, som översände det till presidenten. President Allende lade in sitt veto mot förslaget och sände det tillbaka till senaten. Senaten antog det återigen i juli 1973 och översände det i sin tur till deputeradekammaren ... Statskuppen avgjorde därefter frågan till de reaktionära krafternas förmån.

³¹³ Se Kapitel IV (början)

de produktionsenheter som skulle kunna ersätta *asentamientos*. Under *Unidad Populares* första tid menade t ex Socialistpartiet att *asentamientos* måste ersättas av större kooperativ, s k bondegods (*haciendas campesinas*), som skulle omfatta flera *latifundier* och *minifundier*. Dessa storkooperativ skulle styras demokratiskt av alla vuxna arbetare och jorden skulle ägas av kooperativet.³¹⁴ Kommunistpartiet framhöll däremot att landbrukarbefolkningens medvetandenivå och utbildning var alltför, låga för ett så avancerat system och föreslog i stället vanliga produktionskooperativ, där varje familj själv skulle äga sitt hus och ett mindre jordområde.³¹⁵

Debatten pågick under första halvåret 1971. För att inte hejda jordreformsprocessen beslöt emellertid UP-regeringen att fortsätta att skapa *asentamientos* på de exproprierade godsen. I maj 1971 hade så motsättningarna mellan partierna i denna fråga till stor del överbryggats och jordbruksminister Jacques Chonchol (MAPU/IC) kunde lägga fram *Unidad Populares* kompromissförslag till nya produktionsenheter inom den reformerade sektorn av jordbruket, de s k jordreformscentra (*Centros de Reforma Agraria*) (CERA).

Liksom *asentamientos* var jordreformscentra ett slags förberedande kooperativ. Skillnaderna var dock mycket större än likheterna. Ett jordreformscentrum skulle organiseras på flera exproprierade jordar och slå samman dem till en effektiv brukningsenhet. Medlemmarna i ett jordreformscentra rekryterades inte bara bland de fast anställda arbetarna på de exproprierade godsen, utan alla vuxna över 16 år – kvinnor såväl som män – som tidigare arbetat på de exproprierade jordarna hade rätt att tillhöra det nya jordreformscentrat. Alla medlemmar inom ett CERA hade också samma rättigheter. Därmed avskaffades de sociala skrankor *asentamiento*-systemet upprätthöll mellan *asentados* och lönearbetare och *asentados* och deras familjemedlemmar.

CERAs skulle administreras av medlemmarna själva. Alla män och kvinnor över 16 år skulle vid ett stormöte (*asamblea general*) utse ett kontroll-, ett social- och ett produktionsutskott (*comités de control, de bienestar social och de producción*) samt en ordförande (*presidente*) och två till fyra rådgivare (*consejeros*). Genom dessa bestämmelser tillerkändes den chilenska jordbrukskvinnan för första gången i Chiles historia samma rättigheter som mannen.³¹⁶ Kontrollutskottet hade till uppgift att ”se till att arbetskvoterna uppfylldes (och) att övervaka produktions- och socialutskottens verksamheter.”³¹⁷ Socialutskottet hade hand om hälso-, bostads- och kulturfrågor m m, under det att produktionsutskottet, som var det viktigaste inom jordreformscentrat och därför endast valdes av de aktiva arbetarna, bl a skulle ”leda och kontrollera produktionen (...), till stormötet föreslå arbetsnormer och avlöningskriterier, (liksom) produktionsplaner och planer för investeringar (...), uppehålla kontakterna med CORA och övriga statliga organisationer inom jordbrukssektorn (samt) varje månad avlägga rapport inför stormötet över jordreformscentrats ekonomiska situation.”³¹⁸ I det dagliga arbetet indelades arbetarna i olika produktionslag (*equipos de producción*) beroende på arbetsuppgifterna, t ex i traktorlag, mjölkarlag etc.

Till skillnad från *asentamientos* skulle CERAs vidare inte finansieras av CORA. I stället skulle medlemmarna själva göra upp produktionsplanen och underställa den för *Banco de Estado*, som

³¹⁴ Cristóbal Kay och Peter Winn: ”La Reforma Agraria en el Gobierno de la Unidad Popular” i *Sociedad y Desarrollo*, No 3, Santiago, juli-september 1972, s 14.

³¹⁵ Ibid.

³¹⁶ I några fall valdes också kvinnor till ordföranden eller till andra höga poster inom CERA:s, t ex på jordreformscentrat ”Fidel Castro” i Molina (Talca). Vanligtvis var emellertid kvinnorna enormt underrepresenterade i de demokratiska organisationer som växte fram på landsbygden. I provinsen Cautíns sexton kommunala bonderåd fanns t ex bara en kvinna — *mapuche*-kvinnan Catalina Carbolao (PCR) i Lautaros bonderåd — på ledande plats. — ”La Mujer Mapuche” i *Punto Final*, No 163, Santiago, 1 augusti 1972, s 30.

³¹⁷ CORA: ”Organización Transitoria de la Nueva Area de Reforma Agraria”, Santiago, 1971, s 9.

³¹⁸ Ibid s 8-9.

därefter skulle täcka planens utgifter i fråga om utsäde, maskiner, konstgödsel etc. Medlemmarna inom ett CERA var också statligt avlönade. Utöver den garanterade minimilönen utgick ett produktionsbefrämjande lönetillskott enligt principen ”till var och en efter arbetsinsatsen”. Vinsten från jordreformscentrat skulle uppdelas på fyra poster. En del avsattes för nyinvesteringar, en del gick till en social fond, en del fördelades bland medlemmarna och en del tillfördes en kommunal fond. Genom den sistnämnda bestämmelsen skulle också småbrukare och andra som inte berörts av jordreformen komma i åtnjutande av den på ett indirekt sätt, bl a i fråga om infrastrukturella reformer inom kommunen. Inom CERAs hade slutligen varje familj rätt till ett halvt hektar konstbevattnad jord eller två hektar vanlig åkerjord. Efter en övergångsperiod om fem år kunde så medlemmarna besluta om de skulle göra jordreformscentrat till ett produktionskooperativ, där jorden tillhörde kooperativet, eller till ett statsägt kooperativ.

De första CERAs bildades i juli 1971. Vänsterpartiernas reaktion var mycket positiv. MIR skrev t ex i sitt officiella organ *El Rebelde* i december 1971 att ”CERAs är det bästa möjliga sättet att undgå en sådan kapitalistisk institution som *asentamientos*.”³¹⁹ Kristdemokratiska partiets och Nationalpartiets reaktion var desto mer negativ. I en brett upplagd kampanj anklagades regeringen för att överträda jordreformslagstiftningen³²⁰ och konstitutionen och skapa statsjordbruk. I slutet av december 1971 organiserade de borgerliga oppositionspartierna genom organisationerna *Libertad*, *Triunfo Campesino* och Landskonfederationen för *Asentamientos* och Kooperativ en strejk mot bl a CERAs som enligt den konservativa tidningen *El Mercurio* stöddes av mer än 30 000 bönder och lantarbetare.³²¹ Kampanjen fortsatte under hela 1972. Den kristdemokratiske parlamentsledamoten Andrés Aylwin förklarade t ex att ”vi går i riktning mot ett förstatligande (av jorden) och det värsta är att vägen dit går via förräderi, mystifiering, lögn, propaganda (och) påtryckningar.”³²² Jordbruksministern blev hårt ansatt. Den reaktionära tidningen *El Diario Austral* i Temuco (*Cautín*) hade redan tidigare angivit den borgerliga tonen då den skrev att *Chonchol* var ”lika farlig för den privata egendomen som tigern är för gasellen. (...) Mer än en politiker är (*Chonchol*) en besatt som anser att demokratins tidevarv kommit till ett slut” ...³²³

Regeringens svar på denna kampanj blev tvekande. Å ena sidan tillbakavisade den oppositions anklagelser och förtal, men å den andra lät den sig påverkas av den massiva borgerliga kören. Det gällde särskilt Kommunistpartiet. Inför partiets jordbruksmöte i Santiago i augusti 1972 förklarade Luis Corvalán att ”varken de *asentamientos* som skapats av kristdemokraterna eller de CERAs som bildats under den sittande regeringen tillfredställer bönderna”.³²⁴ Socialistpartiet, MAPU, Kristna Vänstern och Revolutionära Radikala Ungdomen stödde däremot CERAsystemet.³²⁵ Som styrkeförhållandena inom regeringskoalitionen var till de senares nackdel och oppositionen kunnat framkalla ett visst motstånd mot CERAs inom framför allt vissa småbrukarskikt Sch bland *asentados*, skulle regeringen från mitten av 1972 mer och mer överge tanken på att skapa fler jordreformscentra. Samtidigt urholkades innehållet i de centra som redan bildats.

³¹⁹ ”A Un Año de Gobierno: La Legalidad Burguesa Sigue Im-pediendo que la Tierra Sea de los Campesinos” i *El Rebelde*, No 9, Santiago, december 1971, s 11.

³²⁰ Jordreformslagstiftningen var oklar på denna punkt. Enligt regeringens tolkning kunde man dock skapa CERAs med stöd av artiklarna 66, 67 och 224 av Jordreformslagen 16.640.

³²¹ *El Mercurio*, Internationell Utgåva, Santiago, 27 december 1971 — 2 januari 1972.

³²² Citerat i Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 3, Santiago, juli 1972 (mimeo) s 16.

³²³ Citerat i Osvaldo Rivera Bravo: ”Cautín: La Derecha Conspira para Detener la Reforma Agraria” i *Pensamiento Crítico*, No 51, Havanna, april 1971, s 202-203.

³²⁴ Luis Corvalán: ”Informe al Pleno del Partido Comunista” (13 augusti 1972) i *El Siglo*, Santiago, 14 augusti 1972.

³²⁵ För PS, IC och MAPU, se not 286. För JRR: Benigno Ramos: (intervju med Alejandro Montecinos): ”El Sectarismo es una Lacra del Proceso” i *Punto Final*, No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 26-27.

Omorienteringen utlöste en våg av protester från lantarbetarorganisationer och bonderåd över hela landet. Inom regeringskoalitionen var särskilt Socialistpartiets vänsterflygel mycket kritisk. I det dokument av Socialistpartiets regionalkommittéer lagt fram i juni 1972 och som behandlade UP:s jordbrukspolitik under regeringens första tjugo månader hänfördes oppositionens delvis framgångsrika kampanj mot CERAs till ”*Unidad Populares* obeslutsamhet och brist på initiativ.” Den socialistiska vänstern menade att endast de kommunala bonderåden utgjort en effektiv broms mot agrarbourgeoisins offensiv. UP:s Nationella Jordbruksutskott (*Comisión Nacional Agraria de la Unidad Popular*) karakteriserades i dokumentet som ”totalt ineffektivt och oansvarigt” och ledningen för CORA som ”kontrarevolutionär”. Under de första tjugo regeringsmånaderna hade man hamnat i ”den löjliga situationen” att jordbruksutskottet endast kunnat komma överens om två viktiga beslut: de kommunala bonderåden och CERAs. Och ”denna sistnämnda överenskommelse tycks nu revideras så att varje spår av UP-politik inom jordbruket (...) slutgiltigt utrotas och att den kristdemokratiska politiken kan föras till ett lyckligt slut utan någon motvikt.”³²⁶

Samtidigt med CERA:s övergav regeringen en annan, mer avancerad typ av produktionsenheter för den reformerade sektorn inom jordbruket: de s k produktionscentra (*Centro de Producción*) (CEPRO). De hade lanserats i september 1971 och var statliga jordbruk. Jorden ägdes av staten och arbetarna, som avlönades av staten, deltog i administrationen tillsammans med av regeringen utsedda tjänstemän. Sådana jordbruk skulle enligt ursprungsförslaget organiseras på de platser där produktionen krävde särskilt högt tekniskt kunnande eller omfattande investeringar, t ex inom skogsbruket eller i fråga om viss boskapsuppfödning. CEPROs skulle omfatta ett större antal exproprierade gods och utgöra statliga experiment- och modelljordbruk som skulle kunna tjäna som ledstjärnor för produktionen och utbildningsanstalter för tekniker, tjänstemän och lantarbetare. CEPROs var också de produktionsenheter som bäst kunde garantera arbetarna fast anställning och social trygghet. På några håll – bl a i provinserna Maule och Magallanes krävde därför lantarbetarna att regeringen skulle bilda produktionscentra på de exproprierade jordarna även om inte förutsättningarna för denna typ av jordbruk var för handen. Längst – i denna fråga som i så många andra – gick bonderörelsen i provinsen Cautin. I april 1973 uppvaktades jordbruksministern av det provinsiella bonderådet i Cautin, som krävde att alla privata jordbruk över 40 bashektar skulle exproprieras och organiseras som produktionscentra.³²⁷

I stället för CERAs och CEPROs organiserade UP-regeringen s k bondekommittéer för jordreformen (*Comités Campesinos de Reforma Agraria*). De utgjorde det klaraste beviset på att regeringen hamnat i en återvändsgränd. De hade ingen som helst legal status och var snarast att betrakta som ett slags förberedande kooperativ till en annan form av övergångs kooperativ ... De bildades helt enkelt för att inte få processen att avstanna eller, som en betraktare uttryckt det, ”som en formalitet för att erhålla krediter från *Banco del Estado*”.³²⁸ Som framgår ur nedanstående tabell var det framför allt denna urholkade typ av reformjordbruk – vilken varken gav arbetarna något inflytande över jordbrukspolitikerna eller någon bestående social trygghet – som bildades under regeringen *Unidad Popular*. Fram till 1973 hade UP-regeringen skapat fler bondekommittéer än *asentamientos*, CERAs och CEPROs tillsammans.

³²⁶ F C M i *Punto Final*, s 16-17.

³²⁷ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 12, Santiago, juni 1973 (mimeo), s 34.

³²⁸ Sergio Gómez: ”El Rol del Sector Agrícola y la Estructura de Clases” i *Sociedad y Desarrollo*, No 3, Santiago, juli-september 1972, s 86.

Tabell 10. *Produktionsenheter inom den reformerade sektorn av jordbruket 1971-1972.*

År	Asentamientos	Bondekommittéer	CERAs	CEPROs
1971	246	628	25	18
1972	752	779	238	36
TOTALT	998	1.407	263	54

Källa: Stefan de Vylder: *Chile 1970-1973: The Political Economy of the Rise and Fall of the Unidad Popular*, Unga Filosofers Förlag, Stockholm 1974, sid 195.

Vid 1972 års utgång bodde sammanlagt 2 642 familjer på de CERAs och CEPROs som bildats under regeringen *Unidad Popular*.³²⁹ Det innebar att endast en mycket liten andel av de cirka 58 000 lantbrukarfamiljer som kommit i åtnjutande av jordreformen sedan den inleddes under president Eduardo Frei³³⁰ arbetade inom produktionsenheter som till sin inre struktur var helt demokratiska och där arbetarna garanterades rätten till deltagande i beslutsprocessen. I själva verket torde den verkliga siffran vara ännu lägre. Många av de CERAs som bildades kom inte att organiseras enligt ovan nämnda schema, utan kom snarare att vara *asentamientos* som endast betecknades som jordreformscentra.³³¹ Den tendens mot bildandet av en ny kulakklass på den chilenska landsbygden som inletts med den kristdemokratiska jordreformen 1967 skulle alltså inte brytas under UP-regeringen. Det framhölls bl a vid den fackliga lantarbetarorganisationen *Unidad Obrero-Campesinas* (MAPU) första nationella kongress 1972. Bortsett från skillnaderna mellan de olika reformjordbruken utgjorde vidare de sammanlagt 58 000 familjerna som omfattades av jordreformen – 21 000 under Frei och 37 000 under Allende – endast cirka 17 % av Chiles sammanlagt 350 000 lantbrukarfamiljer. Det var bara en droppe i jordhungerns och arbetslöshetens hav på landsbygden. Under det att dessa 58 000 familjer genom jordreformen kom att kontrollera 35.5 % av landets totala jordbruksareal skulle 190 000 småbrukarfamiljer med jordinnehav under 5 bashektar fortfarande bara förfoga över 10 %.³³² Till det kom 250 000 lantarbetare utan någon jord alls. Problemet storleksordning framgår slutligen av att inte mindre än 475 000 personer inom jordbruket var arbetslösa eller undersysselsatta samt av att den genom befolkningsökningen naturliga tillförseln av arbetskraft beräknats till 16 600 personer per år ...³³³

Den dramatiska situationen dessa siffror återspeglar tolkades bl a av en grupp *afuerinos* – den kategori kringvandrande säsongarbetare om cirka 150 000 personer som i särskilt hög grad utestängts från jordreformen – vid ett möte med president Salvador Allende och jordbruksminister Jacques Chonchol i juli 1971. Ledaren för gruppen, José Sepúlveda, kunde i sitt hälsningsanförande förklara att

”vi inte kan bilda familj eftersom vi inte har något arbete. Vi har inte rätt att skaffa oss hustru och barn. De flesta av oss är ungarlar. Ibland måste vi gå till fots en vecka eller två för att finna arbete. När natten faller måste vi sova vid sidan av vägen eller under broar och när det lilla matpaket vi bär med oss tar slut måste vi tigga. Folk som bor i sina hus blir skrämnda och tittar på oss som om vi skulle komma från en annan planet. Vi skäms över att människor måste tvingas till detta när det finns så mycket jord att bruka i Chile. (...) Det är vi (*afuerinos*) som utför de tyngsta jobben på landet. (...) Därför vill vi ha rätt att arbeta som andra bönder på *asentamientos*. (...) Vi vill att man med Ert stöd, Herr President och kamrater (i ledningen) för jordreformen, tar emot oss inom *asentamientos* på

³²⁹ Comunicaciones del Agro: ”Dos Años en el Campo”, Santiago, 1973, s 3.

³³⁰ Se tabell 8, Kapitel IV.

³³¹ Se text intervju med jordbruksminister Rolando Calderón (PS) i *Revista Agraria*, No 1 (Bilaga till *Chile Hoy*), Santiago, december 1972, s 15. — Delvis återgiven i de Vylder: *Chile: 1970-1973 ...* s 196.

³³² Se Tabell 9 (kapitel 4)

³³³ H J Sadie: ”Población y Mano de Obra en Chile: 1930-1975” i Billaz och Maffei op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 11, Santiago, januari 1972, s 78.

samma sätt som övriga bröder och kamrater, så att vi slipper vara deras arbetare. Vi känner till jordbruket lika bra som de och vi vill inte ha jord. Vi vill ha arbete. (...) Om Ni, Herr President, skulle (ge arbete åt) alla oss *afuerinos* som finns spridda för vindarna skulle vårt Chile förändras ännu mer. Produktionen skulle öka och de kandidater som valts av folket skulle få ett starkare stöd. (...) Kamrat, vi ber om arbete, inte om jord.”³³⁴

4. Klasskriget på landsbygden

Även om jordreformen inte kunde lösa det chilenska lantbrukets enorma ekonomiska och sociala problem, så var den tillräckligt långtgående för att framkalla våldsamt motstånd från jordägarnas sida. De reformer som framstod som otillräckliga för de chilenska lantarbetarna och fattigbönderna utgjorde samtidigt ett hot mot jordägarna. Den polarisering av den chilenska landsbygden i två motsatta samhällsblock som framträtt allt klarare mot slutet av 1960-talet³³⁵ blev därför ännu tydligare under regeringen *Unidad Popular*, då den snarast kom att anta karaktären av ett klasskrig. I stor utsträckning var det också från landsbygden som den chilenska borgarklassen skulle inleda den kontrarevolution som utmynnade i den blodiga statskuppen den 11 september 1973.

De chilenska storjordägarna hade alltid bekämpat lantarbetarnas och böndernas strävanden efter jord och rättvisa med våld. I mitten av 1930-talet genomfördes t ex massakern i Alto Bio-Bio, Ranquil och Lonquimay.³³⁶ Sedan jordreformen inletts 1967 skulle också de mest reaktionära jordägarna bilda s k vitgarden och bli mörda CORA-tjänstemannen Hernán Mery i april 1970.³³⁷ Efter Salvador Allendes valseger i september samma år blev inslagen av våld allt vanligare. Med landsbygden som bas och de stora jordägarnas organisationer som verktyg utarbetade den chilenska borgarklassen en allmän och sammansatt strategi för den kontrarevolutionära kampen. I en första fas skulle den utnyttja sin makt över domstolar och massmedia. Därefter skulle den dra fördel av sin ekonomiska makt och i en sista fas kombinera kampen i domstolarna och den ekonomiska krigföringen med väpnade aktioner.³³⁸

Utan att UP-regeringen kunde förhindra det följdes denna strategi i stora drag. Genom sin kontroll över domstolsväsendet och sin majoritet i parlamentet kunde den borgerliga oppositionen inte bara förhålla jordreformen på olika sätt, utan även avsätta tjänstemän och regeringsrepresentanter som framstod som särskilt förhatliga för jordägarna. Genom de lokala domstolarna kunde de vidare döma bönder och lantarbetare till långa frihetsstraff samtidigt som jordägare och fascister som bevisligen mördat eller begått andra grövre brott frikändes. Genom sitt inflytande i parlamentet kunde t ex jordägarna i Cautin avsätta guvernören i Lautaro, Fernando Tellier (PC), som aktivt solidariserat sig med *mapuche*-böndernas kamp.³³⁹ Trots protester från de fackliga organisationerna och bonderåden skulle också UP-regeringen i några uppmärksammade fall ge efter för de borgerliga propagandan och t o m avskeda tjänstemän med stort förtroende bland lantarbetarna och fattigbönderna. Så t ex avskedades Gabriel Coll (PS), CORA:s chef i provinsen Linares, i oktober 1971. Året därefter avskedades även INDAP:s vice ordförande, Adrián Vásquez Cerda, liksom Coll medlem i Socialistpartiet.³⁴⁰

³³⁴ ”Entrevista del Presidente de la República con Dirigentes Afuerinos”, ICIRA, Santiago, juli 1971, s 3-5.

³³⁵ Se Kapitel II (avsnittet om bonderörelsen)

³³⁶ Se Kapitel II (avsnittet om bonderörelsen)

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Bravo op cit i *Pensamiento Crítico*, No 51, s 193-205.

³³⁹ Redan i januari 1971, två månader efter det att regeringen *Unidad Popular* bildats, avsattes en annan kommunistisk guvernör, Victor Hugo Huerta, för att ha deltagit i *tomas* i Talca-provinsen.

³⁴⁰ Coll och Vásquez hade böndernas stöd. Sedan regeringen avskedat Coll inställde t ex CORA-tjänstemännen i Linares arbetet. Provinsledningen för CUT utlyste en strejk och tillsammans med provinsens bonderåd krävde den att Coll omedelbart skulle återinsättas på sin post. (Se bl a ”El Caso Coll” och ”La Agresión Momia en Linares” i *Punto*

Framför allt skulle dock jordägarnas kontroll över de lokala domstolarna på landsbygden göra det möjligt för de fascistiska vitgarderna att verka helt ostraffat. Exempelen på domstolarnas absurda ”rättvisa” är många. Särskilt uppmärksammat i detta sammanhang blev mordet på Moisés Huentelaf i oktober 1971. Bakgrunden var i korthet följande: Efter många, långa och fruktlösa framställningar hos CORA för att expropriera godset ”Chesque” i Loncoche (Cautín), beslöt en grupp *mapuche*-bönder ur MIR:s bondefront MCR att ockupera jorden. Godset, vars areal uppgick till 830 hektar, var övergivet och jorden obrukad så när som på en liten veteodling. Sedan bönderna ockuperat godset utsattes de för ett väpnat anfall från jordägaren och en grupp *latifundister*. De använde gevär och t o m kulsprutepistoler mot de obehäpnade ockupanterna och en av dem, Moisés Huentelaf, mördades. När den fyra timmar långa eldstriden var över kom polisen till platsen och överlämnade därefter fallet till domstolen i provinshuvudstaden Temuco. I en parodi på rättegång frikändes så mördarna ”i brist på bevis”,³⁴¹ under det att inte mindre än 21 ockupanter dömdes till fängelsestraff för bl a stöld och dråp ...³⁴² I detta fall dömdes alltså bönderna för det mord jordägarna begått. Rättegången och domarna gjorde att fallet blev mycket uppmärksammat i hela Chile. Genom sin kontroll över både lokalpressen och de lokala domstolarna i jordbruksprovinserna kunde emellertid jordägarna i flera fall genomföra sina terroraktioner mot bönderna utan att det kom till omvärldens kännedom. Efter mordet på den unge *mapuche*-arbetaren Juan Milipán i Lautaro (Cautín) i maj 1971 förklarade en bonde från trakten: ”Nu har vi saker och ting helt klara för oss. Om en storjordägare dör enbart av skräck för att man skall expropriera hans jordar, så kommer journalisterna och skriver sensationsartiklar. Men när en ”mumie” mördar en bonde som endast kräver det som tillhör honom, så skriver tidningarna inte ett ord, som om inte också vi skulle vara mänskliga varelser.”³⁴³

Det var också från landsbygden den chilenska borgarklassen anslöt sig till den imperialistiska krigsföringen mot *Unidad Popular*. Omedelbart efter Salvador Allendes valseger inledde de chilenska jordägarna en serie ekonomiska sabotage- och bojkottaktioner i avsikt att skapa försörjningsproblem och kaos i den chilenska ekonomin. Först inriktade man sig på landets boskapsstam. Närmare 200 000 nötdjur – 7 % av landets totala tillgångar – fördes över till Argentina från boskapsprovinserna i södra Chile under slutet av 1970 och början av 1971.³⁴⁴ Samtidigt skickades dräktiga kor till slakt. Under de första månaderna efter valsegern beräknades inte mindre än 360 000 kor ha slaktats på jättegödsel ”*Sociedad Ganadera de Tierra de Fuego*” i Magallanes-provinsen³⁴⁵ och bara i Santiagos slakthus offrades 20 000 dräktiga kor under samma

---

Final, No 142, Santiago, 26 oktober 1971, s 4 och 33). Böndernas reaktion inför avskedandet av Vásquez framgår av att han var den ende (f d) representanten för de statliga jordbruksorganisationerna som inbjöds att närvara vid den Andra Provisiella Bondekongressen i Cautín i slutet av juli 1972. I båda fallen blev dock bonderörelsens protester resultatlösa ...

³⁴¹ C C M ”En la Senda de Moisés Huentelaf” i *Punto Final*, No 163, Santiago, 1 augusti 1972, s 10.

³⁴² *El Mercurio*, Internationell Utgåva, Santiago, 25-31 oktober 1971. — De dömda *mapuche*-bönderna hölls därefter fängslade i åtta månader. En av de fängslade var Felix Huentelaf, broder till den mördade Moisés Huentelaf. Felix Huentelaf var medlem i MCR och i MIR. I juli 1972 valdes han till ledningen för Cautíns provisiella bonderåd. Som så många andra bondeledare i Cautín mördades han efter militärkuppen i september 1973.

³⁴³ Citerat i ”Por Qué los Campesinos Se Toman la Tierra” i *Punto Final*, No 132, Santiago, 8 juni 1971, s 32. För ”rättvisan” på landsbygden, se också: Luís Maira: ”Cuando Un Perro Vale Más Que Cuatro Campesinos” i *Chile Hoy*, No 16, Santiago, 29 september — 5 oktober 1972, s 6; Hortensia Blanco: ”La ”Justicia” Está Junto a los Momios” i *Punto Final*, No 144, Santiago, 23 november 1971, s 8-9; Hector Suarez Bastidas: ”La Burguensía En Armas” i *Punto Final*, No 166, Santiago, 12 september 1972, s 2-5; och L L Y: ”Qué Vale Más: Un Campesino o Un Mercenario?” i *Punto Final*, No 182, Santiago, 24 april 1973, s 24-26.

³⁴⁴ Labrousse op cit s 312.

³⁴⁵ J C M: ”Lucha Campesina: Un Polvorín Bajo Tierra” i *Punto Final*, No 143, Santiago, 9 november 1971, s 3. — ”Sociedad Ganadera de Tierra del Fuego”, en av världens största boskapsfarmer, exproprierades av UP-regeringen i slutet av 1970.

tid.³⁴⁶ Boskapsägarna fick naturligtvis betalt för denna slakt, som på sikt – vilket var avsikten – innebar ett hot mot landets försörjning. Under sista halvåret 1971 började också flera jordägare bränna utsäde och skapa kaos och förvirring på andra sätt, t ex genom att organisera sk *autotomas*, dvs ”ockupera” sina egna gods.

Dessa aktioner skulle nå sin första höjdpunkt under ”borgarklassens strejk” i oktober 1972.³⁴⁷ Genom att lamslå distributionsnätet kunde åkeriägarna se till att utsäde och konstgödsel endast nådde landsbygden i mycket begränsad utsträckning. Därmed saboterades den vårsådd som samtidigt pågick och inte mindre än 60 000 hektar lämnades osådda.³⁴⁸ Under månaderna före statskuppen i september 1973 skulle den chilenska borgarklassen återupprepa erfarenheterna från oktober 1972, men nu i ännu större omfattning. Samtidigt som borgerliga massmedia attackerade UP-regeringens ”svältpolitik” organiserade jordägarnas fascistiska kommandogrupper råder på *asentamientos*, CERAs och andra reformjordbruk för att på fälten slakta ”marxismens boskap”, sprätta upp magarna på dräktiga kor, förstöra jordbruksmaskiner etc. Enligt beräkningar skulle hela 10 000 får, 350 000 kycklingar och 500 kor ha dött under den fascistiska offensiven, antingen efter direkta attentat eller som en följd av transportstrejken. 50 000 hektar lämnades osådda.³⁴⁹

Riktlinjerna för denna destruktiva politik hade dragits upp av den fascistiska organisationen Fosterland och Frihet. I ett dokument riktat till jordägare skrev den 1972:

”Producera basgrödor som bönor; linsärtor, potatis och korn på den bästa jorden och på små enheter som troligtvis inte upptäcks så lätt, men som ger stora och relativt bra skördar. (...) Förse (de statliga distributionsorganisationerna) med falska uppgifter om skörd och bördighet. Ge sken av samarbetsvilja för att kunna få lån och andra krediter, men distribuera huvuddelen av skörden genom det civila aktionsorganet. (...) Bilda självförsvarsgrupper och ett informationssystem genom att (...) infiltrera böndernas organisationer och kooperativ samt de egendomar i området som blivit exproprierade. (...) Identifiera aktivister ur *Unidad Popular* och MIR. Utsätt dem för ständig bevakning och allt tänkbart fysiskt och psykiskt hot.”³⁵⁰

Fosterland och Frihet utövade ett stort inflytande över de chilenska jordägarna och deras organisationer. Sedan ordföranden för Nationella Jordbrukssällskapet (SNA), Benjamín Matte, avgått från denna post i april 1973 dök han t ex upp i ledningen för Fosterland och Frihet. Han utsågs till ”territoriell sekreterare” inom fascistorganisationen vid dess första kongress i Temuco i maj samma år.³⁵¹ Genom SNA:s radiostation ”Radio Agricultura” kunde också Fosterland och Frihets führer, advokaten Pablo Rodríguez Grez, dagligen sprida sitt fascistiska budskap till i första hand jordägarna, men också andra sektorer ur den chilenska borgarklassen. En fullständig lista över de bönder och lantarbetare som föll offer för dessa mörka krafter under UP-regeringens korta tid – vare sig de uppträder under kristdemokratisk eller nationell täckmantel – skulle bli lång. Särskilt i de södra jordbruksprovinserna med ett stort indianskt befolkningsinslag var övergreppen legio. ”Medlemmar av det fascistiska Fosterland och Frihet samt kommandogrupper ur

³⁴⁶ Carnicero: ”Si las Vacas Hablaran” i *Punto Final*, No 130, Santiago, 11 maj 1971, s 21.

³⁴⁷ Se Kapitel V, avsnittet om Oktober 1972

³⁴⁸ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”. *Boletín* No 8, Santiago, november 1972 (mimeo), s 42.

³⁴⁹ Hector Suarez Bastidas: ”La Maffia Insurrecta” i *Punto Final*, Bilaga till No 192, Santiago, 11 september 1973, s 16.

³⁵⁰ Hugo Blanco: ”Fascismen hotar” i *Chile-Bulletinen*, No 3, Stockholm, 1973, s 33.

³⁵¹ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 12, Santiago, juni 1973 (mimeo), s 31. — Benjamín Matte deltog i statskupsförsöket den 29 juni 1973. Han flydde därefter till Ecuador. Strax innan statskuppen den 11 september 1973 dök han på nytt upp i Temuco (Cautín), där han organiserade storjordägarna inför kuppen.

Nationalpartiet har mer än en gång roat sig med att nattetid åka ut i Temucos utkanter och miss-handla hela familjer”, skriver Staffan Berglund i sin avhandling över *mapuche*-befolkningen.³⁵² I några fall genomfördes verkliga massakrer. I slutet av augusti 1972 anföll t ex ett kommando av *latifundistas* i skydd av nattens mörker och beväpnade med kulsprutepistoler och långskjutande gevär *asentamientos* Diego Portales i Frutillar (Llanquihue). Tre *asentados*, medlemmar i Kommunistpartiet, mördades och ytterligare fem skadades allvarligt.³⁵³

Kanske tidigare än andra delar av arbetarklassen hade de chilenska lantarbetarna och fattigbönderna blivit medvetna om de borgerliga klasslagarnas innehåll och karaktär. Den kristdemokratiska jordreformslagstiftningen löste inte deras problem, utan kampen för arbete, jord och social rättvisa fortsatte. Samtidigt som de ständigt utsattes för de statliga tjänstemännens byråkrati och paternalism fick de också uppleva hur domstolarna vände sig emot dem och hur jordägarna saboterade produktionen och ostraffat satte sig över samma lagar som de och regeringen tvingades efterleva. I många fall utsattes dessutom landsbygdsbefolkningen direkt för jordägarnas vålds- och terroraktioner. Det är därför inte underligt att den mobilisering den chilenska bonderörelsen inlett mot slutet av 1960-talet skulle nå ett våldsamt uppsving under regeringen *Unidad Popular*.

Det gäller för det första lantarbetarnas fackliga organisering, såväl kvantitativt som kvalitativt. 1968 var cirka 76 000 lantarbetare fackligt anslutna.³⁵⁴ Året därefter steg antalet till 103 000 och när UP-regeringen bildades i slutet av 1970 var omkring 140 000 lantarbetare organiserade. Under *Unidad Popular* fortsatte den våldsamma ökningen. Bara under år 1971 gick cirka 68 000 lantarbetare in i de fackliga organisationerna på landsbygden så att de vid årets slut omfattade hela 208 000 medlemmar. Följande år steg det totala medlemsantalet till 277 895.³⁵⁵

De organiserade lantarbetarna skulle också i allt större utsträckning stödja de fackliga organisationer som stod nära den chilenska vänstern. 1968 var inte mindre än 77 % av de fackligt organiserade lantarbetarna medlemmar i kristdemokratiska organisationer.³⁵⁶ Fyra år senare var läget ett helt annat (tabell 11).

Tabell 11. *Jordbruksfackföreningar och fackföreningsanslutning i Chile 1969 och 1972.*

Organisation	Medlemmar			
	1969 antal	procent	1969 antal	procent
Ranquil	30.918	29,8	132.294	47,6
Unidad Obrero-Campesina	—	—	40.561	14,6
Libertad	23.024	22,8	39.421	14,2
El Triunfo Campesino	47.610	46,0	61.187	22,0
Övriga	12.098	2,0	4.432	1,6
TOTALT	103.644	100,0	277.895	100,0

Källa: Stefan De Vylder: *Chile 1970-1973: The Political Economy of the Rise and Fall of Unidad Popular*, Unga Filosofers Förlag, Stockholm 1974, s 209.

1972 var endast något mer än en tredjedel av de chilenska lantarbetarna organiserade i de två stora kristdemokratiska fackliga organisationerna *Libertad* och *El Triunfo Campesino*, under det

³⁵² Staffan Berglund: ”Den Nationella Integreringen av Mapuche: Etnisk Minoritet i Chile”, Del I: Beskrivning, Institutionen för Etnografi vid Uppsala Universitet, Uppsala, mars 1975, (mimeo) s 2.

³⁵³ Hector Suarez Bastidas: ”La Burguesía en Armas” i *Punto Final*, No 166, Santiago, 12 september 1972, s 2-4.

³⁵⁴ Se Kapitel II, Tabell 2.

³⁵⁵ ”Repunte de la Sindicalización Campesina” i *Chile Hoy*, No 11, Santiago, 25-31 augusti 1972, s 10.

³⁵⁶ Se Kapitel II, Tabell 2

att de organisationer som stödde regeringen *Unidad Popular* omfattade 62,2 % av de fackligt anslutna arbetarna på landsbygden. Störst av dessa var den till CUT anslutna *Ranquil*, som stod under inflytande från Kommunist- och Socialistpartierna. *Unidad Obrero-Campesina*, den andra stora UP-organisationen, hade uppstått ur en splittring inom *El Triunfo Campesino* i slutet av 1971 och dess ledning stod nära MAPU. Under 1972 och 1973 bröt sig andra fackföreningar ur de kristdemokratiska organisationerna. De anslöt sig i stället till *Ranquil* eller till *Unidad Obrero-Campesina*, vars medlemsantal på så sätt ökade till cirka 200 000 respektive 50 000.³⁵⁷

I än högre grad tog sig emellertid de chilenska lantarbetarnas och fattigböndernas mobilisering uttryck i en ökning av antalet strejker och jordockupationer. Liksom inom industrisektorn var det huvudsakligen de "illegala" kampmetoderna som ökade.³⁵⁸ Under 1960-talet ägde i genomsnitt 20 "illegala" jordockupationer rum per år i Chile. 1970 steg antalet till 456 och 1971 genomfördes inte mindre än 1 278 ockupationer. Liksom industristrejker skulle vidare strejker och jordockupationerna på landsbygden mer och mer omfattas av arbetare, under det att mellanskikten – tjänstemän i industrin och självägande småbönder på landet – uppvisade ett sjunkande deltagande.³⁵⁹ Strejker och ockupationerna fick ett fördjupat klassinnehåll.

Tabell 12. *Strejker och jordockupationer på den Chilenska landsbygden 1960-1972.*

År	Strejker	Ockupationer	År	Strejker	Ockupationer
1960	3	0	1967	693	9
1961	7	1	1968	648	26
1962	44	0	1969	1.127	148
1963	5	0	1970	1.580	456
1964	39	0	1971	1.758	1.278
1965	142	7	1972	335	309
1966	586	14	tom	30/4	

Källor: 1960-1966: Robinson Rojas: *El Tremedon Avance de las Luchas Campesinas* i *Causa Marxista-Leninista*, No 18, Santiago, juni juli 1970, sid 16-18; 1967-1971: Juan Carlos Marín: *Las Tomas 1970-1972*, i *Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, augusti 1973 sid 59; 1972: José Bengoa: *Movilización Campesina: Análisis y Perspectivas* i *Sociedad y Desarrollo*, No 3, Santiago, juli-september 1972, sid 61-62

Särskilt uppmärksammas blev bonderörelsen i de södra delarna av Chile och i synnerhet i den betydande jordbruksprovinsen Cautín, Chiles kornbod. Här inleddes mot slutet av 1960-talet den kamp mot agrarbourgeoisin som såväl kvantitativt som kvalitativt skulle göra bonderörelsen i Cautín till den ledande i Chile. Framför allt under MCR:s ledning³⁶⁰ skulle därmed den *mapuche*-befolkning som genom rasism och våld under århundraden hållits nere i den djupaste misär nu i stället komma att utgöra ett revolutionärt exempel för de chilenska lantarbetarna och bönderna i deras kamp för socialismen.

Mapuche-befolkningen påträffas huvudsakligen i provinserna Bío-Bío, Malleco, Arauco, Cautín, Valdivia och Osorno. I detta område, som brukar kallas Gränsen (*La Frontera*), då det till slutet av 1800-talet utgjorde gränsområde mellan det egentliga Chile och de regioner som kontrollera-

³⁵⁷ För *Ranquil*: Centro de Estudios Agrarios: "Informe Coyuntural del Agro", *Boletín* No 6, Santiago, september 1972 (stencil) s 27. För *Unidad Obrero-Campesina*: Centro de Estudios Agrarios: "Informe Coyuntural del Agro", *Boletín* No 8, Santiago, november 1972, (mimeo), s 21.

³⁵⁸ Se Kapitel III (avsnittet om företagsdemokrati och arbetarkontroll)

³⁵⁹ Juan Carlos Marín: "Las Tomas (1970-1972)" i *Marxismo y Revolución*: No 1, Santiago, augusti 1973, s 49-77.

³⁶⁰ Vid sidan om MCR utövade fr a Socialistpartiets Revolutionära Bondeunion (*Unión Campesina Revolucionaria*) (UCR) och PCR:s Netuain Mapu ett visst inflytande över denna utveckling.

des av den ursprungliga indianbefolkningen, utgör *mapuches* ungefär en fjärdedel av den totala befolkningen. Mot slutet av 1960-talet uppgick den egentliga *mapuche*-befolkningen till 325 000 personer. Enbart i provinsen Cautín levde 185 000 *mapuches* eller närmare tre fjärdedelar av provinsens totala jordbruksbefolkning.³⁶¹

Under tiden efter slutsegern över *mapuches* 1884 inleddes en lång och tragisk ”pacificeringsprocess” inriktad på att frånta indianbönderna deras jordar. Alla medel och metoder var tillåtna. Regeringen tvingade *mapuches* att överlämna jordarna och slå sig ned på reservat (*reducciones*). Därefter utdelades jordarna till – i stor utsträckning tyska – kolonistörer. Indiandomare (*jueces de indios*) som utsetts för att skydda *mapuches* intressen mot de europeiska kolonistörerna utnyttjade sin ställning för att röva indianerna på mer jord. Räckte inte det tog kolonistörerna helt enkelt jorden med våld, mördade och brände på reservaten för att tvinga iväg *mapuches*. På så sätt hade de europeiska jordägarna mot slutet av 1960-talet roffat åt sig cirka 82 000 hektar av den jord som tilldelats *mapuches* på reservaten i Cautín.³⁶² De hade dessutom nästan undantagslöst ”rätten” på sin sida. Under 1960-talet reste t ex *mapuche*-bönderna inte mindre än 1 434 åtal mot *latifundistas* – nästan ett åtal varannan dag – för att kräva tillbaka den jord som tagits ifrån dem. Det faktum att de i dessa rättegångar sammanlagt endast kunde återfå 1 400 hektar – ett hektar per rättegång – visar på ett talande sätt hur den borgerliga ”rätten” fungerade i Chile.³⁶³

Den rättslöshet och den misär *mapuches* var underkastade hade inte kanaliseras av de chilenska vänsterpartierna förrän MIR mot slutet av 1960-talet inledde sitt arbete i Cautín. Efter en ingående analys av förhållandena i provinsen utarbetade MIR tillsammans med *mapuches* en strategi för kampen mot storgodsägarna. I en första fas grundades den på den motsättning som rådde mellan *mapuches* och godsägarna rörande äganderätten till jorden. Genom s k staketflyttningar (*corridas de cercos*) flyttade de organiserade *mapuche*-bönderna tillbaka staketen från sina små och ofruktbara jordlotter till de ursprungliga gränserna. *Mapuche*-bönderna insåg emellertid snart att lösningen på deras problem inte endast låg i att ta tillbaka den jord som rövats ifrån dem, utan att de tillsammans med lantarbetarna på de omgivande godsen också måste kämpa för att få kontroll över *latifundios* och försäljningen av jordbruksprodukterna. Därför genomförde de småbrukande och självägande *mapuche*-bönderna i en andra fas godsökupationer (*tomas de fundos*) tillsammans med lantarbetarna. Under kampen mot godsägarna överbryggades de tidigare latent motståndarna mellan småbrukare och lantarbetare. På så sätt lades grunden till den allians mellan landsbygdens fattiga sektorer som skulle bli så stark i Cautín:³⁶⁴

Under MIR:s ledning kunde också *mapuche*-bönderna dra lärdom av den kamp som fr a *pobladores* förde. I början av 1970 deltog t ex flera bondeledare från Cautín vid den *poblador*-kongress som organiserades på *Campamento 26 de Enero* i Santiago.³⁶⁵ Några av dem stannade kvar på *campamentot* för att studera dess inre organisation och de olika självförsvarsformer *pobladores* utarbetat under deras kamp för jord och bostäder. Dessa erfarenheter tillämpades därefter på flera *mapuche-campamentos* i Cautín. Särskilt i kommunen Lautaro skulle *mapuches* organisera sina egna samhällen enligt samma socialistiska principer som utvecklats på MPR:s

³⁶¹ Alejandro Saavedra: ”La Cuestión Mapuche” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 5, Santiago, september 1970, s 84. Se också Berglund op cit.

³⁶² Najman (utg) op cit s 163.

³⁶³ Francisco Castillo: ”Los Guerrilleros de la Frontera” i *Ercilla*, No 1895, Santiago, november 1971, s 16.

³⁶⁴ Secretariado Regional del MIR (Cautín): ”La Cuestión Agraria en la Región de la Frontera” i *Punto Final*, No 121, Santiago, 5 januari 1971, s 26-32; och MCR—FEUC: ”Pan, Tierra y Socialismo”, Concepción, januari 1971, s 16-20.

³⁶⁵ Se Kapitel II (slutet)

modell-*campamentos* i Santiago och Concepción.³⁶⁶ 1970 grundades också Revolutionära Bonderörelsen (MCR). Under dess slagord ”Bröd, Jord och Socialism” skulle en våg av *corridos de cercos* och *tomas de fundos* gå över Cautín och de södra provinserna i slutet av 1970 och början av 1971. Den rullade därefter vidare över Nuble, Linares, Talca, och Colchagua, för att under 1972 möta den uppåtgående arbetarrörelsen i storstäderna Concepción och Santiago.³⁶⁷

Liksom den revolutionära rörelsen i städerna uppfattade MCR mobiliseringen på basnivå, ockupationerna och den direkta kampen mot borgarklassen som ett avgörande stöd för folkregeringen. I januari 1971 skrev t ex MCR i en programskrift riktad till bönderna:

”För att besegra borgarna, försvara regeringen och hjälpa den att genomföra sitt program måste arbetarna göra tre saker. För det första måste de organisera sig överallt. De måste bilda bondeföreningar, revolutionära bonderörelser (och) bondemiliser (*milicias campesinas*) samt organisera och delta i de kommunala bonderåden. De måste också söka mesta möjliga enhet mellan alla arbetare på landet och i städerna. För det andra måste de direkt göra upp med borgarna. Det innebär att bönder och lantarbetare måste kämpa för bättre levnadsförhållanden, för att återta den jord borgarna tagit ifrån dem och erhålla nya jordar samt för att hjälpa regeringen att genomföra jordreformen och göra Chile till ett socialistiskt land. Bönderna måste kämpa för bröd, jord och socialism och för att kunna (genomföra denna målsättning) måste de organisera och beväpna sig mot borgarna när de använder sina vapen. För det tredje måste arbetarna – eftersom borgarna försöker splittra dem och skrämma dem med *compañero* Allendes regering – tålmodigt förklara för alla kamrater alla de fördelar *compañero* Allendes regering innebär för dem. (...) Den bästa propagandan gör man med exempel. Det bästa sättet att övertyga andra kamrater om att de måste organisera sig och kämpa är att själv organisera sig och själv kämpa mot borgarna. (...) Ett av de bästa sätten att hjälpa *compañero* Allendes regering (är att genomföra jordockupationer). (...) Därmed ger bönderna borgarna ett hårt slag och hindrar dem från att försöka störta regeringen.”³⁶⁸

Motståndet från UP:s högerflygel mot de former för direkt mobilisering och kamp som gick utanför regeringens kontroll var emellertid ännu starkare på landsbygden än i städerna. President Allende krävde att *mapuche*-bönderna inte skulle ockupera godsens i Cautín och *Unidad Popular* förklarade sig vara motståndare till jordockupationer i allmänhet.³⁶⁹ Hårdast i sitt fördömande var Kommunistpartiet:

”Kommunistpartiets inställning till jordockupationer under en folkregering är i allmänhet inte positiv. I rådande situation kan inte jordreformen genomföras på ett anarkistiskt sätt. Den måste genomföras i enlighet med regeringens planer och CORA:s studier. Ockupationer till höger och vänster ger vatten på reaktionärernas kvarn och gynnar de stora jordägarnas kampanj mot regeringen (...) Att uppmuntra dessa aktioner är helt enkelt det samma som att spela reaktionärerna i händerna.”³⁷⁰

I åtminstone ett uppmärksammat fall ledde dessa fördömanden till tragiska resultat. I mitten av maj 1972 genomförde en grupp bönder, lantarbetare och *mapuche*-kvinnor en demonstration utanför sjukhuset i Lautaro (Cautín) i protest mot den dåliga sjukvården och mot att barnen på den omgivande landsbygden inte kom i åtnjutande av regeringens gratisutdelning av mjölk. Guvernören i Lautaro, Alonso Neira (PC), fruktade att demonstranterna skulle ockupera sjukhuset och beordrade ut polisen. Den gjorde bruk av sina vapen och ett tiotal demonstranter skadades av gevärselden. Statssekreteraren i inrikesministeriet, Daniel Vergara (PC), försvarade händelsen genom att förklara att ”ultravänstern” hade försökt att genomföra en ”väpnad attack” mot sjuk-

³⁶⁶ Bravo op cit i *Pensamiento Critico*, No 51, s 196-202.

³⁶⁷ Se Kapitel V (avsnitt 2).

³⁶⁸ MCR—FEUC: ”Pan, Tierra y Socialismo”, Concepción, januari 1971, s 15-17.

³⁶⁹ Se Kapitel IV (avsnitt 2)

³⁷⁰ Corvalán: ”Chili: Les Communistes ...” (Intervju med Corvalán den 14 februari 1971), s 228-229.

huset och Kommunistpartiet tryckte upp flygblad där man direkt anklagade MIR för det inträffade. Reaktionen i Lautaro var en helt annan. *Unidad Populares* lokala representation ”krävde en uttömmande undersökning av regeringen för att på ett ansvarsfullt sätt klargöra dessa förödmjukande händelser (och) tillämpa lagstiftningens alla möjligheter mot de skyldiga.”³⁷¹ De kommunala bonderåden i Freire, Perquenco, Villarica, Galvarino, Cunco och Lautaro, alla i Cautín-provinsen, krävde å sin sida att polischeferna skulle avsättas och att ”vi (bönder) själva får välja guvernörer och i allmänhet de regeringsrepresentanter som arbetarna på basplanet föreslår.”³⁷²

UP-regeringens försök att alliera sig med vissa borgerliga sektorer på landsbygden och dess avvisande hållning inför böndernas och lantarbetarnas jordockupationer och oberoende organisering ledde på så sätt till en splittring av bonderörelsen och en förtroendekris mellan den och regeringen. Det framgick t ex klart vid ett möte mellan president Allende och Anselmo Cancino, ordförande i provinsen Linares bonderåd, i maj 1971. Cancino förklarade att ”när det föreligger ett verkligt behov att genomföra en jordockupation till försvar för böndernas rättvisa och för att stödja produktionen tror vi att man måste göra den. Vi vill inte skapa konflikter. Vi vill producera och det är just på jordbruken under 80 bashektar vi här i Linares påträffar dom värsta fallen av dåligt utnyttjade jordar och brott mot sociallagstiftningen. (...) För oss är erfarenheterna från Cautín viktiga. Där har man organiserat kommunala bondekongresser och bönderna på basplanet deltagit verkligen i jordreformen. (...) Ibland har vi bönder intryck av att man inte litar på vårt medvetande. (Men) om vi får teknisk hjälp och organiserar oss från basplanet över hela landet kommer vi att gå framåt.” På detta svarade Allende: ”Ert sätt att resonera kan vara riktigt, men Linares är inte Chile. Att ockupera jord innebär mer. Man bryter mot en rätt. Arbetarna måste förstå att de deltagit i en revolutionär process, en revolution vi genomfört till minsta möjliga samhällsliga kostnad, minsta möjliga antal döda och minsta möjliga hunger. Tänk er själva om man skulle använda samma kriterier (ni använt) beträffande de viktiga industrier vi skulle vilja att staten övertog. Det finns 35 000 fabriker. Vad skulle inträffa om vi tog över kontrollen av alla dem?” ”En förändring, *compañero* Presidente”, svarade Cancino. ”Nej, kamrat, utan kaos. Det är min plikt att förklara för er att ni har fel. Problemet ligger inte bara i ägandeförhållandena, utan i produktionen. (...) Om ni är medlemmar av något UP-parti är ni tvungna att acceptera programmet. Och jag vill påminna er om att man under tjugo års tid inte gjort något för att ockupera jordar. Nu gör ni det därför att ni vet att det inte finns något förtryck. (...) Jag kommer inte att tolerera att den politiska ledningen kommer ifrån något annat håll än *Unidad Popular*.”³⁷³

5. Bonderåd och bondemakt

Den 21 december 1970 skapade den nya regeringen genom presidentdekret det nationella bonderådet (*Consejo Nacional Campesino*). Samtidigt drog den upp riktlinjer för hur bonderåd skulle bildas på provinsiell (*Consejo Provincial Campesino*) och kommunal (*Consejo Comunal Campesino*) nivå. Avsikten var att bygga upp en organisation som skulle ”informera regeringen om böndernas uppfattning i alla frågor som rör jordbruket (...), granska alla planer, program, budgetförslag och den politik regeringen utarbetar”³⁷⁴ och i övrigt nära samarbeta med jordbruksministeriet. Detta i sig mycket betydande initiativ möttes emellertid av en kraftig kritik från vänstern inom *Unidad Popular*, MIR och flera bondeorganisationer. Senare skulle t ex Socialistpartiets vänster kommentera tillkomsten av det nationella bonderådet på följande sätt:

³⁷¹ Macaurel: ”El Arma de la Mentira” i *Punto Final* No 159, Santiago, 6 juni 1972, s 17.

³⁷² Ibid Se också Kapitel V.

³⁷³ S T: ”Campesino Dialoga con el Companero Allende” i *Punto Final*, No 132, Santiago, 8 juni 1971, s 8.

³⁷⁴ Citerat i Castillo och Larraín op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 10, Santiago, december 1971, s 173.

”Den första åtgärden som röjer en reformistisk och förrädisk inställning (inom jordbrukspolitiken) är bildandet av bonderåden med utgångspunkt från existerande organisationer (och uppifrån). Genom (presidentdekretet) överlämnade man medvetet kontrollen (över bonderåden) till oppositionen, eftersom flertalet organisationer låg i reaktionens händer. Dessutom stötte man bort majoriteten av bondebefolkningen, cirka 70 %, som inte var ansluten till någon organisation alls.”³⁷⁵

Socialistpartiets hårda kritik var befogad.³⁷⁶ Enligt presidentdekretet skulle bonderåden för det första skapas från det nationella ned mot det kommunala planet, vilket stod i uppenbar motsättning till *Unidad Populares* program. Där framhölls att ”de revolutionära förändringar landet måste genomgå endast kan genomföras om det chilenska folket tar makten i egna händer och utövar den reellt och effektivt. (...) Den nya maktstrukturen kommer att byggas upp nedifrån, genom en demokratiseringsprocess på alla nivåer och en organiserad mobilisering av massorna.” Ännu viktigare var emellertid att bonderåden enligt presidentdekretet endast skulle utgöras av representanter från böndernas och lantarbetarnas fackliga organisationer. Som Socialistpartiet framhöll i sin kritik överlämnade *Unidad Popular* därigenom den politiska kontrollen över bonderåden till oppositionen, samtidigt som den stora massan av oorganiserade bönder och lantarbetare hölls utanför råden. Och att det, som socialisterna hävdade, var en ”medveten” politik – ett uttryck för den önskade politiska alliansen med Kristdemokratiska partiet – framgick av att reformen lades fram genom ett presidentdekret.

Bonderåden skulle utgöras av två representanter från var och en av följande sex organisationer: *Ranquil*, *Libertad*, *El Triunfo Campesino*, Landskonfederationen för *Asentamientos*, Landskonfederationen för Bondekooperativ samt Småbrukarkommittéerna (*Comités de Pequeños Agricultores*).³⁷⁷ Av de tolv representanterna inom bonderåden var alltså endast två – de som tillhörde *Ranquil* – knutna till regeringen *Unidad Popular*, under det att de tio övriga stod Kristdemokratiska partiet nära. Denna sammansättning svarade inte på något som helst sätt mot de verkliga styrkeförhållandena inom den fackliga rörelsen på landsbygden.³⁷⁸ Dessutom rekryterades ledningen i det nationella bonderådet ur de kristdemokratiska organisationerna. I mitten av januari 1971 utsågs sålunda Victorino Zenteno från *El Triunfo Campesino* och Dagoberto Ortega från Landskonfederationen för *Asentamientos* till ordförande respektive sekreterare i det nationella bonderådet. På så sätt fick de krafter som var fientligt inställda till *Unidad Populares* jordbrukspolitik ett avgörande inflytande över den organisation som skulle tjäna som ett instrument för denna politik. Från denna position skulle de till yttermera visso göra sitt bästa för att avskaffa bonderåden. I slutet av oktober 1971 krävde t ex Landskonfederationen för *Asentamientos* att ”bonderåden skulle avskaffas, såväl på nationell som provins- och kommunnivå”³⁷⁹ och några månader senare förklarade *El Triunfo Campesino* att bonderåden var ”olagliga” ...³⁸⁰

Oavsett den politiska sammansättningen var de sex fackliga organisationerna vidare föga representativa för den chilenska jordbruksbefolkningen. I slutet av 1970 var t ex mindre än 40 % av lönearbetarna på landsbygden fackligt organiserade och andelen organiserade småbrukare ännu lägre.³⁸¹ Särskilt *afuerinos*, *mapuches* och andra småbrukare, dvs de kategorier som i stor

³⁷⁵ Citerat i F C M i *Punto Final*, No 164, s 17.

³⁷⁶ Se t ex Eugenio Maffei och Emilio Marchetti: ”Estructura Agraria y Consejos Comunales Campesinos: Situación Actual, Análisis y Estrategia” i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 14, Santiago, oktober 1972, s 130.

³⁷⁷ I början av 1971 var omkring 60 000 av de 350 000 småbrukarna organiserade i Småbrukarkommittéer. Se Barraclough och Affonso op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 16, Santiago, april 1973, s 114.

³⁷⁸ Se Kapitel IV, avsnittet om Klasskriget på landsbygden.

³⁷⁹ Citerat i Affonso: ”Esbozo Histórico ...”, s 68.v

³⁸⁰ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 1, Santiago, januari—april 1972,(stencil), s 7.

³⁸¹ ”Repunte de la Sindicalización Campesina” i *Chile Hoy*, No 11, Santiago, 25-31 augusti 1972, s 10.

utsträckning inte kom i åtnjutande av själva jordreformen, lämnades på så sätt utanför bonderåden. I stället fick *asentados* ett oproportionerligt stort inflytande inom ledningarna för råden. 1972 kom t ex inte mindre än 27 % av medlemmarna i bonderådets styrelser från denna ”småmumie”-kategori.³⁸² Mot denna bakgrund är det lätt att förstå att stora sektorer av landsbygdsbefolkningen skulle reagera mot det organisationsschema presidentdekretet fastslagit och kämpa för en demokratisering av bonderåden.

Kampen för att demokratisera bonderåden och göra dem till organ för en verklig bondemakt som omfattade alla exploaterade på landsbygden inleddes så snart presidentdekretet utfärdats. Också här gick bonderörelsen i Cautín i spetsen. Den 16 januari 1971 bildades det första kommunala bonderådet i Lautaro. Tillvägagångssättet var ett helt annat än det som anvisats i dekretet. Ledda av MCR och den socialistiska Revolutionära Bondeunionen (*Unión Campesina Revolucionaria*) (UCR) och utan att binda sig vid existerande fackliga organisationer utsåg lantarbetare och *mapuche*-bönder inom kommunens olika geografiska sektorer delegater till en demokratisk församling på kommunal nivå. Vid detta konstituerande möte – där inte mindre än 2 000 personer deltog³⁸³ – valdes representanterna till Lautaros kommunala bonderåd.

Det demokratiskt valda bonderådet i Lautaro stötte emellertid på motstånd. Det erkändes för det första inte av Cautíns provinsiella bonderåd, som organiserats några dagar tidigare enligt presidentdekretets normer. Det erkändes inte heller av ledningarna för kommunens fackliga organisationer. Mot det bonderåd som utsetts ”från basen” organiserade därför de kristdemokratiska organisationerna ett andra kommunalt bonderåd och den marxistiska, till *Unidad Popular* knutna fackföreningsorganisationen *Ranquil* ett tredje. Det ledde till en kamp mellan de tre råden. ”Inte utan att först ha kämpat i allians med (de kristdemokratiska) organisationerna mot det demokratiskt valda rådet”³⁸⁴ gav *Ranquil* efter för jordbruksbefolkningens påtryckningar. Därefter tvingades även de kristdemokratiska organisationerna erkänna det bonderåd som utsetts vid kommunmötet.

Under januari, februari och mars 1971 upprepades händelseförloppet i Lautaro-kommunen i Cautíns övriga kommuner. Överallt utsåg lantarbetare och bönder demokratiska bonderåd från basen oberoende av existerande fackliga organisationer. Trots Kristdemokratiska partiets uttalade motstånd och *Unidad Populares* mindre uttalat negativa inställning gick de demokratiska bonderåden segrande ur striderna. För att ersätta det provinsråd som organiserats enligt presidentdekretet samlades slutligen representanter för de demokratiska bonderåden den 26-27 mars i provinshuvudstaden Temuco. Vid denna första bondekongress på provinsnivå i Chile kritiserade den överväldigande majoriteten av de 220 delegaterna såväl regeringens som provinsrådets försvar av de föga representativa fackliga organisationerna och deras avvisande hållning till den stora massan oorganiserade lantarbetare och bönder. Det provinsråd som utsetts enligt dekretet upplöstes, för att i stället ersättas av ett råd som omfattade en representant för varje kommunalt bonderåd i provinsen. På så sätt institutionaliserades de bonderåd som valts av alla lantarbetare och bönder i fria val från basplanet. ”Kongressen(...) utgjorde därmed en viktig punkt i bondemaktens historia, dels genom (böndernas) höga politiska medvetandenivå, dels genom (deras) beredvillighet att kämpa för jordreformen. (...) Landsbygdsbefolkningen hade börjat organisera sig från basplanet och kampen i bonderåden bröt mot alla institutionella politiska schema.”³⁸⁵

³⁸² David Lehmann: ”La Agricultura Chilena y el Período de Transición” i *Sociedad y Desarrollo*, No 3, Santiago, juli—september 1972, s 121.

³⁸³ Castillo och Larrain op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 10, Santiago, december 1971, s 174.

³⁸⁴ *Ibid* s 175.

³⁸⁵ *Ibid* s 177.

Bildandet av bonderåd från basen motsvarade inte den uppfattning de dominerande krafterna inom regeringskoalitionen hade av en organiserad mobilisering av landsbygdsbefolkningen. Processen gick också stick i stäv med den allianspolitik *Unidad Popular* önskade genomföra. Den kraftiga reaktionen tvingade emellertid regeringen till eftertanke och sedan bonderörelsen i Colchagua och andra provinser i början av 1971 bildat demokratiska bonderåd på såväl kommun- som provinsnivå ändrades innehållet i det ursprungliga presidentdekretet. Jordbruksminister Chonchol (MAPU/IC) förklarade nu att de kommunala bonderåden utöver de två representanter varje organisation hade rätt att utse också skulle omfatta två representanter för kommunens jordreformcentra samt femton representanter som valts av alla män och kvinnor över sexton år i fria val från basen. Det var en betydande reform. Också mot dessa s k utvidgade bonderåd (*consejos campesinos ampliados*) riktades emellertid stark kritik och i november 1971 beslöt regeringen trots oppositionens protester att erkänna de kommunala bonderåd som helt organiserats efter demokratiska val och oberoende av organisationerna.

I januari 1972 – ett år efter det att de första bonderåden organiserats – fanns det 177 kommunala bonderåd i Chile.³⁸⁶ Av dessa hade inte mindre än 110 bildats i enlighet med det ursprungliga dekretet, under det att de ”utvidgade bonderåden” uppgick till 45 och de som valts från basen endast till 22.³⁸⁷ Ett år senare fanns det 250 kommunala och 6 provinsiella bonderåd. Demokratiseringsprocessen hade då också gått mycket längre och av de 250 kommunala bonderåden var inte mindre än 147 organiserade från basen.³⁸⁸ Det gällde även de 6 provinsråden i Cautín, Magallanes, Valdivia, Bío-Bío, Nuble och Malleco.

Bonderåden gavs aldrig någon juridisk personlighet. De hade heller inte några ekonomiska medel till sitt förfogande och relationerna mellan bonderåden och de statliga organisationerna förblev oklara. Flera regeringsstudier betonade vikten av att råden skulle ha verkställande befogenheter och även kontrollera de statliga tjänstemännen inom agrarsektorn. I ett interndokument från ICIRA kom man t ex till följande slutsats: ”Råden bör kontrollera tjänstemännens arbete. (...) Det är bekant att det finns ett stort antal tjänstemän inom den offentliga jordbrukssektorn som hindrar det normala administrativa arbetet. (...) Därför måste böndernas kontroll inriktas på att föra fram de tjänstemän som uppfyller de revolutionära uppgifterna och avslöja dem som försöker sabotera folkregeringens politik.”³⁸⁹ Dessa och liknande rekommendationer lämnades emellertid utan åtgärd.³⁹⁰ Enligt Kommunistpartiet och de dominerande krafterna i regeringskoalitionen skulle bonderåden endast vara konsultativa organ genom vilka de organiserade bönderna kunde uttala sig om sådana problem som övervakning, kontroll och planering av produktionen, kreditfrågor m m. I själva verket utövade bonderåden i många fall inte ens dessa konsultativa uppgifter. ”Långsamt men säkert skiljer sig regeringsinstitutionerna från bonderåden”³⁹¹ och som instrument för jordbrukspolitik satte regeringen i stället fackföreningarna i främsta rummet.

Enligt MIR och vänstern inom *Unidad Popular* skulle bonderåden vara politiska maktorgan på

³⁸⁶ Se not 130.

³⁸⁷ Sergio Gómez och Emilio Klein: ”Informe Sobre el Estado Actual de los Consejos Comunales Campesinos”, ICIRA, Santiago, april 1972 (stencil), s 5.

³⁸⁸ Comunicaciones del Agro: ”Dos Anos en el Campo”, Santiago, 1973, s 8.

³⁸⁹ Jorge Chansán: *Algunas Notas y Proposiciones Para la Discusion Sobre los Consejos Comunales Campesinos*, ICIRA, Santiago, april 1971 (stencil), s 17.

³⁹⁰ I skriften ”Bonderåd och revolution” skrev t ex sociologen Enrique Astorga Lira 1973: ”Om böndernas öde förblir i händerna på en statsapparat som byggts av borgarklassen till dess försvar, betyder det att bondemaktens revolutionära utsikter är osäkra och i framtiden dystra. (...) Rådets revolutionära uppgift är att ständigt rycka åt sig makt från staten (och) det är de statliga tjänstemännens revolutionära uppgift att stödja detta (...)” — Enrique Astorga Lira: *Consejos Campesinos y Revolución*, ICIRA, Santiago, 1973, s 45.

³⁹¹ Castillo och Larraín op cit i *Cuadernos de la Realidad Nacional*, No 10, Santiago, december 1971, s 177.

landsbygden. De skulle inte bara ges rådgivande befogenheter, utan lagstiftande, verkställande och dömande och på så sätt bli organ för en verklig bondemakt. Kristna Vänstern betecknade bonderåden som ”enhetsorgan, frön till en ny samhällsorganisation och centra för lokalmakt”,³⁹² under det att Socialistpartiet i de kommunala bonderåden såg ”fröet till en socialistisk organisation av arbetarna i kommunen”.³⁹³ I MIR:s uppfattning borde råden ”utgöra lokala organ för arbetar- och bondemakt. De måste fungera på ett demokratiskt sätt, från basen via (kommun)-församlingen. De måste omfatta alla exploaterade klasser och skikt i kommunen (och) ha befogenhet att besluta om vilka jordegendomar i kommunen som skall exproprieras, om jordägaren skall ersättas eller inte, vilka de nya egendomsformerna bör vara och hur produktionen skall organiseras. De bör utöva kontroll över de mindre jordegendomarna (...) och kräva en förbättring av lantarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden. Bonderåden måste tillerkännas befogenheter rörande hälso- och utbildningsproblem och kunna utöva former för ett folkligt rättvisesystem. Slutligen måste bonderåden utöva kontroll över (...) de statliga jordbruksorganisationer som är verksamma inom kommunen. Bondebefolkningen kräver inte endast deltagande i makten, utan också att börja utöva makten utan förmedling.”³⁹⁴ I mer politiskt avseende var bonderådets uppgifter enligt MIR huvudsakligen två, nämligen att utveckla bonderörelsen samt bilda en lokalmakt. Att utveckla bonderörelsen innebar att: a) upprätta ett program för kommunen; b) organisera aktioner för att genomföra detta program; c) ständigt införliva allt fler bönder för programmet och kampen; d) upprätta allianser med andra samhällssektorer, särskilt arbetare och *pobladores*; e) oupphörligen rätta till och förbättra den inre organisationen i bonderådet. ”Att bilda en lokal regering är en mer fullständig uppgift och på en högre nivå än själva bondemobiliseringen. Även om det för närvarande (1972) är en målsättning att utöva den lokala regeringsmakten, så får man – när man bygger upp den – inte glömma att arbetarna inte har erövat makten (i Chile). Därav framgår att målsättningen att utöva en lokal regeringsmakt är en del i en dubbelmakts-strategi. (...) Bonderådets centrala uppgift är att utveckla en lokalmakt som gör det möjligt för arbetarna att eröva statsmakten. (...) Om man söker skapa en ”befriad zon” så är det för att försäkra sig om bättre förutsättningar för konfrontationen på nationell nivå.”³⁹⁵

De demokratiskt valda bonderåden kontrollerades av MIR och vänstern inom *Unidad Popular*. I juli 1972 valdes t ex en medlem ur Socialistpartiet till ordförande för Cautin-provinsens bonderåd, under det att både vice ordföranden och generalsekreteraren tillhörde MIR:s bondefront MCR.

Övriga medlemmar i ledningen för rådet tillhörde antingen dessa båda organisationer eller Kristna Vänstern och – i ett fall – Radikalpartiet. Kommunistpartiet hade ingen representant i ledningen för detta betydande provinsiella bonderåd. Ursprungligen hade en kommunist invalts i ledningen, men Kommunistpartiet drog tillbaka kandidaturen, ”då (det) inte kunde stödja provinskongressens överenskommelser och beslut och partiet nekats ytterligare en plats i ledningen i stället för en av de två platser Revolutionära Bonderörelsen erhållit.”³⁹⁶

Såväl Kommunistpartiets beslut att inte stödja det demokratiskt valda bonderådet som provinskongressens mycket radikala ståndpunkter var betecknande för den senare utvecklingen av folkmaktsorganen i Chile. De överenskommelser och beslut Kommunistpartiet inte kunde stödja var bl a kravet på en sänkning av det maximala jordinnehavet i Cautín-provinsen från 80 till 20 bas-

³⁹² IC: ”Gauche Chrétienne: 1971-1973”, *Politique-Hebdo*, Paris, 1974, s 8.

³⁹³ José Manuel Cuadra: ”El Socialismo y los Campesinos” i *Indoamerica*, No 6, Santiago, maj 1971, s 29.

³⁹⁴ MIR: ”La Política del MIR en el Campo”, s 36-37.

³⁹⁵ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire”, s 67-69.

³⁹⁶ Citerat i ”Congreso en Temuco: Campesinos Exigen una Revolución Agraria” i *Punto Final*, No 163, Santiago, 1 augusti 1972, s 28.

hektar.³⁹⁷ Vid provinskongressen utarbetade dessutom delegaterna från de kommunala bonderåden ett lagförslag för att reglera rådens status och deras befogenheter. Enligt utkastet skulle bonderåden ”göras till organ för en bondemakt. Bonderåden måste vara böndernas maktinstrument i kampen mot borgarnas makt. Råden måste vara oberoende av den statliga administrationen, (men) ha följande skyldigheter gentemot (densamma): a) göra de statliga organisationerna uppmärksamma på de omedelbara åtgärder de måste vidtaga för att förbättra böndernas levnadsförhållanden i kommunen (i fråga om) bostäder, sjukvård, utbildning, vägbyggnad (och) arbetslöshet etc (...); b) föreslå områden för jordreformen och (utse) de jordbruk som måste exproprieras (...); c) delta i utarbetandet av kommunens produktionsplaner för jordbruket samt de särskilda planerna för jordreformscentra, *asentamientos*, kooperativ etc; d) delta i utarbetandet av ett miljövårdsprogram; e) delta i planeringen av det tekniska biståndet; f) delta i utarbetandet av ett ekonomiskt och socialt utvecklingsprogram för kommunen (...); g) (ta del i och övervaka) genomförandet av dessa planer och program (...); h) kontrollera hur (stats)tjänstemännen genomför sina uppgifter (...); samt i) allmänt kanalisera och representera böndernas strävanden gentemot staten.”³⁹⁸

Av större betydelse var att landsbygdsbefolkningens politiska program inte betraktades oberoende av den politiska kampen i samhället i övrigt. Denna andra provinsiella bondekongress i Cautín i juli 1972 organiserades under slagorden ”Cautín: chilenska revolutionens förtrupp!”, ”All makt åt råden!” och ”Det är arbetarna som genomför socialismen!”.³⁹⁹ I kongressens slutresolution framhöll bonderепresentanterna att de chilenska arbetarna, bönderna och övriga exploaterade samhällsskikt måste:

”a) gå framåt i en revolutionär process utan att ingå överenskommelser med borgarklassen (och) inte tillåta förhandlingar bakom ryggen på arbetarna; b) ersätta det borgerliga parlamentet med en folkförsamling (*asamblea del pueblo*) med ett avgörande deltagande från arbetarnas organisationer, genom de kommunala bonderåden på landsbygden och genom att skapa arbetarråd (*consejos de trabajadores*) i städerna; c) bekämpa reaktionärerna, fascisterna och alla borgare genom en ständig massmobilisering; d) stödja de initiativ folkregeringen tar för att arbetarklassen skall kunna erövra makten; e) bryta ned borgarnas klasslagar och ersätta dem (med ett system grundat på arbetardomstolar (*tribunales de trabajadores*)); f) aktivt stödja de arbetare som (fängslats eller åtalats); g) helt stödja de statstjänstemän som försvarar arbetarnas revolutionära intressen(...); samt h) aktivt solidariser sig med alla folk som kämpar för socialismen.”⁴⁰⁰

Den andra provinskongressen i Cautín ägde rum ungefär samtidigt med folkförsamlingen i Concepción, där den revolutionära vänstern inom och utanför *Unidad Popular* för första gången gemensamt stödde skapandet av kommunala arbetarråd (*consejos comunales de trabajadores*) i städerna.⁴⁰¹ Liksom bonderåden uppfattades de kommunala arbetarråden som ”organ för en lokalmakt” och genom deras ”samordning på provins- och nationsnivå skulle en enande folkmakt – en arbetar- och bondemakt – växa fram” i Chile.⁴⁰² Vid mötena i Temuco och Concepción presenterades också ett program som gjorde det möjligt att direkt förena landsbygdsbefolkningens kamp med arbetarnas och *pobladores* kamp i städerna. Provinskongressen i Cautín och folkförsamlingen i Concepción vittnade på så sätt tillsammans om att det chilenska folket nått en

³⁹⁷ Se Kapitel IV, avsnittet om Kooperativ.

³⁹⁸ ”Résolutions du IIe Congres des Conseils Paysans de la Province de Cautín” i Najman (utg) op cit s 159, 161-162.

³⁹⁹ Ibid s 164.

⁴⁰⁰ ”Voto Político Aprobado por Unanimidad en el Segundo Congreso Provincial de Consejos Campesinos de Cautín” i *El Rebelde*, No 41, Santiago, 1 augusti 1972, s 8.

⁴⁰¹ Se Kapitel V, avsnitt 2,

⁴⁰² ”Un Poder de las Masas o un Poder contra las Masas” i *El Rebelde*, No 41, Santiago, 1 augusti 1972, s 3.

ny etapp i kampen mot den borgerliga statsapparaten.

Samtidigt som arbetare och *pobladores* organiserade sig i industribälten och kommunkommandon genomförde också de kommunala bonderåden i andra provinser kongresser i Cautíns efterföljd under andra halvåret 1972, bl a i Valparaíso och Malleco i början av december. Liksom i Cautín krävde bondekongressen i Malleco att gränsen för jordinnehav skulle sänkas till 20 bashektar. De kommunala bonderåden definierades som landsbygdsbefolkningens ”maktinstrument” och de borde, enligt delegaterna, väljas från basen samt vara oberoende i förhållande till den statliga administrationen.⁴⁰³

Denna uppfattning stöddes inte av Kommunistpartiet och högern inom regeringskoalitionen, för vilka fackföreningarna – inte bonderåden – var de främsta språkrören på landsbygden. Bl a för att reda ut begreppen och klart fastställa bonderådets och fackföreningarnas uppgifter sammankallade därför provinsbonderådet i Ñuble ett nationellt möte för bonderåd (*Encuentro Nacional de Consejos Campesinos*) i Chillán (Ñuble) den 26-28 januari 1973. Mötet – det första i sitt slag i Chiles historia – samlade inte mindre än 420 delegater från de kommunala bonderåden i 21 av landets 25 provinser.⁴⁰⁴ Det stöddes dessutom av MCR och den fackliga organisationen *Unidad Obrero-Campesina* (MAPU). *Ranquil*, den största marxistiska fackliga organisationen på landsbygden, representerades däremot endast av medlemmar ur Socialistpartiet, bl a av Oscar de la Fuente, *Ranquils* generalsekreterare. Kommunistpartiet tog avstånd från mötet, en inställning det delade med Kristdemokratiska partiet och som klart fördömdes av de närvarande delegaterna. Regeringen, slutligen, representerades av den nye jordbruksministern, Rolando Calderón (PS).

Chillán-mötet kritiserade såväl lantbruksfackföreningarna som de kommunala bonderåden, men särskilt deras bristande samordning:

”Fackföreningarna har inte backat upp de kommunala bonderåden och råden har inte fungerat som vi skulle ha önskat. (Bonderåden) har inte deltagit (i sådana frågor som) att besluta om vilka jordbruk som skall exproprieras, hur priserna (på jordbruksprodukter) skall fastställas och försäljningen organiseras. (...) Några fackliga organisationer och lokala fackföreningar har förhindrat skapandet av bonderåd och i många fall har råden fallit offer för byråkrati, statstjänstemännens avvikande inställning (och) statliga paternalism.”⁴⁰⁵

För att råda bot mot dessa missförhållanden och klart fastställa fackföreningarnas och rådets funktioner tillsatte mötet ett utskott under Félix Huentelaf (MCR) och Oscar de la Fuente (PS/*Ranquil*), vars synpunkter sedan antogs av mötet. På så sätt karakteriserades fackföreningarna som ”de organisationer som omfattar de jordbruksarbetare vars arbetsförhållanden gör (dem) till en klart exploaterad klass. Därför är (dessa arbetare också) de mest ideologiskt framskridna och de som klarast identifierar sina klassfiender. (Därav följer) att fackföreningarna måste spela rollen av en förtrupp inom de kommunala bonderåden och att de måste anpassa sig för att kunna utöva detta ansvar.”⁴⁰⁶ Vad beträffar de kommunala bonderåden fastslog Chillán-mötet för det första att de inte skulle ha någon juridisk personlighet, dvs att deras befogenheter inte skulle fastställas genom lagstiftning, ”eftersom de är arbetarorganisationer – former för

⁴⁰³ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 9, Santiago, december 1972 (stencil), s 21-22.

⁴⁰⁴ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 10, Santiago, januari 1973 (stencil), s 23.

⁴⁰⁵ Citerat i Alex Schubert: ”Sindicato Agrícola o Consejo Campesino?” i *Punto Final*, No 178, Santiago, 27 februari 1973, s 28.

⁴⁰⁶ Citerat i *Ibid* s 28-29.

folkmakt – och alltså inte bör vara underordnade de borgerliga lagarna.”⁴⁰⁷

Vidare definierades bonderåden som ”ett verktyg med uppgift att ena jordbruksarbetarnas olika samhällsskikt, för att i praktiken kunna lösa de omfattande problem småbrukare, *mapuches*, *afuerinos*, lantarbetare, arbetslösa, säsongarbetare m m är underkastade och på så sätt isolera, anfalla och besegra våra klassfiender: agrar- och industribourgeoisin, (...) den kapitalistiska staten och imperialismen.”⁴⁰⁸ Under det att fackföreningarna alltså måste omstruktureras och ges en ny inriktning för att kunna spela rollen av en förtrupp inom bonderåden, skulle råden vara en enande front för alla exploaterade skikt på landsbygden. De skulle vara oberoende gentemot den borgerliga statsapparaten och utvecklas till organ för en demokratisk folkmakt.

Kommunistpartiet och de kommunistiska fackföreningarna deltog alltså överhuvud taget inte vid detta betydande nationella möte för bonderåd.⁴⁰⁹ Enligt den kommunistiske ordföranden i Ranquíl, Sergio Villalobos, skulle fackföreningarna inte integreras i de kommunala bonderåden, utan råden skulle vara underordnade fackföreningarna:

”Råden måste vara underställda fackföreningen, som är klassens organisation. Rådet måste få allt stöd från den fackliga organisationen, men i sin tur måste det hålla fackföreningen informerad om dess politik. Rådet måste finansieras av den fackliga organisationen, som (också) utser delegaterna till de kommunala bonderåden. På så sätt kommer inte råden att sväva för högt’ och utgöra en makt ovanför fackföreningarna. Skulle det bli så skulle man hamna i rena anarkin.”⁴¹⁰

Kommunisterna gjorde alltså en klar åtskillnad mellan fackföreningarna och bonderåden och stödde därvid de förstnämnda. En liknande åtskillnad gjordes också av några grupper ur fr a Socialistpartiets vänsterflygel, men ur ett rakt motsatt perspektiv. Enligt dem skulle fackföreningarna inte spela rollen av en förtrupp inom bonderåden, utan helt underordnas de sistnämnda. Några delegater som samtidigt var medlemmar i Socialistpartiet och Kristna Vänstern vände sig därför mot Chillán-mötets beslut och drog sig ur mötet. Humberto Bioley, socialistisk delegat från bonderåden i Cautín, vände sig t ex mot vissa fackföreningars närvaro vid mötet och protesterade kraftigt mot ”regeringstjänstemännens öppna inblandning.”⁴¹¹

Besluten från första nationella mötet för bonderåd i Chillán i slutet av januari 1973 stöddes emellertid av det helt övervägande flertalet närvarande från såväl Socialistpartiet som MAPU, Kristna Vänstern och Revolutionära Bonderörelsen. José Manque (MIR), delegat från Cautín och ledare för MCR, kunde t ex hålla med om att mötet i viss utsträckning ”skötts uppifrån”, men kunde däri inte se någon anledning för MCR att dra sig ur: ”Vi ser inte allvarligt på fackföreningarnas närvaro, (utan) stannar kvar för att lägga fram vår uppfattning.”⁴¹² Enligt Manque var de kommunala bonderåden ”en organisation som omfattar alla samhällsskikt på landet, såväl arbetare som bönder, och vi menar att de är ett grundläggande vapen för enheten mellan alla skikt i deras kamp för konkreta krav. (...) Vi definierar bonderåden som (en organisation) som sammansvetsar olika krafter och som så småningom måste komma att bli ett vapen för en bonde-

⁴⁰⁷ Citerat i Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 10, Santiago, januari 1973, (stencil), s 23.

⁴⁰⁸ Citerat i Schubert op cit i *Punto Final*, No 178, s 28-29.

⁴⁰⁹ Däremot deltog Ranquíl ungefär samtidigt tillsammans med de kristdemokratiska fackliga organisationerna i ett Nationellt plenarmöte för bondeorganisationer (*Plenario Nacional de Organizaciones Campesinas*) i Santiago.

⁴¹⁰ Sergio Villalobos: ”El Sindicato No Puede Ser Reemplazado” i *Revista Agraria* No 3 (Bilaga till *Chile Hoy*), Santiago, februari 1973, s 15.

⁴¹¹ Citerat i Hector Suarez Bastidas: ”Desarrollo del Poder Popular y Burocratismo” i *Punto Final*, No 179, Santiago, 13 mars 1973, s 25.

⁴¹² Citerat i *Ibid.*

makt i vilken alla basorganisationer som fackföreningar, småbrukarkommittéer m m deltagar.”⁴¹³

Om alltså de demokratiskt valda delegaterna från bonderåden i hela landet vid Chillán-mötet kunde ena sig kring en klart definierad uppfattning av bonderådets och fackföreningarnas uppgifter, så vittnade mötet också om den chilenska vänsterns splittring i fråga om folkmaktsorganen. Tre linjer kunde urskiljas. Kommunistpartiet och högern inom *Unidad Popular* tog avstånd från folkmaktsorganen och koncentrerade sig på fackföreningarna. Mot denna reformistiska uppfattning stod en ultravänsteristisk linje – representerad av några minoritetsgrupper inom Socialistpartiets vänster – enligt vilken bara bonderåden var representativa. Revolutionära Bonderörelsen, delar av den socialistiska vänstern, MAPU och Kristna Vänstern såg däremot inte någon avgörande motsättning mellan fackföreningarna och bonderåden. Sedan fackföreningarna gjorts mer demokratiska och omstrukturerats för att kunna uppfylla lantarbetarnas krav borde de, enligt denna uppfattning, tvärtom integreras med bonderåden och där spela rollen av en förtrupp, arbetarklassens ledande organisation inom det bredare folkmaktsorganet. – Denna uppdelning i tre linjer blev ännu klarare under debatten kring fackföreningarna, industribältena och kommunkommandona under större delen av 1973.⁴¹⁴

V. Folkmaktens framväxt

1. ”Gå framåt för att befästa” eller ”Befästa för att gå framåt”

I slutet av januari 1972 sammanträdde de partier och rörelser som ingick i *Unidad Popular* i El Arrayán i närheten av Santiago för att göra en kritisk värdering av UP-regeringens politik under dess första femton månader och dra upp riktlinjerna för den kommande perioden. Under mötet framhölls att *Unidad Populares* politik i alltför hög grad karakteriserats av sekterism och byråkrati, vilket haft negativa konsekvenser för massmobiliseringen. I den s k El Arrayán-deklarationen påpekade UP-partierna självkritiskt:

”En av de största bristerna i den politik som förts (...) har varit det otillräckliga införlivandet av massorna (i processen). Denna brist (är så mycket allvarligare) som man måste vinna majoritetens stöd för att befästa, utveckla och fördjupa den revolutionära processen. Det förutsätter inte endast ett arbete bland massorna, utan också att de aktivt mobiliseras och på ett konkret sätt tar del i regeringens verksamhet.”⁴¹⁵

Det fanns fog för självkritiken. De reformer som lanserats på det politiska och sociala området var blygsamma i förhållande till UP:s regeringsprogram. När de genomfördes tunnades de vidare ofta ut på grund av den borgerliga administrationens motstånd eller den partisekterism som rådde inom *Unidad Popular*, där varje parti sökte genomdriva sin uppfattning i en viss fråga, ibland i strid med andra partier i regeringskoalitionen och ofta i motsättning till de breda folkmassornas spontana initiativ. En grundläggande brist i regeringspolitiken var emellertid att man inte utarbetat en enhetlig linje för alla exploaterade grupper i det chilenska samhället, vilket ledde till att massmobiliseringen inte samordnades, utan i stället utvecklades olika på skilda frontavsnitt. Sökandet efter en allians med delar av borgarklassen verkade också splittrande på massrörelsen.

Under första halvåret 1972 fördjupades de ekonomiska problemen samtidigt som bristen på en enhetlig politisk ledning gjorde sig allt mer gällande inom regeringskoalitionen. Endast fem

⁴¹³ Citerat i ”Consejos Comunales por la Base: Arma de Poder de los Campesinos” i *Poder Campesino*, No 3, Santiago, 1973, s 9.

⁴¹⁴ Se Kapitel VI. V Folkmaktens framväxt

⁴¹⁵ ”Tareas Que Plantea la Unidad Popular” (El Arrayán-deklarationen) i *Punto Final*, Bilaga till No 152, Santiago, 29 februari 1972, s 7.

månader efter mötet i El Arrayán samlades därför UP-partierna till en andra ”konklav” i Lo Curro (Santiago) i början av juni. Vid detta betydande möte ställdes för första gången två strategiska uppfattningar inom *Unidad Popular* mot varandra.

Den ena linjen kan sammanfattas i uttrycket ”gå framåt för att befästa” (*avanzar para consolidar*). Den hade sina förespråkare inom MAPU, Kristna Vänstern och delar av Socialistpartiet. Enligt dem kunde den begynnande politiska och ekonomiska krisen endast lösas om regeringen beslutsamt stödde sig på massornas ökande mobilisering. Genom en verklig arbetarkontroll i företagen kunde man förhindra att borgarklassen kompenserade de sjunkande vinsterna med prishöjningar och genom spekulativ verksamhet. Arbetarkontrollen borde förmå företagarna att upphöra med sin ”investeringsstrejk” och i stället tvinga dem att investera sitt överskott i regeringens projekt. Förespråkarna för denna linje framhöll också att regeringen borde vägra att återbetala skulderna till den nordamerikanska imperialismen och föreslog i stället bilaterala överenskommelser med andra kapitalistländer för att finansiera den nödvändiga importen. Regeringen borde vidare genomföra en ny jordreforms lag och förankra jordbrukspolitiken i de demokratiska bonderåden.

Mot denna linje stod uppfattningen att *Unidad Popular* först måste befästa vad man redan uppnått, för att därefter gå framåt (*consolidar para avanzar*). Den stöddes av betydande sektorer ur Socialistpartiet, bl a av president Salvador Allende, men fr a av Kommunistpartiet. Orlando Millas (PC), dess främste förespråkare, skrev i Kommunistpartiets organ *El Siglo* den 5 juni 1972: ”Det som är utmärkande för den rådande situationen (...) är att styrkeförhållandena har blivit ogynnsamma för arbetarklassen och den folkliga regeringen. Det är en följd av politiska och ekonomiska misstag som vi kan sammanfatta som överträdelser av *Unidad Populares* program. (...) Det vore olyckligt att fortsätta att öka antalet fiender. I stället bör vi göra eftergifter.”

⁴¹⁶ Den politik som förordades var att ge den chilenska borgarklassen tillräckliga garantier för att den skulle kunna investera där den så önskade. Balansen mellan tillgång och efterfrågan skulle återställas genom kapitalistiska mekanismer och inte genom att ytterligare inskränka borgarklassens rörelseramar. Takten i nationaliseringarna skulle dämpas och i stället skulle man genom ”slaget om produktionen” maximalt utnyttja de redan förstatligade företagens kapacitet.

Kommunistpartiets och Millas uppfattning stod i strid med den linje som dittills förfäktats av ekonomiminister Pedro Vuskovic (PS) och dennes statssekreterare Oscar Garretón (MAPU). I sina artiklar i *El Siglo* vände sig också Millas mot ”fraseologin om arbetarkontroll” och framhöll att arbetarkontroll inom den privata sektorn inte fanns upptagen i *Unidad Populares* basprogram. Som ”ett absolut förnekande av *Unidad Populares* politik” karakteriserade vidare Millas ”förslaget om en administration som byggs upp genom att ena de folkliga organisationerna i kommunala arbetarråd.” Allt detta var ”rena rama anarkismen”, menade Millas. I stället borde regeringen stödja ”en samordnad och effektiv facklig, social, politisk, ekonomisk och administrativ verksamhet som kan vinna företagen (...) genom att garantera dem stabilitet och ekonomiska framsteg.” Den linje som förespråkades av vänstern inom regeringskoalitionen skulle bara ”väcka miss-tankar, oförståelse och onödigt motstånd” ... ⁴¹⁷

Trots Socialistpartiets, MAPU:s och Kristna Vänsterns kritik⁴¹⁸ blev det Kommunistpartiets linje

⁴¹⁶ Orlando Millas: ”La Clase Obrera bajo el Gobierno Popular” i *El Siglo*, Santiago, 5 juni 1972.

⁴¹⁷ Orlando Millas i *El Siglo* den 28 maj och den 5 juni 1972.

⁴¹⁸ För MAPU:s ingående kritik av Lo Curro-mötet, se Kalki Glauser: ”Unité au Plan Tactique, Lutte au Plan Stratégique” i MAPU: ”MAPU: 1970-1973 ...”, s 21-48. För övriga UP-partier och deras kritiska inställning, se: Socialistpartiet: ”PS Responde al PC: Unidad Combativa para Avanzar” i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 8-10; Kristna Vänstern: Wilson Tapia (intervju med Pedro Felipe Ramírez): ”Indefinición de la UP Confunde

som gick segrande ur konfrontationen i Lo Curro. Som en direkt följd av detta avsattes Vuskovic och Garretón. De ersattes av Orlando Millas och Carlos Matus (PS), som i egenskap av finans- respektive ekonomiminister nu blev ansvariga för UPIs ekonomiska politik. Den segrande linjen förutsatte också en brytning med MIR och en överenskommelse med Kristdemokratiska partiet. Omedelbart efter uppgörelsen i Lo Curro markerades därför avståndstagandet från den revolutionära linjen inom och utom regeringskoalitionen genom en våldsamt kritik av MIR.⁴¹⁹ Samtidigt – den 13 juni 1972 – inledde *Unidad Popular* överläggningar med kristdemokraterna.

Den ”nya ekonomiska politik” (NEP) som Millas och Matus lanserade misslyckades emellertid. Liksom de eftersträvade överenskommelserna med Kristdemokratiska partiet. Sedan kristdemokraterna bl a krävt att antalet företag inom den statliga sektorn skulle sänkas från 90 till 15 – och därmed i praktiken krävt att regeringen skulle överge sitt program – bröt förhandlingarna samman i slutet av juni månad. Tre månader senare ställde sig kristdemokraterna tillsammans med Nationalpartiet bakom den kontrarevolutionära s k oktoberstrejken. Arbetarna och de breda folkmassorna önskade inte heller ingå någon allians med borgarklassen. Under veckorna före och efter Lo Curro skulle de i stället visa att den enda möjliga alliansen var den mellan industri- och lantarbetarproletariatet och städernas och landsbygdens fattiga. I slutet av juni 1972 inledde arbetarna i Cerrillos-området i västra Santiago den mobilisering som skulle utmynna i bildandet av arbetarnas kommunkommando i Maipú. Ungefär samtidigt organiserades den andra provinsiella bondekongressen i Temuco och folkförsamlingen i Concepción.

2. Arbetarkommandot i Maipú, folkförsamlingen i Concepción och händelserna i Lo Hermida

Med 46 000 arbetare i omkring 250 industriföretag var industriområdet Cerrillos i västra Santiago den största industrikoncentrationen i Chile.⁴²⁰ Här inleddes i juni den rörelse som sedermera skulle utvecklas i riktning mot ett av de mest betydande folkmaktsorganen i landet, arbetarnas kommunkommando i Maipú (*Comando Comunal de Trabajadores de Maipú*).⁴²¹

Händelserna i Cerrillos följde på en serie arbetsnedläggelser. Sedan ägarna av några metall-, textil- och konservindustrier vägrat att tillmötesgå arbetarnas krav på bättre arbetsförhållanden och hållit inne deras löner gick arbetarna i strejk under första halvåret 1972. Arbetsgivarnas omedgörlighet gjorde att konflikterna fördjupades. I slutet av juni ockuperade arbetarna fabriker. De krävde nu inte längre endast löneökningar och kortsiktiga förbättringar inom ramen för rådande ägandeförhållanden, utan att företagen skulle överföras till den statliga sektorn av ekonomin. Regeringen ställde sig till en början oförstående inför dessa krav. Den ”nya ekonomiska politiken” under Millas-Matus och överläggningarna med Kristdemokratiska partiet hade just

a las Masas” i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 4-5; och Revolutionära Radikala Ungdomen. (JRR): Ximena Solis (intervju med Alejandro Montesinos): ”Juventud Radical Revolucionaria Critica las Negociaciones UP—DC” i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 2-3.

⁴¹⁹ Se Kapitel IV, s 119. — MIR fick härvidlag representera den vänster inom Unidad Popular som Kommunistpartiet och UP:s högerflygel av uppenbara skäl inte kunde kritisera lika våldsamt. Det framhölls t ex av MAPU: ”Ingen bör i framtiden förvånas om man kallar de kamrater som försöker genomföra en politik som inte överensstämmer med den som ledningen för Kommunistpartiet (förordar) för ”vänsteravvikare” eller ”mirister”. Därför var det en stor seger för Lo Curro. (...), en brytning som döljer en klar avsikt att inte bara förtrycka MIR, utan också oss själva och var och en inom UP som önskar en socialistisk revolution.” — Kalki Glauser op cit i MAPU: ”MAPU: 1970-1973 ...”, s 38.

⁴²⁰ Jorge Mödinger: ”Cerrillos-Maipú: El Cordón de la Rebelión” i *Chile Hoy*, No 6, Santiago, 21-27 juli 1972, s 10.

⁴²¹ Se också Lucia Sepúlveda: ”Maipú: Recado con Barricadas” i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 6-7; och Eder Sader: ”Cordones Industriales y Poder Proletario” i *Teoría y Práctica en América Latina*, No 3, Bogotá, september 1974, s 39-49.

inletts och ytterligare förstatligande stod inte på dagordningen.

Arbetarna fortsatte emellertid att driva produktionen på de ockuperade fabrikerna. Man tillsatte övervakningskommittéer, utvecklade kontakterna mellan fabrikerna och mobiliserade hela befolkningen i området för sin sak. Efter en serie demonstrationer och misslyckade diskussioner med representanter för regeringen beslöt arbetarna slutligen att inte gå vägen över regeringsbyråkratin. Den 22 juni 1972 ”ockuperade” de arbetsministeriets byggnader i centrala Santiago. Denna aktion gav snart resultat. Arbetarna kunde direkt lägga fram sina argument för ett förstatligande och sedan regeringens representanter besökt fabrikerna undertecknades beslutet om att överföra de viktigaste företagen till den statliga sektorn.

De f d ägarna fortsatte dock kampen. De anmälde arbetarna inför domstol och försökte genomföra sabotage och attentat mot fabrikerna. I en verklig styrkedemonstration mobiliserades därför hela befolkningen i området för att säkra produktionen och arbetarnas erövringar. I månadsskiftet juni juli avskars alla tillfartsvägar till området och under befolkningens direkta kontroll kunde produktionen fortsätta.

Under kampen mot fabriksägarna och regeringsbyråkratin hade invånarna i Maipú, den kommun till vilken Cerrillosområdet tillhörde, tagit kontakt med lantarbetare och bönder i Melipilla, ett jordbruksdistrikt beläget cirka sex mil från huvudstaden. Här hade utvecklingen lett till en betydande proletarisering av bondebefolkningen och sedan 1968 var Melipillas historia en historia om kamp mot jordägarna, fylld av strejker och jordockupationer.⁴²²

I början av 1972 fördjupades motsättningarna i Melipilla. Sedan inte mindre än 250 gods exproprierats av regeringen – men inte överlämnats till bönderna – inledde jordägarna en kampanj för att återtaga sina jordar och krossa bonderörelsen. Bönder vräktes och processer inleddes i de lokala domstolarna. I maj 1972 utlöste det en allmän mobilisering bland befolkningen i området. Under ledning av fackföreningen *Campesinos al Poder* (Bönder till Makten) (MAPU) utsträcktes också kampen från en kamp mot jordägarna om äganderätten till jorden till en kamp mot hela den lokala maktstrukturen. Denna tendens befästes sedan 22 lantarbetare godtyckligt arresterats i juni månad.

Det var alltså en landsbygdsrörelse i uppsving industriarbetarna i Cerrillos mötte i Melipilla. Kontakterna utvecklades och den 12 juni 1972 organiserade industriarbetare, lantarbetare och bönder tillsammans en marsch mot Santiago. Närmare 5 000 demonstranter begav sig till parlamentet och justitiedepartementet för att uttrycka sitt stöd till regeringen och vända sig mot den borgerliga rättvisan. Parlamentet, menade demonstranterna, var en makt som inte representerade dem och som försvarade högerens intressen. ”Rättvisan slår mot arbetarna. (Den) upprättades av ett fåtal till dess eget försvar.”⁴²³

Mobiliseringen i Cerrillos-Maipú och i Melipilla ledde till bildandet av arbetarnas kommun-kommando i Maipú, ett samordningsorgan för de strejk- och övervakningskommittéer som uppstått under kampen. I arbetarkommandot deltog alla politiska organisationer som var representerade i området utom Kommunistpartiet. Enligt Kommunistpartiet utgjorde kommandot en ”parallellorganisation” till fackföreningsrörelsen och ”det bästa sättet att hjälpa alla kamrater var (att utnyttja) CUT.”⁴²⁴ En kommunistisk fackföreningsledare från Cerrillos som intervjuades i tidskriften *Chile Hoy* menade att kommunisterna var ”disciplinerade militanter” och att ”ockupationer av vägar och ministerier är en lämplig kampform under en borgerlig regering, men

⁴²² José Bengoa op cit i *Sociedad y Desarrollo*, No 3, Santiago, juli—september 1972, s 56-57.

⁴²³ Citerat i Jorge Mödinger op cit i *Chile Hoy*, No 6, Santiago, 21-27 juli 1972, s 10.

⁴²⁴ Intervju med Reinaldo Zamorano (PC) i *Chile Hoy*, No 6, Santiago, 21-27 juli 1972, s 11.

sådana aktioner bör inte genomföras nu, (under) en folkskild regering.”⁴²⁵

Inom ramen för arbetarkommandot i kommunen Maipú gjorde bönder och lantarbetare på reformjordbruken i fortsättningen upp sina produktionsplaner i samråd med arbetarna på livsmedelsindustrierna i Cerrillos. Senare skulle också lantbruken leverera sina produkter direkt till industrierna och industriarbetarna i sin tur distribuera de färdiga varorna i kommunens *poblaciones*. Denna verkliga arbetar- och bondeallians blev särskilt viktig under oktoberhändelserna 1972, då produktionen och distributionen av livsmedel fungerade trots ”borgarstrejk”, transportsvårigheter och sabotage.⁴²⁶

Ett uttryck för samordningen av kampen i städerna och på landsbygden var vidare det program arbetarkommandot i Maipú antog i slutet av juli 1972. De viktigaste punkterna i programmet var: a) stöd till regeringen *Unidad Popular* och president Allende i den utsträckning de stöder sig på arbetarnas kamp och mobilisering; b) expropriering av monopolföretagen och de företag som har ett aktiekapital som överstiger 14 miljoner escudos⁴²⁷, strategiska företag, utlandsägda företag samt de företag som bojkottar produktionen eller inte följer arbetslagstiftningen; c) arbetarkontroll över produktionen genom arbetarråd i alla fabriker, jordbruk, gruvor etc. Delegerade till arbetarråden skall kunna återkallas av basen; d) omedelbar expropriering av alla jordegendomar över 40 bashektar, utan kompensation till ägarna och inklusive boskap och jordbruksmaskiner; e) bondekontroll genom arbetarråd i alla jordbruksorganisationer, inom kreditväsendet och inom den distributionsapparat som betjänar jordbrukssektorn. Delegerade till arbetarråden skall kunna återkallas av basen; f) expropriering av alla outnyttjade tomtområden för uppförande av bostäder, med deltagande av arbetare och *pobladores* i planeringen av bostadsområdena; och g) sammanställande av en folkförsamling för att ersätta det borgerliga parlamentet.⁴²⁸

Liknande program lades ungefär samtidigt fram av arbetare, *pobladores* och landsbygdsbefolkningen på andra platser i Chile, bl a under bonderådets andra provinskongress i Cautin, där man också krävde att det borgerliga parlamentet skulle ersättas av en folkförsamling.⁴²⁹ Detta krav

⁴²⁵ Ibid. — Socialistpartiets organ *Posición* karakteriserade samtidigt massmobiliseringen i Maipú som en ”proletär seger, en seger för en linje, en seger för programmet” ... Citerat i Lucia Sepúlveda op cit i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 6.

⁴²⁶ Se Kapitel V, avsnittet ”Oktober 1972 ...”

⁴²⁷ 14 miljoner escudos motsvarande cirka sex miljoner svenska kronor.

⁴²⁸ ”Plataforma de Lucha del Comando de Trabajadores” i *Chile Hoy*, No 6, Santiago, 21-27 juli 1972, s 11.

⁴²⁹ Se Kapitel IV (slutet). — I sin kommentar till Lo Curro-mötet och överläggningarna mellan *Unidad Popular* och Kristdemokratiska partiet förklarade MIR den 11 juli 1972:

”Endast en ny politisk allians som enar alla revolutionärer — inom och utanför *Unidad Popular* — kan utarbeta ett program som (...) är i stånd att mobilisera tillräcklig styrka för att fortsätta att gå framåt på det ekonomiska området och börja att slå mot de borgerliga institutionerna. (...) Samtidigt måste nya institutioner byggas upp. Massorna måste börja att skapa sig egna organisationer som gör det möjligt att direkt och i ökande utsträckning utöva den politiska makten i alla dess former. (Dessa organisationer) är de Kommunala Arbetarråden (*Consejos Comunales de Trabajadores*) i städerna och på landsbygden. (...) Det revolutionära programmet måste åtminstone innehålla följande punkter:

- a) expropriering av alla storföretag inom industri-, handels- och finanssektorn. Omedelbart förstatligande av alla företag med ett aktiekapital över 14 miljoner escudos. Oinskränkt försvar av de företag som (överförts) till den statliga sektorn av ekonomin;
- b) expropriering utan kompensation och så snart som möjligt av det nordamerikanska kapitalet inom industri-, handels- och finanssektorn;
- c) expropriering utan kompensation, utan ”reserv” och inklusive boskap och jordbruksmaskiner av alla jordar (som tillhör) den agrara storbourgeoisin;
- d) arbetarkontroll inom den privata stor-, mellan- och småindustrin samt på de fundos (som tillhör) den agrara mellan- och småbourgeoisin;
- e) arbetarledning och -kontroll inom de statliga företagen, offentliga tjänster och ekonomin som helhet;

stod inte i motsättning till *Unidad Populares* regeringsprogram. I UP-programmet framhölls att ”den nya maktstrukturen” skulle ”byggas upp nedifrån” och att den ”som högsta maktorgan” skulle ha en ”folkförsamling”. Sammankallandet av den lokala folkförsamlingen i storstaden Concepción i slutet av juli 1972 var därför en betydande händelse och ett viktigt steg på vägen mot arbetarnas, böndernas och de fattigas övertagande av makten i Chile.

Det var ingen tillfällighet att en lokal folkförsamling organiserades just i Concepción. Massrörelsen i denna betydande industri- och universitetsstad – Chiles tredje stad till storleken med sina 150 000 invånare – var här särskilt utvecklad. Kolgruvearbetarna i Lota och Coronel, textilarbetarna i Tomé, arbetarna på det stora stålverket Huachipato och stadens *pobladores* hade tidigt gjort sig kända för sitt politiska medvetande, liksom bonderörelsen i provinsen och arbetarna och fiskarna i Concepcións hamnstad Talcahuano. Concepción var också den chilenska studentrörelsens huvudstad samt, sist men inte minst, MIR:s ”födelseort” (*”la cuna del MIR”*). ”Genom de för revolutionen gynnsamma politiska och sociala styrkeförhållandena”, skrev den s k femgruppen i maj 1972, ”äger en social och politisk omgruppering rum i Concepción, som säkert (...) kommer att genomföras i hela landet.”⁴³⁰ Från och med maj månad 1972 inträffade också en serie betydande politiska händelser som tre månader senare kulminerade i folkförsamlingen.

Händelseutvecklingen inleddes med att de borgerliga oppositionspartierna samt fasciströrelsen Fosterland och Frihet ansökte om tillstånd för att genomföra en demonstration mot UP-regeringen i Concepcións centrum den 12 maj 1972. Tillstånd beviljades av provinsintendenten Vladimir Chávez, medlem i Kommunistpartiets centralkommitté. För att ”inskränka mumiernas marsch till sina rätta proportioner av politisk och social minoritet”⁴³¹ beslöt *Unidad Populares* regionala ledning i Concepción att också genomföra en demonstration samma dag. Bakom beslutet ställde sig inte bara UP-partierna – inklusive Kommunistpartiets ledning i Concepción – utan även MIR, CUT, provinsens bonderåd och *poblador*-kommando samt de flesta studentföreningarna och massorganisationerna i staden. För att förhindra en eventuell sammandrabbning mellan de bägge demonstrationstågen avslög emellertid intendent Chávez vänsterorganisationernas ansökan.

Under det att Kommu2nistpartiet accepterade detta beslut – och därmed övergav sitt tidigare engagemang – bestämde sig Socialistpartiet, Radikalpartiet, Kristna Vänstern, MAPU och MIR för att sammankalla ett massmöte på universitetet i Concepción. Trots förbudet beslöt de fem partierna också att genomföra en demonstration efter mötet på universitetet. Mötet organiserades den 12 maj. Mer än 15 000 arbetare, *pobladores* och studenter ställde upp vid detta möte⁴³², som enligt de fem partierna utgjorde ”något storslaget och nytt i landets politik. (...) Folket i Concepción församlades för att beslutsamt och aktivt försvara regeringen och den revolutionära processens framtid. Aldrig (tidigare) hade ett så demokratiskt möte ägt rum. Ingen parlamentarisk

f) allt stöd — under arbetarkontroll — till mellan- och småbourgeoisin i städerna och på landsbygden;

g) skapande av kommunala arbetarråd i städerna och på landsbygden;

h) upplösande av parlamentet och dess ersättande av en folkförsamling;

i) automatiska lönellyft, varje halvår eller varje gång levnadskostnaderna ökat med mer än 5 %. (...); och

j) antagande av åtgärder som gör det möjligt att omedelbart avskaffa den öppna eller dolda arbetslösheten i städerna och på landsbygden.” — Comisión Política del MIR: ”A Todo el Pueblo” i *Punto Final*, No 162, Santiago, 18 juli 1972, s 32. — Det var detta program som var vägledande för folkmaktens framväxt och det antogs i sin helhet eller i sina betydande delar av såväl bonderåd som industribälten och kommunkommandon. Efter ”oktoberstrejken” ersattes det av ”Folkets program” (El Programa del Pueblo), ett mer utvecklat och detaljerat program som även det utarbetats av MIR. Se Kapitel V, s 176.

⁴³⁰ PS, MAPU, IC och MIR: ”El Manifiesto de Concepción” i *Punto Final*, No 159, Santiago, 6 juni 1972, s 4.

⁴³¹ Ibid.

⁴³² Ramón Riquelme: ”Así Fue en Concepción” i *Punto Final*, No 159, Santiago, 6 juni 1972, s 25.

överenskommelse eller (officiell) kallelse kunde ha varit effektivare eller mer äkta än de massor som församlats där. (Mötet präglades av) övertygelse om enheten och enhet i övertygelsen.”⁴³³

Intendent Chávez hade emellertid beslutat sig för att förhindra den följande demonstrationen. Karabinjärstyrkorna och kravallpolisen fick order om att ingripa och upplösa vänsterns marsch. Kravallpolisens ingripande fick tragiska följder. I ”en våldsamt sammandrabbning, utan like i Chile sedan Frei-regimens tid”⁴³⁴ dödades den sjuttonårige studenten Eladio Caamaño av polisstyrkorna. Närmare 40 demonstranter skadades – några allvarligt – och ett större antal arresterades.⁴³⁵ När studenterna följande dag genomförde en sorg- och protestdemonstration ingrep polisen på nytt, med ytterligare skadade och arresterade till följd.

Samtidigt med majhändelserna i Concepción skadades ett tiotal demonstrerande *mapuches* efter polisingripanden i Lautaro.⁴³⁶ Vid båda tillfällena tog Kommunistpartiet den lokala förvaltningen i försvar, för att i stället göra ”ultravänstern” ansvarig för det inträffade.⁴³⁷ Enligt partiets politbyrå skulle intendent Chávez i Concepción vidare ha handlat på instruktioner från regeringen i Santiago.⁴³⁸ Socialistpartiets politbyrå beklagade ”djupt de händelser som kostat livet på en ung student, vars kämpande hållning till försvar för folkregeringens erövringar är ett exempel för ungdomen i vårt fosterland”, men ställde sig i övrigt på Kommunistpartiets sida.⁴³⁹

Trots att Socialistpartiets politbyrå förklarade att den ”inte delar de synpunkter (partiets) regionalkommitté i Concepción framfört”⁴⁴⁰ fortsatte emellertid samarbetet mellan socialister, radikaler, MAPU, Kristna Vänstern och MIR i Concepción. De lokala ledningarna för de fem partierna – den s k femgruppen – krävde, för det första, att kravallpolisen skulle upplösas och att intendent Chávez skulle avsättas. De kritiserade vidare inrikesministeriets och regeringens ställningstagande samt, framför allt, Kommunistpartiets uteblivande från vänsterns enhetsdemonstration mot högerkrafterna: ”Kommunistpartiets officiella uteblivande från demonstrationen är något som folket hoppas inte återupprepas, särskilt inte nu när vänsterns enande (...) i Concepción tagit ett avgörande steg framåt.”⁴⁴¹ Den 24 maj publicerade ”femgruppen” slutligen ett Manifest från Concepción i vilket partierna bl a förklarade:

”När massorna inte uppfattar den politiska oppositionen som något annat än en kontrarevolution i vardande kommer de i motsättning till statsapparaten, som byggts upp av borgarklassen under dess långa år av politisk och social kontroll. (...) Under kampen mot kontrarevolutionen (...) stöter massorna ständigt på motstånd från den stat som i grund och botten byggts upp (just) för att skydda den borgerliga reaktionens intressen. (...) Det kvalitativt nya i Concepción var att majoriteten av provinsens vänsterorganisationer kunde urskilja denna motsättning och besluta sig för att ställa sig i spetsen för folkets mobilisering. Detta – som enligt reformistiska och ultralegalistiska argument skulle utgöra ett

⁴³³ PS, MAPU, IC och MIR: ”El Manifiesto de Concepción” i *Punto Final*, No 159, Santiago, 6 juni 1972, s 5.

⁴³⁴ Manuel Cabieses Donoso: ”Trágico Resultado de una Línea Errónea” i *Punto Final*, No 158, Santiago, 23 maj 1972, s 3.

⁴³⁵ *Ibid* s 2.

⁴³⁶ Se Kapitel IV (avsnittet Klasskrigt på landsbygden)

⁴³⁷ Citerat i Manuel Cabieses Donoso: ”Trágico Resultado de una Línea Errónea” i *Punto Final*, No 158, Santiago, 23 maj 1972, s 4. — Två dagar innan de tragiska händelserna i Concepción — den 10 maj — sade den kommunistiske senatoren Volodia Teitelboim i senaten: ”Det finns en ultrahöger som sysslar med vapenhandel och (förbereder sig för) ett inbördeskrig, men det finns också extremgrupper som kallar sig själva ”vänster” och är de förras ”partner”. De utgör en vredens motpart i den motsatta änden. Båda (grupperna) stöder sig på varandras existens.” — Citerat i *ibid* s 2.

⁴³⁸ *Ibid* s 4.

⁴³⁹ *Ibid* s 5.

⁴⁴⁰ *Ibid*.

⁴⁴¹ *Ibid* s 3.

hot mot regeringens stabilitet – bidrog i praktiken till att stärka regeringen, eftersom det gjorde klart för de reaktionära krafterna att massorna var beslutna att inte låta den folkliga rörelsen göra några avsteg ifrån sina erövringar.”

Manifestet framhöll vidare:

”Inom de folkliga leden i Concepción står två linjer mot varandra. Enligt den ena kan man göra eftergifter till folkets fiender, vilket i praktiken innebär att glömma klasskampen. Den söker framför allt stöd i statsapparaten och inte hos folket och massorna. Den syftar till att förtrycka de sektorer inom vänstern som inte stöder dess förlikningspolitik. I praktiken försöker den göra den rådande regeringen till en domare (mellan två läger) och inskränka dess handlingsramar till de institutioner som ger samma garantier till kontrarevolutionens krafter som till folkets krafter. Den andra politiska linjen grundar sig på övertygelsen att det inte är möjligt att förlika sig med arbetarklassens fiender. Den framhåller att motsättningarna mellan utsugare och utsugna fortfarande är rådande och att de skärpts. Den hävdar att det är nödvändigt att stödja sig på massornas styrka och organiserade mobilisering och tillbakavisar varje uttryck av dogmatism och sekterism inom folkets led. (...) Den tillbakavisar (även) tendensen att betrakta folkregeringen som neutral och kräver att regeringsmakten ansluter sig till folkets makt för att driva på och leda den chilenska revolutionen. (...) Händelserna i Concepción vittnar om att det finns en enorm revolutionär energi hos massorna och ett politiskt medvetande om (nödvändigheten) av att krossa klassfiendens (makt). Denna oerhörda energi kan inte tvingas in i ett institutionellt system som skapats för att förtrycka den. Den måste kanaliseras i klasskampen och formas inom nya institutioner som kan lägga grunden för en revolutionär makt.”⁴⁴²

För att diskutera hur man skulle kanalisera folkets revolutionära medvetande beslöt de regionala ledningarna för Socialistpartiet, MAPU och Kristna Vänstern i mitten av juli 1972 att anordna en folkförsamling (*asamblea popular*) i Concepción. Initiativet stöddes genast av MIR och Radikalpartiets regionala ledning, under det att Kommunistpartiet på nytt ställde sig utanför vänstersamarbetet. Som kulmen i händelseutvecklingen i Concepción sammankallade den återupplivade ”femgruppen” den 22 juli ”folket i provinsen för att diskutera, analysera och på ett direkt och demokratiskt sätt avslöja parlamentets kontrarevolutionära funktion och karaktär.”⁴⁴³ Kallelsen undertecknades av generalsekreteraren för CUT i provinsen Concepción, ledningarna för provinsbonderådet, provinsens *poblador*-kommando och studentföreningen vid universitetet i Concepción samt ordföranden för provinsens läroverksföreningar.

Trots den breda uppslutningen bestämde sig Kommunistpartiet för att inte stödja kallelsen. Mario Benavente, medlem i partiets centralkommitté, förklarade att det hela var ”en manöver som reaktionen och imperialismen genomförde” och att de utnyttjade ”ultravänsteristiska element, i synnerhet MIR och dess förgrening FTR.”⁴⁴⁴ ”De fem från Concepción” var inte sena att svara på denna och liknande anklagelser. Särskilt Socialistpartiet kritiserade Kommunistpartiets inställning och förklarade att ”det är allvarligt att ett parti ur *Unidad Popular* vänder sig emot folkförsamlingen med ett språkbruk som är Nationalpartiets” ...⁴⁴⁵

Folkförsamlingen i Concepción ägde rum den 27 juli 1972. Sammanlagt deltog 5 000 personer och 149 basorganisationer.⁴⁴⁶ Det blev ett betydande möte. För första gången underströks på ett massivt sätt – såväl av de politiska partierna som av arbetar-, bonde-, *poblador*- och studentorganisationer – vikten av att folket utvecklade egna maktorgan, som skulle vara oberoende av

⁴⁴² PS, MAPU, IC och MIR: ”El Manifiesto de Concepción” i *Punto Final*, No 159, Santiago, 6 juni 1972, s 6-7.

⁴⁴³ Citerat i ”Polémica en la Izquierda: La ”Asamblea” Popular de Concepción” i *Chile Hoy*, No 8, Santiago, 4-10 augusti 1972, s 6.

⁴⁴⁴ Citerat i *ibid.*

⁴⁴⁵ Citerat i *ibid.*

⁴⁴⁶ *El Rebelde*, No 41, Santiago, 1 augusti 1972, s 4.

regeringen men stödja den i kampen mot den borgerliga staten. Under mötet uppstod mindre meningsskiljaktigheter mellan de som önskade göra församlingen till ett forum för teoretiska diskussioner och de – huvudsakligen MIR – som ansåg att församlingen skulle lägga grunden för kommunala arbetarråd i hela Chile. Den senare uppfattningen kom att dominera och MIR:s officiella organ *El Rebelde* (Rebellen) kunde på förstasidan slå upp: ”Folket i Concepción beslöt att bilda kommunala arbetarråd!”⁴⁴⁷

Reaktionen på folkförsamlingen i Concepción blev våldsam och i mycket karakteristisk för den följande debatten kring folkmakten i Chile. Kommunistpartiet fördömde församlingen. Det stöddes av president Salvador Allende, som i ett långt öppet brev till ledarna för UP-partierna den 31 juli 1972 bl.a skrev att ”partierna inom *Unidad Popular* beslutsamt och energiskt måste fördöma dessa upprepade försök till splittring, vilka avleder uppmärksamheten mot sekundära eller ogrundade händelser.” Folkförsamlingen karakteriserades av president Allende som ”en enkel viljeakt (som organiserats) av några passionerade”, ”ett konstlat fenomen”, ”en tribun för ordsvammel”, ”politisk lokalism” m m. ”Jag tvekar inte att beteckna den som en (händelse) som tjänar revolutionens fiender. (...) Folkmakten uppstår inte ur en splittringsmanöver (...) som politiska romantiker i strid med all verklighet kallar en ”folkförsamling”. (...) Här finns det bara en regering, den jag förestår. Den är inte bara tillsatt på ett legalt sätt, utan (är också) genom sitt klassinnehåll en regering i arbetarnas tjänst. Och med det djupaste revolutionära medvetande kommer jag inte att tolerera att man attackerar den lagliga regeringens fullkomlighet. (...) Jag kan inte förstå att någon verklig och ansvarig revolutionär helt logiskt kan bortse ifrån det institutionella system som är rådande och av vilket regeringen, *Unidad Popular*, utgör en del. Om någon gör det så kan vi inte annat än beteckna honom som en kontrarevolutionär.”⁴⁴⁸

President Allendes långa och hårt fördömande brev utlöste i sin tur en serie reaktioner. MAPU:s nationella ledning gick emot dess regionalkommitté i Concepción och fördömde folkförsamlingen. Det ledde senare till en skärpning av den inre ideologiska debatten och till att de revolutionära krafterna inom partiet övertog ledningen i december 1972. Radikalpartiets ungdomsförbund stödde däremot ”femgruppen” i Concepción och folkförsamlingen. Förutom MIR vände sig emellertid framför allt Socialistpartiet och Kristna Vänstern mot Allendes och Kommunistpartiets kritik.

I sitt svar framhöll Socialistpartiet att folkförsamlingen inte bara stöddes av Socialist- och Radikalpartierna, MAPU, Kristna Vänstern och MIR, utan också av 60 industrifackföreningar, däribland fr a fackföreningarna från metall-, textil- och byggnadsindustrin, 5 bondeorganisationer, 31 *poblador*-organisationer, 16 studentföreningar och 27 kvinnocentra i provinsen. Det kunde inte betecknas som en ”konstlad” händelse, utan folkförsamlingen i Concepción var, enligt Socialistpartiet, tvärtom ”endast inledningen på den stora uppgift som redan nu måste genomföras i alla de kommuner som har de bästa förutsättningarna. (...) Folkets mest brännande problem måste lösas genom att massorna organiseras. Regeringen kan inte göra det genom (att utnyttja) rådande institutionella mekanismer. Detta alldeles särskilt som flera av dessa institutioner – bl a parlamentet och domstolarna – förhindrar och bojkottar regeringens initiativ.”⁴⁴⁹ Kristna Vänstern betonade i sitt svar – riktat till president Allende – att regeringspolitiken dittills karakteriserats av ”brist på en lämplig form för massmobilisering” och att ”regeringen och partierna måste erkänna massornas egen dynamik till försvar för sina intressen och för att utöva påtryckningar för

⁴⁴⁷ Ibid s 1.

⁴⁴⁸ Salvador Allende: ”A los Companeros Jefes de los Partidos de la Unidad Popular” (”El Presidente Allende Rechaza la 'Asamblea del Pueblo'”) i *Punto Final*, No 164, Santiago, 15 augusti 1972, s 22-24.

⁴⁴⁹ ”PS e Izquierda Cristiana Apoyan la Asamblea del Pueblo” i *Punto Final*, No 164, Santiago, 15 augusti 1972, s 26.

att förändra de borgerliga institutionerna. (...) Händelser som de som inträffat i Concepción uppfattar vi som ett konkret uttryck för detta. (...) *Unidad Popular* kan inte bortse ifrån (problemet) och helt kort fördöma dessa händelser, utan (den måste) kanalisera och leda dem. Med revolutionär uppriktighet menar vi – och för vår del kommer vi att göra allt som står i vår makt för detta – att man måste rätta till bristerna (när det gäller) att driva på denna mobilisering.”⁴⁵⁰

Även om folkförsamlingen i Concepción på kort sikt inte ledde till några konkreta politiska resultat, så utlöste den alltså en intensiv debatt kring sådana avgörande problem som statens karaktär, massmobiliseringen och folkmakten. Någon vecka efter folkförsamlingen fick debatten ytterligare näring genom den skräckmassakern i Lo Hermida i Santiago, en till synes oförklarlig händelse som i blyxtbelysning blottade polismaktens natur, regeringens och regeringsmaktens brister, de ökande motsättningarna mellan en revolutionär och en reformistisk del inom vänstern samt folkets otillräckliga kontroll över statsapparaten.

Området Lo Hermida i utkanten av huvudstaden Santiago hade ockuperats av *pobladores* från slutet av den kristdemokratiska regeringsperioden. I början av augusti 1972 bodde inte mindre än 10 000 familjer – 45 000 personer – i områdets fem *campamentos*: *Trabajadores al Poder* (Arbetarna till Makten), *René Schneider*, *Vietnam Herdico* (Det Hjältemodiga Vietnam), *Lulo Pinochet*, och *Asalto al Cuartel Moncada* (Anfallet mot Moncada-kasernen).⁴⁵¹ De hade just lyckats utverka att området skulle exproprieras när polisen natten till den 5 augusti 1972 med oanad grymhet attackerade *Campamento Asalto al Cuartel Moncada*.

Omständigheterna kring händelserna i Lo Hermida är till stor del okända. Efter en mindre incident – förorsakad av att ett antal poliser trängt sig in på *campamento* i jakt på en förmodad brottsling – omringades området av mellan 300 och 350 karabinjärer.⁴⁵² Efter att ha avskurit den elektriska strömmen och förlagt området i mörker uppmanade de i högtalare den sovande befolkningen att ”komma ut och försvara folkregeringen, som just hade störtats”.⁴⁵³ Folk strömmade ut i massor, men bara för att mötas av polisens kulspruteeld. Resultat: 1 död – byggnadsarbetaren René Arévalo Saravia, liksom studenten Eladio Camaamaño i Concepción medlem i MIR, 3 allvarligt och 4 mindre allvarligt skadade, 168 fängslade och flera ”försvunna” *pobladores*.⁴⁵⁴ Till detta kom att flera av de fängslade senare torterades av polisen, något som bl a presidentens syster, riksdagsledamoten Laura Allende (PS) kunde avslöja.⁴⁵⁵

Händelserna slog ned som en bomb i folkets Chile.⁴⁵⁶ President Allende begav sig omedelbart till Lo Hermida för att diskutera med invånarna. På deras begäran tillsattes en undersökningskommission och Eduardo Paredes (PS) och Carlos Toro (PC), högste respektive näst högste chefen för den chilenska polisen, avsattes från sina poster redan den 6 augusti. I övrigt tog partierna ställning för eller emot polisens aktion enligt de huvudlinjer som utkristalliserats under UP-mötet i Lo Curro och efter händelserna i Concepción. Socialistpartiet fördömde ”polis-

⁴⁵⁰ Ibid s 27.

⁴⁵¹ Alejandro Villalobos: ”Los Responsables Merecen un Castigo Ejemplar” i *Punto Final*, No 164, Santiago, 15 augusti 1972, s 4; och Lucia Sepúlveda: ”Cuando Se Asesina aun Poblador” i *Punto Final*, No 164, Santiago, 15 augusti 1972, s 30.

⁴⁵² Elias Condal op cit s 66.

⁴⁵³ Faride Zerán: ”'El Pancho', Dirigente de los Campamentos: ”Nos Llamaban a Defender al Gobierno Popular” i *Chile Hoy*, No 9, Santiago, 11-17 augusti 1972, s 7.

⁴⁵⁴ Ibid.

⁴⁵⁵ Se t e x ”Expediente Negro de Lo Hermida”, *Punto Final*, Bilaga till No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 3-4; och Faride Zerán: ”Torturas?” i *Chile Hoy*, No 10, Santiago, 18-24 augusti 1972, s 6.

⁴⁵⁶ Några dagar tidigare — den 26 juli 1972 — tvingade kravallpolisen arbetarna att överge det ockuperade konserverföretaget Deico i Santiago.

aktionen mot Lo Hermida (...), bristen på rättfärdigande och det sätt på vilket den utfördes. (...) Händelsernas straffbara natur får oss att återupprepa att ingenting kommer att ändra vår inställning mot varje slag av förtryck mot arbetarna. Inga hänsyn, vilka de än må vara, kommer att förmå oss att ge efter i denna principiella fråga.”⁴⁵⁷ Något senare skrev den socialistiska tidskriften, *Posición*, att ”det inte var fråga om en rutinaktion från polisens sida, utan om en repressiv operation mot *pobladores*.”⁴⁵⁸

Enligt Kommunistpartiet var det däremot inte fråga om något övergrepp från inrikesministeriet eller någon planlagd aktion från en polismakt i oppositionens tjänst. Partiet tog inte bara den avsatta polisledningen i försvar, utan anklagade – återigen – ”ultravänstern” för händelserna. Den 7 augusti 1972 framhöll ledaren i den officiella kommunisttidningen *El Siglo* att ”oansvariga MIR-ledare i Lo Hermida handlat förrädiskt och i berätt mod. Helt kallt planerade de en sammandrabbning, för att sedan bedra *poblador*-befolkningen. (...) Samarbetet mellan högern och MIR har tvingat fram en beklagansvärd olycka. (...) Denna dans, denna dödsdans de söker bjuda upp oss till, anträdades av brottslingar från högern och från MIR.”⁴⁵⁹ *Puro Chile*, den andra stora kommunistiska tidningen, gick ännu längre och uppmanade till åtgärder mot ”ultravänstern”. Samma dag skrev *Puro Chile* på ledarplats: ”Här ser vi något ingen kan ifrågasätta, (nämligen) att högern och ultravänstern är överens om att störta UP-regeringen. (...) Om ultravänstern envisas med att provocera fram en sammandrabbning kan inte revolutionen (dvs regeringen; T S) förbli överksam. Tiden har nu kommit för att revolutionen skall genomdriva ordning.”⁴⁶⁰

Kommunistpartiets öppna förvanskningar av händelserna i Lo Hermida och anklagelserna mot *poblador*-befolkningen och MIR fick naturligtvis inte stå oemotsagda. Invånarna i Lo Hermida antog t ex ett längre uttalande och krävde av president Allende att det skulle läsas upp i radio och spridas i regeringspressen. I uttalandet förklarade *poblador*-befolkningen att den ”alltid tillhört vänstern. Vi röstade på *Unidad Popular* och vi har alltid (ställt upp till dess försvar). Därför smärtnar det oss allvarligt att det finns personer och tjänstemän i regeringen som glömmer folkets sak och förtrycker oss. Det är bittert för oss (att se) att oansvariga vänstertidningar behandlar oss som hundar (och) att man kallar oss *pobladores* för brottslingar. (...) Dessa oansvariga vänstertidningar som attackerat oss har – underligt nog – kommit att intaga samma ställning som högertidningarna. (...) Så långt kan intriger, sekterism, hat och agg riktas mot dem som inte

⁴⁵⁷ Citerat i José Cayuela: ”El Enfrentamiento de Lo Hermida” i *Chile Hoy*, No 9, Santiago, 11-17 augusti 1972, s 6.

⁴⁵⁸ Citerat i Augusto Carmona: ”El Aparato Policial y Lo Hermida” i *Punto Final*, No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 28.

⁴⁵⁹ *El Siglo*, Santiago, 7 augusti 1972.

⁴⁶⁰ *Puro Chile*, Santiago, 7 augusti 1972, s 5. — Kommunistpartiets våldsamma attacker riktades inte bara mot MIR i augusti 1972, utan också mot de latinamerikanska revolutionärer, som tagit sin tillflykt till Chile. Särskilt utsatta blev de argentinska revolutionärer med Mario Roberto Santucho, generalsekreterare för PRT (*Partido Revolucionario de los Trabajadores*; Arbetarnas Revolutionära Parti) i spetsen som den 22 augusti 1972 undkommit massakern i Trelew (Argentina) genom att kapa ett plan till Chile. Endast genom de massmobiliseringar som organiserades av MIR, Socialistpartiet och Kristna Vänstern, samt president Salvador Allendes korrekta hållning, kunde de — mot Kommunistpartiets uppfattning — tas emot i Chile. (Se t ex José Carrasco Tapia: ”El Mezquino Asilo de los Revolucionarios” i *Punto Final*, No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 6-7.) Redan den 10 augusti 1972 hade emellertid *El Siglo* — på ledarplats och under titeln ”Femtekolonnare” — slagit fast Kommunistpartiets flyktingpolitik gentemot de utländska revolutionärerna i Chile: ”En revolutionär har här stora möjligheter att tjäna (en sak). Det räcker med att han arbetar entusiastiskt och ansvarsfullt, att han bidrar med sina kunskaper till slaget om produktionen (och) i praktiken hjälper till att genomföra *Unidad Populares* program.” Kommunistpartiet hade däremot inte mycket till övers för de revolutionärer som stod nära MIR: ”Dessa elements handlande börjar bli oacceptabelt. De är få, men de gör skada. (...) Därför stöder vi varje aktion Chiles suveräna regering genomför för att skydda sig från detta skräp till gerillakrigare (”estos guerrilleros de pacotilla”), som hugger efter den hand som sträcks ut åt dem.” ... Citerat i ”Expediente Negro de Lo Hermida”, *Punto Final*, Bilaga till No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 16.

tänker på samma sätt som de! ”⁴⁶¹ Invånarna i Lo Hermida stöddes också av flera organisationer utanför de politiska partierna, bl a av provinsbonderådet i Cautín och organisationen Kristna för Socialismen (*Cristianos por el Socialismo*).

MIR, som direkt utsatts för såväl polisförtrycket som högerens och Kommunistpartiets anklagelser, publicerade en broschyr över händelserna kallad ”Lo Hermida: Reformismens Värsta Sida”.⁴⁶² Enligt MIR var händelserna en följd av den dominerande reformismens ”syn på massrörelsen och dess uppfattning av staten och regeringen. Reformisterna förlitar sig inte på massorna. (...) De tror inte att folkmassorna är tillräckligt starka, disciplinerade eller beslutsamma för att (...) ta över statsledningen och ekonomin. Och eftersom de underskattar massorna tror de sig ha rätt att påtvinga dem deras lagar. (...) (Bara för att) de av folket har erhållit några poster i den borgerliga staten tror reformisterna att staten har ändrat karaktär och att den inte längre är en borgerlig stat. För reformisterna är staten till hälften deras, till hälften borgarnas. Därför söker de ingå överenskommelser med borgarna för att tillsammans med dem finna en utväg som 'stabiliserar' denna situation. De förstår inte att en stat som är till hälften reformistisk och till hälften borgerlig i själva verket bara är en sak: en borgerlig stat. (...) Och därför att de inte förstår det, litar de på denna stat och till och med på dess förtryckarapparat. (...) Det ansvar reformisterna bär för massakern i Lo Hermida kan inte föringas av någon revolutionär. Det är endast genom att klargöra detta ansvar och göra massorna medvetna om vad det innebär som det kommer att vara möjligt att läka de sår som (nu) öppnats inom den folkliga rörelsen och lägga grunden för en ny enhet, en revolutionär enhet som ger uttryck för hela folkets enhet i kampen för en verklig arbetar- och bondestat. Det är den enda garantin för att man aldrig mer skall förödmjuka och massakrera folket i det här landet.”⁴⁶³

3. Oktober 1972: Borgarklassens offensiv och folkets svar

Under 1972 tar det chilenska folket i allt större utsträckning nya initiativ i kampen mot det borgerliga samhället. I stadsområdena utvecklar *pobladores* erfarenheterna från den självständiga organiseringen i *campamentos*, bönder och lantarbetare bildar demokratiskt valda bonderåd och genom arbetarkommandot i Cerrillos-Maipú får industriarbetarna för första gången ett motsvarande klassorgan. Utvecklingen mot demokratiska folkmaktsorgan som till form och innehåll skiljer sig från folkets traditionella organisationer – dvs främst fackföreningarna och de parlamentariska partierna – tar sig slutligen uttryck i sammankallandet av folkförsamlingen i Concepción.

Samtidigt driver emellertid den fördjupade massmobiliseringen på de motsättningar inom den

⁴⁶¹ ”Mensaje de los Pobladores de Lo Hermida a los Pobres de Todo Chile” i ”Expediente Negro de Lo Hermida”, *Punto Final*, Bilaga till No 165, Santiago, 29 augusti 1972, s 9 och 10.

⁴⁶² MIR: ”Lo Hermida: La Cara Más Fea del Reformismo”, Santiago, 20 augusti 1972.

⁴⁶³ ”La Responsabilidad de los Reformistas” i *El Rebelde*, No 43, Santiago, 15 augusti 1972, s 3. — Sedan polisen nästan på årsdagen av händelserna i Lo Hermida attackerat arbetarna i Barrancas (Santiago) framhöll Patricio Romo (MIR): ”Här ser vi praktiken och i verklighetens kalla ljus varför vi måste vara oberoende från regeringen. Provinguvernören i fråga tillhör regeringssidan och man kan inte säga att han står längst till höger eller är bland de mest reformistiska inom vänstern, för det finns andra som är värre! Men, knuten som han är till en byråkratisk och repressiv stat, var han oförmögen att stoppa repressionen, utan drev i stället på den. Eftersom han är inlemmad i en borgerlig struktur börjar denna person att utöva andra funktioner än om han skulle arbeta inom en folklig maktstruktur. Vi anser därför att (folkmaktsorganen) bör vara oberoende av regeringen. (...) Om regeringen blir byråkratisk kämpar vi mot byråkratin, inte mot regeringen. Regeringen kan bara vara ett effektivt vapen i folkets kamp för att utveckla denna folkmakt, men den är inte en integrerad del i denna makt, för den har en annorlunda struktur. Folkmakten har en direkt struktur, man lagstiftar och verkställer snabbt, den är intimt knuten till baserna. Den måste vara oberoende, den kan inte vara bunden.” — Ur kapitlet ”Folkmakt” i Ellen Brun, Jacques Hersch och Jens Lohmann (utg): *Fallet Chile*, Rabén och Sjögren, Stockholm, 1974, s 74.

chilenska vänstern som framträtt öppet under UP-mötet i Lo Curro. I samband med polisaktionerna i Lautaro, Concepción och Lo Hermida uppstår en allvarlig spricka mellan Kommunistpartiet och högern inom Socialistpartiet å ena sidan och den socialistiska vänstern, MAPU och Kristna Vänstern å den andra. De senares uppfattning om staten, regeringsinnehavet och massmobiliseringen närmar dem till Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR), vars inflytande ständigt ökar.

Under den kommande perioden skjuts motsättningarna åt sidan. Strax efter händelserna i Lo Hermida går den samlade borgerliga oppositionen till offensiv mot folkregeringen och vänstern, en offensiv som kulminerar i den s k oktoberstrejken. Inför detta hot upphör folkmakten att vara en isolerad företeelse, ett teoretiskt problem eller en ”enkel viljeakt organiserad av några passionerade” för att i stället bli en allmän och högst konkret verklighet ur vilken regeringen kan hämta sin styrka. Under oktoberkrisen skjuts emellertid motsättningarna endast åt sidan. De överbryggas inte, utan bryter fram på nytt så snart krisen är över.

Under 1972 blev samarbetet mellan Kristdemokratiska partiet, som snarast verkade för att avsätta UP-regeringen på ett konstitutionellt sätt, och Nationalpartiet, som mer eller mindre öppet förordade en statskupp, allt intimare. Den 4 mars 1972 sammanträffade ett trettiotal representanter för dessa båda borgerliga partier, för Fosterland och Frihet och för de viktigaste arbetsgivareföreningarna i Chile – representanter som noggrant valts ut på sin ”erfarenhet, upplysning och kultur”⁴⁶⁴ – för att dra upp riktlinjerna för en samordnad borgerlig motoffensiv.⁴⁶⁵ Mötet ägde rum på Sergio Silva Bascuñáns, ordförande i det chilenska advokatsamfundet (*Colegio de Abogados*), sommarbostad, där de närvarande slog fast att ”vår frihet, vår demokrati och de mänskliga rättigheterna är allvarligt hotade. (...) I denna situation går det inte att vara feg eller modlös, (utan vi måste) handla med mod och beslutsamhet. Handlingens stund har kommit.”⁴⁶⁶

Mot detta fascistiska språkbruk svarade en fascistisk strategi, utarbetad och uppbackad av USA-imperialismen. Den chilenska borgarklassen – som fram till 1970 endast vänt sig till småbourgeoisin i samband med valen, men därutöver aldrig försvarat dess intressen – började nu lansera en egen ”masslinje”.⁴⁶⁷ Fascismen konstruerades fram. Med utgångspunkt från sin politiska kontroll över parlamentet, domstolarna, militären och massmedia och med de borgerliga yrkessammanslutningarna (*gremios*)⁴⁶⁸ som verktyg skulle borgarklassen tränga in i de småborgerliga

⁴⁶⁴ *Los Gremios Patronales*, Quimantú, Santiago, u å, s 5.

⁴⁶⁵ Vid mötet var bl a följande personer närvarande: För Nationalpartiet: senator Francisco Bulnes och deputerade Sergio Diez; för Kristdemokratiska partiet: Freis f d ministrar William Thayer, Máximo Pacheco, Andrés Zaldívar och Jaime Castillo Velasco; för Fosterland och Frihet: Jaime Guzmán; för Parlamentet: senatens talman, kristdemokraten Patricio Aylwin; för Högsta Domstolen: José María Eyzaguirre; för den högre undervisningen: rektorn för Chile-universitetet i Santiago, Edgardo Boeninger; för Kyrkan: prästerna José Miguel Ibáñez Langlois och Eduardo Lecourt; för Opus Dei: Julio Filippi; för Ingenjörssamfundet (*Colegio de Ingenieros*): Eduardo Arriagada; för Advokatsamfundet (*Colegio de Abogados*): Alejandro Silva Bascunán; för Arbetsgivareföreningen (*Sociedad de Fomento Fabril*; SOFOFA): Orlando Sáenz och Domingo Arteaga; för jordägarna: Manuel Valdés, ordförande i Confederación Nacional de Empleadores Agrícolas; och för inddstrin: Jorge Fontaine, ordförande i *Confederación de la Producción y del Comercio*. — Alla dessa personer spelade en framträdande roll under statskuppen i september 1973. Många av dem fick också betydande poster i juntans Chile.

⁴⁶⁶ Citerat i *Los Gremios Patronales*, Quimantú, Santiago, u å, s 5.

⁴⁶⁷ Se t ex Armand Mattelart: ”La Bourgeoisie a l'Ecole de Lénine: Le ”Grémialisme” et la Ligne de Masse de la Bourgeoisie Chilienne” i *Politique Aujourd'hui*, No 1-2, Paris, januari—februari 1974, s 23-46; och Patricio Biedma: ”El Comportamiento Político de la Pequena Burguesía” i *Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, augusti 1973, s 79-90.

⁴⁶⁸ ”Gremio” — yrkessammanslutning — är ett äldre spanskt ord för ”skrå”. Det har gett upphov till beteckningen *gremialism* för den chilenska fascistiska ideologin. Enligt den skall *gremios* bilda basen för den korporativa statsbildning man förordar. I likhet med skråorganisationen omfattar därvid *gremios* såväl arbetsgivare som tjänstemän och arbetare i enlighet med yrkestillhörighet och organiserar dem i vertikala sammanslutningar. Klassmotsättningar

befolkningslagren och bygga upp det minimum av social bas som var nödvändigt för att kunna störta regeringen. Detta förutsatte samtidigt en övergång från parlamentariska till icke-parlamentariska metoder. Redan i september 1970 bildades den fascistiska organisationen Fosterland och Frihet. Mot slutet av 1971 och i stigande utsträckning under 1972 framträdde vidare det halvmilitära medborgargarde som kallades Proteco (*Protección a la Comunidad* – ung Kvartersskydd). Bakom Proteco, som först organiserades i Santiagos överklasskvarter, stod bl a den kristdemokratiske senatoren och f d försvarsministern i president Freis regering Juan de Dios Carmona.⁴⁶⁹

Ursprungligen skulle den s k oktoberstrejken ha genomförts i september 1972. Vänstern kunde emellertid avslöja de kontrarevolutionära planerna, som avsåg att störta regeringen genom en allmän lockout och ”civil ohörsamhet”. Den 1 september förklarade *Unidad Populares* verkställande utskott: ”Om de fascistiska konspiratorerna försöker att genomföra en statskupp (måste folket) svara med en allmän strejk och ockupera fabriker, jordbruk och serviceinrättningar.”⁴⁷⁰ Även CUT gjorde liknande uttalanden och den 3 september gav kommunist- och socialistpartierna ut en gemensam deklARATION i vilken de förklarade att de motsättningar som uppstått mellan de bägge partierna ”under de senaste månaderna avseende olika aspekter av den revolutionära processen” nu måste lämna plats för ”en gemensam och enhetlig taktik för alla nivåer.”⁴⁷¹ Inför reaktionens offensiv uppmanades arbetarna att gå samman i övervaknings- och självförsvarskommittéer (*Comités de Vigilancia y Autodefensa*) på arbetsplatserna.

Efter några isolerade strejk- och lockoutaktioner – och samtidigt som enheter ur USA:s krigsflotta avlade ett besök i Chile⁴⁷² – inleddes den borgerliga offensiven den 11 oktober 1972 med att åkeriägarnas *gremio* utlyste en landsomfattande ”strejk”. De geografiska omständigheterna i Chile gjorde det relativt enkelt för åkeriägarna att kontrollera landets transportsystem. Endast en större väg, den panamerikanska landsvägen, löper genom landet och på strategiska punkter längs denna väg drog sig åkeriägarna samman för att hindra trafiken. Tanken var att man skulle få varudistributionen att avstanna och därmed tvinga regeringen att avgå. Trots att transportstoppet och de fascistiska sabotageaktionerna orsakade stora förluster och en akut livsmedelsbrist på många håll hade emellertid inte åkeriägarna – lika litet som andra *gremios* som slöt upp bakom den: läkare, advokater, ingenjörer, butiksinnehavare m fl – något avgörande inflytande över själva produktionen. Under stora svårigheter kunde därför vänstern rida ut den storm som bedarrade i och med att de tre vapengrenscheferna upptogs i regeringen den 2 november 1972.

Arbetarnas, böndernas, lantarbetarnas och *poblador*-befolkningens svar på den kontrarevolutionära offensiven var imponerande. Överallt fortsatte arbetarna och lantbruksbefolkningen att driva industri- och jordbruksproduktionen, samtidigt som studenter och *pobladores* säkrade distributionen. På landsbygden organiserades s k kommandon för direktförsörjning av för jordbruket nödvändiga varor och livsmedel (*Comandos de Abastecimiento Rural*) (CAR) och i städerna ockuperade arbetarna mer än 100 företag, som provisoriskt tillfördes den statliga sektorn av ekonomin.⁴⁷³

---

och horisontala fackföreningar fördöms. Se vidare min artikel: ”Den parlamentariska vägen till fascism” i *Kommentar*, Nr 10, Stockholm, november 1973, s 18-29.

⁴⁶⁹ En annan av Protecos propagandister var Luciano Vásquez, den chilenska gorilladiktaturens pressattaché i Stockholm. Luciano Vásquez var medlem i Nationalpartiets politbyrå och i Fosterland och Frihet. Innan han fick hand om den fascistiska propagandan på radiostationen *Agricultura* var han journalist på den reaktionära dagstidningen *El Mercurio*.

⁴⁷⁰ Citerat i Raptis op cit s 49.

⁴⁷¹ Citerat i ibid s 50.

⁴⁷² Den nordamerikanska flottan återkom på ”besök” till Chile under kuppdagarna i september 1973...

⁴⁷³ Raptis op cit, s 70.

Under krisen framstod emellertid bristerna i den traditionella fackföreningsrörelsen med dess hierarkiska och byråkratiska struktur som uppenbara när det gällde så centrala problem som planeringen av produktionen, varudistributionen och inte minst arbetarnas fysiska försvar. För att lösa dessa problem skapade arbetarna demokratiska basorgan liknande dem som tidigare organiserats i bl a Cerrillos området i Santiago. Över hela landet uppstod s k industribälten (*cordones industriales*). I Santiagoområdet organiserades industribältena Renca, Vicuña Mackenna, San Miguel, Estación Central, Plaza Italia, Barrancas m fl. I Concepción, Tomé, Talcahuano, Valparaíso, Arica och andra städer organiserades liknande ”bälten”. Deras antal närmade sig 100 i hela Chile.⁴⁷⁴

Ett industribälte omfattade fabrikerna inom ett visst geografiskt område, inom ett industriområde. Alla arbetare – vare sig de var anslutna till fackföreningen eller inte – utsåg från basplanet representanter till ledningen för ”bältet”, vilka kunde återkallas om de inte ansågs uppfylla sina uppgifter. Inom industribältet indelades arbetarna vidare i olika utskott för t ex produktionsfrågor, distribution, självförsvar, hälsoproblem etc. Vanligtvis organiserades ett industribälte genom att arbetarna inom varje företag under ett stormöte först utsåg två eller tre representanter. Därefter samlades representanterna för alla företag inom industriområdet för att bilda ett representantråd (*consejo de delegados*) och utse en ledning för industribältet. Ledningen utgjordes ofta av en generalsekreterare samt ansvariga för organisationsfrågor, propaganda, mobilisering, säkerhets- och försvarsfrågor. I några fall utsågs t o m ansvariga för kulturfrågor. På orter där det fanns flera industribälten skapades slutligen samordningskommittéer för industribälten (*comités coordinadores de cordones industriales*).

Oktoberkrisen kom att få en avgörande betydelse för utvecklingen av en av statsapparaten oberoende folkakt i Chile. Arbetarnas klassmedvetande och medvetenhet om sin egen styrka utvecklades oerhört. ”Under 'oktoberstrejken' höjdes klassmedvetandet mer än under två år av *Unidad Popular*-regering.”⁴⁷⁵ Med all önskvärd tydlighet framgick det att den chilenska borgarklassen inte på något sätt var outhärdlig. Arbetarna kunde mycket väl driva fabrikerna själva. Därmed skedde också ett brott i förhållande till *Unidad Populares* politik avseende arbetarnas ”deltagande” och ”medinflytande”.⁴⁷⁶ Dessa slagord lämnade arbetarna i praktiken långt bakom sig. Krisen gjorde vidare arbetarna och de breda folklagen medvetna om den statliga administrationens brister på ett helt annat sätt än tidigare. Under den kontrarevolutionära offensiven samarbetade industribälten och andra basorgan i stor utsträckning med statliga organisationer, främst på det ekonomiska området. I många fall blev det en negativ erfarenhet för arbetarna, som i det praktiska arbetet inte bara fick bekräftat att statens kvarnar maler långsamt och att byråkratin var oerhört utbredd, utan också fick klara bevis på att den chilenska administrationen till stor del var fientligt inställd till *Unidad Popular* och motarbetade den revolutionära processen.

De basorgan som växte fram under oktoberkrisen hade emellertid flera brister. Industribältena omfattade t ex endast industriarbetare, utan närmare samordning med andra grupper i det chilenska samhället. En sådan – nödvändig – samordning skulle man senare uppnå genom de s k kommunkommandona (*Comandos Comunales de Trabajadores*), som organiserade industriarbetare, *pobladores*, bönder, lantarbetare, studenter m m i en och samma struktur.⁴⁷⁷ De uppstod vidare som defensiva organisationer. I några fall gick dock arbetarna längre och lanserade ett offensivt program. Det var särskilt fallet vid industribältet Vicuña Mackenna i det centrala San-

⁴⁷⁴ Eduardo Santa Cruz: ”Comandos Comunales: Organos de Poder del Pueblo” i *Punto Final*, Bilaga till No 189, Santiago, 31 juli 1973, s 3.

⁴⁷⁵ Silva och Santa Lucía op cit i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 731.

⁴⁷⁶ Se Kapitel III (avsnittet om företagsdemokrati)

⁴⁷⁷ Se Kapitel V (avsnitt 4) och Kapitel VI (slutet)

tiago, där arbetarna på MIR:s och andra revolutionärers initiativ utarbetade ett 20 sidor långt programmatiskt dokument som i detalj behandlade alla de krav som förts fram av arbetare, landsbygdsbefolkningen och *pobladores* och gav dem en enhetlig karaktär. I detta betydande dokument – som senare skulle bli känt som folkprogrammet (*Programa del Pueblo*) – framhöll arbetarna vid industribältet Vicuña Mackenna i oktober 1972:

”Vi arbetare vill inte bara fortsätta att hålla produktionen vid liv och vara på defensiven, (utan) vi kommer att (...) inleda en folklig motoffensiv. (...) Den grundläggande politiska uppgiften för arbetarklassen och folket idag är att lämna en i grunden defensiv position inför borgarklassens attacker och gå till öppen offensiv mot utsugarna. Arbetarklassens svar under 'borgarstrejken' har skapat ett nytt styrkeförhållande mellan proletariatet och borgarklassen på fabrikerna. Det gäller (nu) inte bara för arbetarklassen och folket att 'normalisera' produktions- och distributionsapparaten, utan de måste gå vidare. Arbetarklassen måste få större kontroll och mer makt över det ekonomiska systemet genom att man nationaliserar de stora företag som (tillfälligt överfördes till den statliga sektorn) under 'kapitaliststrejken' och inför arbetarkontroll i alla de sektorer där arbetarklassen har gått tillräckligt framåt. På det politiska området kan inte krisen lösas genom eftergifter eller allianser med några högre militärer, (utan endast genom överenskommelser) med alla de soldater och officerare som stöder folkprogrammet och kampen för socialismen. (...) Folket ingår bara politiska allianser – och en (eventuell) regering med militärer är en politisk allians – med dem som stöder och ansluter sig till kampen. Det gäller att gå framåt i en ständig offensiv (...) genom att stödja sig på arbetarklassens och de folkliga massornas styrka. Denna kamp – och den (...) mobilisering den ger upphov till – kommer att göra det möjligt att utveckla, stärka, utbreda och mångfaldiga de frön till en alternativ folkmakt som redan har börjat framträda (...) över hela landet. De samordningskommittéer som bildats utgör utgångspunkten för att bilda kommunala arbetarråd, (dvs) arbetarklassens och folkets verktyg för organisering och mobilisering i kampen för makten.”⁴⁷⁸

Den 2 november 1972 upphör ”borgarstrejken” genom att de tre vapengrenscheferna går in i regeringen. General Prats, överbefälhavare för armén, utses till inrikesminister, under det att amiral Huerta blir minister för offentliga arbeten och flyggeneral Sepúlveda gruvminister.⁴⁷⁹ Enligt den officiella förklaringen tas militären upp i regeringen för att ”garantera samhällsfreden och bidra till att (parlamentsvalen) i mars (1973) kan äga rum med största möjliga garantier för alla samhällsgrupper.”⁴⁸⁰ Därmed ”fryser” regeringen processen och inriktar all sin verksamhet på de kommande parlamentsvalen. De spirande folkmaktsorganen överges åter till förmån för arbetarnas traditionella organisationer, fr a fackföreningarna. Resultatet av detta är att de motsättningar som gjort sig gällande inom den chilenska vänstern före oktoberkrisen åter bryter fram, vilket i sin tur verkar splittrande på massmobiliseringen.

Samtidigt som militären togs upp i regeringen gjorde *Unidad Popular* också betydande eftergifter till borgarklassen: a) de radiostationer som backat upp ”borgarstrejken” kunde på nytt börja sina utsändningar; b) de borgerliga tidningar som övertagits av arbetarna återlämnades till sina ägare; c) de snabbköp och större affärer som övertagits av folket överlämnades till sina ägare; d) de elektriska företag som ockuperats av arbetarna i Arica (Tarapacá) överlämnades på samma sätt till sina ägare, liksom e) de byggnadsföretag som regeringen övertagit i oktober. Sammanlagt 20 av de 28 företag som övertagits av regeringen lämnades efter krisen tillbaka till sina ägare.⁴⁸¹

⁴⁷⁸ ”El Pliego del Pueblo” i *Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, augusti 1973, s 231 och 238-239.

⁴⁷⁹ General Prats lämnade Chile i samband med militärkuppen i september 1973. Ett år senare mördades han av juntans agenter i Buenos Aires, Argentina. Amiral Huerta blev juntans förste utrikesminister och flyggeneral Sepúlveda utrensades under 1974.

⁴⁸⁰ General Prats i ett tv-tal den 5 november 1972, citerat i Comité de Soutien a la Lutte Révolutionnaire du Peuple Chilien: ”Chili: Une Armée au-dessus des Classes?”, Brochure No 5, Paris, 1975, s 28.

⁴⁸¹ Ibid.

Slutligen fick många av de reaktionära tjänstemän som avskedats under oktoberhändelserna återgå till sina arbeten ... Inför denna utveckling förklarade t ex arbetarkommandot Cerrillos-Maipú:

”Borgarna återtar initiativet. De känner sig i stånd att göra vad de vill. I en första etapp avser de att störta regeringen, för att därefter attackera arbetarna. Det beror till stor del på att regeringen och vissa sektorer ur *Unidad Popular* visat prov på svaghet. De har inte hjälpt folket att krossa reaktionen, (utan har i stället) föredragit att underkasta sig militären. Men militären kommer inte att lösa de grundläggande problemen. Det som står på spel är något mer än (bara) en återgång till det normala och till den institutionella ordningen.”⁴⁸²

Folkmakten hade emellertid blivit en levande realitet i Chile efter oktoberkrisen 1972. Den broms regeringen slagit till kunde inte hindra arbetarna och deras organisationer från att i stigande utsträckning uppehålla sig vid den. I slutet av november 1972 organiserade t ex Kristna för Socialismen en rundabordskonferens med UP-partierna och MIR, där frågan om staten och folkmakten kom att uppta en framskjuten plats.⁴⁸³ Någon månad senare organiserade fackföreningen vid dagstidningen. *Clarín* i Santiago ett ”möte kring folkmakten och arbetarnas kommunkommandon”.⁴⁸⁴ Kommunistpartiets negativa inställning till dessa diskussioner och till problemet som sådant framgick om inte annat av att det antingen lämnade debatterna, som i det första fallet, eller avböjde inbjudan. Socialistpartiets inställning var inte lika klar. Högern inom partiet stödde Kommunistpartiet, under det att medlemmarna på basplanet och stora sektorer av ledningen på mellannivå aktivt arbetade inom industribälten och andra demokratiska basorgan. En liknande motsättning inom MAPU löstes tillfälligt vid dess extra kongress i december 1972, där vänstern segrade under slagordet ”Skapa Folkmakt! ”. Kristna Vänstern, som under våren 1972 inlett ett samarbete med MIR och bl a stött folkförsamlingen i Concepción, intog en entydig ställning till förmån för folkmaktsorganen. Redan när de tre vapengrenscheferna upptogs i regeringen förklarade Kristna Vänstern:

”Den nationella ledningen för Kristna Vänstern stöder enhälligt beslutet från politbyrån att inte delta i den nya ministären. På liknande sätt har den beslutat att driva på massmobiliseringen så att de företag som övertagits av staten (under oktoberkrisen) förblir i arbetarnas händer. Därmed kan man bredda den statliga sektorn av ekonomin och skapa en betydande grupp företag som administreras direkt av arbetarna. (...) (Samtidigt) uppmanar den nationella ledningen alla medlemmar i Kristna Vänstern att skyndsamt ansluta sig till arbetarnas kommunkommandon. Det är (organisationer) som är ägnade att samordna det revolutionära arbetet mellan regeringen och alla de massorganisationer som existerar (inom en kommun). (...) Kristna Vänstern upprepar sitt stöd till *compañero* Allendes regering och att (partiet) tillhör *Unidad Popular*, men framhåller att det inte tvingar (partiet) att stödja administrativa beslut som skiljer sig från tidigare regler och som leder bort ifrån de positioner Kristna Vänstern intagit alltsedan dess grundande.”⁴⁸⁵

Liksom Kristna Vänstern vände sig Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR) mot militärkabinettet. Under den av Kristna för Socialismen organiserade rundabordsdiskussionen i Santiago i slutet av november 1972 gjorde MIR:s generalsekreterare Miguel Enríquez följande bokslut:

”Problemet här gäller erövrandet av makten, en arbetarnas och böndernas revolutionära regering, proletariats diktatur som inrättas i ett konkret samhälle. Vad borde man då göra? Just det vi säger här och som för övrigt är inskrivet i *Unidad Populares* program, nämligen att man måste införliva de olika samhällsskikten. (...) Vi hänvisar till vad vi kallar maktens embryoorgan, de kommunala arbetarkomman-

⁴⁸² Citerat i Silva och Santa Lucía op cit i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 732.

⁴⁸³ Debatten forns delvis återgiven på svenska i Brun, Hersch och Lohmann (utg) op cit s 51-70.

⁴⁸⁴ ”Foro Político: El Poder Popular y los Comandos de Trabajadores” i *Punto Final*, Bilaga till No 175, Santiago, 16 januari 1973, s 1-22.

⁴⁸⁵ IC: ”Gauche Chrétienne: 1970-1973”, s 87.

dona. Vi anser att det är på den vägen vi ska lyckas införliva de fattiga på ett organiskt sätt, så att de kan komma till tals annat än genom sin närvaro på ett möte eller genom röstsedeln. (...) Vi karakteriserar denna period som en förrevolutionär period. (Den) började enligt vår mening den 4 september (1970). En förrevolutionär period är en period under vilken åtminstone två företeelser sammanfaller. Å ena sidan en djupgående kris för den härskande klassen, såväl för själva klassen som för dess politiska representanter, och å andra sidan en växande mobilisering bland folket, en större medvetenhet och organisering inom klassens förtrupper. (...) Vad karakteriserar då mer en förrevolutionär period? Krisen, vankelmodet och splittringen inom småbourgeoisin. (...)

Den förrevolutionära perioden har blivit utdragen. Den har inte mognat och lett till en revolutionär situation. Det är så säregenheterna i denna process framträtt. I Latinamerika antar dessa perioder en alldeles säregen karaktär. Vi föredrar därför att tala om en utdragen förrevolutionär period. För det första har staten vecklats upp som en solfjäder. Dess olika komponenter upplöses: Den lagstiftande makten skiljs från den dömande och den verkställande. De väpnade styrkorna får en relativ självständighet. Samtidigt öppnar sig klasserna på liknande sätt. Hela samhället börjar sätta sig i rörelse. Inte bara folket, utan även småbourgeoisin och den härskande klassen har gått till handling alltifrån processens början. Stora folklager som tidigare varit passiva har börjat mobilisera sig och utveckla en linje kring sina egna intressen. (...) (Krisen är inte löst, men) den härskande klassen har funnit en stödjepunkt och en social bas i småbourgeoisin och den har gått på offensiven. Regeringen å sin sida har inte förstått att behålla sin gamla sociala bas. Den har alltså gått på defensiven. Sådant är resultatet av dess reformistiska ledarskap. Oktoberkrisen har fullt klart visat att där det inte finns någon klart definierad klasspolitik, där måste man underkasta sig de traditionella spelreglerna, besluta sig för en strid mellan partier, med alla de demagogiska, populistiska eller fascistoida metoder som detta förutsätter från bourgeoisins sida. Vi har nyss sett det: Visst har arbetarklassen tagit stora steg framåt, visst har den utvecklat sin medvetenhet, sin styrka, sin organisatoriska förmåga. Men trots allt detta är det bourgeoisin som lett spelet och arbetarklassen har måst hålla sig på defensiven. Se på resultatet: Militärkabinetet. Vem var det som först föreslog det? Frei, genom sin närmaste man Rafael Moreno. Bourgeoisin gläder sig över detta, för den förstår fullkomligt vad det är för slags allians som ingåtts. När fick folket säga sitt ord? Med vem ingås denna allians? Med armén i dess helhet, soldaterna inräknade, eller med några generaler? Hela regeringen har ändrat karaktär.”⁴⁸⁶

Massmobiliseringen och folkmaktsorganen fick en ny impuls i början av 1973, delvis som en följd av kampanjen inför parlamentsvalen i mars, men kanske främst genom det så kallade Millas-projektet. Den 24 januari 1973 lade den kommunistiske ekonomiministern Orlando Millas fram ett förslag inför kongressen om att definiera den statliga sektorn av ekonomin. Förslaget – som innebar ett försök till förlikning med kristdemokraterna och stora delar av den chilenska borgarklassen – avsåg en kraftig sänkning av antalet statliga företag. Blå utslöt det inte att hela 123 företag som ockuperats av arbetarna skulle återlämnas till sina forna privata ägare.⁴⁸⁷

Millas-projektet framkallade omedelbart en storm av protester. Industriebältena, som efter oktoberkrisen förlorat en stor del av sin dynamik, mobiliserades nu till försvar för de erövringar som gjorts under *Unidad Populares* två första år. Omfattande demonstrationer och ett stort massmöte utanför presidentpalatset i Santiago krävde att Millas-projektet togs tillbaka. Arbetarna ockuperade på nytt fabrikena. Industriebältena Vicuña Mackenna och Cerrillos-Maipú förklarade i ett manifest:

”Millas-projektet är en uppgörelse mellan regeringen och borgarklassen, där de enda vinnarna är borgarna. (Genom projektet) kan de fortsätta sina aktiviteter (...) för att störta regeringen och slutgiltigt krossa arbetarklassen. Det är alltså fråga om en långsam men säker självmordsaktion från regeringen

⁴⁸⁶ Brun, Hersch och Lohmann (utg) op cit s 58-59 och 62-64.

⁴⁸⁷ CSLRPC: ”Chili: Une Armée au-dessus des Classes?”, Paris, 1975, s 29.

under *compañero* president Salvador Allende.”⁴⁸⁸

I det första numret av Tarea Urgente (ung Brådskanie Uppgift), ”organ för industribälten och kommunkommandon”, framhöll också industribältet Vicuña Mackenna:

”Arbetare! Kamraterna i industribältet Vicuña Mackenna uppmanar arbetarklassen att på ett stridbart sätt mobilisera sig till försvar för den nationaliserade sektorn (av ekonomin). (...) Den hotas nu av ett lagförslag som inte representerar flertalet arbetares åsikter eller känslor. Arbetarna är redo att gå hur långt som helst för att försvara sina rättmätiga intressen. Under stormötet den 28 januari har arbetarna vid industribältet Vicuña Mackenna antagit följande plattform: a) inte återlämna något företag som (tillfälligt) överförs till den statliga sektorn under ”borgarstrejken” i oktober; b) enhälligt förkasta det s k Millas-projektet, eftersom det inte är ett uttryck för arbetarnas verkliga strävanden, (utan tvärtom) bidrager till att hejda den revolutionära processen mot socialismen; c) kräva att de som står bakom detta projekt förklarar sina avsikter för arbetarna och att de tar det politiska och historiska ansvaret för projektet; d) kräva av partierna inom *Unidad Popular* att de klart och öppet uttalar sig om detta lagförslag för att (därmed) få slut på den medbrottsliga tystnad (som nu råder)(samt); e) föreslå arbetarna att inte endast vägra att överlämna något företag, utan också införliva allt fler med den statliga sektorn. (...)”⁴⁸⁹

Och i samma tidning förklarade industribältet Panamericana Norte:

”Den här regeringen är arbetarnas regering. Emellertid har man på högsta ort beslutat att börja studera överlämnandet av 123 företag till borgarna. Utan att rådfråga arbetarna. Utan att be dem om deras åsikt. 123 företag som kostar (en lång) kamp, uppoffringar och ansträngningar att vinna från utsugarna. Från dem som har lagarna, domstolarna och kongressen på sin sida. Från dem som har levt på arbetarnas och böndernas lungor, sjukdomar och hunger. Som har fyllt sina fickor på arbetarnas bekostnad. Och nu vill man ge dem 123 företag i present (alldeles) gratis! Till de borgare som försökte störta arbetarnas regering i oktober. Som har använt all sin kraft för att jaga iväg *compañero* presidenten. (...) Som slickar nordamerikanernas stövlar så snart de kommer åt. Hur länge ska de däruppe gå mot strömmen? Det börjar allvarligt att irritera oss. Vi kommer att fortsätta att utöka den statliga sektorn. Och, för att det inte skall råda något tvivel, kommer vi att ständigt mobilisera oss för att försvara vår rätt att bestämma och att regera.”⁴⁹⁰

Arbetarklassens bestämda svar framtvingade i sin tur en offentlig korrespondens mellan Socialistpartiets generalsekreterare Carlos Altamirano och dennes kommunistiske kollega Luis Corvalán. Corvalán tog Millas-projektet i försvar, under det att ledaren för Socialistpartiet – som omedelbart uttalat sig mot förslaget och t o m förklarat att det inte blivit informerat om att det skulle läggas fram – tog avstånd från det. Förslaget sköts sedermera på framtiden, men då hade redan flera av de fabriker som ockuperats under oktoberkrisen återlämnats till sina forna ägare.

4. Efter parlamentsvalen i mars 1973

I parlamentsvalen i början av mars 1973 erhöll *Unidad Popular* 43.4 % av rösterna och kunde därmed förhindra oppositionens planer på ett konstitutionellt avsättande av regeringen. För detta hade det krävts att oppositionen erhölet två tredjedelar av rösterna. UP:s höga röstandel var en stor framgång.

Trots stora ekonomiska svårigheter hade man lyckats hålla tillbaka den enade oppositionen och t o m öka röstandelen med cirka 7 % jämfört med presidentvalen i september 1970. För opposi-

⁴⁸⁸ Silva och Santa Lucia op cit i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 733.

⁴⁸⁹ Ibid s 733-734. — I samma deklARATION förklarade arbetarna i industribältet Vicuña Mackenna att ”vi helt stöder det uttalande Socialistpartiets politbyrå tagit (och som) inte accepterar att (de förstatisgade företagen) lämnas tillbaka (till sina ägare).”

⁴⁹⁰ Ibid s 734.

tionen utgjorde däremot valutslaget ett bakslag. Den parlamentariska vägen var nu oåterkalleligen stängd för borgarklassen fram till presidentvalen 1976, och så länge tänkte den inte vänta ...

Trots framgångarna i marsvalen och den relativt gynnsamma situation som följde därefter gjorde emellertid regeringen ingenting för att stödja och utveckla folkmaktsorganen, utan de kom som förut att få sina impulser från basplanet. UP-partierna fortsatte vidare att ha stridande uppfattningar om folkmakten. Det framgick särskilt tydligt under de överläggningar varje parti hade efter marsvalen för att analysera valresultaten och dra upp riktlinjerna för den kommande perioden. För Kommunistpartiet var ”uppgiften bland uppgifter” nu liksom tidigare ”slaget om produktionen” och det vände sig bestämt mot de demokratiska basorganen: ”Ännu en gång fördömer vi MIR-ledarnas uppträdande och deras försök att skapa maktorgan som är parallella och som står i motsättning till folkregeringen.”⁴⁹¹ Socialistpartiet framhöll däremot betydelsen av att ”kvalitativt förändra graden av deltagande och folklig kontroll över ekonomin” och MAPU betonade att den viktigaste uppgiften var att ”utveckla folkmakten, dvs den organisatoriska utvecklingen av en makt som är alternativ till den borgerliga makten och som växer fram under folkets kamp för att bli den grundläggande kraften för maktövertagandet.”⁴⁹²

Det utmärkande för den period som sträcker sig från marsvalen till statskupsförsöket i slutet av juni 1973 var emellertid att det, för det första, växte fram folkmaktsorgan över hela landet – och inte bara i storstäderna – och, för det andra, att de i allt högre utsträckning samordnades mellan sig och lade grunden för kommunkommandon.

Ett bra exempel på den förstnämnda tendensen – och samtidigt den kanske mest intressanta erfarenheten under denna period – var händelserna i Constitución, en liten stad på 25 000 invånare i provinsen Maule cirka 40 mil söder om Santiago. ”Trötta på myndigheternas pappersexercis och den byråkrati som endast gynnar borgarna”, skrev arbetare, bönder och *pobladores* i folkmanifestet från Constitución (*Manifiesto del Pueblo de Constitución*) den 10 april 1973, ”har vi beslutat oss för att ockupera rådhuset för att därifrån offentliggöra ett kampprogram som verkligen tolkar den anda och de intressen hela det arbetande folket i Constitución har.”⁴⁹³ Efter månader av fruktlösa överläggningar med den lokala administrationen angående de mycket allvarliga problem framför allt lantarbetarna och *pobladores* hade att kämpa emot på orten hade alltså befolkningen – organiserad i ett kommunkommando – beslutat sig för att ockupera staden. Man avskar alla tillfartsvägar, öppnade de affärer som butiksägarna stängt, förbjöd alkoholförsäljning och ockuperade slutligen rådhuset under tre dagar. Inget missöde inträffade, utan ockupationen blev tvärtom en stor framgång. Regeringen i Santiago böjde sig inför dessa påtryckningar från massorna, avsatte guvernören och förband sig att – tillsammans med kommunkommandot – lösa de problem kommandot pekade på.⁴⁹⁴

I Constitución fanns det redan ett kommunkommando, dvs ett demokratiskt basorgan som inte bara omfattade industriarbetare, utan hela det arbetande folket inom en kommun: arbetare, bönder, *pobladores*, lantarbetare, studenter, soldater, hemmafruar m m. Också på andra håll gick utvecklingen mot att man skapade kommunkommandon, vanligen genom att olika organisationer och basorgan inom en kommun eller en stad tog kontakt mellan sig. På några håll inleddes också en begynnande samordning på provinsnivå. I mitten av mars organiserades t ex ett möte i San-

⁴⁹¹ Luís Corvalán: ”Discurso en el Teatro Caupolicán” (Den 7 mars 1973) i *Principios*, No 150, Santiago, mars—april 1973, s 20.

⁴⁹² ”Los Plenos de la Izquierda” i *Chile Hoy*, No 45, Santiago, 19-26 april 1973, s 16.

⁴⁹³ Citerat i Faride Zerán: ”Poder Popular en Constitución” i *Chile Hoy*, No 46, Santiago, 27 april — 3 maj 1973, s 9.

⁴⁹⁴ Se också Eduardo Santa Cruz: ”El Poder Popular Surge en Todo Chile” i *Punto Final*, No 191, Santiago, 28 augusti 1973, s 16-17.

tiago mellan provinsens försörjningskommandon, industribälten och kommunala bonderåd. Mötet sammankallades för att man skulle diskutera de svåra försörjnings- och distributionsproblemen i huvudstaden, svarta marknaden m m. Under mötet kom man emellertid fram till att dessa problem inte kunde lösas för sig, utan att man måste organisera sig för att ”redan idag i en vidare mening (.. .) ta upp frågan om makten (i samhället)”. De församlade representanterna betonade ”nödvändigheten av att förstärka och utveckla folkmakten” samt utarbetade ett program som i många stycken sammanföll med det tidigare nämnda folkprogrammet.⁴⁹⁵ En viktig punkt i detta program var att man framhöll det rättvisa i soldaternas och underofficerarnas kamp för demokratiska rättigheter som förenings- och rösträtt.

Samtidigt utvecklades den spirande arbetar- och bondealliansen i Chile. Här, som i så många andra avseenden, gick lantbefolkningen i Cautin och industriarbetarna i Cerrillos i spetsen. I april 1973 sammanträffade t ex en delegation från provinsbonderådet i Cautin med representanter för industribältet Cerrillos. Enligt José Purrán (PS), bonderådets ordförande, kom man vid detta möte – ”det första viktigare steget för att från basplanet uppnå den chilenska arbetarklassens enhet”⁴⁹⁶ – bl a överens om ett gemensamt handlingsprogram. En månad senare inbjöd arbetarna på konserverföretaget Perlak i Cerrillos bonderepresentanter från Santiago-området för att tillsammans diskutera produktionen och – särskilt – distributionen av livsmedel. Den 12 juni 1973 fördjupades kontakterna betydligt genom att industribältet Cerrillos inbjöd Maipús kommunala bonderåd för att de tillsammans skulle bilda ett kommunkommando. Inom ramen för detta kommunkommando skulle industri- och lantarbetarna och bönderna under de kommande veckorna ge en serie konkreta exempel på folkmaktens innebörd och praktiskt bidra till en förbättring av det svåra försörjningsläget. I mitten av juni ockuperade t ex arbetare och bönder tillsammans 39 jordegendomar i Maipú. Dagarna därefter intog de – även denna gång som en gemensam aktion – det kommunala slakthuset i Maipú, som sedan lång tid tillbaka övergivits av ledningen. I slakthusets lokaler öppnade kommunkommandot en marknad där bönderna utan mellanhänder och i samordning med industriarbetarna i området kunde sälja sina produkter.

5. Den utdragna statskuppen: juni – september 1973

På samma sätt som oktoberkrisen föregåtts av rykten om en statskupp veckorna innan den bröt ut, fanns det i slutet av maj 1973 anledning att vänta sig en ny kontrarevolutionär offensiv. I slutet av månaden fick regeringen upplysningar om att någonting var i görningen och under de följande veckorna bekräftades det av de fascistiska kommandogruppernas stigande aktivitet, under vilken bl a den brasilianske medlemmen i MIR Milton da Silva mördades den 16 juni. Liksom i oktober vände sig regeringen inför detta hot direkt till arbetarklassen och de breda folkmassorna. Den 21 juni kallade CUT de chilenska arbetarna till försvar för regeringen mot inbördeskriget. Uppslutningen var imponerande. I Santiago och på andra orter runt om i landet organiserades massdemonstrationer, samtidigt som alla anställda genomförde en två timmar lång ”varningsstrejk” (*paro de advertencia*) som uttryck för sin styrka och sin enhet inför borgarklassens konspirationer.

I den mycket osäkra situationen som rådde i slutet av juni 1973 framhöll också regeringen och president Salvador Allende folkmaktorganens betydelse. I sitt avslutningstal vid den första kongressen för det Federerade UP-Partiet (*Primer congreso del Partido Federado de la Unidad Popular*) sade presidenten den 23 juni att ”arbetarna har erövat regeringen, (men) de har inte

⁴⁹⁵ Citerat i Faride Zerán: ”El Abastecimiento en el Centro de un Debate Popular” i *Chile Hoy*, No 41, Santiago, 23-29 mars 1973, 510.

⁴⁹⁶ Centro de Estudios Agrarios: ”Informe Coyuntural del Agro”, *Boletín* No 12, Santiago, Juni 1973 (stencil), s 35.

erövrat makten. Det viktigaste i detta ögonblick är att skapa folkmakt, stärka kvinnocentra, byalagen, JAP-kommittéerna, kommunkommandona och industribältena och göra så att dessa delar av folkmakten förbinds med och tränger in i den offentliga administrationen så att de blir en faktor mot byråkratien och ger (administrationen) den dynamik och den revolutionära styrka den måste ha.”⁴⁹⁷

Den 29 juni 1973 reste sig andra stridsvagnsregementet i Santiago under general Souper för att störta UP-regeringen. Styrkeförhållandena inom de väpnade styrkorna var emellertid ännu inte till kuppmaakarnas fördel och statsk upps-försöket misslyckades.⁴⁹⁸ Liksom i oktober visade arbetarna och folket prov på stor enhet och ett högt utvecklat revolutionärt medvetande. ”Stridsvagnskuppen” (”*el tanquetazo*”) den 29 juni 1973 utgjorde emellertid bara början på den utdragna militärkupp som kulminerade i de blodiga händelserna den 11 september 1973. Efter den 29 juni framstod det allt klarare att det utkristalliserats två motsatta socialblock i Chile. Det ena, lett av den USA-imperialismen och den chilenska härskande klassen och med de väpnade styrkorna och delar av småbourgeoisin som verktyg, iscensatte snart sin fascistiska offensiv, under det att det folkliga blocket, lett av revolutionärer och arbetarklassen, kämpade för folkmakten, för socialismen.

På kuppdagen den 29 juni uppmanade president Allende i ett radiotal arbetarna att ockupera fabriker. Svaret kom omedelbart. I en jättelik våg övertog arbetarna i Arica, Antofagasta, Valparaíso, Concepción och andra städer fabriker, under det att bönder och lantarbetare i Oautin, Valdivia, Osorno, Malleco, Ñuble och övriga distributionscentra. I huvudstaden blev arbetarklassens svar totalt. I varje kommun ockuperades arbetsplatserna och under de mest utvecklade industribältenas ledning vidtogs olika försvarsåtgärder. Inom industribältet Vicuña Mackenna fick t ex arbetarna följande instruktioner av ledningen under morgontimmarna den 29 juni 1973:

”Vicuña Mackenna-kommandot utfärdar följande instruktioner: a) ockupera alla fabriker; b) organisera brigader om elva kamrater, av vilka en utses till chef. Tillsammans med fackföreningsledningen skall brigadcheferna driva industrierna; c) centralisera de fordon och det material som kan användas till försvar av industrin, arbetarklassen och regeringen inom fabriker; d) varje timme skall fabriksvisslorna ljuda till tecken på att situationen är under kontroll. Om situationen inte är normal skall visslan ljuda oavbrutet, (vilket innebär) att man behöver hjälp; e) (Hemlig och utelämnad instruktion; T.S.); f) lyssna hela tiden till Radio Corporación; g) placera en utkik på den lämpligaste platsen på fabriken; h) stå hela tiden i kontakt med de angränsande fabriker genom kamrater som tjänstgör som budbärare; i) kommandot har sitt kvarter i (...). Om man inte kan komma till (...) kommer det ändå att finnas kamrater ur ledningen för industribältet i (...); och j) organisera stormöten och informera alla kamrater om (dessa) instruktioner.”⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Salvador Allende: ”Lo Esencial en este Instante es Crear Poder Popular” i *Chile Hoy*, No 55, Santiago, 29 juni — 5 juli 1973, s 7.

⁴⁹⁸ Man kan naturligtvis diskutera huruvida kupp försöket den 29 juni 1973 verkligen var ett kupp försök eller inte, om det var misslyckat eller inte, etc. Resningen den 29 juni blev dock av stor betydelse för kuppmaakarna inom militären, genom att den klargjorde arbetarklassens styrka, särskilt i Santiago. I en mycket avslöjande intervju i den juntavänliga tidskriften *Ercilla* sade juntageneralen Augusto Pinochet i mars 1974: ”(Efter den 29 juni) kom vi till följande slutsats: Att detta slag, detta krig, skulle utkämpas här i Santiago. (...) Därför säger jag att Guds hand fanns (med i spelet den 29 juni), därför att den visade oss hus industribältena reagerade. (...) Den 14 september skulle vi ta regeringsmakten. (...) En central inringning skulle ske kring industribältet Centro, som de kallade det. Våra trupper skulle sättas in mot detta industribälte. Men de omgivande industribältena skulle i sin tur omringa oss. (...) Därför fanns det en andra inringning som omfattade alltihop.” — Se ”Pinochet talar ut” i *Chile-Bulletinen*, No 3-4, Stockholm, 1974, s 10-11.

⁴⁹⁹ Marta Harnecker och Faride Zerán: ”Comandos y Cordones: De Pie Frente al Golpe” i *Chile Hoy*, No 56, Santiago, 6-12 juli 1973, s 32.

Den imponerande massmobiliseringen höll i sig under de kommande veckorna. Över 100 industrier – däribland det svenskägda AGA⁵⁰⁰ – hölls hela tiden ockuperade av arbetarna, som krävde att företagen skulle övertagas av staten. ”Slagorden kring behovet av en ny makt och nedbrytandet av den borgerliga staten är (nu) inte längre några allmänna paroller, utan har slagit rot inom arbetarklassen.”⁵⁰¹ I Santiago befästes industribältena samtidigt som kommunkommandon utvecklades. För första gången bildade nu också statstjänstemän och intellektuella – tillsammans med arbetare – ett bälte: Industribältet Santiago-Centro. I Concepción ökade antalet industribälten till sju, Andalien, Chiguyante, Costanera, Centro, Penco-Lirquén, San Pedro och Sidometalúrgico, var och ett med tiotals företag och hundra- eller tusentals arbetare. I Concepción existerade också kommunkommandona Chiguyante, Penco, Coronel, Talcahuano och Centro. Att folkmaktsorganen nått en hög grad av utveckling, mognad och oberoende framgick inte minst av att de under juli och augusti 1973 började ge ut sina egna tidningar. Utöver den ovan nämnda och tidigare startade *Tarea Urgente* publicerades t ex i Santiago *El Cordonazo* (ung Slaget från Industribältet), officiellt organ för industribältet Vicuña Mackenna, och *Puño Obrero* (Arbetarnäven), en stencilerad publikation från industribältena Vicuña Mackenna och San Joaquín. *Poder Popular* (Folkmakt) och *Barricada* (Barrikaden) gavs ut i Concepción.⁵⁰²

Folkmaktsorganen var särskilt utvecklade i Santiago. Industribältet O'Higgins omfattade t ex 15 företag och cirka 5 000 arbetare i början av juli 1973⁵⁰³, under det att industribältet Cerrillos redan två månader tidigare mobiliserade omkring 30 000 arbetare i 45 företag.⁵⁰⁴ Deras styrka tvingade också regeringen att närma sig basen under och omedelbart efter statskuppöversöket i slutet av juni. Efter resningen sade en arbetare från industribältet O'Higgins:

”Vi tror att ju mer folkmaktsorgan det finns, desto mer kommer vi att stärka arbetarklassen och desto mer kommer regeringen att stärkas, för regeringens bas utgörs av oss arbetare. Man såg tydligt att nu när situationen tillspetsats och det borgerliga systemet råkat i kris, har regeringen och ledarna för CUT, som (tidigare) mycket sällan sänkte sig ner till basplanet och till stormöten, sprungit till arbetsplatserna för att ta kontakt med folkmaktsorganen. De förstår att det är där styrkan finns och att de kan lita på arbetarna. Därför tror vi att vi måste stärka regeringens ställning genom att hela tiden skapa mer folkmakt.”⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ Det svenskägda AGA-Chile svarade för 70 % av syrgasproduktionen, 80 % av acetylenframställningen och hade 30 % av marknaden för svetselektroder i Chile 1973. Företaget, som stod på den ursprungliga listan av 91 företag som *Unidad Popular* skulle förstatliga, var direkt inblandat i den fascistiska offensiven mot Allende-regeringen och de socialistiska krafterna. Dess styrelseordförande, Hernán Errázuriz, var medlem i Nationalpartiet och aktiv i fasciströrelsen Fosterland och Frihet. Han stödde aktivt statskuppöversöket den 29 juni 1973, anhölls av polisen, men släpptes mot borgen. Från Sverige inledde AGA en omfattande bojkott mot dotterbolaget i Chile som ett led i de imperialistiska påtryckningarna mot Allende-regeringen. Detta, liksom att AGA betalade urusla löner och underlät att förbättra arbetsmiljön, erkändes cyniskt av AGA:s direktör Lars-Olof Fryklund i december 1973, tre månader efter kuppen: ”Det är riktigt att AGA bojkottade Chile. Vi vidtog åtgärder som ett led i våra förhandlingar med landet. (...) Det är riktigt att arbetsmiljön var dålig. Jag förstår klagomålen på området, men vi hade inget val.” (!) AGA var ett av de första företagen som återlämnades till sina tidigare ägare efter statskuppen den 11 september 1973. — Se ”AGA: Allende Störtad, Vinsten Säkrad” i *Chile-Bulletinen*, No 4, Stockholm, 1973, s 4-8; och ”AGA Erkänner Bojkott” i *Chile-Bulletinen*, No 2, Stockholm, 1974, s 3.

⁵⁰¹ Silva och Santa Lucía op cit i *Les Temps Modernes*, No 342, Paris, januari 1975, s 737.

⁵⁰² I början av juni 1973 började också den MIR närstående radiostationen *Radio Nacional* att dagligen sända programmet *Poder Popular* (Folkmakt) med uppgift att ”bidraga till stärkandet av folkmakten genom massornas organisering och utvecklingen av industribälten (och) kommunkommandon.”

⁵⁰³ Najman (utg) op cit s 144. — Industribältet omfattade följande företag: Yarur, Gasco, Indugas, Salfa, Coresa, Gemo, Distra, Burger, Precisión Hispana, El Adarga, Parque O'Higgins, Seam Corfo, Soguina, Eficie Salomeni och Optica Rodenstock.

⁵⁰⁴ ”Los Trabajadores y el Poder Popular”, *Punto Final*, Bilaga till No 183, Santiago, 8 maj 1973, s 5.

⁵⁰⁵ Marta Harnecker och Faride Zerán: ”Comandos y Cordones: De Pie Frente al Golpe” i *Chile Hoy*, No 56,

Ännu viktigare var att många kristdemokratiska arbetare aktivt deltog i arbetet inom folkmaktsorganen. Genom att de var arbetarklassens och folkets egna maktorgan – som bl a skyddade arbetarnas intressen på arbetsplatserna under den fascistiska offensiven – övergav kristdemokratiska arbetare sin tidigare lojalitet med det borgerliga och allt mer fascistiska Kristdemokratiska partiet för att i stället enligt sin klasstillhörighet ansluta sig till industribälten och kommunkommandon och på så sätt bredda basen för de socialistiska krafterna. Tillfrågad om anledningen till detta svarade en UP-anhängare på en fabrik i industribältet Vicuña Mackenna i mitten av juli 1973:

”Kamrat, det är klasskampen som gör det. De (kristdemokratiska arbetarna) ansluter sig till (basorganen) såsom klass. (...) De är överens med oss i många frågor, därför att de tillhör vår klass. De är (aktiva inom bältet) för att källan till vårt arbete skall bestå.”⁵⁰⁶

En fackföreningsledare vid samma fabrik tillade:

”De kristdemokratiska kamraterna har överallt dragits med av arbetarklassen för att acceptera industribältenas plattform och kräva av regeringen att fler företag införlivas med den statliga sektorn.”⁵⁰⁷

En kristdemokratisk arbetare, medlem i Kristdemokratiska partiet, svarade slutligen följande på samma fråga:

”Vi står tillsammans av en mycket enkel anledning, (nämligen) den att vi är utsatta för samma exploatering.” Då intervjuaren påpekade att Kristdemokratiska partiets inställning var en annan, tillade arbetaren: ”Jag låter mig inte exploateras av någon och om de (dvs Kristdemokratiska partiet; T.S.) tror det, om de är på det viset, så bryr jag mig inte om ifall de sparkar mig ur partiet. Jag kämpar för något, för något jag uppfattar som mitt.”⁵⁰⁸

De borgerliga partierna – som organiserat medborgarna, kommandogrupper och backat upp den fascistiska offensiven – kände sig naturligtvis hotade av denna utveckling och fördömde folkmaktsorganen i våldsamma ordalag. I en ledare i *El Mercurio*, den främsta borgerliga tidningen och något av ett officiellt organ för de mest reaktionära intressena i Chile, kunde man t ex den 6 juli läsa att ”den s k folkmakten” inte var annat än ”rena rama subversionen (riktad) mot den chilenska staten, dess institutioner, samhällsfreden och den allmänna ordningen.”⁵⁰⁹ Det skrevs i samma tidning som inte med ett ord fördömt statskuppen den 29 juni . . . Samma dag offentliggjorde Kristdemokratiska partiet en deklaration som bl a framhöll att ”upprättandet av en s k folkmakt, som – organiserad av regeringsstyrkor och skyddad av statstjänstemän – ockuperar fabriker, tar emot vapen och är en verklig väpnad milis med politiska, ekonomiska och försvarsuppgifter, utgör den allvarligaste attacken mot själva grunden för det konstitutionella systemet och den demokratiska samlevnaden bland alla dem vi hittills upplevt.”⁵¹⁰

De reaktionära krafternas inställning till folkmaktsorganen framgick allra tydligast genom militärens användning av den s k Lagen om Vapenkontroll (*Ley de Control de Armas*). Genom denna lag, som föreslagits av den kristdemokratiske senatoren Juan de Dios Carmona och antagits under oklara former efter oktoberkrisen 1972, fick militären exklusiv rätt att registrera vapeninnehav och göra razzior och husundersökningar efter vapen. För oppositionen innebar lagen, som *El Mercurio* uttryckte det i en rubrik den 23 oktober 1972, ”en seger för demokratin” ... Om den

Santiago, 6-12 juli 1973, s 29.

⁵⁰⁶ Marta Harnecker och Faride Zerán: ”Trabajadores de Industrias Tomadas: Ni Un Paso Atrás” i *Chile Hoy*, No 57, Santiago, 13-19 juli 1973, s 29.

⁵⁰⁷ Ibid.

⁵⁰⁸ Ibid.

⁵⁰⁹ Citerat i Marta Harnecker: ”Los Cordones Industriales y la CUT” i *Chile Hoy*, No 59, Santiago, 27 juli — 2 augusti 1973, s 4.

⁵¹⁰ Ibid.

sällan eller aldrig föranlett militären att ingripa mot de fascistiska rörelserna, så skulle lagen med början den 2 juli 1973 ge militären ett juridiskt skydd för att attackera vänstern genom razzior mot fabriker, parti- och fackföreningslokaler, industribälten, kommunkommandon, privata bostäder m m. Bara under augusti månad 1973 genomfördes mer än 120 razzior i skydd av lagen om vapenkontroll⁵¹¹, vilket föranledde ledningen för CUT att jämföra den med den ”fördömda lag” som förbjöd Kommunistpartiet i Chile från 1948 till 1958.

På kort sikt ledde militärens razzior till att folkmaktsorganen stärktes eller att sådana bildades på orter där de inte redan fungerade. Ett exempel på det senare var händelserna i den sydliga staden Punta Arenas (Magallanes) i början av augusti. Militärens våldsamma attack – stödd av inte mindre än tolv pansarvagnar och tolv av flyg – mot det statliga företaget Lanera Austral och sju andra industrier, varvid en arbetare dödades av kulspruteeld och en annan skadades svårt av ett bajonettstick, sammansvetsade arbetarna än mer. Dagen efter attacken bildades det första industribältet i Magallanes-provinsen, vilket bl a omfattade de åtta företag som utsattes för militärens våldsamma razzia. Några dagar senare bildades de åtta företag som utsattes för militärens Punta Arenas: *Comando Sectorial Centro* och *Comando Sectorial Prat*.

Men lagen om vapenkontroll tjänade framför allt som ett verktyg för att förbereda statskuppen. Genom sina razzior kunde militären bekanta sig med arbetsplatserna, söka kartlägga arbetarnas organisationer och hota och angripa dem. Dessutom var razziorna särskilt betydande för kuppofficerarna som realistiska militärmanövrar, en upprepad generalrepetition inför den planerade kuppen. Därigenom kunde man skrämja och terrorisera arbetarna i avsikt att förhindra framtida motstånd och man kunde framför allt vänja soldaterna att utföra attacker mot folket, tvinga dem att skjuta på sina bröder. Samtidigt kunde det högre befälet få en tämligen god bild av vilka underofficerare och soldater som vägrade att delta i dessa razzior eller som endast gjorde en halvhjärtad insats, för att avlägsna dem i god tid inför kuppen.⁵¹² Det är inte underligt att det över hela Chile höjdes ett ramaskri till protest mot lagen om vapenkontroll ...

UP-regeringens närmande till folkmaktsorganen efter kuppörsöket den 29 juni var endast övergående. I den djupgående politiska kris som uppstått valde den att på nytt inleda överläggningar med Kristdemokratiska partiet. Den 25 juli 1973 höll president Salvador Allende ett tal i vilket han inbjöd ”de demokratiska sektorerna” till en ”dialog” med regeringen. Liksom vid tidigare liknande tillfällen parades denna invit med en kraftig kritik av den revolutionära vänstern och nu också av folkmaktsorganen.⁵¹³ Dagarna därefter – sedan den andra skåkeriägarstrejken utbrutit och president Allendes adjutant Araya Peeters mördats av ett kommando ur Fosterland och Frihet – inleddes ”dialogen” med kristdemokraterna. ”Dialogen” var dödsdömd från början. Kristdemokratiska partiet ställde återigen sådana villkor för ett stöd till regeringskoalitionen att det i praktiken skulle ha inneburit att *Unidad Popular* tvingades överge sitt program och överlämna landets styrelse till borgarklassen. Som delar av Socialistpartiet, MAPU och Kristna Vänstern framhöll var inte styrkeförhållandena sådana att man kunde ge reaktionen längre tid för kuppförberedelser genom att överlägga med ledningen för Kristdemokratiska partiet. I stället borde regeringen bestämt stödja sig på folkmaktsorganen, införliva kristdemokratiska arbetare på basplanet och gå till motoffensiv.

MIR:s inställning till ”dialogen” med kristdemokraterna förklarades bl a av Bautista Van Schouwen, medlem i partiets politbyrå, i ett hyllningstal till Kubanska Revolutionen i Santiago

⁵¹¹ Najman (utg) op cit s 20.

⁵¹² För den fascistiska strategin se t ex: ”Den Parlamentariska Vägen till Fascism” i *Kommentar*, No 10, Stockholm, november 1973, s 18-29.

⁵¹³ Se Kapitel V slutet av avsnitt 1, samt not 419.

den 26 juli 1973:

”Vi vill understryka att vi (just nu) upplever mycket svåra och oerhört avgörande ögonblick. Vi skulle kunna säga att vi upplever ögonblick då det taktiska på samma gång blir strategiskt, eller rättare, då de beslut som tas idag direkt påverkar morgondagen. Vi upplever ögonblick under vilka framtiden inte avgörs i framtiden. Framtiden avgörs idag. Den är närvarande i det aktuella skeendet. Klasskampens nivå i Chile är sådan, har nått sådana höjder, har polariserats och tillspetsats så till den grad att den hotar att bryta sönder och splittra hela den åldriga institutionella struktur den härskande klassen byggt upp. (...) Borgarnas stat har råkat i kris, i all synnerhet efter den 29 juni. Statskupsförsöket utlöste mäktiga och dolda krafter som under stora svårigheter hållits kvar inom den föråldrade institutionella strukturen. Vi skulle kunna säga att vi idag lever på en tidsinställd bomb och att det problem vi chilenska revolutionärer måste lösa är problemet hur vi skall rikta den energi denna sociala och politiska bomb i djupet av klasskampen innehåller, den bomb som kämpar för att bära fram en ny makt, en annorlunda revolution. Detta tryck och denna kittel jäser idag för att slutgiltigt bygga socialismen i Chile. (...)

Därför anser vi att varje taktik som söker vinna tid genom en 'dialog' och eftergifter till borgarna är en felaktig taktik, en nederlagets och inte en segerns taktik. Vi vill betona att borgarklassen (...) i själva verket inte vill ha någon 'dialog'. De härskande klasserna i Chile vill idag på kort sikt framtinga regeringens kapitulation över hela linjen och bringa den på knä, för att på längre sikt kunna störta den och upprätta en blodig förtryckarregim över Chiles kuvade massor. (...) Här ser vi nu hur de reformistiska sektorerna – och i synnerhet de mest envetna – på nytt entusiasmeras över detta idylliska förslag om en 'dialog', samtidigt som borgarna utnyttjar varje minut, varje ögonblick för att vinna styrka, gå till offensiv, ta initiativet och därefter hålla sig kvar inom det reaktionära initiativets läger. Det vill säga, för att vinna styrka inför nya och omedelbara taktiska manövrar och civila och militära utpressningsaktioner mot regeringen. (...) Den politiska och militära utpressning de reaktionära krafterna inom militären och de härskande klasserna utövar mot regeringen visar klart att början på en 'utdragen kupp' inletts i Chile. (...) Därför har vi sagt att en 'dialog' med borgarna är det samma som självmord. Inte därför att vi är motståndare till alla slags dialoger. Dialoger, kamrater, är verktyg vi revolutionärer måste använda, kan använda och bör använda. Vi är inte motståndare till dialoger av principiella skäl. Problemet är med vem man för dialogen. Vi föreslår att dialogen inte förs med folkets svurna fiender, utan med folket självt, med arbetarna. (...)

I de ögonblick vi nu upplever, när kampen börjar gå ut över de ramar de borgerliga lagarna uppställt och den nått en sådan nivå att den i grund och botten inte gör det möjligt att följa en legal taktik, behövs definitivt en ny ledning, en revolutionär ledning, en ledning för segern. Reformisterna och de vacklande börjar under dessa omständigheter i själva verket att tjäna som verkliga agenter för den borgerliga ordningen. Som en av de grundläggande uppgifterna framstår därför att outtröttligt kämpa för att byta ut de sittande reformistiska ledningarna för massrörelsen och ersätta dem med en revolutionär ledning som är fast förankrad hos arbetarklassen och folket. En revolutionär förtrupp som i dessa avgörande stunder kan ge massornas styrka en riktig, lämplig och djärv ledning för att föra dem till arbetar- och bonderevolutionens seger. (...) Vi anser att det är dagens och morgondagens uppgift att fortsätta att skapa och stärka folkmakten och att uppmana arbetarklassen och folket att skapa, stärka och utveckla kommunkommandona, arbetarklassens och folkets särskilda kampinstrument för att påtvinga borgarna sina egna klasskrav. (...) Det är likaledes av största betydelse att fortsätta att uppmana till och kämpa för ett revolutionärt närmande mellan folket och soldaterna, så att det inför revolutionen bildas en oöverstiglig barriär mot kuppmakeriet och reaktionärerna. (...)

Idag hotar borgarna på nytt med en reaktionär kupp. Det är följaktligen revolutionärernas och massornas uppgift att genomföra en motoffensiv, ta ett stort språng framåt och inte ge borgarna något andrum. (...) Vi anser att det (på kort sikt) går via en landsomfattande strejk som läggs fram för massorganisationerna och CUT. En landsomfattande strejk av ett nytt slag som inte bara införlivar arbetarklassen, utan hela folket. En arbetsnedläggelse som visar massornas kampberedvillighet och som kan dra till sig andra sektorer under arbetarklassens hegemoniska ledning. En landsomfattande strejk för att kräva av

regeringen att den avsätter de officerare som uppmanar till statskupp. En landsomfattande strejk som förhindrar att revolutionärerna isoleras. En landsomfattande strejk som förhindrar de militära och reaktionära trakasserier av massorna. En landsomfattande strejk, slutligen, som i ett givet ögonblick kan koncentrera massornas ansträngningar och överlägsna styrka för att påtvinga hela borgarklassen och imperialismen sina villkor.”⁵¹⁴

Som Bautista Van Schouwen och många andra politiska ledare förutsagt var inte de borgerliga partierna intresserade av några överenskommelser med UP-regeringen, utan ”dialogen” bröt samman de första dagarna i augusti. Samtidigt trappades den ”utdragna kuppen” upp genom en våg av sabotage- och terroraktioner. Under tiden från den 27 juli till den 19 augusti mördades sju personer under reaktionens offensiv. Under samma period utfördes inte mindre än 523 attentat mot bostäder, parti- och fackföreningslokaler, fordon som användes av regeringsanställda, fabriker, vägar, broar, tunnlar m m.⁵¹⁵ Fram till kuppdagen den 11 september steg denna siffra till 1 100 attentat, dvs omkring 25 attentat om dagen eller 1 attentat per timme ...⁵¹⁶

I stället för att gå till en motoffensiv valde emellertid regeringen att på nytt förlita sig på militären. Den 9 augusti 1973 upptog president Allende cheferna för armén, flottan, flyget och karabinjärstyrkorna i regeringen.⁵¹⁷ Den s k ministären för nationell säkerhet stöddes i en gemensam kommuniké av Kommunist- och Socialistpartierna, liksom av Kristna vänstern, som dock underströk att den nya regeringen ”skapade en viss oro hos massorna”.⁵¹⁸ MAPU, däremot, kritiserade regeringsbildningen och framhöll att den var ”ett resultat av en felaktig politik. (...) Regeringen och vissa sektorer inom *Unidad Popular* valde en väg. Den motsvarar en mer djupgående uppfattning, en strategisk uppfattning. Enligt vår mening leder (den) till kuppmakeri och till fascism. Därför är det fortfarande (...) vår uppgift (...) att på det ideologiska och politiska området bekämpa och avslöja denna uppfattning, för att bland massorna i praktiken visa på det överhängande behovet (...) av ett proletärt och revolutionärt alternativ.”⁵¹⁹

Med militärkabinettet ledde den ”chilenska vägen mot socialismen” slutgiltigt in i en återvändsgränd. Regeringens främsta uppgift blev nu att försvara den borgerliga demokratin och inte att leda det chilenska folket mot socialismen. Det skapade en förtroendekris mellan arbetare och bönder å ena sidan och deras politiska representanter inom regeringen och de nationella partiledningarna å den andra. För arbetare inom industribälten, bönder och lantarbetare i bonderåd och *pobladores* i kåkstäderna framstod ”dialogen” med Kristdemokratiska partiet – som ifrågasatte deras landvinningar – och samarbetet med militären – som släppt lös ett allt hårdare förtryck mot folket – som ett oförklarligt steg tillbaka. Och detta så mycket mer som information rörande ”dialogen” och militärens inträde i regeringen endast nådde folkets basorganisationer i mycket liten utsträckning.

Ett konkret uttryck för denna förtroendekris var t ex arbetarnas reaktion under den demonstration CUT sammankallat i Santiago den 9 augusti 1973 under parollen ”Stoppa Inbördeskriget! ” Några timmar innan demonstrationen skulle äga rum – och endast fem dagar efter det att militä-

⁵¹⁴ Bautista Van Schouwen: ”Rendimos Homenaje a una Revolución Precisamente para Hacer la Revolución” i *El Rebelde*, Specialbilaga, Santiago, juli 1973, s 2-5.

⁵¹⁵ ”Esto Es Lo Que Piensa el Fascismo de la Democracia” i *La Nación*, Santiago, 24 augusti 1973, s 11.

⁵¹⁶ ”Den Parlamentariska Vägen till Fascism” i *Kommentar*, No 10, Stockholm, november 1973, s 20.

⁵¹⁷ De militärer som upptogs i regeringen den 9 augusti 1973 var: armégeneral Carlos Prats (försvarsminister), flyggeneral César Ruiz Danyau (minister för offentliga arbeten och transporter), amiral Raúl Montero (ekonomiminister) och chefen för karabinjärstyrkorna, general José María Sepúlveda (regionminister).

⁵¹⁸ IC: ”Ante la Reincorporación de Militares al Gabinete” i *Testimonio Hernán Mery*, No 34-35, Santiago, 23 augusti 1973, s 7.

⁵¹⁹ ”Nuevo Gabinete: Producto de Una Política Errónea” i *De Frente*, No 19, Santiago, 17 augusti 1973, s 3.

ren dödat en medlem i Socialistpartiet i Punta Arenas och tre dagar efter ett kuppöversök av flottan i Valparaíso⁵²⁰ – offentliggjorde president Allende den nya ”ministären för nationell säkerhet”. Arbetarnas inställning till denna regering var av naturliga skäl allt annat än positiv och under tal av CUT:s bägge ledaren Rolando Calderón (PS) och Luis Figueroa (PC) höjdes kraftiga protester. CUT-ledarnas tal var inte heller särskilt övertygande. Under det att Luis Figueroa försäkrade att den nya ministären skulle ”stärka” UP-regeringen och hjälpa den att genomföra sitt program, framhöll Rolando Calderón att den endast skulle stödjas av folket ”såvida den respekterar arbetarklassen”.⁵²¹ För första gången sedan Salvador Allende blivit president ifrågasattes därmed från officiellt håll om regeringen skulle respektera folkets erövringar eller inte.

Flera industribälten deltog i demonstrationen under protest. Industribältet Vivaceta demonstrerade t ex under parollen ”Mot en regering med militärer!”, därför ”det är (ett beslut) som tagit bakom ryggen på basen, folket och arbetarklassen.”⁵²² Armando Cruces, ledare för industribältet Vicuña Mackenna, konstaterade:

”Ledarna och alla arbetare inom industribältet betraktar den här regeringsbildningen som ett förräderi mot arbetarklassen, för den visar att (UP)-regeringen fortsätter att vackla och att den inte litar på arbetarklassen. Liksom i oktober är militärer i regeringen en garanti för borgarna (...), inte för arbetarna. (...) Innan demonstrationen hade vi ett möte med 45 fackföreningar och några personer ur CUT och mötet fördömde den nya regeringsbildningen totalt. Vi utarbetade ett dokument som vi bad att få uppläst under demonstrationen, men de nekade. De tillät inte (heller) att vi skulle få tala i egenskap av ledare för industribältena.”⁵²³

---

⁵²⁰ Efter ”stridsvagnskuppen” den 29 juni började de högre kuppofficerarna att göra utrensningar inom sina egna led, men framför allt bland underofficerare och soldater. Efter att ha arresterat Allende-trogna underofficerare och soldater i Talcahuano och Concepción i iscensattes ett kuppöversök på flottbasen i Valparaíso den 6 augusti 1973. Syftet var snarast att testa de militära enheternas disciplin och sammanhållning. Det visade sig då att ett större antal underofficerare och soldater vägrade lyda kuppofficerarnas order. I enlighet med militära lagar kunde kuppofficerarna anklaga underofficerarna och soldaterna för orderbrott och arresteras dem. Många, bl a sergeant Juan Cárdenas, skulle därefter torteras på det mest fruktansvärda sätt. Det var till en början inte mycket som sipprade ut till allmänheten om dessa händelser. Efter någon vecka kunde emellertid de första vittnesmålen offentliggöras. Av dem framgick att dessa ”oppositionella och subversiva element” som satt sig emot kuppöversöket bl a tvingats att äta sin egen avföring, sänkts ned i den sk bassängen, ett kar fyllt med bensin, exkrementer, lera m m och misshandlats. Senare framkom att tortyren i något fall varit så allvarlig att militärläkarna känt sig tvingade att operativt kastrera tortyroffret, då hans testiklar var fullständigt sönderslagna. Se vittnesmål i Axelsson, Leander och Silva (utg) op cit, s 13-20. Utrensningarna och tortyren inom flottan slog ned som en bomb i Chile. Regeringen valde emellertid att lita på kuppofficerarnas version av händelserna och inte på dem som satt sig emot kuppöversöket. Den 9 augusti 1973, samma dag som ”ministären för nationell säkerhet” offentliggjordes och en månad innan militärkuppen, förklarade t ex president Salvador Allende: ”Regeringen fördömer varje försök till politisk (och) subversiv infiltration inom de väpnade styrkorna, karabinjärstyrkorna och underrättelsetjänsten.” Varningen riktades inte mot de reaktionära krafterna, utan mot ”ultravänsteristiska sektorer” som ”försökt att bygga upp en cellorganisation på fartygen inom nationens krigsflotta” ... (Victor Vaccaro: ”Marineros, Altamirano, Garretón och Enríquez: Persecución a los Leales” i *Chile Hoy*, No 65, Santiago, 7-13 september 1973, s 5) Därmed fick kuppofficerarna fria händer. Under ett möte organiserat av Kommittén för Mänskliga Rättigheter till stöd för de fängslade och torterade marinsoldaterna i Concepción den 21 augusti 1973 ingrep militären utan att regeringen kunde göra något. Den 30 augusti krävde vice-amiral José Toribio Merino — fjorton dagar senare en av juntamedlemmarna — att Carlos Altamirano, generalsekreterare för Socialistpartiet, och Oscar Garretón, generalsekreterare för MAPU, skulle fråntas sin parlamentariska immunitet. Till sammans med Miguel Enríquez, generalsekreterare för MIR, anklagades de för att ligga bakom kuppöversöket i Valparaíso den 6 augusti ...

⁵²¹ Citerat i Manuel Cabieses Donoso: ”Cambio de Guardia en el Gobierno” i *Punto Final*, No 190, Santiago, 14 augusti 1973, s 2.

⁵²² ”Cordón Vivaceta: Por Qué No Se Consulta a las Bases?” i *Tarea Urgente*, No 13, Santiago, 22 augusti 1973, s 6.

⁵²³ Marta Harnacker (intervju med): ”Nuevo Gabinete: Los Partidos Deben Informar a la Base” i *Chile Hoy*, No 62, Santiago, 17-23 augusti 1973, s 9.

På liknande sätt sade José Lorca, CUT-ledare på departementsnivå från Macul (Santiago) att ”folk har blivit mycket nedslagna av den här nya regeringen. Vi förstår inte varför de på nytt tog in militärer. Det märks i demonstrationen. Folk är villrådiga.”⁵²⁴

Andras Pascal Allende, medlem i MIR:s politbyrå⁵²⁵, redogjorde, slutligen, för Revolutionära Vänsterrörelsens syn på det politiska läget efter militärens inträde i regeringen i ett tal på två-årsdagen av Luciano Cruz död den 14 augusti 1973:

”Fångna inom samma institutioner som förde dem till regeringen har koalitionsstyrkorna inom *Unidad Popular* nu anträtt kapitulationens väg. Återtåget inleddes först genom ”dialogen” (och) därefter genom den civil-militära klassamarbetsregeringen och de allt starkare kraven från (borgarna). (...) (Det) kläddes i ”dialogens” förklädnad, för att uppenbara sig som kapitulation. På så sätt har den unika (chilenska) övergångsprocessen mot socialismen lett till en inte mindre ovanlig kapitulationsprocess och ett sällsamt klassarbete som gör det möjligt att skydda borgarklassens institutioner. (...) Vi står (alltså) inför en regering och en ministär som kapitulerar, men kapitulationen (...) är ännu inte slutförd. (Det är) snarare fråga om en process, där regeringen och reformismen inom *Unidad Popular* i ökande omfattning sträcker vapen inför de borgerliga klassernas krav. (...) (Men) även om reformismens beredvillighet att öppet förlika sig med borgarna är helt klar, så kommer centrismen – trots dess vacklan – att försöka sätta sig emot (några) eftergifter. Men låt oss inte lura oss. Trots (centrismens) motstånd, trots sprickor och motsättningar mellan de olika krafter som samarbetar går ministären och regeringen mot en kapitulation. (...)

Periodens förrevolutionära villkor är (emellertid) fortfarande för handen.⁵²⁶ Krisen inom det härskande systemet består. Möjligheterna för att folket skall erövra sin slutgiltiga befrielse står fortfarande öppna. Revolutionen har inte misslyckats. Arbetarklassens revolutionära kamp har inte besegrats. Reformismen har misslyckats. De vacklande har besegrats. (...) Arbetarklassen och folket står inför en kris inom ledningen. Ur denna kris kan och måste det hopp, den energi och den kraft utgå som kan leda proletariatet till den slutgiltiga revolutionen. Tiden har kommit för historisk djärvhet och initiativ. Endast (arbetar)klassens djärvhet och klarhet, beslutsamheten och modet hos dess förtrupp kan på ett positivt sätt lösa krisen inom proletariatets och folkets ledning. Det är den uppgift vi revolutionärer måste ta på oss. (...) (Vi måste) omgruppera revolutionärerna inom och utanför *Unidad Popular*, för att på så sätt erbjuda massorna en oberoende revolutionär ledning och fortsätta kampen. Det finns bara en väg för MIR och revolutionärerna: Kampens och stridens väg. (Vi måste) ställa oss i spetsen för massorna, stå emot borgarnas och gorillornas eld och hotelser och leda (...) folkets kommande strider.”⁵²⁷

Trots – eller kanske rättare tack vare – den accelererade fascistiska offensiven organiserades allt fler industribälten och kommunkommandon under de sista veckorna före statskuppen den 11 september 1973. I Santiago fungerade t ex kommunkommandona Estación Central, Barrancas och La Florida. I Valparaíso, Chiles näst största stad med cirka 300 000 invånare, hamnstad och betydande industri- och handelscentrum, leddes kampen av kommunkommandona Reñaca Alto och Nueva Aurora samt industribältena El Salto, 15 Norte och Quilpé. I landsortsstaden Osorno (Osorno) i södra Chile fortsatte industribältet Centro de Osorno den stridbara mobilisering den inlett efter kuppörsöket den 29 juni, etc. Inför denna utveckling och den åtföljande revolutionära omgrupperingen visade nu också Kommunistpartiet intresse för folkmaktsorganen. För att förhindra en urholkning av partibasen beslöt Kommunistpartiet att ersätta de existerande industri-

⁵²⁴ Ibid.

⁵²⁵ Efter Miguel Enríquez död den 5 oktober 1974 utsågs Andrés Pascal Allende till ny generalsekreterare för Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR). Andres Pascal, systerson till president Salvador Allende och son till Laura Allende, är utbildad sociolog, 31 år gammal och medlem i MIR:s politbyrå sedan 1968. Liksom andra ledare för MIR har han stannat kvar på sin post i Chile.

⁵²⁶ Se Kapitel V (slutet av)

⁵²⁷ Andres Pascal Allende: ”Reorganicemos Nuestras Fuerzas Para Reemprender Sobre Otras Bases el Largo Camino de la Revolución Proletaria” i *El Rebelde*, Specialbilaga till No 95, Santiago, 13-20 augusti 1973, s 2-3.

bältena med nya, ”som borde organiseras i enlighet med den territoriella indelningen i kommuner”,⁵²⁸ ett ensidigt beslut som skarpt kritiserades av redan existerande kommunkommandon och industribälten. Trots det försökte Kommunistpartiet organisera parallella industribälten. I Santiago skapade man t ex industribältet Santa Maria inom det område där industribältet Mapocho-Cordillera redan fungerade, vilket innebar att arbetarna splittrades mellan två bälten. Såväl Socialistpartiet som Kristna Vänstern, MAPU och MIR tog avstånd ifrån denna politik, under det att Kommunistpartiet fick stöd av *MAPU Obrero-Campesino*.⁵²⁹

Andra initiativ skapade också motsättningar. Det gällde t ex den socialistiska vänsterns beslut att skapa ett provinsielement samordningsorgan för industribälten i Santiago (*Coordinadora Provincial de Cordones Industriales*) den 21 juli 1973. Samordningsorganet, som omfattade industribältena Cerrillos, O'Higgins, Vicuña Mackenna, San Joaquín, Recoleta, Mapocho-Cordillera och Santiago-Centro, bildades ”som en följd av nödvändigheten att samordna kampen inom de olika industribältena och utnyttja erfarenheterna från de äldsta av dem för att skapa, bilda och utveckla nya bälten.”⁵³⁰ Kommunistpartiet kritiserade genast samordningsorganet för att sätta sig i CUT:s ställe och skapa parallellism inom arbetarklassen. Därvidlag stöddes det av MIR och MAPU, vars grundläggande kritik mot samordningsorganet emellertid låg på en helt annan nivå. Särskilt MIR – men också MAPU – menade att den viktigaste uppgiften i rådande situation var att koncentrera alla krafter till kommunkommandona, för att därigenom kunna ena så stora delar av folket som möjligt inför den reaktionära anstormningen.⁵³¹

Utöver industribälten, kommunkommandon, *poblador*-kommittéer m m växte andra folkmaktsorgan fram i Chile under veckorna före kuppen. Redan efter statskuppöversöket den 29 juni skapades s k agrarbälten (*cordones agrarios*), huvudsakligen i Cautín och andra jordbruksprovinser i landets södra delar. I likhet med industribältena organiserade de arbetarna – i detta fall bönder och lantarbetare – inom ett visst, naturligt avgränsat område. Genom att bonderåden skapats från det nationella ned mot det kommunala planet hade det tidigare inte funnits någon motsvarighet till industribältena på landsbygden. Agrarbältena skulle nu fylla detta tomrum på vissa platser och utvecklas i riktning mot enheter av de kommunala bonderåden.⁵³² På landsbygden var alltså utvecklingen motsatt den i städerna, där industribälten uppstod innan kommunkommandon. På några få platser i Chile skapades vidare s k agro-industriella bälten (*cordones agro-industriales*), dvs demokratiska basorgan som i en och samma struktur omfattade både stadsbaserade fabriker eller företag inom livsmedelssektorn och jordbruksenheter. De utgjorde därmed närmast ett samordningsorgan för ett blivande kommunkommando och där det fanns förutsättningar för att bilda sådana uppstod de även på landsbygden. I Cautín existerade bl a kommunkommandon i Carahue, Puerto Saavedra och Nueva Imperial i slutet av augusti 1973.⁵³³

⁵²⁸ Miguel Morales (PC) i ”Problema CUT-Cordones: O Se Frena o Se Conduce a las Masas” i *Testimonio Hernán Mery*, Nos 34-35, Santiago, 23 augusti 1973, s 4.

⁵²⁹ Se Kapitel I (slutet av avsnitt 2)

⁵³⁰ ”Declaración de la Coordinadora Provincial de Cordones Industriales de Santiago” i *Tarea Urgente*, No 10, Santiago, 27 juli 1973, s 8.

⁵³¹ Se Kapitel VI (slutet av avsnitt 2)

⁵³² ”Cordones Agrarios: La Tarea de Hoy” i *De Frente*, No 19, Santiago, 17 augusti 1973, s 11.

⁵³³ Landsbygdsbefolkningens medvetande och starka organisering i Cautín förklarar militärens kontrarevolutionära operationer i provinsen under augusti 1973. I Temuco hade kavalleri- och infanterienheter upprättat militärposteringar under det att staden kontrollerades från luften av enheter ur de lokala helikopterstyrkorna. Vid tre tillfällen under augusti månad genomfördes razzior mot Socialistpartiets lokalkontor. Razzior utfördes också mot de statliga industrierna Imacor och Magrinsa i Lautaro, Korach i Cuncó och mot ett antal jordbrukskooperativ och -kollektiv i Temucos omnejd. I provinsen Cautíns fall kulminerade händelserna under dagarna från den 28 augusti till den 2 september 1973, då militären genomförde en jättelik manöver i de västra delarna av provinsen, kring Nahuentué. Ett

Samtidigt fortsatte utvecklingen av de demokratiska bonderåden. I slutet av augusti beslöt provinsbonderåden i Ñuble, Concepción, Arauco, Bio-Bio, Malleco, Cautín och Valdivia att skapa ett sk inter-provinsiellt bonderåd (*Consejo Interprovincial de Campesinos*) som ett första steg mot en nationell samordning av de demokratiskt valda bonderåden. Det konstituerande mötet skulle ha ägt rum i Temuco från den 14 till den 16 september 1973.⁵³⁴ Vid sidan av Cautín hade landsbygdsbefolkningens organisering nått särskilt långt i Santiagoprovinsen. I slutet av juli bildades provinsens kommunala bonderåd, kommunkommandon och några fackföreningar ett bondebälte för Santiago-provinsen (*Cordón Campesino Provincial de Santiago*), som representerade mer än 200 000 lantarbetare och bönder.⁵³⁵ Samordningsorganets målsättning var bl a att skapa folkbutiker i varje samhälle för att komma till rätta med mellanhänderna och bekämpa den svarta marknaden av jordbruksprodukter. ”Men bältet går långt utöver dessa problem”, framhöll dess ordförande, Anibal Pinto. ”Det är en organisation som söker stärka den politiska kampen på landsbygden, ge den en ledning och – framför allt – samordna den med den kamp kamraterna på fabrikena för. Vi vill uppehålla en nära kontakt med industribältena, för vår kamp är gemensam. (...) Enheten mellan alla arbetare är viktig. Om varje sektor av arbetarklassen kämpar på sitt håll kommer vi arbetare att besegras eftersom borgarna är enade (...) till försvar för sina giriga intressen. Dessutom har de stöd från imperialismen, som vill störta *compañero* president Salvador Allende. (...) Vi arbetare vet att det bara är vår styrka som kommer att ge oss segern. Det framgick efter 'stridsvagnskuppen' den 29 juni, då folket ockuperade fabriker och jordegendomar för att försvara regeringen. (Men) vi arbetare kommer inte att lämna tillbaks något och det må oroa vem det vill. På våra arbetsplatser – som vi vill skall vara arbetarnas egendom – kommer vi att organisera utskott för produktion, försvar, kontroll av de ekonomiska räkenskaperna, distribution etc och vi kommer att vidtaga alla nödvändiga åtgärder för att uppnå folkmakten. Det måste de ha klart för sig. Trots alla förhandlingar de försöker föra bakom ryggen på oss. Arbetare, bönder och anställda kommer att bli en enda kraft för att besegra fascismen och de reformister som rotat sig inom *Unidad Popular*.”⁵³⁶

Trots beslutsamheten hos stora delar av arbetarklassen, bönder, lantarbetare och *pobladores* och trots revolutionärernas kapplöpning med tiden för att få till stånd en omgruppering av vänsterns styrkor och överta ledningen för massrörelsen var den i slutet av augusti 1973 fortfarande alltför splittrad, såväl socialt som politiskt, för att kunna gå till motoffensiv. I stället dominerade den enade kontrarevolutionära offensiven. Under augusti månad avlöste de fascistiska kommandogruppernas terror- och sabotage-aktioner varandra; de borgerliga *gremios* inställde arbetet ett efter ett; oppositionspartierna blockerade all verksamhet i kongressen; militären iscensatte ostraffat utrensningar och razzior; den imperialistiska blockaden intensifierades ... Och allt detta orkestrerades av en fruktansvärt hätsk propaganda i den borgerliga pressen, radio och television. Den 22 augusti 1973 antog Kristdemokratiska partiet och Nationalpartiet en motion i parlamentet som förklarade *Unidad Populares* regering ”olaglig” och uppmanade militären att välja sida, antingen för den verkställande makten, dvs *Unidad Popular*, eller för den lagstiftande, dvs den borgerliga oppositionen. Dagarna därefter avgick ”Allendes man” i militärledningen, general Carlos Prats, från posterna som försvarsminister och överbefälhavare efter påtryckningar från andra högre officerare.⁵³⁷ Den 26 augusti följdes han av generalerna Guillermo Pickering och

---

stort antal bondeledare arresterades och torterades inför ögonen på sina familjemedlemmar. Militären använde sig också av metoder som den nordamerikanska armén utprovat i Vietnam. Bönder hängdes t ex i midjan från helikoptrar och flögs runt i luften för att ”mjukna” ... Se vittnesmål i Axelsson, Leander och Silva (utg) op cit, s 21-23.

⁵³⁴ ”Organizan Consejo Interprovincial de los Campesinos” i *El Diario Austral*, Temuco, 25 augusti 1973.

⁵³⁵ ”Momio Escucha: Cordón Provincial Agrario También Entra en la Lucha” i *Clarín*, Santiago, 8 augusti 1973.

⁵³⁶ ”Momio Escucha: El Campesino Está en la Lucha” i *Tarea Urgente*, No 10, Santiago, 27 juli 1973, s 8.

⁵³⁷ General Prats efterträddes av general Augusto Pinochet på posten som chilensk överbefälhavare.

Mario Sepúlveda, befälhavare för Santiago-området respektive chef för militärinstitutet och bägge betraktade som Allende-trogna.

Därmed var de svåraste inre hindren undanröjda för att militären skulle kunna följa de borgerliga partiernas uppmaning och genomföra den militärkupp CIA och Förenta Staternas regering förberett alltsedan Salvador Allendes seger i presidentvalen i september 1970.

På morgonen den 11 september 1973 – en vecka efter det att över en miljon människor demonstrerat i Santiago på tre-årsdagen av *compañero* Allendes valseger – gick militären till aktion. Anfallet koncentrerades till presidentpalatset samt Santiagos industribälten och *poblaciones*.⁵³⁸ Trots president Allendes hjältemodiga motstånd med vapen i hand, striderna inom industribältena och motståndet på landsbygden kunde militären på kort tid slå ned ett alltför splittrat och obehärdnat folk.⁵³⁹ En av de blodigaste militärkupper den moderna historien känner satte därmed punkt för det ”chilenska experimentet”. Den förrevolutionära perioden övergick i en öppen kontrarevolution under en fruktansvärd gorilladiktatur, dvs den kombinerade form av traditionell militärdiktatur och klassisk fascism undantagsstaten tar i de beroende latinamerikanska länderna för att upprätthålla imperialismens och monopolbourgeoisins herravälde.⁵⁴⁰

Men det chilenska folkets kamp fortsätter. ”Så här skrevs historiens första sida”, sade president Allende i sitt sista tal från presidentpalatset den 11 september 1973. ”Mitt folk och Amerika kommer att skriva resten. (...) Militärerna har den fysiska makten. De kan förslava folket, men de sociala processerna går inte att hejda, varken med brott eller våld. Historien är vår och det är folken som utformar den.”⁵⁴¹

⁵³⁸ Se not 498.

⁵³⁹ MIR var det enda parti som var ideologiskt och någorlunda militärt förberett för en militärkupp. Vid sidan av MIR kämpade dock medlemmar ur andra partier, i synnerhet socialister, men även kommunister, mot militären den 11 september och dagarna därefter. I ett dokument från november 1973 beskrev MIR partiets roll under själva militärkuppen på följande sätt: ”Vårt svar blev inte det väntade, men enligt vår uppskattning gjorde vi allt de objektiva förutsättningarna tillät. Tre förhållanden försvagade enormt mycket våra möjligheter att slå tillbaka: massornas och soldaternas sinnesstämning efter det att regeringen sedan veckor tillbaks inlett kapitulationen, överraskning(smomentet) samt regeringens och *Unidad Populares* brist på motstånd. (...) Bristen på stridserfarenhet var en av de faktorer som mest negativt påverkade våra möjligheter att göra motstånd, i synnerhet bland arbetarna. (...) (Men) även om vår militära aktivitet den 11 september (1973) alltså försvagades av vissa kortsiktiga och taktiska faktorer, så är det också sant att det fanns brister i vårt föregående politiska och militära arbete. Vi (arbetade efter) en strategi och en taktik som i sina allmänna drag var korrekta. I betydande utsträckning kunde vi också bygga upp några militära styrkor (operativa enheter och centrala styrkor). Men samtidigt gjorde bristen på resurser att partiets väpnade enheter var otillräckliga, liksom vårt sambandssystem. (...) Trots allt detta anser vi att vi förhållande till våra bristfälliga resurser, våra medlemmars brist på stridserfarenhet och de objektiva förhållandena gjorde en stor insats. I det grundläggande förlorade vi slaget innan (kuppen), när vi inte förmådde ersätta reformismen i ledningen för massrörelsen och den förvirrade, splittrade och avväpnade arbetarklassen och folket genom sin politik. (...) Vi kunde inte på några timmar på det militära planet ta igen det vi inte kunnat erövra hos massorna på det politiska planet under de föregående månaderna.” — MIR: ”La Dictadura Gorila en Chile y la Táctica de los Revolucionarios”, Buenos Aires, 1974, s 32-34. För det ”chilenska experimentets upplösning”, jfr MIR: ”MIR och valresultaten”, Kapitel 1, s 17-21.

⁵⁴⁰ För utvecklingen efter kuppen och den chilenska statens natur under gorilladiktaturen, se: ”Politiskt och ekonomiskt förtryck är grundstenarna i den fascistiska konstruktionen” i *Kommentar*, Nr 1, Stockholm, januari 1974, s 8-21; och ”Chile ett år efter kuppen: Kampen organiseras mot gorilla-diktaturen” i *Kommentar*, Nr 7, Stockholm, september 1974, s 16-19.

⁵⁴¹ Salvador Allendes sista tal till folket finns bl a återgivet på svenska i Axelsson, Leander och Silva (utg) op cit s 137-139.

VI. Den chilenska vänstern och folkmakten

1. Kommunistpartiet: Folkmaktsorgan utan folkakt

I samband med oktoberkrisen 1972 och i ökande omfattning under 1973 tvingades de chilenska vänsterpartierna ta ställning till den framväxande folkmakten och därmed precisera sin syn på staten, regeringsinnehavet, fackföreningsrörelsen m m. Den grundläggande skiljelinje mellan en defensiv, reformistisk och en offensiv, revolutionär strategisk uppfattning som utkristalliserats under *Unidad Populares* överläggningar i Lo Curro i juni 1972 gjorde sig naturligtvis gällande även i fråga om folkmakten. Den reformistiska linjen försvarades främst av Kommunistpartiet, men även av Socialistpartiets högerflygel och – senare – av *MAPU Obrero-Campesino*, under det att Socialistpartiets vänster, Kristna Vänstern och MAPU förespråkade en mer revolutionär politik. Därmed närmade de sig den utanför regeringskoalitionen stående Revolutionära Vänster-rörelsen (MIR), den främste företrädaren för ett revolutionärt alternativ. Inom den senare grupperingen uppfattades emellertid folkmaktsorganen på olika sätt. Särskilt vänstern inom Socialistpartiet⁵⁴² koncentrerade sitt arbete till industribältena, medan framför allt MIR betonade kommunkommandonas betydelse. Man kan alltså urskilja tre uppfattningar om folkmakten inom den chilenska vänstern. I det följande får Kommunistpartiet, den socialistiska vänstern och MIR illustrera var och en av dessa.

Från att ha varit helt avvisande inför folkmaktsorganens framväxt tvingades den gruppering som omfattade Kommunistpartiet, högern inom Socialistpartiet och *MAPU Obrero-Campesino* visa ett allt större intresse för problemet under 1973, i synnerhet efter statskupsförsöket den 29 juni. Liksom man tidigare tagit avstånd ifrån de bonderåd som bildades direkt från basen⁵⁴³, vände man sig emellertid fortfarande emot massornas initiativ att organisera sig utanför rådande institutionella ramar och betraktade endast folkmaktsorganen som stödorganisationer till regeringen och fackföreningsrörelsen. Det uttrycktes på följande sätt av den kommunistiske fackföreningsledaren Galvarino Escorza i en intervju i augusti 1973: ”Jag tror att man bör och att vi måste skapa folkakt med massorna, men inte utan förbindelse med regeringen. Den måste vara förbunden med regeringen för att bli verklig folkakt.”⁵⁴⁴

För att knyta folkmaktsorganen till regeringen föreslog därför Kommunistpartiet att regeringen antingen skulle utse representanter till ledningarna för folkmaktsorganen, eller att de politiska partierna skulle garanteras deltagande inom ledningarna enligt ett fördelningssystem som återspeglade partiernas andel av väljarkåren och deras betydelse inom *Unidad Popular*. I samband med oktoberkrisen 1972 förklarade t ex både Kommunist- och Socialistpartiet i en gemensam deklaration att ”kommunkommandona (är) maktorgan (...) som – utan att ersätta de statliga maktorganen – kanaliserar arbetarnas och folkets bekymmer och problem. (...) För att problemen skall kunna kanaliseras och lösas på ett korrekt sätt och för att dessa organ inte skall framstå som parallella maktorgan till regeringen anser vi att de bör ledas av provinsintendenten (eller av departementets guvernör).”⁵⁴⁵ Man framhöll vidare att folkmaktsorganen endast skulle omfatta medlemmar i UP-partierna, en tanke som utvecklades närmare av Galvarino Escorza:

”Om ledningen (för folkmaktsorganen) väljs från basen är det klart att kreti och pleti (sic!)⁵⁴⁶ kommer

⁵⁴² Det — mycket obetydliga — trotskistiska Revolutionära Socialistpartiet (PSR) koncentrerade också sitt arbete till industribältena.

⁵⁴³ Se Kapitel IV avsnitt 5 (om Bonderåd och bondemakt)

⁵⁴⁴ Citerat i Faride Zerán: ”Los Comunistas y los Cordones” i *Chile Hoy*, No 61, Santiago, 10-16 augusti 1973, s 9.

⁵⁴⁵ PC och PS: ”Propósitos de Ofensiva Política” i *Cuadernos Socialistas* (Documentos del Partido), Ediciones del Comité Regional Concepción, No 3, Prensa Latinoamericana, Santiago, 1973, s 44.

⁵⁴⁶ På spanska: ”de moros a cristianos”.

att deltaga. Men om det sker en fördelning (av platserna enligt partiernas andel av väljarkåren) anser vi att ledningen överlämnas i händerna på folk som kan leda. (...) Vi anser därför att man måste använda sig av ett fördelningssystem för att utse ledningen. Om vi är ett parti med stor representativitet inom ett industribälte så är det ju klart att vi också skall leda bältet! ”⁵⁴⁷

Kommunistpartiets försök att knyta upp folkmaktsorganen kring partiet stötte emellertid på ett massivt motstånd. I stället sökte därför kommunisterna få kontroll över folkmaktsorganen genom att integrera dem i fackföreningsstrukturen. Som tidigare nämnts hade inte CUT någon enhetlig struktur på basplanet och stora delar av den chilenska arbetarklassen var inte fackligt organiserade.⁵⁴⁸ Under oktoberkrisen 1972 framträdde också den traditionella fackföreningsstrukturens brister klart och tydligt och ledare som Jorge Godoy (PC) och Manuel Dinamarca (PS)⁵⁴⁹, vid tillfället ordförande respektive generalsekreterare för CUT, aktualiserade därför det gamla kravet på en omorganisering av fackföreningsrörelsen. I den nya fackföreningsstrukturen skulle, enligt Kommunistpartiets generalsekreterare Luis Corvalán, ”industribältena (...) uppfattas som basorganisationer till CUT och inte som splittrande parallellorgan inom fackföreningsrörelsen.”⁵⁵⁰ I mitten av juli 1973 – efter ”stridsvagnskuppen” – beslöt CUT att utse rådgivare (*consejeros*) inom vart och ett av de tolv industribältena i Santiago som ett första steg mot denna omorganisering. Samtidigt preciserade CUT sin inställning till industribältena. De skulle uppfattas som ”basorganisationer till CUT och fungera mellan CUT:s organisation på departementsnivå och (de lokala) fackföreningarna. (...) Industribältena skall organiseras från fackföreningsbasen i respektive sektor och på initiativ från CUT. (...) Ledningen för industribältena skall utgöras av fackföreningsledare enligt den (röst)andel varje parti har inom sektorn (och) industribältenas program kan inte vara något annat än (...) CUT:s plattform.”⁵⁵¹

Även om arbetarna inom industribältena inte var negativt inställda till omorganisering av CUT och demokratisering av fackföreningsrörelsen, så vände de sig emellertid emot det sätt på vilket representanterna för UP-regeringen och CUT behandlat frågan samt mot innehållet i det förslag som lagts fram. Diskussionerna om CUT:s omorganisering ägde rum utan deltagande från basen inom industribältena. När därför CUT utsåg rådgivare till industribältena kände de ofta inte till förhållandena på arbetsplatserna och bojkottades av arbetarna.⁵⁵² Hernán Ortega, ledare för det viktiga industribältet Cerrillos och medlem i Socialistpartiet, underströk detta problem och förklarade:

”I krissituationer uppmanar Kommunistpartiet sina anhängare att gå in i industribältena, men då uppstår problem avseende ledningen. Vi anser att de är i sin fulla rätt att begära en del av ledningen, (men)

⁵⁴⁷ Citerat i Faride Zerán: ”Los Comunistas y los Cordones” i *Chile Hoy*, No 61, Santiago, 10-16 augusti 1973, s 9.

⁵⁴⁸ Se Kapitel II (avsnittet om arbetarrörelsen)

⁵⁴⁹ Liksom Luís Figueroa (PC) och Rolando Calderón (PS) har Jorge Godoy (PC) efter militärkuppen organiserat CUT:s arbete från Sverige.

⁵⁵⁰ Luís Corvalán (intervju med Marta Harnecker och Victor Vaccaro): *Combatir los Rasgos Reformistas dentro de la UP y del Gobierno*” i *Chile Hoy*, No 43, Santiago, 6-12 april 1973, s 28.

⁵⁵¹ ”El Pueblo Entero: Cordones Industriales” i *De Frente* (MAPU OC), No 20, Santiago, 1 augusti 1973, s 23.

⁵⁵² När industribältena bojkottade de rådgivare som utsetts av CUT blev reformismens enda svar en ytterligare upptrappning av utfallen mot folkmaktsorganen och den revolutionära vänstern. I ett tal den 22 juli 1973 framhöll t ex Jaime Gazmuri, generalsekreterare i *MAPU Obrero-Campesino*: ”Vi vill här uttrycka vårt mest energiska fördömande av de sektorer som idag i praktiken orsakar folket allvarlig skada genom att inte erkänna ledningen för CUT, (vilket) framför allt (är fallet inom) några industribälten. Genom sin systematiska, ständiga och oförbättrliga politik och dess obotliga försök att göra sig till ett nytt politiskt alternativ skapar ultravänstern enorma skador för arbetarklassens och folkets revolutionära målsättningar. Vi kan inte tolerera att man försöker återskapa en så kallad ”revolutionär pol” genom några små industribälten (”*cordoncitos*”) (...). Den splittring MIR har drivit på sedan lång tid tillbaka är idag dubbelt kontrarevolutionär. Den är under rådande förhållanden ett brott mot folket.” — Jaime Gazmuri: ”Política Revolucionaria” i *De Frente* (MAPU OC), No 20, Santiago, 1 augusti 1973, s 5.

vi vill inte ha några ledare påtvingade oss. Vi vill att de skall utses (...) genom direkta val (och) att man respekterar den ledning som industribältena redan valt.”⁵⁵³

Inom industribältena vände man sig vidare mot uppfattningen att de endast skulle omfattas av fackligt organiserade arbetare och att industribältenas program skulle vara samma som CUT:s:

”Vi har andra målsättningar än de CUT hittills presenterat. Vi kämpar för att erövra makten och vi tror att vi måste ge arbetarklassen den nödvändiga ledningen i denna kamp.”⁵⁵⁴

Den uppfattning Kommunistpartiet, högern inom Socialistpartiet och *MAPU Obrero-Campesino* hade om folkmakten var naturligtvis avhängig deras inställning till staten och deras syn på maktövertagandet. Enligt Kommunistpartiets generalsekreterare Luis Corvalán var ”nödvändigheten att ersätta den borgerliga byråkratiska statsapparaten obestriddig.”⁵⁵⁵ Det tänkte man sig emellertid som en process inom rådande institutionella ramar: ”Vi är anhängare av att föra den revolutionära processen framåt inom ramarna för den rådande rättstaten (genom) att långsamt förbättra den och stöder beslutsamt arbetarklassens deltagande i ledningen för regeringen, men vi förkastar absolut MIRs uppfattning om en alternativ folkmakt till den folkliga regeringen, eftersom det i vår mening skulle innebära att regeringen försvagades när det (i stället) gäller att stärka den.”⁵⁵⁶ Genom ”slaget om produktionen” skulle nya, socialistiska produktionsförhållanden växa fram inom den borgerliga staten.⁵⁵⁷ På så sätt skulle styrkeförhållandena långsamt ändras till de folkliga krafternas fördel och den nya staten harmoniskt – utan brott – växa fram ur den gamla.

Därför var steget inte långt till att helt skjuta frågan om staten och maktövertagandet i bakgrunden. I slutet av maj 1972 förklarade t ex Luis Corvalán:

”Några påstår att lagarna (och) institutionerna utgör ett hinder, en oöverstiglig barriär som hejdar vår frammarsch. (...) Det är sant att de utgör en broms och ett hinder för utvecklingen av den revolutionära processen, men inte en oöverstiglig barriär. (...) För övrigt anser vi att det för närvarande inte finns någon möjlighet att ändra på denna legalitet (och) dessa institutioner. Inte på något sätt, varken på laglig eller olaglig väg.” ...⁵⁵⁸

Ett år senare – sedan den borgerliga oppositionen inlett den kontrarevolutionära offensiven – framhöll Corvalán på nytt att

”revolutionens främsta målsättning inte är erövringen av makten i sig, utan en förändring av samhället, skapandet av en ny ekonomisk, politisk och social ordning och en ny kultur. (...) För oss (kommunister) är den främsta uppgiften ur såväl politisk som social synpunkt att höja produktionen. (...) Men för att höja produktionen måste man med det snaraste förbättra den ekonomiska ledningen (...) och ge arbetarna större deltagande (och) mer makt inom företagsledningarna. På så sätt kan man genomföra en verklig förändring av produktionsförhållandena, så att arbetarna klart och tydligt förstår att saker och ting har ändrats och att den främsta grunden till en förbättring av deras situation ligger i en ökning av produktionen och produktiviteten.”⁵⁵⁹

⁵⁵³ Hernán Ortega: ”No Hay Paralelismo con la CUT” i *Chile Hoy*, No 59, Santiago, 27 juli — 2 augusti 1973, s 7.

⁵⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵⁵ Luis Corvalán (intervju med Marta Harnecker och Victor Vaccaro): ”Combatir los Rasgos Reformistas dentro de la UP y del Gobierno” i *Chile Hoy*, No 43, Santiago, 6-12 april 1973, s 28.

⁵⁵⁶ Citerat i Marco Antonio Gramegna och Gloria Rojas S: ”La Izquierda Revolucionaria en la Lucha Política e Ideológica Actual” i *Marxismo y Revolución*, No 1, Santiago, augusti 1973, s 137. — Denna viktiga uppsats har publicerats på svenska under titeln ”Revolutionärt Alternativ” i [Chile: Klasskamp och strategi 1970-1973](#), Förbundet Kommunist's skriftserie, nr 6, Göteborg, 1974, s 35-67 (sidohänvisningen gäller tryckta versionen).

⁵⁵⁷ Se Kapitel III (avsnitt 3)

⁵⁵⁸ Corvalán: ”Chili: Les Communistes ...”, s 262-263.

⁵⁵⁹ Luis Corvalán (intervju med Marta Harnecker och Victor Vaccaro): ”Combatir los Rasgos Reformistas dentro de la UP y del Gobierno” i *Chile Hoy*, No 43, Santiago, 6-12 april 1973, s 28.

Kommunistpartiets strategi syftade också till en allians med Kristdemokratiska partiet. Som tidigare framgått parades kommunisternas inviter till kristdemokraterna med ett kraftigt fördömande av de politiska krafter som ställde sig bakom arbetarnas, böndernas och *pobladores* organisering inom de demokratiska folkmaktsorganen. Mitt under den borgerliga offensiven publicerade t ex Kommunistpartiets organ *El Siglo* den 14 augusti 1973 en artikel under titeln ”Överens med högerkonspiratörerna söker extremvänstern splittra arbetarna” i vilken man fördömde MIR och menade att folkmaktsorganen välkomnades av den borgerliga oppositionen ... Den ”långsamma förbättringen av rättstaten” förutsatte, slutligen, att de väpnade styrkorna – den borgerliga statens grundpelare – förblev neutrala och att övergången mot socialismen kunde äga rum längs en parlamentarisk och fredlig väg. I den ovan citerade intervjun från april 1973 framhöll Luis Corvalán:

”(Vår politik) öppnar ett revolutionärt perspektiv som på nytt bekräftar Kommunistpartiets välkända uppfattning enligt vilken det är möjligt – under de konkreta förhållanden som råder i vårt land (...) – att bygga socialismen utan en väpnad uppgörelse. (...) På samma sätt som vi hittills lyckats neutralisera dem som sökt en sådan uppgörelse tror vi att det i framtiden är möjligt att isolera och besegra dem (...), fördjupa den revolutionära processen, utifrån denna bas vinna folkflertalet och skapa en ny revolutionär regering efter valen 1976.”⁵⁶⁰

2. Socialistiska Vänstern: Folkmakt genom industribälten

Betydande grupper ur Socialistpartiets vänsterflygel hade, liksom MIR, MAPU och Kristna Vänstern, en helt annan uppfattning om folkmakten än Kommunistpartiet. Man vände sig för det första mot Kommunistpartiets uppfattning om en ”långsam förbättring av rättstaten”. Hur, menade man, är det möjligt att förbättra den borgerliga staten? Innebar inte ”att förbättra” till syvende och sist att göra staten mer lämpad och effektiv för att uppfylla dess funktioner, vilka enligt definition är borgerliga? Man kritiserade vidare uppfattningen enligt vilken den nya staten harmoniskt skulle växa fram ur den borgerligt-byråkratiska statsapparaten. Enligt denna gradualistiska syn skulle det vid en viss punkt av utvecklingen inträffa att det inom en och samma statsapparat skulle finnas en borgerlig och en socialistisk institutionalitet, vilket skulle betyda att staten stod över klasserna.⁵⁶¹ Nej, den nya staten kunde inte växa fram genom en modernisering av den borgerliga staten, utan endast genom att arbetarklassen och folket byggde upp en dubbelmakt vid sidan av den borgerliga statsapparaten och i kamp mot den. Därav vikten att stödja och utveckla folkmaktsorganen. Det definitiva maktövertagandet och krossandet av den borgerliga staten kunde, slutligen, inte genomföras på fredlig väg, utan endast efter en väpnad uppgörelse.

Utvecklingen av en till den borgerliga statsapparaten alternativ folkmakt skulle inte heller försvaga regeringen *Unidad Popular*, vilket Kommunistpartiet hävdade, utan tvärtom tjäna som ett stöd till regeringen och förstärka den. Kristna Vänstern framhöll 1973 att ”endast utvecklingen av folkmakten kan garantera ett effektivt försvar av regeringen och driva den chilenska revolutionen framåt.”⁵⁶² MAPU:s generalsekreterare, Oscar Garretón, menade att ”utvecklingen av en alternativ och parallell folkmakt till de gamla härskande klassernas makt – en makt som byggs upp nedifrån (...) – är den effektivaste och mest konsekventa vägen för att gå framåt mot erövringen av makten och socialismen (och samtidigt) det viktigaste och mest avgörande stödet till regeringen.”⁵⁶³ På liknande sätt kunde Socialistpartiets generalsekreterare Carlos Altamirano citera Marx och

⁵⁶⁰ Ibid s 32.

⁵⁶¹ Se t ex Cristina Hurtado: ”Dos Lineas Políticas y el Estado ... Burgués?” i *Chile Hoy*, No 12, Santiago, 1-7 september 1972, s 11.

⁵⁶² *Testimonio Hernán Mery*, Nos 34-35, Santiago, 23 augusti 1973, s 17.

⁵⁶³ Oscar Garretón i ”Los Plenos de la Izquierda” i *Chile Hoy*, No 45, Santiago, 19-26 april 1973, s 10.

förklara att ”rösträtten ger rätt att regera, men inte makten att göra det”⁵⁶⁴ och betona att den främsta politiska uppgiften var att ”driva på massmobiliseringen för att skapa en verklig folkmakt som kan tjäna till stöd för den revolutionära regeringen.”⁵⁶⁵ MIR, slutligen, betonade att den oberoende och alternativa folkmakten ”inte nödvändigtvis står i motsättning till regeringen. Det beror uteslutande på regeringen och dess förmåga att uppfylla (...) arbetarklassens, massornas och folkets (krav). Än mer, det är viktigt att regeringen stöder utvecklingen av (folk)makten, (därför att) det är den enda maktfaktor som kan ge regeringen klasstabilitet och en folklig och proletär inriktning.”⁵⁶⁶

Om alltså dessa partier var överens om att man måste utveckla folkmaktsorganen som en alternativ makt till den borgerliga statsapparaten, så hade de under veckorna före statskuppen den 11 september 1973 olika uppfattning om vilka basorgan som skulle prioriteras. Den socialistiska vänstern⁵⁶⁷, som hade ett mycket stort inflytande inom industribältena, menade att man först måste befästa industriproletariatets organisering. När industribältena väl strukturerats och samordnats mellan sig kunde man gå vidare och organisera kommunkommandon, som omfattade alla exploaterade skikt i samhället. I tidningen *Barricada* från Concepción skrev representanter för den socialistiska vänstern i augusti 1973: ”Industribältena är inte folkmakt, men däremot frön till en folkmakt.”⁵⁶⁸ Genom dem öppnar sig möjligheten att skapa förutsättningar för en verklig folkmakt, parallell till borgarklassens makt. Industribältena bör göras till initiativtagare och organisatörer av kommunkommandon, (dvs) organ som omfattar övriga exploaterade samhällsskikt under proletariatets ledning. Det är viktigt att garantera den proletära hegemonin i kommunkomman-

⁵⁶⁴ Carlos Altamirano: ”Una Política Económica Audaz y Agresiva de Avance Hacia el Socialismo Es Contradictoria con un Exito Económico Inmediato” (tal den 15 februari 1973) i Carlos Altamirano: *Decisión Revolucionaria*, Quimantú, Santiago, 1973, s 125.

⁵⁶⁵ Carlos Altamirano i ”Cinco Preguntas a Cuatro Candidatos” i *Chile Hoy*, No 38, Santiago, 2-8 mars 1973, s 29. — I ett öppet brev till Luís Corvalán skrev Carlos Altamirano i februari 1973: ”Arbetarnas direkta deltagande (...) måste vara den grundläggande faktorn för att göra processen oåterkallelig, lägga grunden för folkmakten, ändra produktionsförhållandena, inleda den socialistiska planeringen och utbilda massorna politiskt, tekniskt och administrativt. (...) Kommunkommandona — som uppstått kring arbetarklassens organisationer i industribältena — utgör ett viktigt steg (på vägen mot) en verklig folkmakt. För oss (socialister) framstår det som helt klart att de organiserade arbetarna (...) måste organisera och leda de icke organiserade sektorerna. (...) Det är alltså frågan om organ som står i motsättning till den borgerliga staten, inte till regeringen. (...) Samma roll måste spelas av de kommunala bonderåden, vilka omfattar alla (i kommunen) existerande organisationer samt de icke organiserade bönderna. Deras målsättning är att upprätta kontroll över produktionen och utöva folkmakt på landsbygden. Därigenom bidrar de till en omvandling av den institutionella apparaten. Såväl (när det gäller kommunkommandona som de kommunala bonderåden) är det nödvändigt att se till att dessa folkmaktsorgan inte blir fångna i det rådande legala systemets järngrepp. Att tillåta det vore det samma som att döda dem i det ögonblick de föds.” — Carlos Altamirano: ”Carta-Respuesta a Luís Corvalán” i Carlos Altamirano op cit s 73-75.

⁵⁶⁶ MIR: ”Réponses aux Attaques du Secrétaire General du PC” i MIR: ”Mouvement de la Gauche Revolutionnaire ...”, s 52.

⁵⁶⁷ Det vi här kallar ”den socialistiska vänstern” utgjorde inte någon särskilt homogen gruppering eller fraktion inom Socialistpartiet. De som betonade industribältenas roll återfanns emellertid fr a inom Socialistpartiets vänsterflygel. Men inte heller detta var entydigt. Så t ex framhöll en av partiets regionalkommittéer i Santiago (Regional Santiago Centro) att ”arbetarklassens organisationer — industribältena — endast kan utvecklas (...) samtidigt med de organisationer som övriga (delar av) folket bildat, organisationer som bör förenas i kommunkommandot.” (”Les Cordons Industriels” i *La Aurora de Chile*, No 33, Santiago, 26 juli 1973, återgiven i Najman (utg) op cit s 208-210) I juli och augusti 1973 ägde en hård debatt rum inom Socialistpartiets vänster mellan tidningarna *La Aurora de Chile*, som representerade Regional Santiago Centro, och *Tarea Urgente*, som fr a gav uttryck för uppfattningen inom Regional Cordillera.

⁵⁶⁸ Jfr *Tarea Urgente*: ”Vi anser att det är felaktigt att tala om behovet av att skapa folkmakt eller att beteckna kommunkommandona och industribältena som frön till en folkmakt. (...) Den alternativa folkmakten existerar och industribältena och kommunkommandona är dess främsta uttryck.” — ”Los Nuevos Organos de Poder Popular y el Problema del Doble Poder en Chile” i *Tarea Urgente*, No 13, Santiago, 22 augusti 1973, s 5.

dona och att det är viktigt beror inte på någon nyck eller på sekterism, utan på att arbetarklassen är den enda verkligt revolutionära klassen.⁵⁶⁹ Därmed garanterar man en korrekt ledning för folkmaktsorganen, så att de skall kunna genomföra sin historiska målsättning: Bryta ned det kapitalistiska systemets institutionella grunder och föra över makten till arbetarna.”⁵⁷⁰ Samtidigt framhöll Tarea Urgente i Santiago: ”Idag kräver den politiska situationen i landet mer än någonsin att vi utvecklar och skapar dessa nya former för folkmakten. Att vi skapar industribälten och när de väl strukturerats helt och fungerar (skall vi) genom ledningarna för industribältena grunda kommunkommandon.”⁵⁷¹

I enlighet med denna uppfattning skapade vissa representanter för den socialistiska vänstern i slutet av juli 1973 det provinsiala samordningsorganet för industribälten i Santiago.⁵⁷² Beslutet kritiserades av såväl Kommunistpartiet som MAPU och MIR. De senare vände sig för det första mot den socialistiska vänsterns ensidiga betoning utslutande av industribältena, vilket – i en situation där det viktigaste var att införliva så stora delar av folket som möjligt under en enhetlig ledning – endast skulle uppskjuta den revolutionära alliansen mellan industri- och lantarbetarproletariatet och landsbygden och städernas fattiga. I sitt officiella organ *De Frente* skrev MAPU: ”Det finns kamrater som på ett felaktigt och mekaniskt sätt försöker skjuta upp utvecklingen av kommunkommandona till dess att industribältena 'befästs'. (...) Det är en felaktig inställning. Den har också lett till att folkmakten försvagats, eftersom den isolerar arbetarklassen från övriga delar av folket och samtidigt lämnar breda samhällsskikt utan ledning.”⁵⁷³ MIRs kommentarer till bildandet av samordningsorganet för industribälten var också mycket kritiska:

”Detta initiativ var redan från början märkt av sekterism, då (det konstituerande mötet) endast sammankallades av några socialistiska sektorer i avsikt att kontrollera en del av massrörelsen och i detta fall arbetarklassen. Folkmakten är (emellertid) inte ett industribälte eller ett samordningsorgan. Folkmaktens första målsättning är att ena arbetarklassen och andra exploaterade (samhällsskikt), ge dem enhetens styrka och organisation och sammansvetsa alla arbetare i en järnhård organisation i stånd att kämpa och strida. Folkmakten är det samma som kommunkommandon, det enda politiska och organisatoriska verktyg som kan forma en allians mellan arbetarklassen, städernas fattiga, *pobladores* och den fattiga småbourgeoisin i deras kamp för makten.”⁵⁷⁴

För det andra kritiserades den socialistiska vänstern för att genom samordningsorganet skapa parallellism till CUT inom arbetarrörelsen och för att använda industribältena till att bekämpa CUT, vilket snarare tjänade att splittra än att ena arbetarklassen. Att den socialistiska vänstern uppfattade industribältena som kamporgan mot Kommunistpartiet och CUT framgick också i dess press: ”I CUT kommer huvudsakligen Kommunistpartiets politik till uttryck. Dess främsta målsättning under denna etapp av processen är att genomföra den borgerligt-demokratiska revolutionen, för att (därefter) stanna upp och befästa vad folkregeringen genomfört. (Därför är kampen mellan CUT och industribältena en ideologisk kamp mellan två olika taktiska uppfattningar inom den folkliga rörelsen. Därav följer att de politiska förtrupperna – och i synnerhet Socialistpartiet, vars politik bäst kommer till uttryck genom industribältena – måste ge industri-

⁵⁶⁹ Några år tidigare hade representanter ur den socialistiska vänstern kraftigt kritiserat ”de marxistiska partiernas (...) ortodoxa ideologiska modeller som (...) ger arbetarklassen rollen av förtrupp i den revolutionära kampen för maktövertagandet. (...) Föreligger det någon som helst möjlighet att sätta eld till upprorets veke, så är det på landsbygden och inte i proletariatet, vare sig i gruvorna eller industrin.” ... Se Kapitel II, s 62-63.

⁵⁷⁰ ”Los Cordones Hacen Temblar a la Derecha” i *Barricada*, No 2, Concepción, 17 augusti 1973, s 4.

⁵⁷¹ ”Los Nuevos Organos de Poder Popular y el Problema del Doble Poder en Chile” i *Tarea Urgente*, No 13, Santiago, 22 augusti 1973, s 5.

⁵⁷² Se Kapitel V (slutet)

⁵⁷³ A J: ”Qué Pasa en los Cordones?” i *De Frente*, No 20, Santiago, 24 augusti 1973, s 5.

⁵⁷⁴ ”Poder Popular Es Unir y No Dividir” i *El Rebelde*, No 92, Santiago, 24-30 juli 1973, s 4.

bältena en verkligt revolutionär ledning.”⁵⁷⁵ Mot denna uppfattning skrev MIR i *El Rebelde* i slutet av juli 1973:

”Vi menar att CUT är och bör fortsätta att vara de chilenska arbetarnas främsta organisation. (...) (Därför) är det inte (heller) fråga om att skapa en centralorganisation för industribälten, som på provinsnivå skall samordna dem och därigenom frånta CUT ledningen för den organiserade arbetarklassen. Det är inte fråga om att idag – som vissa grupper i Socialistpartiet framhåller – leda arbetarna in i en kamp som i själva verket är en kamp mellan Kommunist- och Socialistpartiet om vem som kontrollerar mest. Det bidrar endast till att på ett konstlat sätt splittra arbetarnas mobilisering, försvaga arbetarklassen, hindra den från att leda övriga delar av folket och (...) föra fram spöket om parallellism till CUT. (...) Vi uppskattar att man skapar och utvecklar industribälten, eftersom det svarar mot arbetarklassens organisationsbehov och tvingar CUT att bli mer demokratiskt. (Men) av den anledningen kan (inte heller) industribältena fungera oberoende av CUT.”⁵⁷⁶

I stället menade MIR – i likhet med Kommunistpartiet, den socialistiska högern och ledningen för CUT – att industribältena skulle spela rollen av samordnande basorganisationer inom fackföreningsrörelsen. Till skillnad från högern inom *Unidad Popular* uppfattade emellertid MIR demokratiseringen av fackföreningsrörelsen som en process som utgick från industribältena. CUT:s nya nationella ledning skulle uppstå ur industribältena, som därmed gjordes till den avgörande nivån inom fackföreningsrörelsen. Enligt Kommunistpartiet skulle däremot demokratiseringsprocessen utgå från ledningen inom CUT. Industribältena skulle, enligt denna uppfattning, underordnas den existerande ledningen och påtvingas CUT:s program.

3. Revolutionära Vänsterrörelsen (MIR): Folkmakt genom kommun-kommandon

Den period som inleddes i och med Salvador Allendes seger i presidentvalen i september 1970 betecknades av MIR som en förrevolutionär – eller en utdragen förrevolutionär – period.⁵⁷⁷ Om den skulle leda till en revolutionär period, en seger över imperialismen och borgarklassen och till socialismen, måste man införliva alla de exploaterade samhällsskikten i processen, nedifrån stödja och kanalisera arbetarklassens och folkets mobilisering, bygga upp en lokalmakt samt börja bryta ned den borgerliga statsapparaten.

Redan i sin kommentar till Salvador Allendes valseger förklarade MIR i oktober 1970: ”Om man ifrån en vänsterregering skall kunna komma längre på vägen mot socialismen beror på om den kapitalistiska statsapparaten bryts ned eller inte, på massornas verkliga deltagande i processen, på sammansättningen hos de revolutionära styrkor som leder processen och på de åtgärder som vidtages i kampen mot imperialismen och finans-, industri- och jordbrukskapitalet. Målet är att arbetarna erövrar makten, vilket förutsätter att staten som verktyg för borgarklassens herravälde bryts ned och att hela statsapparaten underställs arbetarnas intressen. Vad vi strävar efter är att arbetarna själva kan utöva den verkliga makten genom olika former av lokala maktorgan och stödda på ett folk i vapen.”⁵⁷⁸ Ett år senare – sedan

Moisés Huentelaf, medlem i MCR och i MIR, mördats av en grupp latifundister i Cautin – sade MIR:s generalsekreterare Miguel Enríquez:

”Genom att *Unidad Popular*-regeringen inte införlivat massorna i processen och inte heller slagit mot statsapparaten (...) har den blivit allt svagare. Det är just dessa två faktorer – massornas införlivande i

⁵⁷⁵ ”Los Cordones Hacen Temblar a la Derecha” i *Barricada*, No 2, Concepción, 17 augusti 1973, s 4.

⁵⁷⁶ ”Cordones o Comandos?” i *El Rebelde*, No 92, Santiago, 24-30 juli 1973, s 4.

⁵⁷⁷ Se Kapitel V (avsnitt 3)

⁵⁷⁸ MIR: ”MIR och valresultaten”, Kapitel 1, s 18.

processen och (nedbrytandet) av statsapparaten – som är utmärkande för en revolutionär process och som gör den oåterkallelig. (...) Det är hela vänsterns och regeringens plikt att stödja och driva på (folkets) mobilisering. Det är den enda vägen för att besegra de härskande klasserna, lösa arbetarnas problem, få arbetare och bönder att gå framåt, (...) bekämpa de vacklande tendenserna inom regeringen och stärka de mer radikala sektorerna. Det är (också) det bästa sättet för att försvara regeringens stabilitet. (...) Arbetare, bönder, *pobladores* och studenter inser (...) att det som hejdar deras frammarsch på alla områden är de lagar som borgarklassen byggt upp. (Det gäller därför) att ena alla delar av folket i striden mot denna gemensamma fiende, (...) upplösa parlamentet (och) ersätta det med en folkförsamling, där arbetare, bönder, *pobladores*, studenter och soldater är representerade, (samt) skapa former för en lokal arbetarmakt på landsbygden och i städerna, genom vilken arbetarna börjar utföra uppgifter som lägger grunden till en folklig och revolutionär makt. (...) Endast på den vägen kommer vi att vinna tillräcklig styrka för att kunna ta oss an periodens stora uppgift: Arbetarnas erövring av makten.”⁵⁷⁹

Tanken på arbetarklassens självständiga organisering och en ifråga den borgerliga statsapparaten oberoende och alternativ folkmakt som skulle ena alla de exploaterade samhällsskikten i det chilenska samhället – ”de eftersattas makt”, som MIR uttryckte det vid något tillfälle⁵⁸⁰ – var alltså något MIR utvecklade långt innan den stora debatten om folkmakten bröt ut i slutet av 1972. MIR var också den politiska organisation som i det praktiska arbetet mest konsekvent följde denna linje. Partiet vände sig bestämt mot en allians med Kristdemokratiska partiet som parti, eftersom en sådan allians skulle innebära att massrörelsen måste underordna sig den kristdemokratiska borgerliga ledningens politik. För att samordna kampen på massrörelsens olika frontavsnitt hade MIR vidare skapat betydande frontorganisationer: Revolutionära Arbetarfronten (FTR), som organiserade industriarbetare och – i likhet med MIR:s övriga massfronter – även omfattade revolutionärer ur andra partier, Revolutionära Bonderörelsen (MCR), Revolutionära *Poblador*-rörelsen (MPR), Universitetsvänsterrörelsen (MUI) och Revolutionära Elevfronten (FER). Var och en av dessa frontorganisationer mobiliserade det chilenska folket utifrån revolutionära program som sedermera – i samband med oktoberkrisen 1972 – samordnades i det s k folkprogrammet. Slutligen hade MIR alltid framhållit att arbetarnas erövring av makten endast var möjlig genom väpnad kamp och en seger över den borgerliga statsapparats grundpelare, de väpnade styrkorna. För att förbereda sig inför den väpnade uppgörelsen hade därför partiet byggt upp en egen militärapparat.⁵⁸¹ Men det bedrev också revolutionär propaganda och organisationsarbete bland soldater och underofficerare i de chilenska väpnade styrkorna. Dessa sektorer – som hade sin givna plats i kommunkommandona vid sidan av arbetare, bönder, *pobladores*, lantarbetare, studenter m m – mobiliserades bl a kring följande krav: a) minimilön på 4 000 escudos⁵⁸²; b) automatiska lönelöft i takt med levnadskostnadsökningarna; c) åtta timmars arbetsdag; d) övertidsersättning; e) rösträtt; f) rätt att organisera sig fackligt och politiskt; g) rätt att delta i folkmaksorganen och i folkets övriga organisationer; samt h) rätt att vägra order som uppmanade till militärkupp.⁵⁸³

MIR var kritisk både till den uppfattning Kommunistpartiet och den socialistiska vänster hade om folkmaksorganen. Miguel Enríquez förklarade det på följande sätt i en intervju i tidskriften *Chile Hoy* i juli 1973:

⁵⁷⁹ Miguel Enríquez: ”La Alternativa de Chile Es Socialismo o Fascismo” (Tal den 1 november 1971) i *Punto Final*, Bilaga till No 143, Santiago, 9 november 1971, s 6-7.

⁵⁸⁰ Miguel Enríquez: ”En el Camino del Poder Popular”, Ediciones El Rebelde, Serie del Poder Popular, No 1, Santiago, 1973, s 3-4.

⁵⁸¹ Vid tillfället för kuppen beräknades MIR:s militära apparat kunna agera under cirka tre veckor. — Alain Labrousse: ”Les Moyens Militaires de la Gauche” i *Le Monde*, Paris, 14 september 1973, s 2.

⁵⁸² 4 000 escudos motsvarade — enligt officiell växelkurs — cirka 65 svenska kronor i augusti 1973.

⁵⁸³ ”El Pueblo Con Uniforme” i *El Rebelde*, No 86, Santiago, 12-19 juni 1973, s 7; och MIR: ”Le MIR, les Soldats et les Sous-Officiers” i MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...”, s 84-85.

”Under utvecklingen av folkmakten har två avvikelser gjort sig gällande: (Å ena sidan har vi) de som på ett uttalat eller ett tvetydigt sätt motsatt sig (utvecklingen av) folkmakten, av sekteristiska skäl eller för att behålla sin hegemoni eller den byråkratiska kontrollen över massrörelsen. De har vänt sig mot kommunkommandona, som enligt dem skulle skapa ”parallellism” inom fackföreningsrörelsen, och framhärdat i (den uppfattningen) att CUT är tillräcklig för att organisera och representera folkets intressen. (...) Den andra avvikelsen har bestått i att i praktiken inskränka utvecklingen av folkmakten till utvecklingen av industribälten, vilka är nödvändiga men otillräckliga, därför att (...) de varken organiserar eller införlivar andra delar av folket (än industriarbetarklassen). På så sätt avstår man ifrån att ackumulera politisk och organisatorisk styrka bland dessa sektorer, vidmakthåller folkets splittring samt uppskjuter och försvårar dess enhet.”⁵⁸⁴

Enligt MIR kunde man i det första fallet inte tala om folkmakt och i det andra om arbetarmakt. I sitt ”Svarsbrev till Kommunistpartiet” från den 20 februari 1973 beskrev partiet sin uppfattning av folkmakten som ”en arbetar- och folkmakt som självständigt och oberoende organiseras nedifrån. Den står i motsättning till och bekämpar den borgerliga staten och dess institutioner för politiskt och socialt herravälde. Det handlar om en makt som är självständig och alternativ till den borgerliga staten och oberoende i förhållande till den nuvarande regeringen.”⁵⁸⁵ Denna från regeringen oberoende och till den borgerliga statsapparaten alternativa makt kunde endast utvecklas om ”proletariatet (är) i stånd att ena alla exploaterade i ett historiskt revolutionärt block”, som Nelson Gutiérrez, medlem i MIR:s politbyrå, skrev i tidskriften *Punto Final* i augusti 1973.⁵⁸⁶

Detta revolutionära block kunde endast smidas inom kommunkommandona, vilka alltså utgjorde frön till en alternativ och självständig folkmakt, inte industribältena. De senare uppfattades i stället av MIR som ”organ för den fackliga kampen” och borde som sådana göras till ”territoriella grupperingar för fackföreningarna”.⁵⁸⁷ I den ovannämnda intervjun sade Miguel Enríquez i juli 1973: ”Vi stöder utvecklingen av industribälten med en demokratisk struktur som territoriella basorganisationer till CUT, som på kommun- eller sektorsnivå samordnar fackföreningarnas aktiviteter.”⁵⁸⁸ Genom att införliva industribältena med CUT skulle man alltså nedifrån basplanet – och inte byråkratiskt, från ledningen och nedåt som Kommunistpartiet och högern inom Socialistpartiet hävdade – kunna reformera och demokratisera fackföreningsrörelsen. Vad beträffar relationerna mellan kommunkommandona och CUT framhöll MIR att

”kommunkommandona men ej CUT är organ för en lokalmakt. CUT omfattar endast en del av folket, nämligen de som är insatta i arbetsprocessen, och organiserar dem huvudsakligen för att kämpa till försvar för arbetarnas ekonomiska och fackliga intressen. Kommunkommandona är politiska organ. (...) Följaktligen råder det ingen motsättning mellan kommunkommandona och CUT, utan de (två strukturerna) täcker två områden med olika (uppgifter). Därav följer att CUT varken kan eller bör sätta sig emot kommunkommandona, utan tvärtom stödja dem och underlätta organiseringen och utvecklingen av dem.”⁵⁸⁹

I juli 1973, när MIR uppmanade till en revolutionär motoffensiv och till ett beslutsamt stöd till

⁵⁸⁴ Miguel Enríquez (intervju med): ”Un Diálogo Que Desarma” i *Chile Hoy*, No 59, Santiago, 27 juli — 2 augusti 1973, s 29. — Intervjun finns publicerad på svenska i Förbundet Kommunist’s skriftserie nr 6: [Chile: Klasskamp och strategi 1970-1973](#), Göteborg, 1974, s 69-76 (sidohänvisningen gäller tryckta versionen)..

⁵⁸⁵ MIR: ”Mouvement de la Gauche Révolutionnaire ...”, s 52.

⁵⁸⁶ Nelson Gutiérrez: ”El Poder Popular y la Lucha del Proletariado Chileno” i *Punto Final*, No 190, Santiago, 14 augusti 1973, s 11.

⁵⁸⁷ MIR/FTR: ”Los Comandos Comunales: Organos de Poder, Organos de Combate de las Masas”, Santiago, juli 1973, s 14.

⁵⁸⁸ Miguel Enríquez (intervju med): ”Un Diálogo Que Desarma” i *Chile Hoy*, No 59, Santiago, 27 juli — 2 augusti 1973, s 29.

⁵⁸⁹ MIR/FTR: ”Los Comandos Comunales ...”, s 14.

folkmaktsorganen, gav Revolutionära Arbetarfronten (FTR) ut en skrift kallad ”Kommunkommandon: Maktorgan och massornas kamporgan” i vilken man ingående presenterade MIR:s uppfattning av kommunkommandona.⁵⁹⁰ När vi här avslutningsvis skisserar kommunkommandonans uppgifter och organisation citerar vi denna skrift.

Beträffande kommunkommandonans uppgifter framhöll FTR:

- ”1. Det kommunala arbetarkommandot avser att bli ett organ för en lokalmakt, kommunens maktorgan. Det är alltså en politisk institution för arbetarklassen och folket (...), (som) grundar sig på massornas direkta demokrati och arbetarnas självstyre, där ledarna är underkastade massornas makt att kontrollera och återkalla (deras mandat).
2. Det kommunala arbetarkommandot avser att bli ett maktorgan för hela arbetarklassen och de exploaterade i en kommun. (...) Följaktligen bör kommunkommandot omfatta arbetare, *pobladores*, bönder, den fattiga småbourgeoisin, studenter (och) kommunens exploaterade kvinnor. Kommunkommandot måste kämpa för att införliva kristdemokratiska arbetare och *pobladores* och undandra dem från reaktionens inflytande. Kommunkommandot måste (likaledes) kämpa för att införliva underofficerare, soldater och karabinjärer.
3. Inom kommunkommandot skall man kämpa (...) för folkprogrammet och för ett kortsiktigt program för att lösa massornas mest överhängande problem.
4. Kommunkommandot bör samordna, kanalisera och leda den kamp för kortsiktiga målsättningar varje sektor inom kommunen för samt utarbeta ett kommunalt program (...). Det vill säga, (kommunkommandot måste) leda kampen för expropriering av de stora företagen i kommunen, de stora jordbruken, distributionsföretagen och livsmedelslagren (och) införa folkkontroll över distributionen och försörjningen samt kontroll över samfärdseln, etc.
5. Kommunkommandot organiserar massorna för att bekämpa den kapitalistiska staten (...).
6. Kommunkommandot måste åtaga sig kontrollen över övervakningen och ordningen inom kommunen och samtidigt utarbeta en försvarsplan (...) och bygga upp (kommunala) stridsstyrkor. Kommunkommandot måste utveckla egna former för ett rättssystem genom att bilda kommunala domstolar.
7. Kommunkommandot måste i sin egenskap av enande organ för hela folket kämpa för att utveckla enheten mellan arbetarklassen och folket och arbetarna inom de väpnade styrkorna, soldater och karabinjärer, värnpliktiga, underofficerare och hederliga officerare samt kämpa för (deras) rätt att delta i kommunkommandon, JAP-kommittéer och andra massorganisationer.
8. Idag måste kommunkommandot göras till den mest beslutsamma kamporganisationen mot kupp-tendenserna och de militära manövrar som avser att störta regeringen eller att få den att kapitulera. Kommandot måste övervaka och avslöja de reaktionära officerarna, underkasta dem sin kontroll och kräva att kuppmakarna avsätts och fängslas.
9. Kommunkommandona kommer att utvecklas till stödjepunkter som gör det möjligt för folket att ackumulera kraft och styrka och ena sig i kampen (...) för att ersätta det borgerliga parlamentet med en folkförsamling. (...)
10. Kommunkommandona är slutligen arbetarklassens politiska kamporgan för maktövertagandet och kan som sådana bli organ för (den väpnade) resningen.”⁵⁹¹

Basenheterna inom ett kommunkommando utgjordes av frontorganisationernas basförsamlingar (*asambleas de base por frente*), dvs stormöten inom alla de basorganisationer som fanns representerade i en kommun, som fackföreningar, industribälten, jordbruksorganisationer, bonderåd,

⁵⁹⁰ Skriften utarbetades av MIR:s politbyrå efter statskuppöversöket den 29 juni och publicerades av FTR i juli 1973.

⁵⁹¹ MIR/FTR: ”Los Comandos Comunales ...”, s 5-7.

campamentos, poblador-kommittéer, byalag, kvinnocentra, JAP-kommittéer, studentorganisationer m m. Inom var och en av dessa basorganisationer utsåg medlemmarna vid ett stormöte delegater till kommunkommandots representantråd (*consejo de delegados*). I likhet med alla andra delegater och ledare inom kommunkommandot var de ansvariga inför sina väljare och deras mandat kunde återkallas när som helst. Kommunkommandots representantråd ”utövar både den lagstiftande och den verkställande makten och beslutar enligt mandat från basorganisationernas stormöten.” På så sätt ”blir folket (...) sin egen lagstiftare och börjar att utöva denna funktion på det kommunala planet, för att (därifrån) utveckla sitt eget rättssystem.” Medlemmarna i representantrådet indelades i sin tur i olika arbetsutskott (*comités de trabajo*), som utskottet för hälsofrågor, utbildning, arbetarkontroll, transporter, distribution och försörjning, propaganda m m. Av särskild betydelse var försvars- och lagutskotten. Försvarsutskottet (*comité de defensa*) hade till uppgift att ”bygga upp, samordna och leda övervaknings- och självförsvarsbrigader (*brigadas de vigilancia y autodefensa*), planera kommunförsvaret, organisera övervakningen av de reaktionära (elementen) och uppehålla ordningen i kommunen.” Och lagutskottet (*comité de justicia*) skulle ”utveckla ett revolutionärt och folkligt rättssystem, som är direkt förankrat i kommunkommandot genom de kommunala domstolarna (*tribunales comunales*) där arbetarna själva deltar.” Kommunkommandots representantråd utsåg slutligen en styrelse (*comité directivo*), ”som utövar de organisatoriska och verkställande funktionerna i enlighet med (representantrådets) beslut”, samt en ordförande (*presidente*), som också skulle vara ordförande inom representantrådet och i övrigt vara kommunkommandots officiella representant.⁵⁹²

När militären tog makten den 11 september 1973 fanns det bara ett fåtal kommunkommandon i Chile. Avsikten var att de skulle utgöra den nya socialistiska statens basorgan.

När de väl utvecklats till fungerande folkmaktsorgan skulle kommunkommandona bilda s k provinsiella arbetarkommandon (*comandos provinciales de trabajadores*), dvs motsvarande organ på provinsnivå. Provinskommandona skulle slutligen utse den folkförsamling (*asamblea del pueblo*) som skulle ersätta det borgerliga parlamentet i Chile.

---

⁵⁹² Ibid s 7-9.